

UNIVERZITET MEGATREND

FAKULTET ZA POSLOVNE STUDIJE

DOKTORSKE AKADEMSKE POSLOVNE STUDIJE

DOKTORSKA DISERTACIJA

**STEPEN USAGLAŠENOSTI DOMAČIH PROPISA IZ
OBLASTI BANKARSTVA SA MEĐUNARODNIM
REGULATORnim OKVIRIMA**

Mentor:

Doc. dr Jelena Lutovac

Student:

Mr Željko Jokić

Beograd, 2024.

**STEPEN USAGLAŠENOSTI DOMAČIH PROPISA IZ OBLASTI
BANKARSTVA SA MEĐUNARODNIM REGULATORnim OKVIRIMA**

**THE DEGREE OF ALIGNMENT OF DOMESTIC BANKING
REGULATIONS WITH INTERNATIONAL REGULATORY
FRAMEWORKS**

Mentor:

Doc. dr Jelena Lutovac

SAŽETAK

Doktorska disertacija pod nazivom: „Stepen usaglašenosti domaćih propisa iz oblasti bankarstva sa međunarodnim regulatornim okvirima“, nesumnjivo spada u red najvažnijih tema iz oblasti ekonomskih ali i pravnih nauka, svake zemlje pa i Srbije.

Od nastanka robno-novčanih odnosa, oblast bankarstva iz godine u godinu zaokuplja sve veću pažnju, jer se već odavno odvojila u samostalnu privrednu delatnost.

U prvim decenijama XXI veka, SAD su postale svetski lider u stvaranju najvećeg dela profita u tzv. finansijalizaciji svoje ekonomije, marginalizujući realni sektor putem autsorsinga, izmeštajući proizvodnju prvenstveno u zemlje sa jeftinom radnom snagom (pre svih u Aziju). Moramo se prisetiti Aristotelovih reči da „novac ne donosi novac, jer je i sam jalov“, ali smo ipak došli u stadijum kada se taj aksiom ne poštuje. Uz to se u većini država, zahvaljujući pravilima Svetstrke trgovine organizacije (STO), istovremeno, ne poštuje ni Kejnsova preporuka o zaštiti domaće industrije. Dokaz za to su zemlje koje su se toga pravila pridržavale, pre svih, Kina, Rusija i Indija, koje su ostvarile ubrzani ekonomski razvoj, pre svega, zahvaljujući kontroli kretanja kapitala u zemlji i iz zemlje.

Od osnivanja prvih međunarodnih finansijskih institucija u Breton Vudsu u SAD, Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) i Svetske banke (WB), posle završetka Drugog svetskog rata, zaključno sa formiranjem STO, 1995.godine, sa sedištem u Ženevi, došlo je do globalizacije, liberalizacije i deregulacije propisa iz oblasti bankarstva i finansija, kojih se moraju pridržavati sve zemlje. Za većinu članica tih organizacija, to istovremeno znači deregulaciju njihovih propisa koji regulišu oblast bankarstva i finansija. Srbija je punopravni član MMF-a i WB od osnivanja, a kandidat je za članstvo u STO, gde ima status posmatrača.

Po modelu svetskih ekonomskih i finansijskih institucija, osnovane se i brojne regionalne ekonomске i finansijske institucije, od kojih je najvažnija Evropska unija, i Evropska monetarna unija, u kojima Srbija nije član ali je kandidat za članstvo. Glavna karakteristika legislative koja je doneta posle 1945.godine do danas, je liberalizacija i deregulacija, što istovremeno znači i desuverenizaciju manje razvijenih država.

Srbija nije izuzetak, jer je najvećim delom, svoje propise usklađivala sa aktima navedenih ekonomskih i finansijskih institucija, od kojih je svakako najpogubnija ona koja se odnosi na četiri navedene slobode STO, od kojih je najštetnija sloboda kretanja kapitala.

Sve do početka XXI veka, u Srbiji banke nisu mogle biti u većinstvu vlasništvu stranih lica, ali se ipak, pod pritiskom Zapada, moralo odusati od tog pravila. Sredinom 2024.godine, u Srbiji posluje 20 komercijalnih banaka od kojih je 16 u većinskom ili potpunom vlasti stranih lica, dve su u državnom i dve u privatnom domaćem vlasništvu.

Iz predmetne disertacije, u kojoj je detaljno obrazložen stepen usaglašenosti domaćih propisa iz oblasti bankarstva, sa svetskim i evropskim standardima, iz zaključaka, iznetih na kraju, da je postignuta značajna usklađenost u toj oblasti, mada to ne znači da su time ostvareni svi benefiti u tom, veoma značajnom, privrednom sektoru.

Ključne reči: bankarsko poslovanje, međunarodna regulativa, deregulacija, desuverenizacija, propisi EU, domaći propisi

ABSTRACT

A doctoral dissertation titled: “The Degree of Alignment of Domestic Banking Regulations with International Regulatory Frameworks” undoubtedly focuses on of the most important topics in the field of economics, as well as legal sciences, in every country, including Serbia. Since the beginning of trade with commodities and money, banking has attracted increasing attention year after year, as it long ago became an independent economic activity.

In the first decades of the 21st century, the United States emerged as the global leader in generating most profits through the so-called financialization of its economy, marginalizing the real sector through outsourcing, and primarily relocating production to countries with cheap labor (mainly Asia). We must recall Aristotle’s words that “money does not beget money, for it is itself barren,” yet we have reached a stage where this axiom is no longer respected. Additionally, in most countries, thanks to the rules of the World Trade Organization (WTO), Keynes’ recommendation on protecting domestic industries is also not followed. Proof of this can be seen in countries that have adhered to this principle, primarily China, Russia, and India, which have achieved rapid economic development, mainly by controlling the flow of capital in and out of their countries.

Since the establishment of the first international financial institutions in Bretton Woods, USA, the International Monetary Fund (IMF), and the World Bank (WB), after the end of World War II, finishing with the formation of the WTO in 1995, headquartered in Geneva, there has been globalization, liberalization, and deregulation of banking and financial regulations that all countries must adhere to. For most members of these organizations, this also means deregulating their own banking and financial regulations. Serbia has been a full member of the IMF and WB since their establishment, and a candidate for WTO membership, where it holds observer status.

Following the model of global economic and financial institutions, numerous regional economic and financial institutions have also been established, the most important of which are the European Union and the European Monetary Union, of which Serbia is not a member, but a candidate for membership. The main characteristic of the legislation adopted since 1945 until today is liberalization and deregulation, which simultaneously means the de-sovereignization of less developed countries.

Serbia is no exception, as it has largely aligned its regulations with the acts of the mentioned economic and financial institutions, with the most detrimental certainly being the regulation related to the four freedoms of the WTO, particularly the freedom of capital movement.

Until the beginning of the 21st century, banks in Serbia could not be majority-owned by foreign entities, but under Western pressure, that rule had to be abandoned. As of mid-2024, 20 commercial banks operate in Serbia, 16 of which are majority or fully foreign-owned, two are state-owned, and two are privately owned by domestic entities.

The dissertation, which explains in detail the degree of alignment of domestic banking regulations with global and European standards, concludes that significant alignment has been achieved in this area. However, this does not necessarily mean that all the benefits in this highly significant economic sector have been achieved.

Keywords: banking operations, international regulations, deregulation, de-sovereignization, EU regulations, domestic regulations

S A D R Ž A J

SADRŽAJ

UVOD	10
PRVI DEO	
PREDMET, CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA	13
1.1.PREDMET ISTRAŽIVANJA	14
1.2.CILJEVI ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZE	15
1.3. METODE ISTRAŽIVANJA	17
DRUGI DEO	
NAJAVAŽNIJI MEĐUNARODNI REGULATORNI OKVIRI ZA BANKARSKO POSLOVANJE	18
2.1. AKTA OUN O PRAVILIMA KONKURENCIJE I ZAŠTITI POTROŠAČA I KORISNIKA FINANSIJSKIH USLUGA	19
2.1.1. Pravila i principi konkurencije	19
2.1.2. Zaštita potrošača i korisnika finansijskih usluga	20
2.2. OPŠTI SPORAZUM O TRGOVINI USLUGAMA (GATS) U OKVIRU STO	
2.2.1. Globalizacija bankarskog sektora	21
2.2.2. Platnobilansne odredbe STO	23
2.2.3. Sektorska klasifikacija usluga	24
2.3. AKTA ORGANIZACIJE ZA EKONOMSKU SARADNJU I RAZVOJ (OECD)	26
2.3.1. Deset dobrovoljnih principa OECD-a za zaštitu korisnika finansijskih usluga	26
2.3.2. Smernice o zaštiti potrošača	31
2.4. BAZELSKI SPORAZUMI ZA NADZOR BANAKA	32
2.5. MEĐUNARODNA TRGOVINSKA KOMORA (MTK) U PARIZU	36
2.5.1. Uloga i značaj MTK	36
2.5.2. Jednoobrazna pravila u međunarodnom platnom prometu	37
2.6. ISO STANDARDI U BANKASTVU I FINANSIJSKOM POSLOVANJU	38

TREĆI DEO

REGULATIVA EVROPSKE UNIJE O OSNIVANJU, POSLOVANJU I KONTROLI BANAKA

3.1. RAGULATORNI OKVIRI ZA OSNIVANJE I RAD KREDITNIH INSTITUCIJA (BANAKA) U EU	41
3.2. EVROPSKE NADZORNE AGENCIJE ZA SEKTOR FINANSIJSKIH USLUGA	45
3.3. OSNIVANJE AGENCIJE ZA NADZOR FINANSIJSKIH USLUGA	49
3.4. BRIGA ZA POTROŠAČE (KORISNIKE) U SEKTPORU FINANSIJSKIH USLUGA	51
3.5. USAGLAŠENOST SA USLOVIMA ZA OSNIVANJE BANAKA U EU	55
3.5.1.Osnivački kapital i drugi uslovi za osnivanje banke	55
3.5.2.Nadzor nad bankama	57
3.6.MALOPRODAJNE FINANASIJSKE USLUGE	58
3.6.1.Stvaranje jedinstvenog tržišta EU za maloprodajne finansijske proizvode	58
3.6.2. Trenutno stanje na tržištu maloprodajnih finansijskih usluga	60
3.6.3.Bolji proizvodi, veći izbor i bolje mogućnosti za potrošače i preduzeća	61

ČETVRTI DEO

USAGLAŠENOST DOMAČIH PROPISA O OSNIVANJU I POSLOVANJU BANAKA SA MEĐUNARODnim REGULATORnim OKVIRIMA

4.1. POSLOVANJE DOMAČIH BANAKA	66
4.1.1. REGULATORNI OKVIRI	66
4..1.2. KLJUČNI INSTITUTI U OSNIVANJU I RADU BANAKA	67
4.1.3.KRITERIJUMI ZA POČETAK RADA BANAKA	68
4.1.4.VRSTE BANKARSKIH POSLOVA	68
4.1.5. KONSTANTE U OBAVLJANJU POSLOVA	69
4.1.6.BRIGA O RIZICIMA	69
4.1.7. PONAŠANJE BANKE PREMA KORISNICIMA USLUGA	70

4.2.KAKO GRAĐANI MOGU DA ŠTITE SVOJA PRAVA PO

OSNOVU ZAKONA ZAŠTITI KORISNIKA FINANANSIJSKIH USLUGA 71

4.2.1.Vrste finansijskih usluga koje štiti zakon	71
4.2.2.Osnovna načela zaštite korisnika	72
4.2.3.Godišnja efektivna kamatna stopa	72
4.2.4.Pravo na odustanak od ugovora	72
4.2.5.Obavezno prikazivanje reprezentativnog primera	73
4.2.6. Obavezna procena kreditne sposobnosti – boniteta korisnika	73
4.2.7. Obavezni elementi ugovora o kreditu	75
4.2.8.Izveštavanje korisnika u toku trajanja ugovora	75
4.2.9.Pravo na moratorijum u otplati dospelih obaveza	76
4.2.10. Finansijske pogodbe – kreditiranje kupaca	76
4.3. REALIZACIJA ZAŠTITE KLIJENTA	76
4.4. TAJNOST PODATAKA	77
4.5. OBAVEZA VANJSKE REVIZIJE BANKE	78
4.6.ŠEMATSKI PRIKAZ ORGANIZOVANJA RADA BANKE	79
4.6.1. Rukovođenje bankom	79
4.6.2.Propisani odbori	80
4.6.3.Poslovi unutrašnje kontrole i revizije banke	80
4.7.NADLEŽNOST KONTROLE OD STRANE NBS	81
4.7.1. Učešće u banci	81
4.7.2.Bonitetna kontrola	82
4.7.3.Preduzimanje korektivnih mera	82
4.7.4. Obavljanje kontrole bankarskih grupa	83
4.8.SPAJANJE I PRIPAJANJE BANAKA	83
4.9.UVOĐENJE OTVORENOG BANKARSTVA U SISTEM PLATNIH USLUGA SRBIJE	85
4.10. UVOĐENJE SRBIJE U PLATNI SISTEM EU – SEPA	96

PETI DEO

MEĐUNARODNI REGULATORNI OKVIRI I INSTITUCIJE ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA, FINANSIRANJE TERORIZMA I PORESKU EVAZIJE

5.1. AKTA UN ZA REGULISANJE SPREČAVANJA PRANJA NOVCA	99
5.1.1.Pokušaji donošenja međunarodne konvencije	99

5.1.2. Bečka Konvencija	101
5.1.3. Konvencija UN o finansiranju terorizma	106
5.1.4. Palermo konvencija	107
5.1.5. Globalni program UN za borbu protiv pranja novca	112
5.1.6. Konvencija UN protiv korupcije	114
 5.2. RADNA GRUPA ZA FINANSIJSKE POSTUPKE SPREČAVANJA PRANJA NOVCA – FATF	 120
 5.3. AKTA EVROPSKE UNIJE O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA	 122
5.3.1. Konvencija Evropskog parlamenta u Strazburu	122
5.3.2. Direktiva Evropske unije 308/EEC	129
5.3.3. Konvencija SE o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma	131
5.3.4. Uredba EU o informacijama koje su priložene prenosu novčanih sredstava	136
 5.4. WOLFSBERG PRINCIPI	 143
5.5. SPORAZUM EGMONT	145
 PRILOG - STUDIJA SLUČAJA POSLEDICE NEUSAGLAŠENOSTI DOMAĆIH PROPISA O BANKAMA SA PRAVNIM TEKOVINAMA EVROPSKE UNIJE	 147
 ZAKLJUČCI	 171
 LITERATURA	 174

UVOD

UVOD

Ova doktorska disertacija, koja nosi naziv „Stepen usaglašenosti domaćih propisa iz oblasti bankarstva sa međunarodnim regulatornim okvirima“, spada među najznačajnije teme iz oblasti ekonomije i finansija u Srbiji, ali i u celom svetu. Tim pre što je u poslednjim decenijama XX i u prvim decenijama XXI veka obim finansijskih transakcija višestruko nadmašio obim robnih transakcija. U tome posebno prednjače Sjedinjene Američke Države, (SAD) koje su počev od 80-ih godina prošlog veka proizvodni sektor u velikoj meri, putem autsorsinga, izmeštale u zemlje sa jeftinom radnom snagom (prvenstveno u Aziju), okrećući se tzv. finansijalizaciji, gde se obezbeđuje brži i veći profit. SAD su prvu veliku ekonomsku tj. finansijsku prednost stekle zahvaljujući uvođenju dolara kao glavne svetske valute pri osnivanju bretonvudskih institucija (sedište u Vašingtonu, SAD) odmah po završetku Drugog svetskog rata. Dolarsku rentu SAD ubiraju i danas, ali u sve manjem obimu usled ubrzane dedolarizacije od strane zemalja u ubrzanom ekonomskom razvoju, pre svih Kina, Rusija i Indija, koje su u međusobna plaćanja uvele sopstvene valute, jen, rublu i rupiju. Srbija je član MMF-a i WB od osnivanja i obavezna je da poštuje statute i druge akte tih institucija.

Najveći zamah liberalizaciji, globalizaciji i deregulaciji međunarodnih ekonomskih odnosa nastupio je osnivanjem STO, počev od januara 1995.godine.Od tada je po prvi put u novijoj istoriji izvršena globalna liberalizacija i deregulacija sektora usluga, gde spada i sektor finansija, bankarstva i finansijskih tržišta. STO ima 164 punopravne članice, dok Srbija ima status posmatrača sa još 24 zemlje. Srbija je podnela zahteva za članstvo u STO pa je dužna da se pridržava svih sporazuma zaključenih u okviru te međunarodne organizacije. STO je, po prvi put u istoriji početkom 1995.godiune, stekla status pravnog lica sa sedištem u Ženevi u Švajcarskoj.

U poslednjoj deceniji XX veka se pojavila čuvena knjiga američkog profesora Fransa Fukujame: „Kraj istorije i poslednji čovek“, koja je izazvala burne reakcije u celom svetu. Knjiga je nastala par godina nakon rušenja Berlinskog zida i raspada Sovjetskog Saveza, uz konstataciju da je nakon tih događaja američki neoliberalni model Čikašne škole i Vašingtonskog konsesus-a, na čelu sa profesorom Miltonom Fridmanom, pobedio komunizam i socijalizam i tako definitivno zavladao svetom. Uz te ekonomске postulate, dodat je i proces uvođenja (američkog modela) demokratije i desuverenizacije država, smatrajući da je sistem nacionalnih država prevaziđen. Pritom se obilato koristi civilni sektor, putem tzv. nevladinih organizacija koje se većinom finansiraju iz inostranstva od stranih vlada.

Paralelno sa procesom liberalizacije, deregulacije, desuverenizacije i demokratizacije na svetskom nivou, dešavao se i proces formiranja Evropske unije,(1992.godine) i Evropske monetarne unije, 2000.godine, i uvođenje evra u 20 država od 27 članica Unije. Srbija je sa EU potpisala SSP čime se obavezala da poštuje pravne tekovine EU, koje su pretočene u 35 poglavља.

U aktuelnom ekonomskom, pravnom i političkom ambijentu ni Srbija nije izuzetak, nego učesnik u tom procesu. Kao najbolji dokaz tome svedoči činjenica da na početku 2024. godine u Srbiji posluje 20 komercijalnih banaka¹, od kojih je 16 osnovano sa većinskim

---

¹ www.nbs.rs

stranim kapitalom, dve sa većinskim državnim kapitalom i dve sa većinskim domaćim privatnim kapitalom. Do pre 20-ak godina propisi Srbije o stranim ulaganjima nisu dozvoljavali da strane banke budu u većinskom stranom vlasništvu, što je u skladu sa Kejnsovim stavom da „kontrola kapitala mora biti konstanta sistema“. U prilog tome ide i činjenica da su zemlje u ubrzanom ekonomskom razvoju, pre svih Kina, Rusija i Indija, stavile pod kontrolu strana ulaganja i prilgodili ih svojim interesima, uz obilato korišćenje tekućih transakcija naročito pri izvozu svojih proizvoda, saglasno liberalizaciji sektora trgovine.

Iz izložrnog proističe da se Srbija našla u „vrtlogu“ zbivanja na svetskoj ekonomskoj i finansijskoj sceni, ali i u procesu evroizacije, jer je svoju valutu, dinar, vezala za evro, pa je time njen bankarski i finansijski sektor dužan da poštuje sve regulatorne okvire koji su im time nametnuti.

U prvom delu rada elaborirani su sledeća pitanja: predmet istraživanja, cilj istraživanja i metode istraživanja.

U drugom delu navedeni su najvažniji međunarodni regulatorni okviri za bankarsko poslovanje, u cilju unifikacije pravila poslovanja u tom važnom privrednom sektoru. Materija je izložena u šest segmenata: akta doneta u okviru OUN; sporazumi doneti u okviru Svetske trgovinske organizacije; akta doneta u okviru OECD; Bazelski sporazumi; akta doneta u okviru MTK u Parizu i, na kraju, ISO standardi.

Izlaganje u trećem delu je posvećeno: regulativi EU vezano za osnivanje, poslovanje i kontrolu banaka, koje je sadržano u odgovarajućim regulatornim telima i priopisma (uredbe, direktive, preporuke), uključujući i rad nadzornih agencija koje su uspostavljene posle krize od pre 15-ak godina.

U četvrtom delu, koji predstavlja središnji deo rada, je reč o stepenu usaglašenosti domaćih propisa koji regulišu osnivanje i poslovanje komercijalnih banaka sa međunarodnim i evropskim standardima.

U posebnom, *petom delu*, elaboriranje je posvećeno međunarodnoj regulativi koja se bavi propisima i institucijama za sprečavanje pranja novca, međunarodnog terorizma, trgovini oružjem, drogama i ljudima, kao i poreskoj evaziji. To je problem koji pogađa sve zemlje sveta i koji se jedino na tom nivou može i rešavati.

U prilogu su navedene posledice koje nastaju u slučaju neusaglašenosti domaćih propisa sa međunarodnim regulativnim okvirima.

Na kraju su dati *zaključci* koji govore o problemima koji su izneti o doktorskoj tezi i o naučnom i stručnom doprinosu koji proističe iz detaljno iznetih elaboriranja u radu i literatura.

PRVI DEO

PREDMET, CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA

1.1.PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet istraživanja ove doktorske disertacije je istraživanje stepena usaglašenosti propisa Srbije koji regulišu bankarsko poslovanje i poslovanje drugih finansijskih institucija, sa međunarodnim regulatornim okvirima, kao i sa pravnim tekovinama Evropske unije.

Povod za pisanje ovog naučnog rada je značajno oštećenje korisnika stambenih kredita koje su korisnici, prvenstveno fizička lica, pretrpeli jer su krediti bili indeksirani u švajcarskim francima, iako su krediti dobijani u dinarima, odnosno u domaćoj valuti.

Do prekomernog oštećenja (*leasio enormis*) korisnika kredita došlo je upravo iz razloga što domaća legislativa iz oblasti bankarskog poslovanja nije uskladena sa pravnim tekovinama Evropske unije, kako u pogledu poštovanja odgovarajućih direktiva koje regulišu zaštitu potrošača, gde spadaju i finansijske usluge, tako i u pogledu osnivanja nadzornih institucija koje (preventivnno) kontrolišu rad banaka i drugih finansijskih institucija.

Zbog neusaglašenosti domaćih propisa sa aktima Evropske unije, po pitanju stambenih kredita, došlo je do prekomernog uvećanja dospelih mesečnih rata, čak i do 350%, što korisnici kredita nisu mogli ispunjavati, pa je došlo do preko 20.000 sudske sporova.

Narodna banka Srbije nudila je nekoliko kompromisnih rešenja, ali se ona u praksi nisu mogla sprovesti na način koji bi zaštitio interes korisnika kredita.

Domaći sudovi su donosili različite, neusaglašene jednoobrazne sudske odluke, što, takođe, nije odgovaralo oštećenim korisnicima kredita.

Većina sudske odluke pošla je od činjenice da, kod zaključivanja ugovora o stambenom kreditu, nisu poštovani propisi o obligacionim odnosima, prema kojima su korisnici kredita dužni da kredite vraćaju u istoj valuti (u dinarima, tj. lokalnoj valuti) što kod pomenutih ugovora nije poštovano, jer su krediti odobravani u dinarima, a njihovo vraćanje je zahtevano u ekvivalentu prema švajcarskim francima.

Slična situacija se dogodila i u nekim susednim zemljama, pa je pravda potražena kod Evropskog suda pravde, čije presude članice EU i zemlje koje su potpisale SSP sa Evropskom unijom moraju poštovati, tako što će ih ugraditi u domaće zakonodavstvo.

Polazeći od činjenice da je Srbija pjer su one sastavni deo pravne regulative (izvor prava) Evropske unije.

Naša zemlja dužna je da poštuje i regulativu koju donose druge međunarodne organizacije i institucije: Svetstva trgovinska organizacija – Opšti sporazum o trgovini uslugama, propise Bazelskog komiteta i dr.

Postoje i druge neusaglašenosti bankarske regulative sa pravnim tekovinama EU, kao što su razne vrste naknada koje banke naplaćuju od svojih korisnika a o kojima nisu prethodno vođeni pregovori, zatim nepoštovanje odredbi o obavezi banaka da korsnicima

tekućih računa po isteku godine, dostavljaju izveštaj o visini naplaćenih kamata, naknada i drugih vrsta troškova od korisnika, itd.

Dva su osnovna cilja istraživanja u ovom radu, a to su naučni cilj i društveni cilj, polazeći od širine samog istraživanja ove izuzetno važne oblasti.

1.2.CILJEVI ISTRAŽIVANJA I HIPOTEZE

Naučni cilj ovog istraživanja može se postići naučnom deskripcijom ove, jedne od najvažnijih oblasti – osnivanja i poslovanja banaka i drugih finansijskih institucija, kao i sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma, kao i njihovog značaja za svetsku ekonomiju. Naučna deskripcija, kao jedan od naučnih ciljeva ovog istraživanja, biće upotrebljena kako bi se objasnili i opisali određeni pojmovi, pojave i propisi i institucije koji se odnose na pomenutu oblast i njen značaj za funkcionisanje međunarodne ekonomije i finansija u celini.

Naučna klasifikacija koristiće se kako bi smo pojmove, pojave i procese koje smo opisali naučnom deskripcijom razvrstali prema određenim kriterijumima. Na primer, to možemo postići prema kriterijumu njihove sličnosti ili kriterijumu njihove različitosti. Na primer, sličnost bankarskih poslova sa nebankarskim i nekreditnim poslovima (faktoring, forfeting, idr). Slično je i kod poslova faktoringa, koje, takođe mogu da obavljaju banke ali i privredna društva koja su registrovana za obavljanje tih poslova.

Iz rada se može saznati da sve ljudske i državne aktivnosti imaju i svoju međunarodnu komponentu i ne mogu se uspešno odvijati bez međunarodne saradnje i povezivanja u razne međunarodne organizacije i asocijacije. Nesumnjivo je u tome i veoma izražen naučni interes koji treba da doprinese boljem povezivanju država u razne međunarodne organizacije i asocijacije, kao što je slučaj sa Organizacionom ujedinjenih nacija (Konvencija OUN o sprečavanju pranja novca koja je 1988. godine (Bečka konvencija), Svetska trgovinska organizacija, u okviru koje zaključena Opšti sporazum o trgovini uslugama (GATS) i druge asocijacije koje su osnovane sa ciljem normalnog funkcionisanja banaka i drugih finansijskih institucija. Naučni cilj ovog rada je i u tome da sva dosadašnja saznanja u vezi tematike kojom se bavi i dalje produbi i proširi i razvije ukazujući upravo na značaj regulisanja rada banaka i drugih finansijskih institucija za svetsku ekonomiju, a u okviru nje i uticaj na našu zemlju.

Društveni cilj ovog istraživanja ukazuje na veliku važnost osnivanja i poslovanja banaka i povezivanju država u razne organizacije (na primer, u okviru Svetske trgovinske organizacije, Organizacije ujedinjenih nacija, Bazelskog komiteta, EU, itd.), a samim tim i uticaj na društvo u celini. Društveni cilj predmeta istraživanja jeste da se naučnoj i stručnoj javnosti ponudi naučna osnova i solidna platforma za dalja, šira i dublja istraživanja značaja nesmetanog osnivanja i poslovanja banaka i drugih finansijskih institucija, uz poštovanje propisa o sprečavanju pranja novca, finansiranja terorizma i poreske evazije.

Zbog toga je od velikog značaja osnivanje međunarodnih organizacija i asocijacija, među koje spadaju i regulative i asocijacije za osnivanje i poslovanje banaka i drugih finansijskih institucija, ali i kretanje međunarodnog kapitala u realizaciji tih vrsta poslova.

Kroz postupak međuzavisnosti dolazi do velikog uticaja na društveni sloj u svakoj državi jer možemo kroz konkretan primer vezan za uključivanje privrednih subjekata ali i građana u realizaciju bankarskih poslova, što neminovno utiče i na uspostavljanje demokratičnosti i vladavine prava na međunarodnom planu. Time se pozitivno utiče i na ostavriranje saradnje među građanima u pogledu ekonomskih, političkih, socijalnih i drugih događanja. Kroz ovakav proces povezivanja država i njenih privrednih entiteta i građana mogu se otkloniti brojni antagonizmi ili eventualne pretnje koje bi bez navedene međunarodne organizacije i asocijacije nastali u pogledu kretanja robe, usluga, kapitala i građana.

Osnovne hipoteze od kojih se polazi u istraživanju

Generalna hipoteza

Generalna hipoteza bi mogla da glasi – što je veći stepen usaglašenosti domaćih bankarskih propisa sa međunarodnim i evropskim regulatornim okvirima, utoliko će funkcionisanje domaćih bankarskih i drugih finansijskih institucija, biti uspešnije i sa manje štetnih posledica na korisnike njihovih usluga. Svako odstupanje od međunarodnih i evropskih standarda šteti ugled zemlje i može imati i materijalne posledice po budžet, što se dešavalo u prethodnom periodu.

Posebne hipoteze

1. Ako postoji želja za potpunim usaglašavanjem domaćih bankarskih propisa sa međunarodnim i evropskim standardima, utoliko je manja mogućnost da korisnici njihovih usluga budu oštećeni;
2. Ako postoji ipunjeno međunarodnih obaveza, onda postoji i dobra međunarodna saradnja;
3. Što je doslednije ispunjenje međunarodnih obaveza, to je izglednije izbegavanje sukoba između banaka i građana, a time i političkih sukoba;
4. Ukoliko je efikasno traganje za mirnim rešenjem nesaglasnosti banaka i korisnika bankarskih usluga, utoliko je efikasna međunarodna ekomska i finansijska saradnja.

Pojedinačne hipoteze

1. Ukoliko postoji postizanje zajedničkih ciljeva banaka i korisnika njihovih usluga, utoliko postoji sigurnije obezbeđivanje mira i ekomske stabilnosti, kako u zemlji, tako i u međunarodnoj saradnji;

2.Što je bolja saradnja na međunarodnom planu, to je bolje postizanje zajedničkih političkih ciljeva;

3.Što je veće poštovanje međunarodnih i evropskih regulatornih okvira, to je bolje rešavanje eventualnih međunarodnih sporova, utoliko će efikasnije obezbeđivanje mira i stabilizacije u svetu;

4. U meri u kojoj će se realizovati novi modeli banaka i drugih finansijskih institucija u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima, utoliko će uspešnost poslovanja privrede i građana biti bolja, utoliko će se ostavriti doprinos njihovom ekonomskom blagostanju, posebno kada su u pitanju zemalje u razvoju.

1.3.METODE ISTRAŽIVANJA

U toku istraživanja pri izradi ove teze biže primenjene standardne metode primerene ovoj vrsti naučnih radova:²

- Analitičke metode, apstrahovanja istraživanja, deduktivne metode i specijalističke metode,
- Kod sintetizovanja, primeniće se konkretnе metode, generalne i induktivne metode,
- Od opštih – hipotetička, analitička i metod komparacije i statističkog sagledavanja događaja,
- Biće korišćene i metode anketiranja.

---

² Milojko Bazić, Metodologija, Univerzitet, Megatrend, Beograd

DRUGI DEO

NAJVAŽNIJI MEĐUNARODNI REGULATORNI

OKVIRI ZA BANKARSKO POSLOVANJE

2.1. AKTA OUN O PRAVILIMA KONKURENCIJE I ZAŠTITI POTROŠAČA I KORISNIKA FINANSIJSKIH USLUGA

2.1.1.PRAVILA I PRINCIPI KONKURENCIJE

I u tržišnoj privredi moraju postojati određena pravila ponašanja učesnika između učesnika na njemu. Ta pravila se donese na najvišem nivou, to su UN i njihovi organi (UNCTAD) čija se akta nazivaju rezolucije a dve takve su donete 1978. i 1979. godine (broj 33 i 34).

U pomenutim rezolucijama su utvrđena pravila konkurentnog ponašanja privrednih subjekata, uključujući i finansijske ustanove, na jedinstvenom svetskom ekonomskom prostoru, a primenjivaće ih sve članice UN direktno ili posredstvom brojnih međudržavnih sporazuma i konvencija koje se odnose na tu oblast.

Evo tih pravila koja se odnosi na fer konkurentno ponašanje:

- Ne smeju se uvoditi bilo kave stroge mere koje bi bile smetnja za nesmetani promet robe između članica UN,
- Ne smeju se nacionalnim zakonodavstvima podvrgavati međunarodni robni tokovi između članica UN,
- Mora se uvek imati na umu želja za bolji životni standard svih potrošača u zemljama članicama UN,
- Posebno se upozaravaju velike kompanije koje posluju na svetskom nivou kako ne bi tržište podvrgli sbojim ličnim interesima, što bi štetilo pojedinim manje razvijenim zemljama,
- Sve zemlje članice UN moraju da obezbede da se ovi principi ugrade u njivove zakone i da vode računa da se ta pravila i principi striktno primenjuju radi održavanja zdrave konkurenčije na svetskom tržištu.

U cilju obezbeđenja striktne primene napred navedenih pravila i principa dogovorenih u Ujedinjenim nacijama dogovoreno je da se formira posetno organizaciono telo radi praćenja

rezultata pod nazivom UNCTAD.³

Napred navedeni principi treba da dovedu do poštovanja pravilne tržišne utakmice na celom svetskom tržištu, što ima za podlogu autoritet UN.

2.1.2.ZAŠTITA POTROŠAČA I KORISNIKA FINANSIJSKIH USLUGA

U poslednji decenijama, kada se širilo svetsko tržište i povećavala međunarodna razmena robe i usluga, uključujući i sektor finansijskih usluga, sve je veći broj dokumenata koji se donose na svetskom nivou (UN), i na nivou EU.

Pomenućemo akt UN iz aprila 1985.godine u kome su uneta pravila o poštovanju konkurentnosti na svetskom tržištu:

- Sve članice moraju da garantuju svim građanima u svojim državama da im učine raspoložovim sve moguže vrste proizvedenih roba i raspoložive vrste usluga za njihovu dobrobit,
- Sve članice UN moraju strogo voditi računa da se građani osežaju bezbedno,
- Sve članice moraju obezrediti svi građanim apravo da imaju blaogovremene i istinite informacije o proizvodima.
- Svim građanima članice UN treba da pruže sve vrste usluga po prihvatljivim cenama i što boljem kvalitetu,
- Države članice UN treba da obezbede prisustvo predstavnika građana prilikom usvajanja regulative o njihovoj zaštitit,
- Članice UN moraju u svojim propisima i u praksi da obezbede mehanizme naknade štete građanima ako do toga dođe,
- Članice UN treba da osiguraju pravo na edukaciju građana kako ih bolje zaštitili od eventualnih prevarnih radnji,
- Članice UN moraju uvažavati pravo građana da udišu svži zdrav vazduh,

Mankju G, u 10 deset principa ekonomije, kao prvi princip naveo: „Ljudi se suočavaju sa izborom. Odlučivanje zahteva odmeravanje vrednosti jednog cilja u odnosu na drugi”, što im kao osnovno pravo ne može niko uskratiti.⁴

---

³ Varga S. (2007) Pravo konkurenkcije, FPP studije, N. Sad-Beograd-Niš

⁴ Mankju G. ((2013), Principi ekonomije, Ekonomski fakultet, Beograd str. 4.

2.2. OPŠTI SPORAZUM O TRGOVINI USLUGAMA (GATS) U OKVIRU STO

2.2.1. GLOBALIZACIJA BANKARSKOG SEKTORA

Druga polovina XX veka predstavlja eru globalizacije. Ovaj proces obeležio je bezmalo sve sfere društvenog života, a naročito međunarodnu trgovinu a, po prvi put, i oblast usluga, gde spadaju i bankarske usluge.

Stvaranje uslova za globalizaciju međunarodne robne razmene i sektora usluga (uključujući i bankarske usluge) započeto je izgradnjom breton-vudskog sistema u povečerje II Svetskog rata a upotpunjeno je osnivanjem Svetske trgovinske organizacije (STO) 1995.godine. Ova organizacija danas obuhvata više od $\frac{3}{4}$ država na svetu, što upečatljivo govori o teritorijalnom domašaju harmonizacije opšteg pravnog okvira međunarodne trgovine i bankarstva.

Uspostavljanje STO dovelo je do stvaranja svojevrsnog međunarodnog podsistema koji se uobičajeno naziva pravom STO. Taj podistem se satoji od *preko 60 osnovnih izvora* (međunarodnih ugovora, odluka nadležnih tela STO i drugih akata) kojima je uređen širok krug pitanja:

- Međunarodna trgovina robom, uslugama, (*gde spadaju u bankarske usluge*) i zaštićenim intelektualnim pravima,
- Određivanje carinske vrednoti robe,
- Uslovi za dozvoljenost primene antidempinških mera od prekomernog uvoza,
- Pravni režim tehničkih standarda i sanitarnih i fitosanitarnih mera itd.

Iako je već i na sadašnjem stepenu razvoja izuzetno razgranato, pravo STO se i dalje razvija – od 2001. godine u toku je Doha runda pregovora, koja je već u ovo trenutku, pre svoga okončanja, iznadrila neke nove sporazume ali i ukazala na nove probleme u multilateralnoj regulativi međunaroden trgovine i sektora usluga.⁵

Štaviše, i pravila regionalnih ekonomskih integracija kojih je naša država već član, kao što je CEFTA, harmonizovana su sa pravilima STO. Sve to zajedno čini dobro poznavanje prava STO već sada veoma aktuelnim i nužnim.

Opšte je poznato da je Ugovorom iz Marakeša donet i poseban Sporazum zvani GATS u koji su uneta tri principa:

- Članice su se obavezala da će prihvati poseban sporazum o prometu usluga;

---

⁵ Đorđević, M. Marko Jovanović, M. (2019) Pravo Svetske trgovinske organizacije, Pravni fakultet, Beograd, str.9. i 10.

- Poštovaće postepenu uvopđenje slobodnog prometa usluga u skladu sa tedenencijama slobodne trgovine;
- Uvažavaće posebnosti pojedinih vrsta usluga zbog njihovih specifičnosti u međunaronom poslovanju.

Prilikom osnivanja Svetske trgovinske organizacije (STO) koja je počela sa radom 1995. godine u okviru 28 sporazuma zaključen je *Opšti sporazum o trgovini uslugama – GATS*, gde su između ostalog regulisana i pitanja finansijskih usluga tj. bankarskih usluga.

Prvi deo sadrži pravika ukoliko za one vrste servisa koje su pružaju izvan matične države, kao što su:

- Turističko poslovanje,
- Bankarsko poslovanje,
- Izgradnja građinskih objekata
- Bankarsko poslovanje
- Usluge osuguravaju+uče poslovanje,
- Poslovi konsalting firmi, itd

Drugi deo GATS-a obuhvata odredbe koje se odnose na:

- Pitanje javnosti poslovanja,
- Pitanje obrazovnih kvalifikacija,
- .Pitanje kriterijuma za pribavljanje obrazovnih profila,
- Priznavanja diploma stečenih u nekoj članici STO,,
- Obavezu objavljinja legislative u članicama, itd.

Članice su obavezane da ne uvode ograničenja u poslovanju sa drugim članicama kako ne bi ometali slobodno obavljanje njihovih dealnosti.

Treći deo Sporazuma odnosi se na nacionalizaciju stranih firmi. Primera radi, u Srbiji je na dan 19. jula 2024. godine bilo registrovano 20 banka⁶, od kojih je 16 bilo u vlasništvu stranog kapitala (ali one imaju nacionalni tretman - smatraju su domaćim bankama), dve su u vlasništvu države Srbije a dve u vlasništvu domaćih pravnih lica.

Četvrti deo Sporazuma reguliše obavzu članica da postupno otvaraju svoje tržište ostali članicama STO, sa ciljem da se taj process ostvari u što kraćem roku.

Peti deo Sporazuma reguliše oitanje o bana fidese po pitanju rešavanja eventualnih spornih pitanja.

Sistem rešavanja sporova u okvru STO imao je burnu evoluciju koja je pratila potrebe razvoja sve efikasnijeg multilateralnog sistema trgovine robom i uslugama. Tako se sistem rešavanja sporova koji se zasnivao na jednom diplomatskom metodu ograničene

---

⁶ Izvor: www.nbs.rs Preuzeto 19.7.2023.

delotvornosti, kakav je bio na snazi u prvim godinama GATT-a 1947. razvio u jedan veoma specifičan mehanizam koji kombinuje diplomatske i adjudikativne metode, *ad hoc* i stalna tela, političke i stručne organe. Analiza prakse *Tela za rešavanje sporova* pokazuje da je mehanizam za rešavanje sporova u STO u dobroj meri uspeo da ostvari ciljeve postavljene Deklaracijom iz Punta del Este i time doprinese povećanju predvidivosti primene pravila međunarodne trgovine i popunjavanju pravnih praznina koje postoje u sistemu STO. Dobro poznavanje strukture i posebnosti ovog složenog mehanizma rešavanja sporova od značaja je u prvom redu za državr članice, ali i za države koje pretenduju za članstvo u STO, kao što je Srbija, jer se jedino kroz prizmu prakse Tela za rešavanje sporova može sveobuhvatno sagledati primena prava STO.⁷

Posebna pitanja Opštег sporazuma o trgovini uslugama su regulisana aneksima, koji se odnose na regulisanje sledećih pitanja:

- Posebno regulisanje poslova bankarskog poslova I psolova osiguranja,
- Preporuke u vezi sa disciplini njihovog poslovanja,
- Mere za uvažavanje obrazovnih profila,
- Pitanje uvođenja sertifikata za obavljanje određenih vrsta usluga,
- Obavezu sklanjanja svih uvedenih zabrana u poslovanju entiteta koji dolaze iz drugih članica STO.

2.2.2.PLATNOBILANSNE ODREDBE STO

Opšte je poznato da pojedine zemlje zapadaju u probleme međunarodne likvidnosti ukoliko njihovi devizni prihodi od izvoza nisu dovoljni da servisiraju rashode po osnovu uvoza ili po osnovu dospelih transi kredita i kamata. Sporazum preferirqa da zemlje članice mogu da uvode brojna ograničenja ali ne smeju uvoditi ona ogranicenja koja bi uticala slobodu poslovanja stranih entiteta, na primer ne smeju uvoditi bilo koje fiskalne mere (carine i sl), ali mogu druge vrste koje se tiču ograničenja količine uvoza nekih proizvoda..⁸

Sporazum daje mogućnost izuzeća od napred navedenih mera uz posebno obrazloženje koje podnosi zemlja članivica ali se taj izuzetak mora vremenski ograničiti, na primer tri meseca, šest meseci itd. Obrazloženje se šalje posebnom Komitetu u okviru STO koji je za to nadležan.

⁷ Pravo Svetske trgovinske organizacije, isto, str. 39

⁸ Članovi XII i XVIII:B Sporazuma

Sve članice STO su obavezi da jednom u toku godine registrijete kod nadležnog komiteta pošalju izveštaj o svim propisima i merama koje su uveli radi regulisanja pitanja platno-bilansnih neravnoteža u svojim državama.

Međutim, ukoliko se radi o uvođenju strožih režima na planu uvoza ta članica mora te mere blagovremeno nagovestiti nadležnom komitetu Sto najkasnije u roku od četiri meseca od uvođenja tih vanrednih restriktivnih mera. To se vrši u cilju blagovremenog informisanja svih članicama o merama koje na planu uvoznih restrikcija zemlje koja je zapala u platnobilnaske poteškoće.

2.2.3 SEKTORSKA KLASIFIKACIJA USLUGA

U dugoj istori međunarodnog poslovanja u sektoru usluga, one su se obavljale u sledećim oblastima:

- Usluđe međunarodnog transporta robe,
- Usluge putničkog saobraćaja: brodski prevoz, železnicnički prevoz, avionski saobraćaj, itd.
- Usluge telefonskih usluga,
- Usluge poštanskog saobraćaja,
- Usluge turističkog poslovanja,
- Usluge platnog prometa, itd.

Ono što je važno napomenuti po pitanju regulisanja poslovanja, najveži deo regulative odnosio se na pitanje donošenja određenih konvencija ili međunradnih ili međudržavnih sporazuma. Glavni akteri su bile privredno razvijeni zemlje., dok su druge emlje uglavnom pristupale tim aktima.

Države su ostala pitanja međunartodnog pružanja usluga samostalno regulisale svojim internim propisima, uz poštovanja zaključenih međunarodnih sporazuma i drugih akata, npr. raznih standarda itd.

Osnivanjem STO, ukazala se potreba za unifikacijom poslovanja u sektoru usluga došlo je do postepenog uvođenja regulative koja bi se primenjivala kod svih članica STO. Istovremeno, došlo je klasifikacije svih usluga u sledećih 12 vrsta:

1. Usluge koje pružaju profesionalna lica – pravnici, medicinsko osoblje, poreski savetnici, usluge dugoršnog zakupa opreme i prostora, marketinške usluge, savetodavne usluge, itd,
2. Usluge komuniciranja svih vrsta: računarske usluge, prenos pošte, filmska industrija, RTV usluge, prenos informacija raznih sredstvima, razne vrste digitalnih usluga, usluge promocije proizvoda. Itd,
3. Usluge u poslovima građavinske delatnosti: svi oblici gradnje, izvođenje instalacionih radova na objektima, itd.
4. Razne vrste usluga distributera: promet robe na veliko i promet robe na malo, korišćenje savremenih franšiznih sistema itd.
5. Usluge u oblasti edukacije kadrova na svim nivoima od osnovnih, preko srednjih do fakultetskog nivoa, uključujući i permanentno obtazovanje odraslih lica, održavanje raznih semira i obuka, itd.
6. Uluga pružanja svih vrsta kominalnih usluga: održavanje, čistoće, održavanje zelenila, održavanje lokalnog prevoza građana, itd.
7. Pružanje raznih vrsta finansijskih usluga, putem banakrskih organizacija, svih vrsta platnog prometa, poslovi brokersko-dilerskih kuća, trgovina hartijama od vrednosti, usluge pružanja servih usluga u vezi poslovanja na berzama, prenošenje raznih vrsta podataka zaintewresovanim licima u vezi finansijskog poslovanja, kao i razne vrste poslovbanja fondova koji se osnivaju u cilju očuvanja vrednosti finansijskog kapitala njegovih korisnika, itd.
8. Usluge u sektoru zdravstvenog poslovanja, od ambulanti do bolnica, ali i pružanje socijalnih usluga za određene kategorije stnovnika,
9. Sve vrste turističkih usluga uključujući pružanje hotelskih usluga, kao i restoranske usluge, poslovi posebnih vodiča u turizmu itd.
10. Sport, rekreacija i ustanove kulture koji obuhvaaju: bibliotečka delatnost, pozorišne predstave, muzejske postavke, cirkuske predstave, itd.
11. Sve vrste saobraćajnih usluga: drumski transport robe i putnika, prevoz brodovima, prevoz avionima, prevoz putem železničkog saobraćaja, cevovodni transport, usluge u svemiru, itd.
12. Sve ostale vrste usluga koje nisu svrstane ni u jednu kategoriju od 1-11.⁹

---

⁹ WTO-GATS videti na adresi: [w.w.w.wto.org](http://www.wto.org)

2.3. AKTA ORGANIZACIJE ZA EKONOMSKU SARADNJU I RAZVOJ (OECD)

2.3.1. DESET DOBROVOLJNIH PRINCIPIA OECD-a ZA ZAŠTITU KORISNIKA FINANSIJSKIH USLUGA

U cilju jednoobraznog poslovanja svih pružaoca finansijskih usluga, posebno u pogledu zaštite njihovih korisnika, u okviru OECD organizacija, što je potvrdila i grupa najrazvijenih zemalja u neformalnoj organizaciji – G20 utvrđeno je deset principa kojih će se pridržavati sve zainteresovane države.

Podrazumeva se da će svaka država koja prihvati ove principe iste prilagoditi svojim nacionalnim specifičnostima, ali da ne dođe do velikih odstupanja u primeni najvažnijih principa, s tim da je suština da se obezbedi što povoljnija zaština kirsnika trž. Potročaša u sveri finansijskih usluga.

Tim principim aobuhvaćene najvažnije vrste finansijskih usluga i rizickoj pojedine vrste usluga nose sa sobom i kako ih rešavati u korist njihovih korisnika.

Kao što su države obaveza da u svoje preopise ugrade te principe tako i međunarodne finansijske institucije treba da se pridržavaju tih principa prilikom koncipiranja odrešenih regulatornih okvira.

Pored iznetog treba nastojati da se naedeni principi postepeno usavršavaju radi njihove žurnosti u skladu sa napredovanjem tehničkih dostignuća u svefr savremenih informacionih i komunikacionih tehnologija.

1. Pravni okvir i kontrola primene propisa

Prvi princip se odnosi na pitanje pravne zaštite korisnika finansijskih usluga, i odgovarjući nadzor. Primera radi, u Srbiji je donet poseban Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga, koji obezbeđuje maksimalnu zaštitu korisnika finansijskih usluga. U tom zakonu Narodna banka Srbije je ta institucija koja je zadužena za zaštitu korisnika finansijskih usluga u svim segmentima poslovanja, jer ona vrši potpuni nadzor nad poslovanjem banaka. U Narodnoj banci je uvedene posbne službe kojih se mogu obratiti korisnici finansijskih usluga koji smatzraju da su njihova prava povređena, pa mogu svoja prava ostvariti putem pokretanja žalbenog postupka. Istovremeno, obezbeđena je transparentnost svih aktivnosti koje obvalja Narodna banka i poslovne banke.

Međutim, i ored takvih propisa i institucija desilo se da je pre nekoliko godina došlo do ozbiljnog oštećenja korsika stambenih kredita koji su bili indeksirani u švajcarskim francima. Na zahtev klijenata iz Rumunije, reagovao je Evropski sud pravde, polazeći od kršenja Direktive o nepoštenih odredbama u ugovorima (Direktiva 13/93). Više detalja o ovom slučaju dato je u posebnom dodatku uz ovaj rad.

2. Funkcije nadzornih organa

Kada je reč o ulozi kontrolnih institucija, ona bože biti preventivna i represivna. Kod preventivne kontrole u Evropskoj uniji je za to predviđena posebna agencija za nadzor finansijskih institucija koje kontrolišu sve vrste finansijskih institucija od kreditnih institucija, preko osiguravajućih društava, lizing kompanija, brokerskih kuća, kompanija za nekretnine, komapnije koje se bave prometom hartija od vrednosti i drugih entiteta koji se bave poslovima finansija. Za razliku od regulative u Evropskoj uniji, gde sve preventivne kontrole vrši jedna agencija, u Srbiji su za to zadužene dve institucije, Narodna banka koja kontroliše bankarske i osiguravajuće kao i čizing kompanije, brokersko – dilčerska društva i sve ostale finansijske institucije osim tržišta hartije od vrednosti, gde je i dalje nadležna Koamisija za hartije od vrednosti. Podrazumeva se da između ove dve institucije postoji tesna saradnja, kao i saradnja sa nadležnim državnim resorima, kao što je ministarstvo nadležno za pitanja finansija, posebna agencija za sprečavanje pranja novca, nadležne inspekcijske službe, carinska kontzrola, devizni iunspektorat, tužilaštva, sudske organi itd. Propisaima je utvrđena i pobaveza međunarodne saradnje, razmenma informacija, pitanje ekstradicije, zaplene imovine koja je stečena krivičnim delima, posebno kada je u pitanju sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma i poreske evazije, gde postoji posebna regulativa usklađena sa svetskim i evropskim aktima.

3. Ujednačen odnos prema svim klijentima

Pružaoci svih vrsta finansijskih usluga dužni su da jednakost postupaju prema svim klijentima, stavljajući sve korisnike u isti položaj poštujkući svoje ustanovljene procedure u pružanju usluga. Pružaoci su dužni da redovno eduju svoje klijente u vezi uvođenja novih finansijskih proizvoda koje im stavljaju na raspolaganju,

4. Dostupnost klijentima svih neophodnih podataka koji su od njihovog interesa

Pružaoci finansijskih usluga su dužni da na odgovarajući način učine dostupnim svih podataka koji su za klijente od posebnog značaja. Posebna je obaveza pružaocima usluga - bankama da jednom godišnjem pošalju izveštaj klijentima o tome koliko su ubrali kamata, provizija i drugih vrsta prihoda, kako mogli da biraju banke ukoikoliko nisu zadovoljno sa izabranom bankom.

5. Definicija finansijske pismenosti i preporuke OECD

Pod pojmom finansijske pismenosti podrazumeva skup znanja i veština koje pojedincu omogućava da aktivno, odgovorno obavlja službene ili privatne poslove i donosi ispravne finansijske odluke bilo u ličnom interesu u vezi tekućih ili donošenja investicionih odluluka ili u obavljanju određenih privrednih ili društvenih delatnosti.

Reč je u rukovanju gotovim novcem, plaćanju putem računa, platnim karticama i drugim instrumentima platnog prometa i to odgovorno i planski. Za sve to je potrebna odgovarajuća finansijska pismenost koja se stiče od malih nogu, u predškolskim ustanovama,

a kasnije u školi, na studijama, seminarima i u praksi. U tome prednjače privredno razvijenije države, u čemu dobrom delom leži i tajna njihovog ekonomskog uspona i razvoja.¹⁰

6. Finansijsko obrazovanje u školama u Srbiji

Shvatajući značaj finansijskog obrazovanja u našoj zemlji u 34 škole, je uključeno 1.260 nastavnika i oko 15.000 đaka. Ovu eksperimentalnu nastavu su pokrenuli resorno ministarstvo i Kompanija „Visa“. U pitanju je poseban tzv. FinPis program, a prva obuka za nastavnike-buduće predavače, je obavljena u Beogradu u OŠ „Despot Stefan Lazarević“ maja 2018. godine. Anketa je pokazala da je 9/10 građana Srbije zainteresovano za unapređivanje svog finansijskog obrazovanja a da je $\frac{3}{4}$ nastavnika čulo da postoji finansijska edukacija.

Posle održanih eksperimentalnih časova pokrenuta je onlajn platforma za edukaciju svih zainteresovanih lica onlajn putem. (<http://finpis.mi.sanu.ac.rs/>)

7. Finansijsko obrazovanje u pojedinim državama

Način finansijskog obrazovanja je različit od zemlje do zemlje, ali je činjenica da se toj vrsti obrazovanja **pridaje veće pažnja u ekonomski razvijenijim državama**. Odmah na početku pomenimo SAD. Savetodavni organ predsednika SAD za finansijsko obrazovanje je 2008. godine zaključio da je to jedan od uzroka krize u toj zemlji. Inače u SAD je finansijsko obrazovanje integrисано у основе školskog obrazovanja i vaspitanja, s tim što svaka pojedinična država određuje obim i sadržaj nastave. Na nivou SAD je propisana obaveza da škole svojim nastavnicima moraju da obezbede jednosemestralni kurs iz finansijskog obrazovanja sa osnovnim standardima na kojem se nastavnicima i učiteljima predočavaju uputstva za stvaranje sopstvenih nastavnih planova.

Vrlo mali broj zemalja ostvaruje finansijsku pismenost u školama kroz samostalni nastavni predmet, dok velika većina tu oblast izučava u okviru integrisanih sadržaja, najčešće kroz matematiku, računovodstvo, informatiku, sociologiju i sl. Otuda se umesto posebnih udžbenika za finansijsko opismenjavanje koriste prilozi sa interneta, posebni priručnici, materijali sa stručnih seminara, razne prezentacije i drugi prigodni materijali.

Većina evropskih država poslednjih godina kroz novi predmet uvodi izučavanje finansijske pismenosti, izuzev Holandije koja je tu praksu uvela još od 80-ih godina XX veka.

8. Finansijska pismenost građana Srbije

Prema relevantnim podacima koja je je sprovela američka rejting agencija „Standard & Poor's“ (S&P) u 140 država širom sveta, **38% stanovnika Srbije je finansijski pismeno, dok je svetski prosek 33%**. Od država u okruženju pismeniji su Mađari (45%), a manje pismeni od nas su Bugari (35%), Rumuni (22%) i Albanci (14%).¹¹ Anketa je pokazala da stepen pismenosti zavisi od snage ekonomije jedne države, pa je tako u Japanu 43% finansijski pismenih u Južnoj Koreji 33%, u Kini 28%, Indiji 24%. **Finansijski najpismeniji**

¹⁰ O. Mirjana, V. Ćosović, B. Stakić (2022), Usavršite svoju finansijsku i digitalnu pismenost, EKOcentar, Beograd, str. 41

¹¹ Isto, str. 43.

su stanovnicii skandinavskih država. Primera radu u Danskoj, Norveškoj i Švedskoj finansijska pismenost iznosi 71% odraslog stanovništva, u Finskoj 63%. S&P navodi da je na globalnom nivou 35% muškaraca finansijski pismeno dok je taj broj kod žena manji, i iznosi samo 30%. U zemljama bivše Jugoslavije, finansijski su najpismeniji Crnogorci 48%, zatim Slovenci i Hrvati 44%, BiH 27%, Makedonci 21% a na KiM-u 20%. Kada su u pitanju pojedini pojmovi, na primer „inflacija“ i „kamata“ većina anketiranih je znala značenje tih pojmoveva, dok je mali broj ispitanika znao pojma „diversifikacija“, navedeno je u tom izveštaju (www.bif.rs).

9. Finansijsko opismenjavanje i neophodno objašnjavanje

klijentima o potrebi te vrste edukacije

Davno je prošlo o obavljanju nekoliko najprostijih vrsta bankarskih poslova, gde nije bilo velikih inovacija. Bankarski poslovi su se svodili na uplate ili isplate pravnih i fizičkih lica, na uzimanje i davanje kredita, poslovi sa garancijama, štedno-kreditni poslovi, poslovi sa hipotekom i sl.

Bitno je napomenuti da napred nasvedeni poslovi nisu bili izloženi velikom riziku jer su to bili jednostavni poslovi a u složenijim poslovimavezanim za kredite, uzimane su garancije ili su korišćeni žiranti, za slučaj da glavni dužnik ne izmiri svoje obaveze u ugovorenim rokovima. Drugo, u to vreme su građani imali stalno zaposlenje i nije bilo otpuštanja „preko noći“ pa su i banke ble tim eobezbeđene od te vrste rizika.

Danas, međutim čak ni trudnice ne mogu biti sigurne da će ih čekati posao kada se vrate sa porodiljskog odsutva. Sve je to proizvod liberalizacije, deregulacije i desuverenizacije država koja je posbno došla do izražaja osnivanjem Svetske trgovinske organizacije, kada su uvedene četiri slobode: sloboda kretanja, robe, usluga, kapitala i ljudi. Od tada granice država kao da ne postoje. Sve je prepusteno slobodnom tržištu, iako je to suprotno interesima manje razvijenih država. Samim tim tim su klijenti manje zaštićeni, jer ne postoji institucija koja bi brinula o njima, jer sve banke manje-više postupaju jednako. Zbog toga prelazak u drugu banku ne garantuje veću zaštitu klijenata.

10. Princip odgovornosti za stručnu praksu odgovornih lica-pružaoca finansijskih usluga

Ovaj princip obavezuje pružaoce finansijskih usluga da i praktično zaštite korisnike finansijskih usluga dajući im gotove modele ugovora,, zatim obračuna rata i kamata na sa određenim iznosima, na primer, kredit na milion dinara i otplata za pet godina, koliko će biti rata a kolika kamata, što odgovara Direktivi EU broj 13/93, da ne dože do prevarnih radnji.

Da bi pružaoci finansijskih usluga bili u stanju da pružaju odgovarajuće savete svojim klijentima, naročito u doba digitalnog poslovanja., neophodno da redovno obezbeđuju odgovarajuće edukaciju svojih uposlenika, Sa tim ciljem ih upućuju periodično na specijalne stručne seminare u zemlji i u inostranstvu, pogotovo kada se uvode novi finansijski proizvodi, na primer tajm šeting, finansijski konslating, polaganje sertifikata kod nadležnih institucija u vezi sprešabvanja pranja novca, međunarosnog kriminala, sprečavanje poreskew evazije, i naravno, izučavanje stranih jezika i kompjuterska edukacija sa novim programima koji se uvode u banarsko i drugo finansijsko poslovanje.

Izuzetno je važno adekvatno nagrađivanje zaposlenih lica u finansijskim institucijama da bi kvaliteno obavljali svoje poslovanje i uspešno povećavali broj klijenata a time sticali veće prihode ta svoju finansijsku instituciju. Posebno treba obratiti pažnju na podmitljivost zaposlenih lica jer se time gube ugled institucije. Mc Kuloh je svojevremeno savetovao banke u SAD da svakog zaposlenog otpuste ukoliko primete da žive izvan svojih mogućnosti.

11. Izbegavati nepoštene radnje na štetu klijenata

Već smo pominjali značaj Direktive EU 13/93 koja ima za cilj da štiti korisnike - potrošača gde spadaju i korisnici finansijskih usluga od nepoštenih radnji. Suština pomenute direktive je u tome da korisnik usluge treba da zna tačno šta dobija a šta treba da plati za određenu uslugu. Konkretno, ako je uzeo kredit mora da zna taško koliko će ga kodštati.

12. Sačuvati poverljivost podataka klijenata

Postoje stroge direktive EU u vezi sa zaštitom podataka o ličnosti, za čije se kršenje uvode visoke novčane kazne. Ovo je posebno značajno u eri digitalnih komunikacija, gde se podaci „presreću“ od strane neovlašćenih lica, pa se mogu lako zloupotrebiti. Stoga menadžment finansijskih institucija mora stalno unapređivati sistem zaštite podataka svih svojih klijenata od zloupotreba. Pritom se polazi od kontrole zaposlenih lica u finanskim institucijama da i samo ne dodu u iskušenje da zloupotrebe podatke klijenata. Poznato je bilo u praksi da su i sami blagajnici „skidali“ sa račun klijenata odrđenu sumu novca, od kojih se neki nikada ne otkriju.

13. Naknada štete klijentima u opravdanim situacijama

Već smo pominjali slučaj stambenih kredita koje su fizička i pravna lica imala pre nekoliko godina kada su ugovaralu indeksaciju u švajcarskim francima. Zbog velikih promena u politici Nacionalne banke Švajcarske, došlo je do velikih promena u kursu njive valute. Poslewdice su se naglo oddrazile na korisnike kredita, čak toliko da su kupci stanova za destak godina bili dužni da otplaću 3,5 puta veće rate nego što su bile u početku otplate. Slučaj je došao da Ebropskog suda pravdse, o čemu smo detaljno pisali u prilogu uz ovaj rad. Na osnboiu te presude Srbija je morala da doneše poseban zakon i da naknadni štetu od oko 100 miliona evra a drugi deo štete su snosile banke. Istovremeno svi ti ugovori su izmenjeni tako da je otplata ostatka vršena u evrima. Rimew su spašeni i građani bankarski sektor.

14. Kako urediti pitanje konkurenčije na tržištu?

Trdišna privreda je nezamisliva bez konkurenčije. Najvažnije je rešiti pitanje monopola, kada na tržištu postoji samo jedan ili mali broj ponuđača nekog proizvoda ili usluge. U obrnutom sluačaju imamo monopson, kada je strani tražnje jedan ili mali broj kupaca. Propis Evropske unije su u tom pogledu veoma strogi, a pitanje je rešeno tako da su formirane anti-monopolske komisijme, koje imaju za cilj da prate broj ponuđača robe i usluga na tržištu i reaguju u sluačju da dođe do pijke monopola. U Srbiji trenutno posluje 20 banaka, od toga njih 16 su u stranom vlasništvu a četiri u domaćem vlasništvu, dve su sa državnim a dve sa privatnim kapitalom.¹²

2.3.2. SMERNICE ZA ZAŠTITU POTROŠAČA

Organizacija za ekonomsku saranju i razvoj u okviru posebnog odbora daje uputstva koje treba da posluju sve finansijske institicije da bi uspešno štitili svoje klijente:

- Zaštita klijenata prilikom digitalnog poslovanja,
- Zaštita klijena ako posluju sa inostranstvom,
- Zaštita klijenata ukoliko doše do sporova ili nesporazuma u poslovanju,
- Uvođenje dobre prakes u cilju zaštite klijenata.

Preporuke Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj su dopunjene uputstvom koje je doneto maja 2018. godine na zasedanju u Buenos Airesu.¹³

2.4. BAZELSKI SPORAZUMI ZA NADZOR BANAKA

Poznato je da Bazelsku banku sačinjavaju centralne banke centralnih banaka država članica i da ta banka posluje samo sa centralnim banakama. Međutim ta Banka ima posebne komitete koji daju instrukcije centralnim banakama i bankama kako da vrše poslovanje, kao i nadzor nad bankarskim poslovanjem. Komitet sačinjavaju predstavnici iz 12 razvijenih država i on je ovlašćen da vrši nadzor nad poslovanjem banaka u skladu sa svojim aktima. Sedište je u Bazelu u Švajcarskoj.

Uvođenje standarada kapitala za banke

Napred pomenuti Bazelski komitet je doneo prvi Sporazum o kapital 1988. godine, na predlog predstavnika deset razvijenih država u cilju zaštite klijenata u kriznim situacijama, kada banka ostane bez nužnog kapitala za sopstveno poslovanje.

¹² www.tvojnovac.ns.rs

¹³ www.oecd.org

Ova preventivna mera je bila posebno važna ukoliko se radi o velikim bankama, za koje se smatralo da ne smeju da propadnu čak i ako zapadnu u finansijek teškože što je bio slučaj u vreme krize 2008.godine. Iz tih razloga je sporazum propisano sa kojim iznosom kapitala banka mora da raspolaže i koliko može da ulazi u kreditnu ekspanziju a da ne dođe u situaciju da ugrtozi sopstvenu likvidnost, pa i solventnost na duiži rok.

Da bi se obezbedila sigurnost poslovanja banke došlo se do zaključka da banke moraju da raspolažu sopstvenim /znači ne pozajmljenim) kapitalom od najmanje 8% aktive, uključujući i neke vanbilansne stavke.

Sporazum su uvedeni razni ponderi u zavisnosti od vrste aktive, na primer ako se aktiva sastoji iz državnih obvezniča ona ne zahteva nikakav kapital , znači da nema nikakvog rizika za banku jer je u pitanju državna aktiva.

U nekim slučajevima rizik banke je 100% kada su u pitanju potražovanja od privatnika iz nebankarskog sektora.

Svrha kapitalnog Sporazuma

Donošenje kapitalnog sporazuma, o kome je napred bilo reči, je:

- Osiguranje potrebnog iznosa kapitala u cilju očuvanja bankarskog sistema,
- Očuvati zdravu konkurenčiju u bankarskom sektoru, uz istovremeno očuvanje interesa klijewnata da ne dođu u situaciju banka bankrotira a da onda oni ostanu bez soje štednje ili depozita.

Inovirani Sporazum o kapitalu

Inovirani sporazum je imao nekoliko novih elemenata od kojih najznačajnije:

- Potvrđuje se propisani iznos kapitala u cilju zaštite bankarskog sektora, jer su taj princip podrazle i bretonvudske finansijek institucije3, radi svoje sigurnosti u odobravanju kredita,
- Posebno se naglašava značaj stavljanje jednakosti u konkurenčije pod njihovu kontrolu,
- Uvođenje posebnih preventivnih kontrola i mehanizama radi sprečavanja rizka,
- Stavljanje u jedinstvenu funkciju adekvatnosti kapitala i mogućeg rizika radi njegovog sprečavanja,
- Akcenat se stavlja na poslovanje banaka u međunarodnom okruženju.

Potreбно је истаћи да иновирани споразум, поред квантитативних ограничења, упућује и на два квалитативна критеријума, и то:

- Констатно надзорирање пословања банака и
- Вођење рачуна о понашању банака на тржишту (одређене дисциплина), који не би ишча нити на штету других банака нити на штету својих клијената.

Крајње исходиште код поштовања оба внатрешња критеријума је смањивање ризика пословања банака на најмању могућу меру, и очување стабилности банкарског система сваке државе.

На бази иновiranog споразума Одбор у Базел је увео три групе надзора, и то:

- 1) Група за надзор коју предводи руководство, руковођена наčelima:
  - Надзорирање електронског банкарства,
  - Контрола сигурности пословања банака,
  - Остали облици контроле и анализе.
- 2) Група безбедности где постоје принципи:
  - Контрола идентификације клијената приликом е-полсованја банке,
  - Потврђивање сопствене одговорности код е-полсованја,
  - Мере које се уводе код одвојених одговорности,
  - Постебна аутентификација код е-банкарства и провера апликација,
  - Провера интегритета података и одговарајућих докумената,
  - Увођење одговарајућих ревизорских извештаја за е-полсovanje,
  - Питање исправности најважнијих информација којима банка располаже.
- 3) Група се однапси на праћење ризика на пословни положај банке, где спадају начела:
  - Контрола извештаја који се односе на е-банкарство,
  - Провера погрешности података о клијентима,
  - Поступање у случају наступања непредвиђених ситуација,
  - Утврђивање поступања у проблемтичним – инцидентним ситуацијама који nastanu u banci.

Банке увек navode пример добре практике у својим uputstvima који se donose као interni dokumenti od strane njenog menadžmenta.

Sadržaj najnovijeg pristupa u Sporazumu

Važno je istaći da je najnoviji pristup pomenutom bazelskom sporazumu posebno usmeren na pitanje kreditnog rizika i operativnog rizika,

Od ranije su već posnate odredbe koje se odnose na nadzor nad bankarskim poslovanjem i poštovanje kvantitavnog minima kapitala banke, ali i ponašanja banke na tržištu, posebno po pitanju korektne konkurenčije.

Uvođenje tri stuba u Sporazu

Ako bismo sačli neku vrstu rekapitulacije donetih principa u Bazelskom sporazumu, mogli bismo ih svrstati u trei stuba, i to:

- Nužni iznos kapitala, bio u prvom planu,
- Vršenje permanentog nadzora nad radom banaka, bi se svrstalo u drugi plan,
- Disciplina na tržištu bi se stavila na treće mesto.

Stva tri ključna stuba bi sačinjavali „komplet“ kontrole poslovanja banaka, i moraju se posmatrati zajedno, jedan ili dva ne znače ništa.

Ova tri ključna stuba predstavljaju osnovu za nadzorne institucije, na čemu posebno insistira Bazelski komitet.

Sprovodenje Bazela II u praksi

Kao što je poznato II segment Bazelaskih pravila uveden je 2006. godine, istovremeno sa intenziviranjem primene prvog bazelskog pravila.

Ono što je važno istaći primena ovog bazelskog pravila ne znači njegovu obaveznost jer Bazelski komitet nema pravni subjektivitet kao međunarodna zvanična institucija, već njegovba akta imaju snagu preporuke radi jednoobraznosti postupanja banaka.

Zemlje koje prihvate bazelska pravila, mogu da ih ugrade u sopstveno zakonodavstvo i da ih se pridržavaju, što im daje priliku da se uklapaju u neku vrstu međunarodnih standarda u bankarskom poslovanju.

Ugradnja bazelskih standarda u legislativu EU i u našoj zemlji

EU je Basel II uključila u svoje posebnu Direktivu 2006/48 i 2008/49 i time obavezala članice da ugrade u zakonodavstvo zemalja koje reguliše poslovanje kreditnih institucija.¹⁴ (*CRD Direktiva*) do kraja 2006. godine, pri čemu je primena Basel II standarda u EU počela 1. januara 2007. godine, dok je korišćenje

---

¹⁴ Direktiva 2006/48/ES i 2008/49/EC (Capital Requirements Directive –CRD Direktiva)

naprednih pristupa za izračunavanje kapitalnih zahteva za kreditni i operativni rizik, uz prethodnu saglasnost supervizora, omogućeno od 1.1.2008. godine.¹²

Prvi talas globalne finansijske krize u jesen 2008. godine, koja je u kratkom roku prevazišla granice finansijskog sektora, prerastajući u najveću ekonomsku krizu modernog doba, ukazao je pre svega na činjenicu da je postojeći međunarodni regulatomi okvir za banke ostavio previše prostora za neravnomernu nacionalnu primenu, odnosno za regulatomu arbitražu.

Nakon uočene potrebe za čvršćom koordinacijom pojedinačnih nacionalnih odgovora na globalnu krizu i potrebe za redizajniranjem globalne regulatome i supervizorske arhitekture, sa inicijalnim izmenama Bazel II standarda započet je rad na izmeni međunarodnog regulatomog okvira kroz izmene postojećih, odnosno usvajanje novih direktiva od strane Evropske komisije. Regulatori zemalja članica EU su u obavezi da prate i prilagođavaju svoje nacionalne okvire novim direktivama u vezi sa kapitalnim zahtevima za banke.

Prva značajna izmena CRD sprovedena je tokom 2009. godine, kada je zaključno sa septembrom usvojen novi set direktiva *CRD II*¹³ čija je nacionalna implementacija u EU sprovedena do kraja 2010. godine. Ovim direktivama regulisano je pre svega uključivanje hibridnih elemenata u osnovni kapital, velike izloženosti i saradnja između supervizora (*home-host*). Nakon toga, direkivom tzv. *CRD III*¹⁴, dodatno je regulisana implementacija pravila u vezi sa sekjuritizacijom, tržišnim rizicima i politikom nagrađivanja, pri čemu je nacionalna imlementacija za zemlje članice EU bila obavezna do kraja 2011. godine.

Tokom 2010. godine Evropska komisija je inicirala promene važećih propisa u skladu sa očekivanim promenama Bazel II standarda i novim standardima za likvidnost koje je Bazelski komitet predložio. Razmatrane su promene koje se odnose na: standarde likvidnosti, definiciju kapitala, leveridž pokazatelj, rizik druge ugovome strane, kontrakliklične mere, sistemski značajne finansijske institucije i uvođenje tzv. „*single rule book*“ – maksimalne harmonizacije regulative na evropskom nivou.

Evropska komisija je 20. jula 2011. objavila predlog Direktive *CRD IV*, kao i predlog Uredbe Evropskog parlamenta (*CRR*) sa ciljem da se zamene tada važeće Direktive (2006/48/ES i 2006/49/EC). Navedeni predlozi predstavljali su značajan korak ka ostvarenju cilja maksimalne harmonizacije regulative na evropskom nivou, što podrazumeva eliminisanje bilo kakvih odstupanja od onoga što je predviđeno novim regulatomim okvirom. U skladu sa navedenim predlogom regulatomog okvira EU zasnovanog na Bazel III standardima (za razliku od Bazel I i II standarda), nije moguće da supervizori uspostave čak ni konzervativnija pravila na nacionalnom nivou, već je predviđeno da se konzervativnija pravila mogu primenjivati samo na nivou pojedinačnih banaka, odnosno kroz stub II bazelskih standarda.

¹² Za informacije o Bazelskim standardima pogledati sajt www.bis.org

¹³ Koji obuhvata: Direktive o izmeni određenih priloga u Direktivi 2006/49/EZ EP i Veća u pogledu tehničkih odredbi koje se odnose na upravljanje rizicima: Direktiva 2009/27/EC, Direktiva 2009/83/EC i Direktiva 2009/111/EC

¹⁴ Direktiva 2010/76/EU EP i Veća o izmeni Direktive 2006/48/EZ i Direktive 2006/49/EZ u pogledu kapitalnih zahteva za knjigu trgovanja i za resekjurizaciju i za nadzorni pregled politika magrađivanja (CRD III)

Novi paket propisa¹⁵ - *CRR* stupio je na snagu 17. jula 2013. godine, sa primenom od 1. januara 2014. godine i punom implementacijom do 1. januara 2019. godine. Zemlje članice Evropske unije dužne su da direktivu transponuju u nacionalno zakonodavstvo, dok su Uredbu dužne direktno da primenuju.

Direktiva EU 2013/736 sastoji se od sledećih odredbi:

- Pitanje davanja odobrenja za rad banaka,
- Pribavljanj neophodnog učešća za rada banaka,
- Sticanje odgovarajućeg učešća u bankama,
- Sticanje prava na rad banke,
- Odobravanje osnivačkog kapitala banke,
- Regulisanje pitanja nadzora nad radom banke.

Navedenim direktivom reguliše se i pitanje raspodle ostvarene dobiti banke i ouvođenje obavezne rezerve u banci, načine organizovanja upravljanj bankom i obezbeđivanje supervizora nad bankom.

Ključna Uredba za poslovanje banke, koja motra biti ugrađena u zakonodvastvo svih članica Evropske unije, kod donošenja zakona o kreditnim institucijama je registrovana pod redni brojem 575/2013, koja je više puta dopunjavana i menjana.¹⁶

Pomenuta tzv. bonitetna Uredba mora biti pomenuta u odgovarajući zakonim asvih članica, a njeni segmenti moraju detaljno biti uneti u zakone, i objaviti u nacionnalnim službenim listovima. Nažalost naša zemlja još uvek nije usaglasila Zakon o bankama sa pomenutom Uredbom što nam je donelo probleme u vezi sa već pomenutim problemom o stambenim kreditim andeksirani u švajcarski francima. Da smo ugradili odredbe te Uredbe u naš zakon nebi imali pomenuti problem. Pogotovo da smo osnovali posebnu agenciju za nadzor nad finansijski institucijama, štoi je susedna Hrvatska davno učinila. Iz pomenute Uredbe proističu i odgovarajuće institucije kao što su EBA – Evropsko telo za supervitiju banaka.¹⁷.

2.5. MEDUNARODNA TRGOVINSKA KOMORA (MTK) PARIZ

2.5.1. ULOGA I ZNAČAJ MTK

Pored napred navedenih finansijskih, ekonomskih i drugih institucija i organizacija vezanih za osnivanje i poslovanje banaka, posebno mesto ima Medunarodna trgovinska komora (MTK), koja je ustanovljena 1919.godine, kao neprofitna. organizacija sa sedištem u Parizu.

U okviru MTK donose se brojna pravila koja regulišu praktično poslovanje banaka, po pitanju platnih instrumenata, kao što je dokumentarni akreditiv, dokumentarni inkaso, pitanje bankarskih garancija, jednoobrazna pravila trgovinskih termina u međunarodnom

¹⁵ Direktiva 2013/36/EU - *CRD IV* i Uredba (EU) 575/2013

¹⁶ Uredba o bonitetnim zahtevima za kreditne institucije i investicijska društva (EU) 575/2013

¹⁷ Uredba (EU) 1093/2010 EP I Veća o osnivanju evropskog nadzornog tela za bankarstvo, kojom se menja Odluka br. 716/2009/EZ I stavlja van snage Odluka Komisije 2009/78/EZ

transportu robe, itd. Od posebnog značaja za poslovanje banka je Biro za borbu protiv komercijalnog kriminla, koji prati prevare koje se dešavaju u sferi instrumenata prvoklasnih banaka. Posebnu pažnju Biro pridaje identifikaciji učesnika u međunarodnom platnoj prometu pod slobanom: „Upoznaj svog klijenta“. U tom pogledu Biro redovno štampa izveštaje o brojnim zloupotrebama i šalje ih nacionalnim komitetima. Privredna komora Srbije je uključena u rad orghana MTK i učestvuje u njenim radnim telima, među nešto više od 60 država.

Prevarne radnje se događaju i na finansijskom tržištu gde se pojavljuju brojne nepoznate ličnosti koje „pakovanjem kredibiliteta“, dolaze do značajnih finansijskih sredstava.

Prve prevare su krenule od pojave faksa. Jer je teško ustanoviti da li poruka lažna ili ispravna, pogotovu ako se partneri lično ne poznaju.

Stoga je posebno važna edukacija licva koja u bankama rada neposredno ili posredno sa klijentima u zemlji, a posebno sa inostranstvom.

Prednost je digitalnog psolovanja što MTK može putem SWIFT.a da šalje svakodnevno nove i nove prevarne radnje i da upozoravaju na slučajevе koji se u praksi javljaju u pojedini zemljama, tj. njihovim bankama.

2.5.2. JEDNOOBRAZNA PRAVILA U MEĐUNARODNOM PLATNOM PROMETU

MTK iz Pariza je posebno značajna jer je već duži niz godina donosila vrlo važna pravila u domenu međunarodnog finansijskog poslovanja, izrade instrumenata platnog prometa ,poslove sa bankarskim garancijama i slično.Od naveđenih dokumenata posebnu žanju imaju:

- Pravila koji se tiču bankarskog inkasa,
- Pravila za tumačenje trgovinskih termina,
- Pravila za dokumenatne akreditive,
- Pravila za ugovorne garancije

Naše banke se u potpunosti pridržavaju svih navedenih pravila MTK.¹⁸

Lica koja su zainteresovana za pribavljanje napred pomenutih pravila koja su usvojena u okviru MTK mogu se obratiti Privrednoj komori Srbije u Beogradu, koja poseduje sva pravila I ima ovlašćenja da iste štampa I distribuira.

Po pitanju primene u praksi pomenutih pravila najboljninačin je da se obratite vašoj poslovnoj banci u kojoj možete dobiti detaljne informacije za svako odnavedenih pravila. Posebno treba istaći neke savete koje možete dobiti, ko što je pitanje provozije koje banke ubiraju a kome mogu biti vrlo različite, zatim po pitanju boniteta stranih poslovnih partnera, pa I samih stranih banaka I pouzdanost njihovih garancija, kao I način popunjavanje dokumenata.

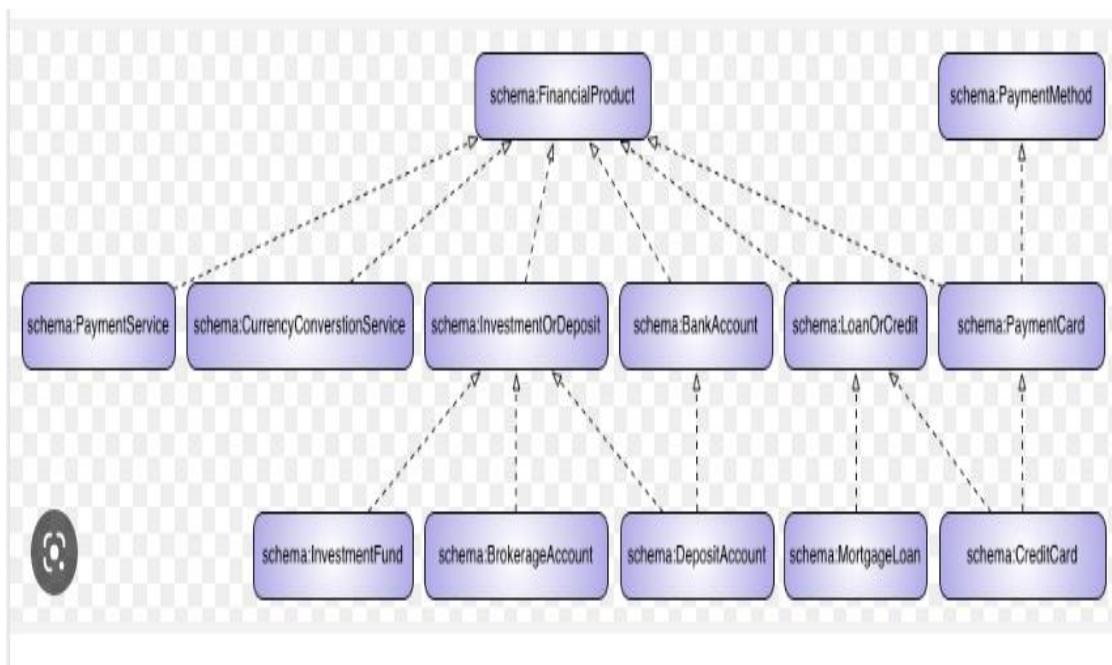
---

¹⁸ Više informacija o MTK možete dobiti preko: www.icc.org

2.6. ISO STANDARDI U BANKARSKOM I FINANSIJSKOM POSLOVANJU

Pored napred navedenih brojnih međunarodnih organizacija i institucija, važno je pomenuti i specijalizovanu organizaciju čije usluge koristimo svakodnevno iako toga nismo ni svesni. Reč je o Međunarodnoj organizaciji za standardizaciju (ISO). Reč je o posebnoj federaciji u koju se zainteresovane zemlje učlanjuju preko brojnih tehničkih komiteta, i time obezbeđuju učešće u njenom radu.

Organizaciona šema za banke i finansijske institucije

Procedura uvođenja određenih tehničkih standarda odvija se u tehničkim komitetima, i tek kada najmanje 75% punopravnih članova nekog tehničkog komiteta odobri neki standard on stupa na snagu.

Najpoznatiji su standardi serije ISO 9000 koje joriste sve zemlje sveta da bi mogle da sarađuju u svakodnevnom poslovanju a da su sigurni u kvalitet nekog standarda.

Preko 90 država iz celog sveta je prihvatio ISO standarde kvaliteta usvojene 1987. godine, koji se svakodnevno usavršavaju. Tako danas imamo u upotrebi i ISO 9001, ISO 9002, ISO 9003, ISO 9004, itd. Koji se odnose i na kvalitet proizvoda, na kvalitet usluga, na kvalitet upravljanja sve pod sloganom – „borba za kvalitet“.

Oni predstavljaju međunarodnu osnovu za razvoj jedne nove, savremene koncepcije „borbe za kvalitet“.

Naša zemlja je veoma brzo nakon usvajanja u ISO-u, izradila odgovarajuće analogue standarde sa oznakom SRPS ISO.

Kao u proizvodnim preduzećima tako i u bankama su u primeni odrđene i standardi, na primer kod poslovanja sa hartijama u vrednosti u primeni je ISO 15022, dok za sve bankarske poslove važi ISO 9000, osim u informacionim tehnologijama gde se primenjuje standard ISO 9002.

Banke su u obavezi da donesu odgovajući poslovnik kojima regulišu ISO standard, koji redovno ažurira u skladu sa inovacija u međunarodnim standardima.

Srbije je član ISO i ima registrovani međunarodni standard sa oznakom ISS.¹⁹

---

¹⁹ www.iso.org

TREĆI DEO

REGULATIVA EVROPSKE UNIJE O OSNIVANJU,

POSLOVANJU I KONTROLI BANAKA

3.1.REGULATORNI OKVIRI ZA OSNIVANJE I RAD KREDITNIH INSTITUCIJA (BANAKA) U EU

Želja evropskih država da objedini ekonomski i finansijski prostor dati stotećima unazad. Tu ideju počeli su ostvaraju sredinom XX veka kada su osnovali Evropsku zajednicu za ugalj i čelik. Zatim su krenuli sa postepenom liberalizacijom prometa robe između država koje čine jezgro Evrope: Nemačka, Francuska, Italija i zemlje Beneluksa (Belgija, Holandija i Luksemburg), postepenim smanjivanjem a kasnije ukidanjem carina. Cilj je bio da se pravi neka vrsta konfederacije, poput Sjedinjenih Američkih Država, radi veće konkurentnosti u odnosu na ostatak sveta. Pored ekonomске unije, poslednjih decenija XX veka sve intenzivnije se radilo i o formiranju monetarne unije, a kao prvi korak je bio uvođenje obračunske valute – eura. Prilikom zaključivanja Ugovora o Evropskoj kao obaveza zaštite potrošača (član 78.) što učlučuje i korisnike finansijskih usluga.

Nakon osnivanja Instituta za finansije EU, početkom 2000.godine osnovan je jedinsrevni sistem centralnih banaka na čelu sa Evropskom centralnom banko (ESCB), i uvedena jedinstvena valuta – evo. U početku je ona uvedena u 12 država Evropske unije, da bi danas, ulasko Hrvatske u taj monetarni sistem, ona imala 20 država.

Kriza iz 2008.godine, koje je zahvatila svet, pa i Evropsku uniju i ESCB, relativno lakše je podneta, jer je ECB intervenisala u većinu država „upumpavajući značajnu količinu svežeg“ novca, naročito na evropski Jug (Grčka, Italija, Španija, Portugalska, pa i Francuska). Takva postupanja dobila su i teorijsku pozadinu u delima Micklizza, Spindlera, Moloneya, Kingsford-Smitha i Dixona.²⁰

Vrlo brzo, nakon smirivanja pomenute ekonomске krize, ukazala se potreba pooštravanja propisa na nivou Evropske unije, ali i osnivanje novih nadzornih finansijskih institucija za preventivno delovanje u svih segmentima finansijskog poslovanja

S obzirom na to da je istovremeno došlo i do ubrzane upotrebe elektronskih informacionih sistema, koji su bili podesni za finansijski sektor, bilo je potrebno uvesti posebnu zaštitu za korisnike finansijskih usluga, kao posebnu vrstu potrošača, jer njihova finansijska i digitalna pismenost bila na vrlo niskom nivou.

Posebno je bila osjetljiva zaštitna devizne štednje i depozita građana u vreme finansijske krize, jer su banke stalno uvodile nove finansijske proizvode koje fizička licva nisu mogla da prate /ovošenje, tzv. finansijskih derivata), gde se jedan evro višestruko uvećava na tržištu kapitala, dovodeći do sve veće stope inflacije.

Kupovna moć se neosnovano povećava, i tako dolazi do stvaranja tzv. balona, koji neminovno posle izvesnog vremena „eksplodira.“ U cilju zaštite potrošača, posebno štediša i lica koja uzimaju kredite bili su posebno tranzivi pa je Evropska komisija i ECB, donela niz uredbi, direktiva i instrukcija u cilju zaštite korisnika finansijskih usluga. U tom cilju uveden je niz obaveza za banke da „više brinu“ o svojim klijentima koji svoj novac poveravaju bankama.

---

²⁰ Mickliz, (2012), European Consumer Law, S. Eds. Oxford University Press, pp. 526-545

Vremenom se povećala regulativna aktivnost Evropske unije, tako da je najveći broj direktiva za regulisanje osnivanja i poslovanja finansijskih institucija donet u toku 2023.godine. Krenulo se od Direktive kao bazen za kreditne institucije (2013/36/EU-CRD) i o nadzoru nad njihovi poslovanje, koja važi i za investiciono tržište. U vrlo kratko periodu doneta je i vrlo značajna uredba koja predstavlja stub za osnivanje, poslovanje i nadzor kreditnih institucija (banaka), Reč je o Uredbi o bonitetni zahtevima za banke i investiciona društva (broj 575/2023-CRR).

Usledilo je donošenje regulatornih okvira za zaštitu korisnika finansijskih usluga kada se zadužuju kod banaka za rešavanje stambenih pitanja (nekretnina), pa je u tu svrhu doneta direktiva (2014/92/EU-PAD).

Poalzeć od činjenice da se veliki broj korisnika finansijskih usluga zadužuje kod banaka za potrošake kredite, u svihu njihove zaštite doneta je nešto ranije posebna direktiva (2008/48/EZ-CCD), koja je izmeneja 2014.godine (2014/17/EU-MCD).

Osnovni ciljevi donošenja direktive o stambenim kreditima (nekretnine) sastoje se u tome:

- Pojednostavljanje rada unutrašnjeg tržišta nekretnina, u pogledu prenosa sredstava sa računa jene banke na račun druge banke,
- Omogućavanje svi zainteresovanim licima da imaju otvorene račune kod banaka,
- Pružanje pomoći osetljivi grupama građana radi njihove finansijske inkluzije, posebno u vreme posle finansijske krize.

Ciljevi direktive koja reguliše pitanje uzima potrošačkih kredita (CCD) kod banaka, je maksimalna zaštita korisnika finansijskih usluga na jedinstvenom unutrašnjem finansijskom tržištu.

Odredbe uredbe CRR i direktive CRD regulišu pitanja poslovanja investicionih društava sa ciljem da korisnicima omogući što širi spektar kredita.

Po pitanju MCD direktivenjen osnovni cilj je maksimalna zaštita korisnika finansijskih usluga kod uzimanja kredita za rešavanje stambenih pitanja, jer su tu najveći rizici kako za građane tako i za banke u kriznim vremenima.

Posle velike ekonomiske i finansijske krize koju su izazvale razvijene zemlje Zapada na čelu sa SAD, a naročito posle terorističkog akta u SAD iz septembra 2001.godine, Evropska unija je maksimalno pooštala uslove kod osnivanja, poslovanja i nadzora nad kreditnim institucijama (bankama).

Pooštreni su kriterijumi u svim fazama u cilju zaštite finansijskog sistema svake zemlje a time i korisnika finansijskih usluga, koje se sastoji u sledećem:

- Poošteli su uslovi za podošenje zahteva za otvaranje kreditne institucije,
- Posebno su zaoštreni kapitalni standardi u skladu sa bazelskim kriterijumima,
- Posebna briga je pokazana kod upravljačke strukture u bankama,
- Pooštreni su uslovi u pogledu ustrojstva organizacione prirode u banci,
- Daleko veći značaj je posvećen koordinaciji ovlašćenih tela,
- Uvošenje mehanizma poravnjanja u slučaju spora, umesto vođenja dugih sudskih sporova između banaka i klijenata,
- Veći značaj se pridaje poslovanju između učesnika izvan granice banke.

Donete su i neke druge mere koje se odnose na ulaganja i vezi sa depozitom.

Odobravanje rada kreditne institucije

Već je napred pomenuto da se, posle velike ekonomske krize iz 2008.godine, koja se poredi sa velikom krizom iz 30-ih godina XX veka, posebna pažnja pklanja kod izdavanja odobrenja za rada kreditnih institucija, od strane regulatornih te4la, u članicama Evropske unije. Prilikom davanja odobrenja za rad finansijske institucije (banke) u Evropskoj uniji, nadležna regulatorna tela u državi članici (u Srbiji je to Narodna banka Srbije), su obavezna da posebnu pažnju obrate na sledseće:

- Izbor organa upravljanja bankom (kompetentnost kadrova, pošten i neokrnjen ugled rukovodstva, dokazanost u uspešnosti u dosadašnjem poslovanju, apsolutna finansijska i digitalna pismenost, znanje stranih jezika, posedovanje odgovarajućih sertifikata koji su propisani zakonskim i drugim opropisima, itd),
- Vrlo kvalitetne reference vlasnika-osnivača banke, nesporna imovina bez opterećenja hipotekama ili drugim zabranama, bez sudskih i drugih zabrana u njenom korišćenju, dokazana uspešnost u njihovom dosadašnjem poslovanju, itd,
- Adekvatan kapital u skladu sa bazelskim pravilima koji se nalazi u nespornom vlasništvu osnivača banke, bez kreditnog kapitala, itd,
- Dobro uređena pitanja savremenog organizovanja banke prema savremenim zahtevima standardnog poslovanja, pre svega u skladu sa ISO standardima.,

Iz napred iznetih uslova koji moraju biti ispunjeni za rad vbanke proistiće da nadležno regulatorno telo neće izdati garancije u sledeći slučajevima:

- Ukoliko lica koja se predlažu u rukovodeće organe banke imaju loše reference o svom dosadašnjem poslovanju,
- Ukoliko rukovodioci ne pokazuju dovoljnu stručnu sposobnost za obavljanje poslova u banci,
- Ukoliko lica koja se biraju u organe banke ne poseduju iskustvo u upravljanju bankom,
- Ukoliko lica ne pokazuju sposobnost timskog rada na niuvouu cele banke kao jedne organizacione celine.

U uslovima digitalnog poslovanja i savremenih komunikacija, zatim uvođenja digitalnog poslovanja pa i digitalnih valuta, digitalnog kapitala, banke moraju strogo voditi o savršenoj pismenosti i to ne samo rukovodećeg nego i operativnog kadra. Akcenat mora biti posebno stavljen na sprečavanje pranja novca, sprečavanje finansiranja terorizma i sprečavanje poreske evazije i maksimalnu saradnju sa nadležnim organima u državi koji su formirani saglasno međunarodnim i evropskim konvencijama, direktivama i domaćim zakonskim i podzakonski propisim.

Kapitalni uslov

Prilikom osnivanja kreditnih institucija (banaka), prvi uslov je obezbeđenje potrebnog iznosa kapitala, koji bi bio garancija za uspešnost njenog poslovanja, a istovremeno ni bila garantovana i bezbednost za njene klijente, kao i za očuvanje finasijkog sistema u zemlji. Njeni osnivači mortaju imati nesporan novčani iznos na računu, znači novac ne moće biti pozajmljen, tj kreditnog porekla, i morfa biti promptno na raspolaganju banke.²¹

Organizaciono ustrojstvo banke

Dobra kreditna institucija može ostvariti dobro poslovanje ukoliko ima dobru unutrašnju organizaciju što garantuje korisnicima finasnih proizvoda da će u svako doba pružiti prave informacije o njihovim uslugama i korektan poslovni odnos. U prvom planu mora se isključiti unošenje nepoštenih odredbi u ugovorima, što je protivno posebnoj direktivi (13/93EU), koju smo pominjali više puta u ovom radu.

Posebno treba naglasiti da kreditna institucija mora imati svoju poslovnu politiku koju mora stalno ažurirati u sklad sa promenama koje se dešavaju na tržištu, u koju bi bila inkorporirana i pravila ponašanja svih zaposlenih u njoj. Unutrašnja kontrola je najvažnija kontrola koju kreditna institucija mora maksimalno da obezbedi, jer bez te kontrole, uprava banke ne može da računa na uspešno poslovanje. U tome se posebno mora rešiti pitanje sukoba interesa kako ne bi došlo do raznih zloupotreba (sa akcentom na zapošljavanje u istoj banci, bračnih drugova, braće i sestara, prijatelja) koji mogu doći u iskušenje da zloupotreba novčanih sredstava.

Procedure u radu

U našem narodu postoji jedna mudra izreka, koja glasi: „Mora se znati ko kosi a ko vodu nosi“, to važi i za unutrašnju organizaciju u poslovanju kreditne institucije. Dobru organizaciju poslovanja će vrlo lako prepoznati svi njeni klijenti. Najnepopularniji vid poslovanja se očituje u tome da jednog klijenta više puta vraćate zbog nedostatka nekih „papira“ ili nekim drugim povodom, da bi mu odobrili kredit.

Kreditna institucija mora klijentima objasniti sve do detalja u vezi finansijskih proizvoda za koje su zainteresovani. Posebna obješnjenja su neophodna kod obračunavanja kamata, otvoreno reći šta znači fiksna kamata, koje su prednosti i nedostaci, šta znači promenljiva kamata i njene dobre i loše strane, šta znači nominalna a šta efektivna kamata i kako se ona obračunavba, is.

Propisi regulatornih tela kod nas i u svetu naređuju bankama, lizing kompanijama i drugi pružaocima finansijskih usluga, da moraju da klijentima stave na raspolaganje modele određenih svojih proizvoda, na primer, uzimanje kredita u određenom iznosu, obaveza polaganja depozita ili bez depozita, koliko rata traje otplata, kredita, koliko iznosi kamata za određenu vrstu kredita, itd. Sa druge strane, pružaoci finansijskih usluga su u obavezi da provere bonitet pravnog ili fizičkog lica kod nadležne institucije (u Srbiji je to Biro za proveru bonitet, pri Udruženju banaka Srbije), čije su usluge uglavnom naplaćuju

---

²¹ Armoour, J. (2016), i dugi, Principles of Financial Regulation, Oxford University Press, Oxford

simboličnim iznosom.

Transparentnost u radu finansijskih institucija je neophodna da bi klijenti proverili kod koje finansijske institucije mogu dobiti odgovarajući uslugu (kredit, lizing ugovor, itd) pod povoljnim uslovima, poštujući princip tržišne konkurenkcije.

Upravljanje finansijskim proizvodima

U cilju ujednačavanja svakodnevnog poslovanja kreditnih institucija prilikom pružanja raznih finansijskih proizvoda, evropska regulatorna tela su donela niz direktiva i drugih akata, gde prvenstveno spadaju MiFID, MCD i IDD propisi. To u prevodu znači da daju uputstva pružaocima finansijskih usluga, kako da postupaju prilikom „prodaje“ određenih finansijskih proizvoda. Svi akti regulatornih tela posebnu pažnju posvećuju zaštiti potrošača finanskih proizvoda tj. klijenata banaka, lizing kompanija, osiguravajućih društava itd. To znači da moraju detaljno i transparentno da objasne šta nude i pod kojima uslovima, da bi mogli da pitaju u konkurentne firme i da se odluče tamo gde im je povoljnije. Napred navedena pitanja najkonkretnije su regulasa u podrbno direktivi Evropske unije (2014/65/EU i EP) - MiFID II, poglavlje III.

Tri godine posle donošenja pomenute direktive, doneta je posebna uredba (2017/258-IDD/EU), koja reguliše pitanja poslovanja u osigurajućim društvima.

Obaveza koordinacije između ovlašćenih organa

Prilikom donošenja regulativnih akata od strane nadfćenih organa i institucija, izvezmo je važno predvidetu odgoavbarajuću koordinaciju između svih tela koja su zadužena za praćenje funkcionisanja finansijskih institucija. Prilikom propisivanja postupaka sa dokumentima koje koriste finansijske institucije neophodno je ta dokumenta učiniti dostupnim za nadfćežne kontrolne organe (primer PSD2), a kod drugih akata je neophodno decifno precizirati ovlašćenja koja se daju kontrolnim organima (primer MiFID II).

Posebno je važno regulisati pitanje ovlašćenja kontrolnih organa da ispituju odrešena lica ukoliko je to neophodno kod rešavanja spornih predmeta u poslovanju finansijskih institucija, naročito kreditnih institucija. Ukoliko se dokaže da je sumnja pri obavljanju nekih novčanih transakcija bila optaktivana, često se moraju izricati određene disciplinske, novčane pa i neke teže kazne, zavosn p d težine učinjeng prekršaja, makar se radilo samo o kršenju procedura koje su propisane internim aktima finansijske institucije (na primer, na dokumentu je unet samo jedan potpis, a bilo je neophodno obezbediti dva potpisa, na nekom dokumentu, pogotovu ako se radi o isplatnim dokumentima sa većom sumom novca).

3.2.EVROPSKE NADZORNE AGENCIJE ZA ZA SEKTOR FINANSIJSKIH USLUGA

Po završetku velikih problema koja su izazvale SAD i druge razvijenije drežave⁴ Zapada pre 15-ak godina, Evropska unija je pristupila dodatnom podostravanju regulative koja se odnosi na finansijske institucije, kao preventivno tako i represivno. Akcenat je tom

prilikom stavljen na dodatne mere i pravne i institucionelne zaštite klijenata, bilo da je reč o pravnim ili o fizičkim licima, a sve to radi očuvanja finansijske stabilnosti u zemljama članicama Unije. Time su zaštićene i banke koje su imale ogromne štete zbog enormne nelikvidnosti i nesolventnosti njenih klijenata, pa su državce morale da ulaže ogromne milijarde, dolara, evra i drugih valuta, za spas bankarskog sektora.

Pri donošenju brojnih regulativnih akata akcenat je u prvom planu stavljena na osnivanje nadzornih agencija:

- Nadzorni organ za kontrolu bankarskog poslovanja (EBA),
- Nadzorni organ za praćenje određenih rizičnih poslovanja (ESRB),
- Nadzorni organ za poslovanje HoV, i kapitalnih tržišta (ESMA),
- Nadzorni organ za brigu o društvinama koja posluju u svim vrstama osiguranja (EIOPA).

Za savki od pomenutih nadzornih tela donet je poseban propis (uredba ili direktiva), a uz sve to osnovano je i posebno udruženje od strane klijenata kojima se pružaju finansijske usluge (FSUG).

Nadzorni organ za kontrolu kreditnih institucija

Ovaj nadzorni organ (EBA), koji je osnovan 2011. godine, ima za cilj da nadgleda celokupan sektor kreditnih institucija (banka) i to na celoj teritoriji Evropske unije, radi obezbeđivanja uspešnog finansijskog tržišta svih vrsta bankarskih proizvoda. Sedište ovog organa se nalazi u Parizu u Francuskoj.

Važno je istaći da se radi o potpuno nezavisnom nadzornom organu koji je zadužen da transparentno prati celokupan bankarski sektro na teritoriji svih članica Evropske unije, u svim segmentima poslovanja radi uspšenog rada celokupnog finansijskog sistema.

EBA uključuje sve elemente evropskog finansijskog sistema u pogledu nadzora (ESFS), usva četiri podsistema (ESMA, EBA, EIOPA, ESRB).

Za svoj rad račune polaže Evropskom parlamentu, Evropskom veću i EK.

Ovaj nadzorni organ donosi neophodna uputstva snernice, posebna pravila prvenstveno za kreditne institucije, u cilju jednoobraznog poslovanja po bonitetnim principima na celom evropskom prostoru.

Ovaj nadzorni organ pruža i neophodnu stručnu pomoć bankama, kao i njihovim klijentima radi zaštite njihovih interesova posebno u vreme kriznih situacija,

Pomenuto nadzorno telo ima poseban zadatak da prati poslovanje kreditnim institucijama na područje cele Evropske unije i nastoji da uvede jednoobraznu praksu kod realizacije pojedinih finansijskih proizvoda, naročito u sektoru bankarstva. Pritom, naročito obraća pažnju na primenu preventivnih mera u vezi sa mogućim rizičnim poslovima u bankama, npr. u slučajevima poslovnih rizika, kreditnog rizika, kursnog rizika, kao i nekomercijalnih rizika, u slučaju pojave političkih kolebanja u nekim članicama Evropske unije, uz uvođenje tzv. stresnih testova i ponašanja banaka u tim situacijama.

O svom poslovanju ovo telo redovno podnosi izveštaje nadležnim institucijama i telima Evropske unije.

Nadležni organ za rizike u poslovanju

Posle pomenute velike ekonomске krize iz 2008.godine, nadležne evropske institucije nastojale su da u što kraćem roku vrate veru u bankarski sektor, pa je iz tih razloga doneta posebna uredba Evropske unije (1092/2010/EU) o posebnoj vrsti nadzora nad rizicima u finansijskim institucijama, u koju svrhu je osnovano posebno nadzorno telo. U cilju realizacije pomenute direktive osnovan je i posebni organ za pitanja rizika (ESRB), koja je u primeni od kraja 2010.godine, čija poslednja izmena doneta 2019.godine.

U cilju veće uspešnosti u realizaciji nadzora od strane ESRB, u pomoć je pritekla i Evropska centralna banka.

U cilju uspešnije koordinacije svih nadležnih nadzornih organa uspostavljen je redovni kontakt sa EIOPA, ESMA, IESRB, čija se saradnja posebno realizuje u sferi uzajamnione razmene informacija.

Ovaj nadzorni organ izdaje odgovarajuće publikacije i uputstva radi uspešnijeg i jednoobraznog poslovanja svih kreditnih institucija na celoj teritoriji Evropske unije u svim oblastima finansijmkog sektora.

Posebnu ulogu u okviru ESRB ima savetodavni sektorkoji pruža neophne informacije u vezi primene pojedinih bankarskih proizvoda, kako bi se ujednačila praksa u svim državama na području cele Evropske unije, a time unapredila i naučna delatnost na području sektora finansikih usluga u vreme nagle ekspanije digitalnog poslovanja i uvođenja digitalnog i novca i digitalnog kapitala, što je nešto novo za većinu zaposlenih u sektoru finansikih uslugva.

Poslednja obaveza ESRB i njengovih službi se odnopsi na praćenje statističkih kretanja u svi vrstama finansijskog poslovanja i izveštavanje nadležnih viših organa za stvaranje pravnih i orhanizacionih okvira za njihovo uspečnije poslovanje.

Nadzorni organ za poslovanje HoV i trgovini kapitalom

U ekspanziji uvođenja brojnih finansijskih derivata, za koje su Ujedinjene nacije 2009.godne u izveštaju eksperata za ocenu stanja na tržiptu finansikih proizvoda, konstatovale, da su novi finansijski proizvodi doveli do uvećanja krize u većini zemalja ua razvoju i da se zbog toga maoraju vršiti ogoavartjuže reforme. Kao glavni krivac se pominje Vašintonki konsensus sa prof. Fridmanom na čelu sa svojim inovacijma uvedenim na Čikaškoj školi savremenog neoliberalnog poslovanja. Njegova teorija je polazila od ossnovne premise da država nema šta da traži na tržištu jer je ono samo u stanju da reguliše sve rkonomiske i finansijske zokove. Zaključ u tom izvešaju upućuje na to da se države i međunarodne finansijske institucije moraju više ukljkujčivati kako u donošenje propisa tako i u kontrolu njihovog sprovođenja. Kao primer uzima se greška u ukidanju granica 1989.godine između komercijalnog i investicionog bankarstva, koja je uvedena u vreme velike ekonomске krize 30-ih godina XX veka u SAD.

Iz tih razloga se mora povećati kontrola kretanja kapitrala, što je još Kejns podržavao ističeu da to mora biti „konstanta svakog sistema“.

Poseban organ bi pratio poslovanje na tržištu hartija od vrednosti radi njegove efikasnisti i sigurnosi od rizika (ESMA). Ovaj organ je osnovan takođe 2011. Godine sa sedištem u Parizu, Francuska.

ESMA kontroliše sledeće segmente poslovanja sa HoV:

- U pravom trenutku informiše potencijalne ulagače o nepovoljnim tendencijama na tržištu kapitala,
- Usvaja posebna pravila za rad tržišta kapitala u cilju obezbeđivanja povoljnije ambijenta za njegovo poslovanje,
- Uvodi odgovarajuće stzandarde radi jednoobraznog poslovanja i obezbeđivanje najpovoljnije prakse,
- Vrši nadziranje ovlašćenih agencija za bonitet firmi, itd.

U radu organa, kao posmatrači učestvuju i delegirani učesnici iz EBA, EIOPA i ESRB, radi bolje i uspešnije koordinacije u radu.

Nadzorni organ za kontrolu osiguravajućih društava

Ovog nadzorno telo ima za cilj da, kao nezavisni organ, brine o svim osiguravajućim društvima, bilo da je reč o osiguranju imovine i lica ili o penzinih društuma (EIOPA).

Ovo telo brine o:

- Pružanje potpore za uspešno odvijanje sektora osiguranja na celoj teritoriji Evropske unije,
- Obezbeđuje javnost rada u celom sistemu u ovom segmentu,
- Pruža odgovarajuću sigurnost za osigirane klijenter i primaocce penzija,

Ovaj nadzor obuhvata:

- Sva nadzorna tela Evropske unije,
- Tela nadzora u državam,a članicama Evropske unije.

Između glavnog nadzornod tela Evropske unije i lokalnih nacionalniz tela postoji podela poslova, gde nacionalna tela vrše svakodnevni nadzor nad preuzećima iz oblasti osiguranja.

EIOPA ima sledeće organe:

- Odbor nadzornika,
- Upravni odbor i
- Izvršnog direktora

Svaki od navedenih organa ima svoja ovlašćenja i odgovornosti koji su utvrđeni aktima o njihovom osnivanju.

Najvažnija ovlašćenja i odgovornot u okviru EIOPA ima Upravni odbor, koji donosi brojna akta za uspešnije obavljanje nadzora nad osiguravajućim društvima na teritoriji cele Evropske unije.

U okviru EIOPA postoji i zajednički nadzorni organ koji uključuje članove iz svih nacionalnih nadzornih agencija za uspešnije poslovanje celog nadzornog sistema.

Pomenimo, na kraju, koji su glavni zadaci u radu eksperata koji su angažovani u okviru EIOPA:

- Obezbeđivanje maksimalne finansijske stabilnosti sistema osiguranja,
- Nadziranje svih društava iz oblasti osigurtanja,
- Vođenje posebne brige o zaštiti korisnika usluga osiguranja,
- Briga o obezbeđivanje penzija lica koja su korisnici penzionog fonda,
- Briga o osiguranim licima i njihovoj imovini.

EIOPA sarađuje sa:

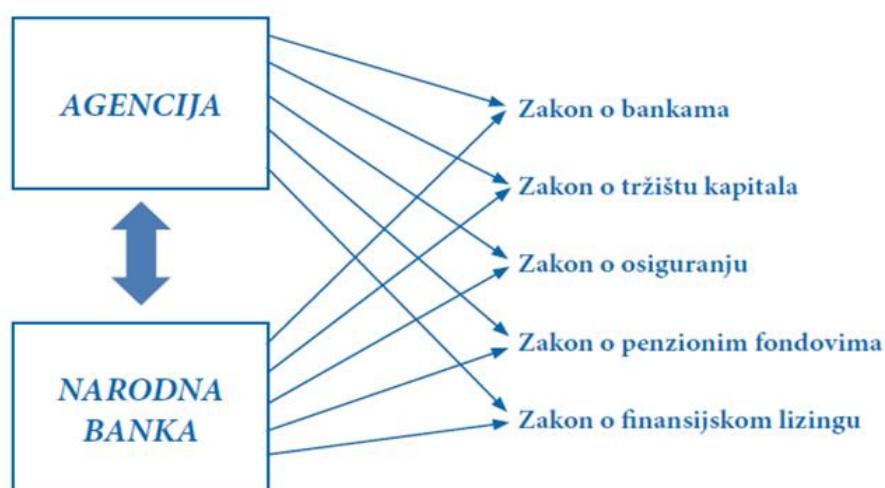
- Nadzornim organima za kreditne institucije,
- Nadzornim organom za poslovanje HoV i kapitalni poslovima.

U svrhu uspešnije saradnje oni su osnovali i zajedničke odbore.

3.3. OSNIVANJE AGENCIJE ZA NADZOR FINANSIJSKIH USLUGA

U cilju sprečavanja nepoželjnih negativnih zbivanja sa bilo kojom vrstom finansijskih usluga (banka, lizing kompanije, osiguravajuća društva, dobrovoljni penzioni fondovi, poslovanje sa hartijama od vrednosti, id), Evropske unija je svojim aktima propisala da sve države članice treba da osnuju posebne agencije za nadziranje svih vrsta finansijskih usluga prilikom njihovog osnivanja. Prema onoj narodnoj: „bolje je sprečiti, nego lečiti“, susedna Hrvatska je takvu agenciju osnovala pre skoro 20 godina i time se usglasila sa aktima Evropske unije. Dobro je pogledati model Nemačke koja je tako donela akt o osnivanju Agencije za nadzor finansijskih usluga, što naša zemlja može da koristi kao primere dobre prakse. Ukoliko Srbija doneše akt o osnivanju takve agencije, to bi izgledalo ovako:

Grafički prikaz nadzornih institucija Srbije

Više puta smo u prethodnim izlaganjima pominjalu veliku ekonomsku krizu iz 2008.godine, koja je unela veluku pometnju u finansijski sektor, što je bio povod da se umesto represivnih mera, pređe na uvođenje preventivnih mera radi očuvanja:

- Stabilnosti finansijskog sektora,
- Zaštite klijenata (pravnih i fizičkih lica) finansijskih institucija,
- Zaštita finansijskih institucija,
- Očuvanja poverenja u finansijski sektor,

Takvu sigurnost može obezbediti samo agencija za nadzor finansijskih usluga za:

- Kreditne institucije (banke),
- Osiguravajuža društva,
- Privatni penzioni fondovi,
- Lizing kompanije,
- Tržište hartije od vrednosti i tržište kapitala,
- Brokersko-dilerska društva,
- Razne vrste investicionih i drugih fondova.

Iz prethodnih izlaganja mogli smo saznati das u Evropskoj uniji postoje posebne nadzorne organizacije zadužene za kontrolu svih vrsta finansijskih usluga: EBA, ESRB, ESMA i EIOPA, kao posebna asocijacija za zaštitu svih klijenata u sektoru finansijskih usluga (FSUG). Akta Evropske unije decidno su predviđala sve vrste preventivnog nadzora svih pružaoca finansijskih usluga radi zaštite njihovih korisnika, tako što vode računa:

- Prilikom davanja licenci za rad,
- Posebno brinuti o visini kapitala (za banke je kod nas 10.0 miliona evra),
- Zahtevi u vezi organizacione strukture,
- Regulisanje unutrašnje organizacije,
- Regulativa pravila poslovanja,
- Utvrđivanje nadležnosti i saradnje unutar i zvan finansijske institucije,
- Uvođenje međusobnih sporova po principu „bona fides“ bez učešća suda,
- Regulativa poslovanja izvan granica zemlje.

U zavisnosti od vrste usluga koje pojedine finansijske institucije pružaju u njihovi aktima se može posebno urediti pitanja odnose prema korisnicima njihovih usluga.

Mogućnost osnivanja agencije u Srbiji

Ni jedan propis u zemlji ne može se uvesti, niti se može osnovati bilo koja institucija, ukoliko za to ne postoji pravni osnov, što važi i za osnivanje agencije za finansijski nadzor, koja bi bila osnovana u Republici Srbiji. Koristeći institut uporednog pravai naša zemlja je donela Zakon o javnim agencijama da bi stvorila pravni osnov za osnivanje agencija koje bi bile kao specifična vrsta agencija sa javnim ovlašćenjima, ali koja bi za svoj rada sama obezbeđivala sopstvene prihode, a koja bi bila pod nekom vrstom političkog nadzora države.

Agencija bi imala određena državna ovlašćenja da daje dozvole za rad određenih finansijskih institucija, u konkretnom slučaju osnivanje banaka, lizing kompanija, osiguravajućih društava, tržišta kapitala, itd. u saradnji sa Naronom bankom Srbije, ali bi u tom slučaju prestala da radi Komisija za hartije od vrednosti (koja još uvek posoji kod nas).

Pomenutoj agenciji, kao specifičnom pravnom licu, mogu se poveriti:

- Određena javna ovlašćenja (na primer da izdaje dozvole za obavljanje određene delatnosti,

- Poslovi donošenja posebnih podzakonskih akata (pravilnika, uputstava...),
- Davanja određenih dokumanata (isprava...),
- Presuđivanje u prvom stepenu, po određenim spornim pitanjima.

Agencija bi se finansirtala, samo manjim delom iz republičkog budžeta a većim delom na osnovu pruženih usluga svojim korisnicima (takse, naknade, pokloni...)

Osnovni kriterijuim pri zapošljavanju u agenci bil bi stručnost, kompetentnost, digitalna i finansijska pismenost neogrešenost o zakone u prethonim poslovima a rad mora biti u potpunosti transparentan, bez sukoba interesa.

U Srbiji je vež osnovan veći broj agencija javnim ovlašćenja:

- Za bavljenje poslovima privatizacije,
- Za bavljenje poslovima MSP,
- Za bavljenje planskim poslovima,
- Za poslove u vezi sa registracijom firmi (APR),
- Za pitanja davanja legitimacije stečajnim upravnicima,
- Za bavljenje pitanja lekova i medicinske opreme.

Postoje i druge agencije za obavljanje značajnih javnih poslova, kao što je primer Agencija za pitanja energetike u zemlji.

3.4. BRIGA ZA POTROŠAČE (KORISNIKE) U SEKTORU FINANSIJSKIH USLUGA

Polazeći od činjenice da oko 70% društvenog proizvoda zemlje troše građani, kupujući razne proizvode ili koristeći razne vrste usluga, gde spadaju i sve vrste finansijskih usluga, stoga nije slučajno što Evropska unija svojih regulatornim aktima, posebnu pažnju obrtaže na njihovu zaštitu. Više puta smo pomenuli Direktivu 13/93 o zabrani unošenja nepoštenih odredbe u ugovorima, koju su dužne da poštuju sve članice EU i kandidati za članstvo u Uniji, i da unesu u svoje zakonodavstvo, saglasno odredbi člana 78. Ugovora o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Srbija, nažalost još uvek nije u potpunosti svoju regulativu uskladila sa pomenutom odredbom SSP i ako se na to obavezala. Iz tog razloga smo imali problema sa korisnicima stambenih kredita indeksirani u švajcarski francima, što je zemlju koštalo preko 100 miliona evra.

Sa druge strane, u eri liberalizacije u svim sferama: kretanja robe, ljudi, kapitala i usluga, i u eri digitalizacije i elektronskog poslovanja, izuzetna je važnost edukacije potrošača, gde spadaju i korisnici finansijskih usluga, kako bi mogli pravilno i bez štete da zaključuju ugovore putem elektronskih komunikacija. Na primer, obavljanje bankarskih poslova od kuće, putem mobilnog telefona, posredstvom QR koda, kupovina robe preko interneta, obezbeđivanje garancija za robu koju kupujete putem weba iz inostranstva, bez garancija, isl.

Značajan doprinos tumačenju tog fenomena kroz definisanje pravnih i teorijskih osnova

dali su autori poput Micklizza, Spindlera,²² Moloney,²³ Kingsford-Smitha i Dixona,²⁴ a ista se odražava, ponekad uz naučnu, ali češće uz empirijsku i političku potporu, u mnogobrojnim strateškim i legislativnim dokumentima EU.

Iz izloženog se može zaključiti da je nemoguć obezbediti zaštitu potrošača, gde spadaju i korisnici finansijskih usluga bez uloge države kao organizatora, najpre kroz školski sistem, putem finansijskog i digitalnog edukovanja učenika počet od osnovne škole pa naviše. U Srbije je u nekoliko škola uveden kao neobavezni nastavni predmet finansijska i digitalna pismenost, a država se pobrinula da organizuje poseban web sajt sa istim nazivom na koji je stavila veći broj besplatnim priručnika kako za nastavno osoblje tako i za učenike.

Važne doprinose na ovom relativno novom području naučnog istraživanja dali su autori kao što su Armour, Hacker i Thomale i drugi.²⁵

EU štiti korisnice finansijskih usluga na celoj teritoriji

Od prvih dana stvaranja jedinstvenog tržišta robe i usluga koji je šest država-osnivača (Nemačka, Francuska, Italija i zemlje BENELUKS-a) započelo Rimski ugovorom iz 1957 godine, pa do danas, to tržište brine o svim potročaima, uključujući i sektor finansijskih usluga.

Ta tendencija zaštite potrošača nastavljena je i u aktima donetim 1986. godine usvajanjem zajedničkog evropske akta, što je nastavljeno i u narednim aktima koji su doneti a koji se primenjuju na celoj teritoriji, ranije Ekonomski zajeđnici, a kasnije Evropske unije. „Evropska zajednica razvila je prilično konzistentan set evropskog prava na području zaštite potrošača“ (Micklitz 2012).

Pomenimo da se u aktu UFEU na više mesta navodi decidno pitanje zaštite potrošača, prvenstveno u odredbama člana 4. stav 2. tačaka (a) i (f) propisuje zaštitu potrošača. Ta odredba povezuje jedinstveno tržište i istovremeno propisuje obavezu na to tržištu jednaku zaštitu potrošača (sami tim i korisnike finansijskih usluga), na tom jedinstvenom tržištu. I u članu 114. Pomenutog akta pominje se da „politika Unije obezbeđivati visok nivo zaštite potrošača“.

U svoju startegiju EK je navela tri prioriteta koja će se odnositi na zaštitu potrošača i to:

- Jačanje uloge potrošača,
- Veća zaštita potrošača po pitanju cena, kvaliteta, i sigurnosti proizvoda,
- Zaštita potrošača od svih vrsta rizika.

Veća zaštita potrošača će se obezbediti efikasniji nadzor nad svim akterima na tržištu uvidom u nacionalne politike za zaštitu potrošača, bolja regulativa i efikasnija primena te

²² Spindler G. (2011) Behavioural Finance and Investor Protection Regulations, Journal of Consumer Policy, Vol. 34. Issue, 4. Pp. 315-336.

²³ Molonney N. (2012). The Investor Model Underlying the EU's Investor Protection Regime: Consumers or Investors?, European Business Organization Law Review, Vol. 13., Pp 169-193

²⁴ Kingsford-Smith, D. Dixon, O.(2015) The Consumer Interest and Financial Markets, IN:The Oxford Handbook of Financial Regulation, Oxford University Press, Oxford, Pp. 969-726

²⁵ Hacker, P. i Thomale, C. (2018), Cripto-Securities Regulation: ICO and Token Sales and Cryptocurrencies under EU Financial Law, European Financial Law Review, Col. 15 Issue 4, December 2018. Pp. 645-696.

regulative, uključujući naknadu štete potrošačima.²⁶

Iz u godinu, Evropska unija je pojačavala regulativu koja se odnosi na zaštitu, potrošača i korisnike finansijske usluge sa ciljem da vrati poverenje u finansijski sektor posle velike krize iz 2008.godine, koju smo pominjali više puta.

Dva su cilja koja se žele postići tim merama:

- Prvi cilj je povećavanje javnosti rada finansijskih institucija, pre nego što dođe do kriznih situacija,
- Drugi cilj je posebnu podršku pružati najosetljivijim grupama potrošača kako se nebi ugrozila njihova egzistencija.

U svim dokumentima koje je EU donela 2011. I 2013.godine, naglašavaju se sledeći prioriteti:

- Stabilizacija privrednog rasta i socijalnog segmenta, i
- Ukipanje svih mogućih prepreka na jedinstvenom evropskom tržištu, u cilju veće dostupnosti proizvoda iz svih članica EU, radi očuvanja zdrave konkurenциje.

Ovom prilikom podsećamo se kada je pokrenuto pitanje isključivanja socijalne zaštite građana iz budžeta država, od pre pola veka. Inicijatori su bili u Velikoj Britaniji Margaret Tačer (tzv. Tačerizam), a u SAD, Ronald Regan (Reganizam), koji smatrali da socijalno pitanje treba da bude prepušteno nevladinom sektoru, an da se država time bavi. Taj stav je definisan sloganom - TINA – to nema alternative. Od tih godina jedna od mera koje su primenjene a većim delom važe i danas, nema zapošljavanja u stalni radni odnos u većini društava, pa i u javnom sektoru. Praktizuje se zapošljavanje na određeno vreme, čime se gubi sigurnost u zapošljavaju, što radnicima, koji su glavni potrošači i korisnici finansijskih usluga, otežava pitanje egzistencije.

Kada su u pitanje korisnici finansijskih usluga, kao glavni problem nameće se pitanje finansijske i digitalne pismenosti i upoznavanje sa novih finansijskim proizvodima.Na primer, kako objasniti građanima razliku između fikne i promenljive kamatne stope, kako objasniti značenja pojma nominalna i efektivna kamatna stopa, i sl. Šta znači valutna klauzula, u zato smo se uverili pre desetak godina kada su građanima stizale rate za stambene kredite indeksirane u švajcarskim francima, koje su se uvećale i više od 350%, jer građanima nije bilo jasna razlika indeksacije u evrima (o stabilnosti evra brine Narodna banka Srbije) i indeksacije u švajcarski francima, koja posluje po tržišnim principima. Korosnmici kredita nisu znali o promeni politike Švajcarske nacionalne banke , koja posluje kao akcionarsko društvo. Čak ni sami službenica banaka, priliko odobravanja kredita nisu prezpostavljeni do kakvih će poremećaja doći na osnovu indekscije u švajcarskim francima.

Drugi problem kod pomenutih stambenih kredita je nastao zbog nepravbilnog tumačenja banaka. Naime banke su odobravale dinarska sredstava za kupovinu nekretnina, a

²⁶ Dr.sc.Petar-Pierre Matek, Domagoj Poljak, Zaštita potrošača finansijskih usluga u Evropskoj uniji informisanje i edukacija potrošača i stavljanje potrošača u fokus drugih politika na nivou EU, str. 6-4

kod vraćanja kredita, od korisnika kredita je tzražđeno da kupe devize i namire bankama taj dug. To je u suprotnosti za obligacionim propisima, koji propisuj da se kredit vraća u onoj valuti u kojoj je uzett. Znači korinici kredita su biuli dužni da vraćaju dinare a ne švajcarske franke, čime je dug višestruko uvećan.

U savremenim uslovima liberalizacije tržišta finansijskih usluga, neka ograničavajuća akta koja su uvedena u vreme krize tridesetih godina prošlog veka su jednostavno „brisana“, što je dodatno otežalo uslove zaduzivanja kako privrednih subjekata tako i građana. Tu se u prvo redu misli na akt koji je donela Američka komisija za hartije od vrednosti, kojim se komercijalnim bankama ne dozvoljava bavljenje investicionim reditiranjem. To u praksi ima vrlo negativne efekte. Na primer, štednja i depoziti građana, u slučaju komercijalnih banaka služi kao podloga za odobravanje kredita, osim investicionih. Ukoliko se njima dozvoli da novac koji su privrei građan deponovali u visu štednje i depozita, koriste za investicije, na primer za kupovinu obveznica ili akcija za ulaganja u neke druge firme, u tom slučaju se ulazi u rizik, jer se ne zna da li će ta ulaganja obezbediti likvidnosz i solvetznst banke u slučaju loših investiranja njihovog novca.

Izložene konstatacije vode ka vaćanju na intervencionistu politiku regulatornih tela da bi se sačuvalo finansijsko tzržište u zemlji. Posle izbijanja velike ekonomskе krize od pre 15-ak godina sve države su pribegle tom receptu, - približavanje intervencionističkom pristupu regulativi Moloney N,²⁷ Kingsford-Smith i Dixon i drugi.²⁸

Pored nove strožije regulative koju su donosili nadležni organi Evropske unije, kao što smo ranije naveli, posle velike ekonomskе krize došlo i do osnivanja nekoliko novih agencija za nadzor nad određenim vrsta finansijskih usluga. Cilj tih agencija da vrše blagovremni nadzor nad prućaocima finansijskih usluga u svi sektorima, i to:

- Nadzor nad radom kreditnih institucija (banaka) EBA,
- Nadzor nad kontrolom rizika (ESRB),
- Nadzor nad poslovanjem hartijama od vrednosti i finanski tržištima ((ESMA)),
- Nadzor nad poslovima osiguranja i dobrovoljnih penzionih fondova.

Na strani potrošača, za koordinaciju njihovog rada u poslovima nadzora, osnovana je posebna asocijacija- udruženje korisnika finansijskih usluga (FSUG), sa ciljem uključivanja korisnika finansijskih usluga u kreiranje politika EU vezanih za finansijske usluge.²⁹

Prilikom uvođenja novih regulatornih okvira i osnivanja novih institucija za primenu tih propisa u praksi, neprekidno se vrši ispitivanje tržišta, odnosno korisnika finansijskih usluga, i anketiraju po pitanju njihovog iskustva, ali i predstavnika banaka i drugih prućaoca finansijskih usluga. Tu se uključuju i teorijska iskustva, kao i empirijska istraživanja širih, međunarodnih razmara. Iz literature smo mogli sazнати da je prosečna finansijska pismenost u svetu oko 32%, a da je finansijska pismenost u Srbiji oko 38%. Daleko najveću finansiku pismenost imaju nordijske zemlje, Japan, Koreja, a u bivšim jugorepublikama Slovenija i Hrvatska, i do 70%. Too je pouzdan indikator da su i banke zaslužne za finansijsku pismenost građana u tim zemljama.

²⁷ Moloney, op. cit.

²⁸ Kingsford-Smith i Dixon, op. cit.

²⁹ Moloney N., op. cit.

U okviru Evropske unije, u legislativi i u praksi posebna pažnja se poklanjna tzv. malopraodajnim tržištima finansijskih proizvoda. Kod tih poslova se naročito obraća pažnja da unošenje u te finansijske proizvode finansijske rizik, koji padaju na tere korisnika tih uluga, kao i izbegavanja obaveza banaka utvrđenih u ugovorima sa klijentima, U našoj praksi banke izbegavaju da dostave jednom godišnje vlasnicima tekućih računa iznose ubranih prihoda od korisnika po svim osnovima (kamate, naknade, itd), kako bi građani bili obavešteni i mogli da odluče da li poslovati sa istom bankom, ili preći kod druge banke.³⁰

Iz napred navedenih razloga, izuetno je važno da regulatorni okviri i institucije moraju uzeti u obzir praksu koju primenju banke i druge finansijske institucije u radu sa svojim klijentima. Moloney ističe, da jačanje intervencionističkog pristupa takođe donosi rizike.

3.5. USAGLAŠENOST SA USLOVIMA ZA OSNIVANJE BANAKA U EU

3.5.1. POČETNI KAPITAL I DRUGI USLOVI ZA OSNIVANJE BANKE

Regulatorni okvir u EU su detaljno propisali sve elemnte koji moraju biti zadovoljeni kako bi kreditna institcija mogla dobiti saglasnost za početak rada u jednoj od država Unije. Rel je o sledećim uslovima:

- Osnivački kapitala sastoji se iz dva dela, prvi je posedovanje posebnog fonda i drugi je novčani kapital od najmanje 5 mil. evra. U izuzetnim slučajevima taj iznos može biti i manji ali ne ispod jednog miliona evra;
- Izuzetak su ustanove koje su počele sa radom pre 1.1.1993.godine, kada je EEZ postala EU, jer su donete direktive o indirekznom oporezivanju koje se primenjuju na celom prostoru unije,
- Prilikom povezivanja većeg broja banaka ukuapn osnivački fond ne može biti niži od ukupnog zbiru svih fondova banaka koje ulaze u zajedničku banku,
- Unija insistira da prilikom osnivanja banaka ne može biti u tom akcionarskom drutvu manje od dva lica sa velikim ugledom i autoritetom u dosadašnjem poslovanju i koja nisu sudski kažnjavani se protiv njih vodi sudski postupak, i koji imaju praktična iskustva u vođenju bankarskih poslova,
- Banka koja se osniva mora biti osnovana u svojstvu pravnog lica a njen glavno sedište mora biti u zemlji u kojoj je osnovana; afilijacije banke mogu biti u drugim članicama Evropske unije, ali je i dalje njen glavno sedište u zemlji u kojoj je registrovana. Ovo jeznačajno zbog obavljanja prudencijalne kontrole od strane njen centralne banke,. Prilikom osnivanja banaka svako fizičko lice koje ima preko 10%

---

³⁰ EP, 2014., str. 10-11

udela smatra se da ima značajni deo u kapitalu banke, što daje glasačko pravo u to procentu,

- Dozvola za otpočinjanje rada kreditne ustanove se može izdati tek kada se utvrdi puni identitet svih njenih osnivača, što znači da osnivači moraju uložiti sopstveni kapital, što isključuje ulaganje anonimnog kapitala ili kapitala koji je kreditnog porekla.Ukoliko banka nema svojstvo pravnog lica ona je obavezna da bude registrovana u državi u kojoj je registrovana za obavljanje delatnosti (npr. štedno-kreditne zadruge i druge vrste subjekata koji nemaju status pravnog lica),
- Dozvole koje izdaju bankama nadležne finansijske institucije zemalja članica (obično se radi o njihovim centralnim bankama(, mora se dostaviti EK radi objavljanja u služenom glasi Evropske unije;
- Ukoliko banka osnuje svoju filijalu u drugoj zemlji članici Unije, ta zemlja nema pravo da traži novu dozvolu za poslovanje banke na njenoj teritoriji,
- Ukoliko banka otvoriti filijale u drugoj državi, ta banka je u obavezi da pribavi „zdrave administrativne i računovodstvene procedure i relevantne mehanizme za obavljanje unutrašnje kontrole#,
- Sve članice Evropske unije su obvezne da se drže strogo pravila da bankama ne dozvole da registrovano sedište ne bude samo formalnost a da se glavni poslovi banke obavljaju na teritoriji drugih država Znači glavno sedište banke ne može biti fiktivnog karaktera).

Kreditnim ustanovama neće biti izdata dozvola za rad u sledećim slučajevima;

- Ukoliko se iz dokumenata koje banka podnosi u svahu dobijanja dozvole za rad ta banka ima namenu da izbegava poštovanje propisanih standrda i strogih pravila koja postoje u zemlji u kojoj želi da obavlja svoju delatnost, tj- većinski deo svog poslovanja. To pravili važi i u slučaju da banka koja je već dobila dozvolu želi da je produži,
- Ukoliko novoosnovana banka stavlja do znanja svojim postupcima da neće poštovati rad badzornih organa koji su zaduženi za kontrolu poslovanja banaka u toj zemlji, ili ima tzv. „lične veze“ sa licima u toj zemlji,
- Ukoliko je neka država već izdala dozvolu za rad kreditne ustanove, ukoliko naknadno ustanovi da ta banka ne obavlja poslovanje u skladu sa zakonom, na primer bavi se „pranjem novca“ ili sličnim nezakonitim radnjama, država ima pravo da poveče ranije izdatu dozvolu toj banci.

U zakonu o banka utvrđeni su drugi slučajevi kontrole od strane centralne banke, ukoiki ustanovi da je došlo do odstupanja od propisanih pravila. Na primer, ukoliko banka ostane bez minimuma propisanog kapitala, ili nema odgovarajuće kadrove, ili do težih nepravilnosti u poslovanju banke. U nekim slučajevima je moguće dati primeran rok da banka uskladi svoje poslovanje sa zakonom, pa joj dozvola za rad neće biti trajno oduzeta.

3.5.2. NADZOR NAD BANKAMA

U više navrata smo pominjali da je do velike ekonomске krize iz 2008.godine došlo zbog popuštanja nadzora nad bankama. U Americi je postojalo uverenje da je u interesu banakla pravilno poslovanje i da one same mogu najbolje da obavljaju sopstveni nadoz. Za tu ideju o samonadzoru prof. Stiglic je rekao da je to “van zdravog razuma.”

Druga, takođe, ideja Zapada bila je da je došlo vreme da se ukine granica između komerciog i investicionog bankarstva, koju je ustanovila Komisija za partije od vrednosti davnih 30-ih godina XX veka, u vreme čuvene velike ekonomске krize. I tu ideju je prof. Stiglic smatrao neodrživom jer proizvodi krize kroz enormnu inflaciju.

Iz pomenutih I drugih razloga neophodna je značajnija kontrola kreditnih ustanova kroz tri vida:

- Kontrola kroz nadzor od strane ovlašćene institucije, obično je reč o centralnoj banci (u Srbiji je to Narodna banka Srbije) ili strukturalna kontrola,
- Prudencijalna kontrola i
- Revizijska kontrola.

Strukturalna supervizija kreditnih ustanova primenjuje se u svim fazama njihovog rada, od njihovog osnivanja do (eventualnog) prestanka rada. Smatra se da ova vrsta nadzora ima najveći značaj kako bi se obezbedilo kvalitetno obavljanja poslova kreditne ustanove na domaćem tržištu ali i izvan granica, na tržištu Evropske unije, u skladu sa brojnim direktivama i uredbama koje propisuju njeni ovlašćeni organi i propisima donetih od strane nacionalnih država.

Pruencijalna kontrola ili revizija kreditnih institucija od strane ovlašćenih organa je uvedena poslednjih godina u cilju praćenja njenog rada na tržištu gde se vodi računa i o ponašanju banke prema konkurentima u zemlji i na tržištu cele Evropske unije. Način obavljanja ove vrste kontrole propisan je I bazarskim pravilima, a preuzela ga je evropsko zakonodavstvo uz obavezu ugradnje u nacionalna zakonodavstva država članica.

Trerba naglasiti da se ova vrsta kontrole vrši na nivou cele bankarske grupacije (konsolidovani nivo), što znači na nivou banke – glavne central, u čiji bilans su uključene sve njene poslovne jedinice koju su osnovane širom Evropske unije.

Revizijska kontrola predstavlja indirektnu kontrolu kreditnih institucija od strane državnih organa na celokupnom tržištu kontrolom njihovih poslovna jedinica. Za ovu vrstu nadzora angažuju se ovlašćene firme, bilo da su privatnog ili pravnog organizovanja. Pored banaka, ova vrsta kontrole je obavezujuća, prema aktima Evropske unije, i za osiguravajuća društva i deruštva koja se bave poslovima hartija od vrednosti, jer se radi o društima koja se bave finansijskim poslovima.

Ukoliko se u postupku kontrole I nadzora uoče značajnije nepravilnosti u radu finansijskih institucija, zaprćene su visoke kazne kako za pravna lica tako i za fizička lica koja su odgovorna u tim finansijskim institucijama.

Evropsko zakonodavstvo, kao što je poznato, razvrstano je u 35 poglavlja(fran. “acquis communautaire”) i ono mora biti dosledno ugrađeno (inkorporirano) u zakonodavstvo svih članica (27 država), kao i onih država koje su se kandidovale za članstvo, među koje spada i naša zemlja.

Pomenimo da su svi propisi koje donose nadležni prgani Evropske unije razvrstani u nekoliko kategorija po značaju:

- Propisi doneti u obliku direktiva, koje su obavezujućeg karaktera,
- Propisi u obliku odluka, odnose se samo na one za koje su donete,
- Propis u obliku uredbi, obavezne ih svi primenjuju,
- Mišljenja, koja su neobavezognog karaktera ali se preporučuju,
- Preporuke, koje takođe nisu obavezujuće ali se preporučuju za primenu.

Od svih navadenih regulativa koje se donose od strane nadležnih organa u Evropskoj uniji, najvažnije su direktive, i čine okosnicu evropske legislative i zbog toga su i najbrojnije u dosadašnjoj praksi.

Praksa je pojazala da za ugradnju svih evropskih regulativnih akata (harmonizaciju) u nacionalno zakonodavstvo jedne države treba najmanje 5 do 10 godina, mada je naše iskustvo pokazalo da trebe i dvostruko duži period.³¹

3.6.MALOPRODAJNE FINANSIJSKE USLUGE

Pre desetak godina Evropske komisija usvojila je poseban akt o finansijskim uslugama manjih vrednosti koje pružaje finansijske ustanove na teritoriji Evropske unije. Reč je posebnim finansiski proizvodima širokog dijapazona uz naglasak da su svi oni manjih vrednosti ali je bitno da se svim korinicima tih proizvoda pruža jednak mogućnost na celom evropskom ekonomskom prostoru.

Istovremeno sa pružanjem finansiskih usluga manjih vrednosti korisnicima tih finansiskih proizvoda istovremeno su uvodi i korišćenje savremenih elektronsakij i digitalnih metoda poslovanja, pute, interneta, e-bankarstva, itd.

U cilju obogaćivanja vrsta finansijskih usluga njihovi korisnicima se pružaju mogućnosti korišćenja raznih vrsta kreditnih kartica, korišćenje usluga osiguranja, pod vrlo povoljnim uslovima. Sve te usluge bi se pružale pod najpovoljnijim uslovima.

3.6.1.OBJEDONJAVANJE TRŽIŠTA MALOPRODAJNIH FINANSIJSKIH USLUGA EVROPSKE UNIJE

---

³¹ www.europa.eu.int

Procenjuje se da na području sadašnje Evropske unije, u koju je integrисано 27 država obuhvata oko 450 miliona stanovnika, što pored Kine i Indije predstavlja najbrojniju populaciju po pitanju jedinstvenog tržišnog prostora. Iz tog razloga je vrlo važno obezbediti korisnicima finansijskih usluga malih vrednosti što povoljnije uslove i širok spektar vrsta finansijskih proizvoda za svakodnevno poslovanje.

Iz tih razloga Evropska unija je imala nameru da, posetnim aktom, obezbedi svim građanima na jedinstvenom ekonomskom prostoru što povoljniji pristup svim vrstama finansijskih proizvoda, sa kacentom da se u što većem broju pridobije poverenje građana koji još ne shvataju značaj velične tog ekonomskog prostora, koristeći prednosti koji pruža tzv. ekonomija obima, bez bilo koje vrste rizika.

Ciljevi uvođenja maloprodajnih usluga

Glavni ciljevi uvodenja maloprodajnih usluga posebnom tzv. zelenom knjigom, su da njihovih klijentima pruže znatno veće povoljnosti pri korišćenju finansijskih proizvoda manjih vrednosti ne celom jedinstvenom tržištu Evropeke unije, gde je uključeno 27 država sa blizu pola milijarde stanovnika.

Važno je istaći da je pomenutim aktom donetim pre 15-ak godina zagarantovano bezbedno i bez bilo kog rizika korišćenje velikog broja finansijskih proizvoda, počev od kredita, preko platnih kartica, povoljnijih usluga platnog prometa na celo prostor Evopske unije, uz mogućnost korišćenja savremenih elektronskih komunikacija.

Priprvni poslovi za implementaciju maloprodajnih finansijskih usluga

Više puta smo pomenuli da su korisnici svih vrsta finansijskih usluga, prestali da veruju svojim odabranim bankama, nakon nastupanja nezabeležene ekonomske krize od pre 15-godina. Većina njih je požurila u banke da podignu svoje ušteđevine ili depozite kod banaka u strahu da će ostati bez svog novca. Tada je Evropske unija hitno reagovala i donela posebne direktive kojim je uvredila garanciju za sve depozite u bankama u vrednosti do 100.000 evra po jednom depozitu. U Srbiji je taj iznos i danas duplo manji, što iznosi do 50.000 evra po jednom depozitu. Ta garancija države važi za fizička lica, preduzetnike i mala preduzeća.

Od tog perioda do danas, poverenje klijenata da znatno poljuljano, pa je Evropske unija donela pomenutu knjigu u cilju vraćanja izgubljenog poverenja.

Imajući u vidu i ranije donetu direktivu EU 13/93, o nepošteni odredbama u ugovorima, kao i osnivanje agencija za nadzor po sektoruma finansijskih usluga (EBA, ESMA, EIOPA, ESRB), kao i uvođenje garancija države za pomenute iznose na depozite i štefdnu građana, Evropska komisija je krenula u akciju vržanja overenja klijenata u finansijske institucije, posebno obraćajući pažnju na finansijske usluge manjih vrednosti, ali pod znatno povoljnijim ulovima od onih koji važe na tržištu i preuzimanje rizika od strane države ukoliko se to ukaže potreba.

Uključivanje maloprodajnih finansijskih usluga u prioritete EU

Evropska unija donosi sve veći broj mera za objedinjavanje evropskog prostora:

- U sektoru prometa robe,
- Na polju pružanja finansijskih usluga,
- Na polju informatičkih usluga,
- Na polju unifikacije tehničkih standarda poslovanja,
- Stvaranje jedinstvenog digitalnog sistema.

Poseban značaj Evropska unija pridaje integrisanju tržišta kapitalnih transakcija na celom ekonomskom prostoru, u cilju ubrzanja razvoja manje razvijenih država ili pojedinih područja, garantujući sigurnost u kretanju kapitalnih transakcija iz jedne državce članice u drugu državu, istovremeno pružajući garancije i za štedne uloge građana na celom prostoru Evropske unije.

Evropska unija, tj. Evropska komisija, svakodnevno radi na tome da se svim meraima podstiče prekogranično poslovanje kako na planu robnog prometa tako i na polju pružanja usluga, posebno ako se radi o svim vrstama finansijskih usluga, uključujući i sve vrste digitalnog poslovanja.

Radi realizacije donetih propisa i mera Ekonomski komisija posebno forsira obavljanju svih vrsta prekograničnom poslovanja, posebno ako se ti poslovi obavljaju na daljinu.

3.6.2. TRENUTNO STANJE KONKURENCIJE I PLAĆANJA MANJIH VREDNOSTI

Nedostak prave konkrenčije

I pored brojnih propisa, mera i aktivnosti koje organi Evropske unije preduzimaju više decenija, može se konstatovati da su rezultati uglavnom izostali ili su nedovoljni. Velika većina država ljubomorno čuva svoje tržište kako robe i usluga za svoje grane i privrednike, plašeći se da im druge zemlje ne otmu prihode koji se prenose u druge države. Veće smo ranije napomenuli da oko 70% BDP države troše građani, tj. domaćinstva, zbog toga je važno da se oni usmere na domaću potrošnju robe i usluga, kako se deo BDP ne bi prelivao u druge države.

U prilog navedenoj intenciji država, pođimo od primera naše države. Već mo pominjali da u našoj zemlji posluje 20 komercijalnih banaka, od kojih je 16 u vlasništvu stranog kapitala a samo 4 u vlasništvu domaćeg kapitala (dve su državnog a dve privatnog vlasništva. Banke u stranom vlasništvu su u prošloj godini „iznele“ iz zemlje profit u vrednosti od jedne milijarde evra, što je odliv dobrog dela BDP naše zemlje. Za taj novac banke bi mole osnovati, figurativno rečeno, novih sto banka jer je za osnivanje banke potreno deset miliona evra.

Evropska statistika je zabeležila da se prekogranični promet obavlja sam u prigraničnim područjima (što čine oko 35% od ukupnog prometa u EU).

Plaćanja manjih vrednosti

Već smo nekoliko puta pomenuli da Evropska unija želi da unapredi i omasovi promet robe i usluga na jedinstveno tržištu naročito kada su u pitanju manje vrednosti. Kada su u pitanju prekogranična plaćanja Evropska komisija je pre davadesetak godina donela poseban akt - SEPA (Single Euro Payment Area), koji pokriva plaćanja do 50.000 evra na celoj teritoriji, ali i širte ukoliko neke države naprave takav ugovor sa EU. Naša zemlja je, posrestvom Narodne banke Srbije, potpisla takav aranžman sa Evropskom unijom koji će se primenjivati počev od 1.janara 2025.godine. To će biti velika olakšica za poslovanje malih preduzetnika sa inostranstvom po ubrzanoj proceduri i u niže troškove. Važna karika u tom lancu su centralne banke koje su garanti nesmetanog i bespogovornih plaćanja izmešu privrednika i grašana zemalja koje su uvele sistem SEPA. U ovo sistem važne karike su i poslovne banke i institucije registrovane za obavljanj eplatnog prometa po odobrenju svojih nadležnih institucija (kod nas je to Narodna banka Srbije).

3.6.3. KONKURENCIJA PRUŽA VEĆE POVOLJNOSTI KLIJENTIMA

Akcenat svih mera koje donose nadležna tela Evropske unije se stavlja na vođenje zdrave tržišne utakmice, iz koje klijenti (građani i privreda) trenutno da izvuku svoje benefite koji se sastoje u tome da mogu da biraju između kvalitetnijih i jeftinih vrsta finansijskih proizvoda i onih koji to nisu.

Podrazumeva se da će u slučaju korišćenja benefita koje pruža prekogranična saradnja, klijenti uzeti one proizvode i usluge iz oblasti finansija koji su jeftiniji i kvalitetniji od onih iz drugih država.

Podrazumeva se da će korisnivi usluga, kod izbora finansijskih proizvoda, u uslovima digitalnog poslovanja, odabtati one pružaoce koji uz sve druge povoljnosti, uzeti i one pružaoce usluga koji transakcije završavaju u što kraćem roku, tako reći promptno. Na primer, ukoliko vam je odobren kredit, ukoliko se on odobrava za nekoliko trenutaka od potpisivanja ugovora sa davaocem kredita.

Pružanje stručne pomoći klijentima

Veći uspeh u širenju tržišta robe i usluga na područje cele Evropske unije, čemu teži Evropska komisija, može se postići ukoliko svi učesnici na tom jedinstvenom tržištu uzmu učešća u realizaciji takve zamisli.

Kada je reč o pružaocima raznih vrsta finansijskih usluga, koje su su neizostavne u svakom poslu, koji obavljaju ili pravna ili fizička lica, neophodna je njihova ed+ukativna uloga.

Pritom se posebno ima u vidu današnje svakodnveno usavršavanja digitalnog poslovanja kada veći deo transakcija možete obavljati od kuće ili iz poslovnih preostorija.

Uzmimo primer: kupujete automobil, naravno na kredit; prvo ćete pretražiti domaće tržište automobila, a zatim tržište automobila na području Evropske unije. Naravno odabratice automobil koji je po vašoj volji, po vašem ukusu, i koji se prodaje pod najpovoljnijim uslovima. Zatim, drugi korak, je obraćanje vašoj banci da vam saopšti uslove kreditiranja tog automobila, da li je potrebno učešće, koja je kamatna stopa, na koji rok otplate, itd. Dobar i stručan uposlenik u banci bi vam pritekao u pomoć savetom, da vam se to ne isplati, nego da isti auto uzmete u lizing na pet godina, jer je to povoljnija varijanta. Posle pet godina možete auto otkupiti po preostaloj vrednosti, ili ga vratiti u zamenu za novi tip automobila (na primer hibridni ili na električni pogon), itd.

Posle veće pomenute ekonomске krize iz 2008.godine, Evropske unija je osnovala veći broj nadzornih institucija za praćenje svih učesnika na tržištu finansijskih usluga radi stabilizacije finansijskih tokova na tržištu Evropske unije, što je uslovba za stabilizaciju celokupne privrede i stanovništva. Posebnu novinu predstavlja uvođenje specijalnih web-sajtova na kojima se nalaze podaci o uslovima pod kojima pojedine banke, ili osiguravajuće kompanije i drugi pružaoci finansijskih usluga radi upoređivanja i odabir najpovoljnijeg ponuđača.

Slično postupa i Narodna banka Srbije. Ona na svom veb-sajtu navodi uporednu tabelu na kojima se navode podaci za 20 banaka:

- Nominalne efektivne kamatne stope,
- Rokovi otplate,
- Vrste kredita: stambeni, za automobile, gotovinski itd,
- Porebnuo učešće ili garancije, itd.

Sve finansijske institucije (banke,lizing kompanij, osiguravajuž adruštva ...) su obavene da od klijenata pribave, posredstvob Biroa za binitete (pri Udrženju banaka Srbije), uverenje o bonitetu, radi sigurnosti otplate kredita. Podsećamo da je broj neurednog otplaćivanja kredita u Srbiji vrlo nizak, i kreće se oko 2-3%, što garantuje stabilnost finansijkog tržišta u zemlji, a samim tim i stabilnost poslovanja privrede i građana.

Direktive Evropske unije daju mogućnost korisnicima kredita mogu da odustranu od korišćenja kredita i bez obrazloženja ukoliko ojedno isplate preostali dug (ali bez obaveze plaćanja kamate za neiskoriščeni deo kredita).

Prema statističkim podacima EU po pitanju korišćena prekograničnih finansijskih usluga, najmanje se koriste investicioni krediti, jere se smatra da i ponuđač i korisnik mogu imate potewškoće ukoliko dođe sporova pri realizaciji takvih poslova.

Kada je u pitanju kretanje radne snage na teritoriji cele EU, dva su pitanja posebno značajna i problematična: prvo je pitanje plaćanja poreza i doprinosa, a drugo je pitanje penzionog osiguranja, koje je u raznim državama raztličito.

U cilju realizacije ambicioznih planova na integraciji robnog i finansijskog ekonomskog prostora cele EU, izuzetno je značajno i pitanje finasijske i digitalne pismanosti, koja je različita od države do države. Ankete su poakazala da je ta pismenost na vrlo niskom nivou.

Ranije smo pomenuli da je Evropska komisija donela niz propisa i mera radi uređivanja poslovanja na sektor finansijskih usluga, koje se kraćeno nazivaju: MCD, CCD, PAD, MiFID I i II, zatim IDD i posebno Direktivba o trgovini finanski uslugama na daljinu (DMFSD).

Radi omogućavanja veće zaštite potrošača, uključujući i korisnike finansijskih usluga, Evropske komisija je 2011.godine uvela Mrežu za žlbew i pritužbe potrošača (FIN-NET) i na takoj način regulisala pitanje međudžavnih sporova.

U vezi napred navedenog mehanizma za rešavanje prekograničnih sporova, preporučuje se vanbsudsko poravnanje kako bi se ubrzale procedure koje inače kod sudova traju mnogo duže, čak i po nekoliko godina.

Međutim, praksa je potvrdila da ni ovaj mehanizam nije urodio plodo jer još uvek posoji nepoverenje u oartnere iz drugih država, čak i pored donošenja posebnih preporuka od strane nadležnih organa EK.

U vezi napred izloženih pitanja afirmisanja prekograničnog poslovanja bilo robnog ili finansijkog sektora, još uvek nije do kraja rešeno i pitanje snošenja rizika. To je posebno izraženo saobraćaniih nezgoda i pitanje naknade troškova osiguranja. Da li troškove snosi država u kojoj je auto osiguran, ili država u kojoj se nezgoda dogodila. Posebno to pitanje dolazi do izražaja ako osiguravajuće društvo koje treba da snosi troškove naknade osiguranog slučaja ima finansijske poteškoće (nelikvidno ili nesolvenztno).

Veb-mreža za pružanje informacija o binitetu

U eri globalizacije i širenja tržišta robe i usluga na celi svet, naročito osle osnivanja Svetske trgovinske organizacije 1995.godine, kada su uvedene četiri slovbode: sloboda kretanja, robe, usluga, kapitala i ljudi, tu praksu je uvela i Evropska unija u svojim poglavljima –pravni tekvinama razvrstanim u 35 poglavljja.

Učesnicima na jedinstvennom evropskom finansijskom tržištu, bila neophodna pravovremena i tačna ionformacija o bonitetu učesnika na tom tržištu. Pre svega, reč jke bonitetu fizičkih i pravnih lica koji treba da koriste usluge finansijskih institucija, a i klijentima da se uvare da li su te finansijske instiucije uredno registravane kod svojih nadležnih institucija.

Rešenje je naženo u duh savremenog digitalnog poslovanja, pa je u tu svrhu uvedsena u praksu posebna mreža – SOLVIT mreža, koju se prostirena celu EU.

Pomenuta mreža je u mogućnosti da pruži sve neophodne informaacie, uključujući načine kako postupiti u posebnim spornim situacijama kada su u pitanju pružaoci usluga i+ i korisnici usluga iz različitih država, samim tim i iz različitih zakonodavnih sistema.

SOLVIT sadrži uporedne podatke o cenama i troškovima pojedinih usluga ua različitim

zemljama i rauliučitim finansijski institucijama, pa je korisnik u mogućnosti da bira najpovoljnije ponuđače određenih finansijskih proizvoda. Posebno je značajna poruka klijentima koju nudi veb, da banka treba da vam da napismeno spisak svih uluga koje nudi i cenovnik (kamate, naknade itd), tih usluga.³²

---

³² https://ec.europa.eu/solvit/what-is-solvit/index_hr.htm

ČETVRTI DEO

**USAGLAŠENOST DOMAČIH PROPISA O OSNIVANJU
I POSLOVANJU BANAKA SA MEĐUNARODNIM
REGULATORnim OKVIRIMA**

4.1. POSLOVANJE DOMAČIH BANAKA

4.1.1. REGULATORNI OKVIRI

U Srbiji je donet zakon koji reguliše osnivanje i poslovanje banaka od 2006.³³ Zakon je najvećim delom usklađen sa međunarodnim standardima i odgovarajućim direktivama Evropske unije (EU).

Ako pođemo od samog naziva zakona uočićemo razliku, *u odnosu na regulativu EU gde se banke nazivaju – kreditne institucije*. Tako, na primer, u skladu sa odgovarajućim direktivama EU, u Hrvatskoj se zakon naziva upravo tako – Zakon o kreditnim institucijama.³⁴

U pomenutom hrvatskom zakonu, u uvodnim odredbama, *navedene su sve direktive sa kojima je usklađen njihov zakon, dok to nije slučaj za našim zakonom*.

Polazeći od činjenice da se naša zemlja, prilikom kandidovanja za članstvo u EU, prihvatile obavezu da će svoje zakonodavstvo usaglašavati sa pravnim tekovinama EU, bila je dužna da poštuje odredbe *Aquis communautaire*, što u slučaju bankarskog i finansijskog sektora podrazumeva prvenstveno uvažavanje sledećih poglavljia:

- 3 – Nesmetan promet robe,
- 4 – Nesmetano kretanje usluga,
- 8 – Pravo konkurencije,
- 9 – Finansijske usluge,
- 32 – Finansijska kontrola i
- 33 - Finansijski i budžetski propisi.

Srbija je, kao član Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke, bila u obavezi da konsultuje te finansijske institucije, i, nakon odgovarajuće analize³⁵, je dobila pozitivno mišljenje na predmetni zakon.

Dodatni razlozi za uređivanje bankarskog prava sa direktivama EU unije, su i usklađivanje sa:

- sa principima drugih regulativnih tela za oblast bankarstva, pogotovo posle izvršene privatizacije
- sa najnovijim kretanjima na tržištu bankarskih usluga drugih država, prvenstveno Evropske unije ali i šire,
- sa drugim regulatornim propisima Srbije koji direktno ili indirektno utiču na osnivanje i poslovanje bankarskih ustanova,

³³ Zakon o bankama, „Sl. glasnik RS“, br. 107/05, 91/ i 14/15.

³⁴ Objavljen u „Narodnim novinama“, br. 159/13 ... 151/22

³⁵ FSAP – Financial Sector Assessment Program

- uvođenje u praksu strožijih mera koje se odnose na banksrski sector radi obezbeđivanja stabilnosti bankarskog sektora u vreme uvođenja novi finansijskih proizvoda,
- potrebom za ukjčivanje u punu konkureniju sa drugim banaka na domaćem tržištu uz poštovanje intessa klijenata i njihovih interesa.

Najvažnije novine sastoje su u tome:

- Što se uvodi neuporedivo veća disciplina u radu od ovlašćenih institucija,
- Uvodi se novena u organizacija rukovođenja (ne postoji inokosni nego se uvodi kolektivni upravljački organ),
- Nabrojane su svi riznički poslovi i njihovoj prevenciji,
- Kontrola regulatorni tela obuhvata ceo bankarski sistem i navođenje detalne strutture vlasnika banke,
- Banka dobija prvu preliminarnu a zatim konačnu dozvolu za rad,
- Uvodi se upravna kontrola od strane centralne banke, definisani tajni poslovi i uređena javnost poslovanja I uvođenje vankske revizije banke, i
- Posle više od 100 godina rada stavljuju se van snage ostale finansijske institucije (štedno-kreditne zaduge, zemljoradničke štedionice, itd.)

Ova poslednja promena je napravila najveću nepravdu prema štedionicama i štedno-kreditnim zadugama koje su osnovane još krajem XIX veka, najpre u Nemačkoj od strane gospodina Rajfajzena (1854.godine), a zatim u celoj Evropi i u Srbiju. One su poslovale na bazi uzajamne solidarnosti i uz minimalne kamate, i do pet puta poveoljnije od kamata banaka.

4.1.2. KLJUČNI INSTITUTI U OSNIVANJU I RADU BANAKA

Glavni regulativni akt u Srbiji za rad banaka, sadži odredbe od podnošenja zahteva, prilaganja potrebnih dokumanata i dokaza, pitanja njene organizacione i rukovodeće šeme, kontrolnih tela do eventualne zabrane njenog rada I gašenja.

U zakonu sun a osnovu uporednog prava uvedene neke savim nove organicaione šeme, kao što su bankarska grupa, bankarski holding itd.

Ono što je karakteristično za osiguravajuća društva važi za organizovanje banke, koje moraju biti u formi akcionarska društva.

Pošto su ukinute štedno-kreditne zadruge I štedionice, prema novo zakonu samo banke mogu primati sredstva u deposit I davati kredite klijentima.

U nazivu banke mora obavezno stajati reč “banka”.

4.1.3. KRITERIJUMI ZA POČETAK RADA BANAKA

U skladu sa principima i kriterijumima koji su utvrđeni sporazumima u okviru STO i EU, banku, kao akcionarsko društvo mogu osnovati bilo domaća bilo strana fizička i/ili pravna lica, s tim najmanji broj osnivača bude dva, u nekim slučajevima može biti i samo jedno, ali pravno lice (na primer, ako banku osnuje neka druga banka iz zemlje ili iz inostranstva).

Akcionarsko društvo osnovano kao banka može, saglasno zakonu koji uređuje privredna društva, može biti zatvorenog ili otvorenog tipa. Ukoliko banku osniva veći broj osnivača, osnivački je ugovor, a ako je jedno lice, osnivač donosi odluku o osnivanju. Krunski zakon koji reguuliše bankarsko pitanje decidno navode koje elemente mora sadržavati ugovor ili odluka o osnivanju bankarske ustanove, s tim što centralna banka može da unese i druge obvezne odredbe u ugovoru, odnosno odluci o osnivanju.

Praksa u svetu pa i kod nas je da se odobrenje za početak rada banke, daje u dvofazno, i to:

- U prvoj fazi daje se prethodno odobrenje,
- U drugoj fazi se daje konačna dozvola za početak rada banke.

Novčani capital za početak rada banke je minimum deset miliona evra, s tim što se u taj iznos ne uračunava imovina, prostorije, eventualne hartije od vrednosti I druge vrste active banke.

Podrazumeva se da banka mora imati odgovarajući poslovni proctor, opremu, prvenstveno savremene kompjuterske sisteme, dobre komunikacione veze (internet, itd), I dobro osposobljene i dokazane kadrove za uspešno vođenje bankarskih poslova, sa odgovarajućim sertifikatima i znanjem stranih jezika.

4.1.4. VRSTE BANBKARSKIH POSLOVA

Prilikom davanja odobrenja za rad banke, ona u tom dokumentu navodi sve vrste poslova za koje je banka da obavlja, a to su pre svega:

- Sve vrste depozitnih poslova, koje polažu pravna i(fizička lica,
- Sve vrste kreditnih (aktivnih i pasivnih) poslova,
- Poslovi sa devizama I valutama u zemlji i sa inostranstvom,
- Obavljanje usluga plaćanja i naplata,
- Odobravanjem klijentima sve vrste platnih kartica,
- Emitovanje hartija od vrednosti I kastodi poslovi
- Poslove brokera I dilera,
- Obavljanje garancijskih poslova,

- Trgovanje nedospelim kratkoročnim I dugoročnim potraživanja,
- Zastupnički poslovi osiguranja, po odobrenju centralne banke,
- Druge vrste poslova za koje dobiju odobrenje centralne banke.

Prilikom iučavanja bankarskog poslovanja, mora se koristiti i veći broj drugih zakonakih i podzakonskih akata, a pre svih:

- Zakon o deviznom poslovanju i podzakonski propisi (menjački poslovi...itd),
- Zakon o tržištu kapitala, (trgovina hartijama od vrednosti...itd)
- Zakon o privrednim društvima,
- Zakon o lizingu,
- Zakon o menici,
- Zakon o faktoringu. I brojni drugi zakonski i podzakonski akti

Od stranih propisa najvažniji su:

- Bazelska akta,
- Jednoobrazna pravila koje donosi MTK iz Pariza (za dokumentarni akreditiv, za dozname, za inkaso, za bankarske garancije, INCOTERMS, ..itd).

4.1.5. KONSTANTE U OBAVLJANJU POSLOVA

Postoje konstante kojih se banka mora primenjivati svakodnevno u poslovanju:

- Održavanje minimalnog iznosa novca na račun u protivuvrednosti od 10,0 miliona evra, ne računajući vrednost opreme, zgrade, I druge vrste imovine banke,
- Banka mora da vodi računa o zaštiti imovine deponenata tako da poseduje odgovarajuće bilanske stavke u bilansu I vanbilansu active,
- Mora stalno voditi računa o adekvatnosti kapitala, propisana bazelskim pravilima,
- Pored redovne dekvatnosti kapitala, radi sopstvene sigurnosti poželjno je banka ima I više od propisanog iznosa adekvatnosti kapitala.

Ukoliko capital banke bude blizu kritične tačke poslovanja, centralna banka može zabraniti banci podelu dobitiu za određeni vremenski period.

4.1.6. BRIGA O RIZICIMA

Banke su posebno osetljive na nekoliko vrsta rizika, što je decidno propisano zakonski aktima.

Zakon i podzakonski akti daju dovoljno uputstava o tome kako banka obračunava stepen izloženosti pojedinih vrstama rizika.

Banka mora imati posebno obrazovanu organizacionu jedinicu u čijem je delokrugu upravljanje rizicima.

Na osnovu aktuelnih propisa, banke su dužne da donesu intena akta o načinu prepoznavanja rizika, merenja rizika, i način upravljanja pojedinim vrstama rizika.

Krovnim zakonom propisane su osnovne vrste rizika o kojima banke moraju strogo voditi računa u psolsovanju, a to su:

- Pitanje likvidnosti,
- Briga o kreditnom riziku,
- Briga o kamatnim I deviznim rizicima, kao I ostalim vrstama tržišnog rizika,
- Briga o izloženosti banke prema samo jednom pravnom ili grupno povezanim licima (ako je reč o holding kompanijama),
- Briga o klijentima iz određenih rizičnih država,
- Briga o ulaganjim banke u druge pravne subjekte,
- Rizik u poslovanju ili poslovni (operativni) rizik, gde spade I odgovorno poslovanje sa digitalnim komunikacijama. <8zaštita od hakovanja informacionih Sistema, zaštita podataka u slučaju nestanka električne energije i sl.

U određenim kriznim trenucima NBS može propisati I preduzimanje dodatnih mera radi zaštite od specijalnih vrsta rizika (u slučaju ratnih dejstava, uvođenja sankcija određenim zemljama, itd).

4.1.7. PONAŠANJE BANKE PREMA KORISNICIMA USLUGA

Poznata je izreka da „banku čine klijenti“, što znači da banke moraju maksimalnu pažnju posvetiti pravnim i licima kojima pružaju svoje usluge.

U cilju uspešnog poslovanja, neophodno da banka na vidnom mestu u poslovnim prostorijama i na svojim web sajtu istakne sve vrste usluga koje pruža i pod kojima uslovima.

Poželjno je za svaku vrstu usluga navesti po jedan primer, kako bi klijenti imali jasniju predstavu o tome kako se odrene usluge realizuju. Na primer, stavi se primer uzimanja kredita (potrošačkog, za automobil, za stan, gotovinski, itd), i navedu konkretni podaci u vezi sa visino otplate glavnice i kamate (promenljive ili fiksne), potrebnog iznosa učešča za određeni kredit (za stambeni kredit ili za kupovinu automobila), itd.

Na web sajtu Narodne banke Srbije su navedene kamate i rokovi otplate kod pojedinih vrsta kredita koje odobravaju banke koje posluju na teritoriji Srbije. Ova vrsta informacija je važna da bi se klijenti opredelili kod koje banke mogu obezbediti najpovoljnije uslove za određenu vrstu kredita.

4.2. KAKO GRAĐANI MOGU DA ŠTITE SVOJA PRAVA PO OSNOVU ZAKONA O ZAŠTITI KORISNIKA FINASIJSKIH USLUGA?

4.2.1. VRSTE FINASIJSKIH USLUGA KOJE ŠTITI ZAKON

Zakon definiše fizičko lice kao korisnika finansijskih usluga pod uslovom da tu vrstu usluga ne koriste u komercijalne svrhe.

U finansijske usluge zakon ubraja sledeće:

- Sve vste finansijskih usluga, ako usluge koriste u oblasti finansijskog lizinga i finansijske pogodbe;
- Usluge koje banke pružaju građanima u kreditnim poslovima, depozitnim poslovima, u poslovima sa kreditnim karticama, poslovima dozvoljavanja prekoračenja računa i druge zakonom propisane bankarske usluge;
- Zakonom propisane usluge iz oblasti finansijskog lizinga;
- Usluge u oblasti poslova osiguranja uključujući i društva koja upravljaju dobровoljnim penzijskim fondovima, shodno odgovarajućim zakonskim popisima;
- Usluge sa otplate cene u ratama ili drugi način finansiranja korisnika sa istim značenjem koje trgovci daju radi olakšanja prodaje proizvoda i usluga (finansijska pogodba).

U zakonu (čl. 3) su navedeni izuzeci na koje se isti ne primenjuje, što treba imati u vidu prilikom namere za ostvarivanja prava na zakonsku zaštitu.

U razradi pojedinih vrsta finansijskih usluga, zakon sadrži i upućujuće odredbe na zakone koji se komplementarno primenjuju u ostvarivanju prava na zaštitu građana, kao što su zakon koji reguliše obligacione odnose, zatim propise koji regulišu pitanja platnog prometa i elektronskog novca, zaštita podataka o ličnosti.

4.2.2. OSNOVNA NAČELA ZAŠTITE KORISNIKA

Prilikom pokretanja pitanja zaštite svojih prava građani polaze od opštih načela koja su navedena u zakonu, a ona glase: ravnopravnost klijenata sa pružaocima finansijskih uluga; pravo klijenata da se štite od neravnopravnog diskriminatorskog odnosa prema njima; pravo klijenata da budu blogovremeno i kompetentno informisani o svim finansijskim proizvodima; pravo klijenata da znaju koliko, kada i pod kojim uslovima treba da dobiju određenu vrstu finansijskih usluga za novac koji plaćaju pružaocima finansijskih usluga i pravo klijenata da zašteite svoje interesе kako vanskudskim tako i sudskim putem. U ugovore, koje klijenti zaključuju sa pružaocima finansijskih usluga, ne smeju da se unose nejasne i neodređene odredbe koje bi ih dovele u zabludu ili neizvesnot o tome šta dobijaju a šta daju tim ugovorima.

Poznata je odluka Evropskog suda pravde svojom odlukom iz 2017. godine u korist građana – korisnika stambenih kredita, rukovodeći se prvenstveno Direktivom EU broj 13/93.

Pružaoci finansijskih usluga obavezni su da na istaknutim mestima u svojim poslovnim prostorima ili na internet stranici pruže tačne informacije o opštim uslovima poslovanja najkasnje 15 dana pre objave. Banka je dužna da saopšti korisnicima svojih usluga sva neophodna dodatna objašnjenja usmeno ili pismeno, ako to zahteva korisnik.

4.2.3. GODIŠNJA EFEKTIVNA KAMATNA STOPA

Efektivna kamatna stopa je diskontna stopa koja izjednačava, na godišnjoj osnovi, sadašnje vrednosti svih novčanih tokova, odnosno sadašnje vrednosti svih novčanih primanja sa sadašnjim vrednostima svih novčanih izdataka po osnovu korišćenja finansijskih usluga a koji su poznati u momentu iskazivanja ove stope.

Pri izračuvanju EKS polazi od sledećih prepostavki: da će ugovorne strane u celosti poštovati ugovor sve do isteka njegove važnosti; da će svaka od strana redovno izmirivati svoje obaveze u ugovorenim rokovima i da su ugovorne strane saglasne da se nominalna kamatna stopa i svi predviđeni troškovi neće menjati sve dok traje zaključeni ugovor.

Poslovne banke i pružaoci usluga finansijskog lizinga su obavezni da se pridržavaju propisa NBS koji se odnose na jedinstven način obračunavanja efektivne kamatne stope u cilju upoređivanja iste vrste usluga koje nude različiti pružaoci finansijskih usluga. Iz navedenih razloga NBS propisuje svojom odlukom uslove i način izračunavanja efektivne kamatne stope. („Službeni glasnik RS“, broj 65/11 i 62/18).

EKS tada postaje uporediva za različite ponude različitih banaka. Zato prilikom potrage za kreditom treba tražiti od banke da tražiocu kredita predovi visinu efektivne kamatne stope radi izbora banke sa najmanjom EKS. Pre toga potrebno je da podnositelj zahteva odluči koliki iznos mu treba i koliko dugo će ga otplaćivali a zatim isto pitanje se postavlja u više banaka.

Na sajtu NBS su navedene efektivne kamatne stope banaka za potrošačke i gotovinske kredite i kreditne kartice, na dan 1. 12. 2018. godine.

4.2.4. PRAVO NA ODUSTANAK OD UGOVORA

Zakonom o zaštiti korisnika finansijskih usluga, korisnicima fiansijskih usluga dato je pravo na odustanak od ugovora (ugovor o kreditu, o kreditnoj kartici, o dozvoljenom minusu na računu i sl.).

Dovoljno je da davaoca finansijske usluge korisnik usluge obavesti u roku od 14 dana o nameri da želi da raskine ugovor, pritom ne navodeći razloge raskidanja ugovora.

Ukoliko prema davaocu finansijskih usluga korisnik ima neizvršene ranije i nova zaduženja, dužan je da te obaveze izmiri u roku od 30 dana od dana najave raskidanja ugovora.

O ovom pravu korisnika finansijskih usluga, pružaoci finansijskih usluga dužni su da ih blagovremeno obaveste pre zaključenja ugovora.

4.2.5. OBAVEZNO PRIKAZIVANJE REPREZENTATIVNOG PRIMERA

Sve banke i svi pružaoci usluga finansijskih usluga dužni su da prilikom ponude svojih usluga (kredita, depozita i usluga finansijskog lizinga) prilikom oglašavanja obavezno u oglasima navedu i kamatu stopu ili neki drugi numerički podatak iz kojeg se može saznati cena i prihod i jasno i nedvosmisleno mora biti naveden u svom reprezentativnom primerku (svi podaci koji će biti predmet ugovora koji će banka ili pružalac usluga finansijskog lizinga sa korisnikom tih finansijskih usluga).

Posebno je važno da banka i pružalac finansijskog lizinga u pomenutom oglasu, koji se objavljuje putem sredstava javnog informisanja ili putem svoje internet stranice, mora jasno navesti efektivnu kamatu stopu.

U oglasu ne sme biti sadržano besplatno nuđenje jednih vrsta usluga, ukoliko bi se od korisnika finansijskih usluga zahtevala obavezu zaključenja drugog ugovora koji bi korisniku stvorio neku vrstu troška.

Odredbama predmetnog zakona propisano je koje podatke treba da sadrži ponuda banke ili davaoca lizinga, bilo da je u pisanom ili elektronskom obliku, kojom se korisnici obaveštavaju u predugovornoj fazi.

NBS je ovlašćena da doneše bliže propise, uputstva i obrasce u vezi korišenja napred navedenih finansijskih usluga koje pružaju banke i pružaoci usluga finansijskog lizinga.

4.2.6. OBAVEZNA PROCENA KREDITNE SPOSOBNOSTI – BONITETA KORISNIKA

Nakon krize iz 2007-2009., banke i davaoci usluga finansijskog lizinga obavezani su da, pre zaključivanja ugovora o pružanju bilo koje vrste svojih usluga, pribave podatke o bonitetu korisnika njihovih usluga.

Podatke o bonitetu korisnika pribavljaju sami korisnici finansijskih usluga i dostavljaju ih pružaocima finansijskih usluga, ili daju ovlašćenje banci i pružaocu finansijskog lizinga, da u njihovo ime pribave te podatke od ovlašćene institucije kod koje se ti podaci nalaze. Istovremeno, banke i pružaoci usluga finansijskog lizinga su dužni da kreditnom birou stavljaju neprekidno na uvid podatke o svojim klijentima, tj. o urednosti izvršavanja svojih obaveza, na osnovu kojih se utvrđuje njihov bonitet.

Kredit biro biro za proveru boniteta

U cilju provere boniteta pravnih i fizičkih lica, u okviru Udruženja banaka Srbije, osnovana je posebna organizaciona jedinica - Kredit biro, koja se bavi njihovim bonitetom, s tim što sami pružaoci finansijskih usluga stavlaju na raspolaganje podatke o svojim klijentima.

Karakteristike Kreditnog biroa su sledeće:

- Sveobuhvatnost podataka koji se nalaze u njegovom sistemu gde su uključeni podaci svih banaka, davaoca lizinga, državnih fondova i agencija koje obavljaju kreditne poslove;
- Kompletност podataka za fizička i pravna lica i preduzetnika i (ne)urednosti izmirivanja njihovih obaveza;
- Tačnost podataka jer ih u baze podataka unose pružaoci usluga i drugi poverioci, što je redak slučaj u svetu jer je broj reklamacija zanemarivo mali za sve vrste korisnika (ispod 1%);
- Ažurnost je obezbeđena jer se elektornskim putem automatski generišu sve promene koje se dešavaju kod pružaoca usluga, odnosno njihovih klijenata;
- Podaci su poverljivi i ne mogu se davati osim u skladu sa pravilima poslovanja Biroa i propisima o zaštiti podataka o ličnosti;
- Sigurnost podataka je zagarantovana jer se dokumenta banaka i Kreditnog biroa digitalno potpisuju čime je obezbeđena pravna, tehnološka i funkcionalna zaštita;
- Nacionalna pokrivenost je obezbeđena jer je komunikacija sa Kreditnim birom obezbeđena sa svim šalterima svih banaka i drugih pružaoca finansijskih usluga na celoj teritoriji Srbije.

Korišćenje podataka Kreditnog biroa

Podaci Kreditnog biroa se mogu koristi samo za sprečavanje kreditnog rizika, to znači da se ne mogu koristiti u druge svrhe (na primer, za potrebe marketinga, i sl).

U suštini, uloga Kreditnog biroa je umanjenje kreditnog rizika na finansijskom tržištu, čime se sprečava preterano zaduživanje fizičkih i pravnih lica koje, na kraju, vodi u njihovu nelikvidnost u izmirivanju dospelih obaveza što vodi u stečaj pivrednih subjekata, odnosno lični bankrot. ***Ukoliko tražilac kredita kasni sa otplatom dospelih rata duže od 60 dana biće registovan kao neuredni platiša***, a taj podatak se čuva u Kreditnom birou tri godine.

Kreditni biro koristi baze podataka svih (20) banaka i drugih pružaoca finansijskih usluga, tako da raspolaže svim računima klijenata i urednosti izvršavanja obaveza po svim osnovima.

Izveštaj KB sadrže sve vrste obaveza po svim osnovama lica koje namerava da se zasuži,

Zahtev Kreditnom birou za dobijanje Izveštaja o bonitetu podnosioca, mogu podneti fizička ili pravna lica, kao i pružaoci usluga (na primer, banka) uz njihovu pismenu saglasnost.

Iz primera koji smo dali u ovom tekstu mogu sagledati elementi koje sadrži izveštaj Kreditnog birao.

Prvi izveštaj je besplatan a ostali se plaćaju.

4.2.7. OBAVEZNI ELEMENTI UGOVORA O KREDITU

U cilju izbegavanja eventualnog spora između banke i korisnika ugovora o kreditu, zakon je propisao minimum elemenata koji čine bitne elemente ugovora. Podaci se odnose na sve tačne podatke o ugovornim stranama, o vrsti kreditnog posla, rok na koji se zaključuje, uslovi pod kojima se kredit odobrava sa svim potrebnim detaljima (o efektivnoj kamatnoj stopi, posebno), a kada su u pitanju ugovori koji se zaključuju u stranoj valuti, pitanje valutne kaluzule, zatim postupanje ugovornih strana u slučaju prevremene otplate kredita, upozorenja u slučaju docnje sa otplatom, kaznene mere banke, i sl. Opšte je poznato da sve banke imaju gotove formularne ugovore u koje unose sve navedene podatke, a na svojim veb stranicama dati su i reprezentativni primeri ugovora o kreditu.

Zakon propisuje koje elemente treba da sadrži ostali ugovori koje klijenti zaključuju sa bankom (dozvoljeno prekoračenje računa, o depozitu, o sefu, itd.).

Korisnici zaključenih ugovora o korišćenju finansijskih usluga moraju dobiti pismani primerak zaključenog ugovora sa svim neophodnim prilozima (npr. plan otplate kredita, i sl).

4.2.8. IZVEŠTAVANJE KORISNIKA U TOKU TRAJANJA UGOVORA

Izmene obaveznih elemenata ugovora: Prilikom izmene obaveznih elemenata ugovora između banke, odnosno davaoca lizinga i korisnika njihovih usluga (klijenata), ili u slučaju otkazivanja ugovora, podrazumeva se da mora postojati saglasnost obeju ugovornih strana, osim ako se promene vrše u korist korisnika usluga (na primer, ako se smanjuje kamatna stopa u korist klijenta i sl). U ovom, povoljnijem slučaju za korisnika finansijskih usluga, banka, odnosno pružalač finansijskog lizinga je dužan da obavesti korisnika u pismenoj formi od kada se te izmene primenjuju, prilažeći izmenjeni plan otplate.

Obaveštenje o promenljivoj kamatnoj stopi: Ukoliko je u ugovoru između banke, odnosno davaoca finansijskog lizinga i korisnika ugovorena promenljiva kamatna stopa, u momentu kada je promene stope nastupila, banka, odnosno davaoc finansijskog lizinga, je dužan da pismenim putem obavesti korisnika finansijske usluge o datumu kada je ta promena izvršena, a u prilogu mora dati novi plan otplate. Obaveza izveštavanja klijenta postoji i kada se menjaju promenljivi elementi iz ugovora koji utiču na visinu obaveza korisnika usluga.

4.2.9. PRAVO NA MORATORIJUM U OTPLATI DOSPELIH OBAVEZA

Ukoliko korisnik finansijske usluge ne ispunи svoje ugovorene obaveze u roku, primenjivaće se kaznene odredbe iz ugovora (zakonita zatezna kamatna stopa, i sl.).

Međutim, ukoliko u toku primene ugovora zaključenog između pružaoca i korisnika finansijskih usluga nastupe okolnosti koje korisnika dovode u nemogućnost ispunjenja obaveza (slučajevi više sile, gde se ubraja bolest, teža telesna povreda, gubitak posla, i sl.), na koje on ne može da utiče, pružalac usluga (banka ili davalac finansijskog lizinga), mogu, ukoliko to zahteva korisnik, da proglose zastoj (moratorijum) za neki period s tim da u tom roku ne obračunavaju zateznu kamatu na ostatak potraživanja. Pružaoci finansijskih usluga mogu svojim aktima da predvide takvu mogućnost i da uvedu kriterijume koji će se u tim situacijama primenjivati.

Pravo na moratojom koristio je ogroman broj korisnika finansijskih usluga u 2020. godini, u vreme epidemije virusa Covid 19, tako što su banke automatski odobravale tromesečni moratorijum svim korisnicima finansijskih usluga, a korisnici koji nisu želeli da koriste to pravo bili su obavezni da se lično izjasne o tome.

4.2.10.FINANSIJSKE POGODBE - KREDITIRANJE KUPACA

Vrlo često trgovci stiču konkurencku prednost ukoliko svoje proizvode ili usluge prodaju sa odloženim plaćanjem – finansijskom pogodbom. U tom slučaju zakon obavezuje trgovce, odnosno ponuđače usluga, da u svojoj ponudi navedu sve uslove plaćanja. Znači, na naglase deo koji se (eventualno) plaća unapred u vidu učešća i deo koji se plaća na rate. U slučajevima da se pri prodaji na rate ne naplaćuje kamatana stopa (tj. iznosi 0%), taj podatak mora biti naveden u ponudi o prodaji robe/usluga. U cilju jednoobraznog postupanja kod finansijske pogodbe, nadležni ministar propisuje odgovarajuće obrasce.

4.3. REALIZACIJA ZAŠTITE KLIJENTA

Zakon je predviđao pravo korisnika finansijskih usluga da u roku od tri godine uloži prigovor, a davaocu usluga je uvedena obaveza da pruži obaveštenje na isti u roku od petnaest dana.

Nakon odgovora pružaoca usluge, ukoliko nije zadovoljan odgovorom, **korisnik može podjeti tužbu sudu, a može pre akziviranja sudskog postupka podneti pismeni zahtev NBS**. NBS, dalje, pruzima postupak provere istinitosti navoda korisnika usluge i može zahtevati dodatne dokaze, pod pretnjom kazne od 100.000 dinara, ukoliko se pružalac usluge ne izjasni u propisanom roku o nalazima NBS. NBS može u vezi pokrenutoh slučaja preporučiti da spor rešava vansudskim poravnanjem, uz posredovanje NBS.

Ukoliko je korisnik usluge nezadovoljan odgovorom pružaoca usluga, **može podneti vansudski postupak za rešavanje spornog slučaja**. Međutim, ukoliko se opredeli za

posredovanje NBS, u tom slučaju nema pravo pokretanja vansudskog postupka. Postupak posredovanja NBS se vodi kao hitan i poverljiv sa tačno utvrđenim rokovima njegovog toka.

Ukoliko se postigne sporazumno rešenje spornog pitanja kod NBS, isti potpisuju sve ugovorne strane i ima snagu izvršenja bez ovare suda i beležnika.

Ukoliko NBS ustanovi da je pružalac usluge sa pravom podneo pritužnu NBS, o podnetom zahtevu, **NBS rešenjem naređuje davaocu usluge da otkloni utvrđene nepravilnosti** u radu u propisanom roku i o tome obavesti NBS. U slučaju da pružalac usluge ne obavesti NBS da je otklonio nedostatke, NBS izriče kaznu od 100.000 dinara, koja se uplaćuje u korist NBS. Protiv rešenja NBS ne može se voditi upravni spor ukoliko je za rešenje određenog spora NBS ovlašćena zakonom.

Bez obzira na pokrenuti postupak korisnika protiv pružaoca finansijske usluge, korisnik ima **pravo i na vođenje sudskog spora radi zaštite kod domaćeg suda**.

Međunarodna sudska zaštita: Kada je u pitanju međunarodna sudska zaštita, ona se uglavnom traži kod **Evropskog suda pravde. (ESP)** Napominjemo da kao izvor prava u EU ne čine samo propisi EU, nego i presude ESP. Srbija je, poštujući odredbe čl. 78. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) o zaštiti potrošača, bila dužna da uskladi svoje zakonodavstvo u toj oblasti, prventveno imajući u vidu odredbe propisa EU koje regulišu nepoštene odredbe u ugovorima.

4.4. TAJNOST PODATAKA

Zakon definiše sve vrste tajni gde spadaju:

- Spisak podataka o klijentima,
- Spisak lica koja potпадaju pod taj tretma,
- Spisak izuzetaka na koje se ne odnosi takav postupak,
- Kako se ponašati prema tim činjenicama.

Pod tajnu potpadaju i:

- Poresonalni podaci,
- Promene na računima korisnika,
- Podaci o finanski transakcijama,
- Poslovne komunikacije deponenata banke,
- Depozitni poslovi klijenta,
- Ostali bitniji podaci o deponentu.

Ne smatra se tajnom bankarskog poslovanja ako se radi o zvanični transakcijama klijenata, na osnovu kojih se preko Biroa za bintet lica utvrdjuje njihova revnosz o ispunjavanju svoji tekuićih obaveza prema svojoj banci.

S obzirom da Biro za bonitet lica utvđuje urednost izvršavanja obaveza pojedinih klijenata , na taj način se bitno smanjuje rizik poslovanja banka sa klijentima koji žele da se zaduže kod banke, ili kod drugih banaka gde klijenti imaju otvorene račune, jer propisi dozvoljava da pravan i fizička lica mogu posedovati račune kod više banaka. Ova povoljnost za fizička lica, preduzetnike i male privrednike je bila posebno značajna kada je donet propis da država garantuje štedne ulogew i depozite do 50.000 evra po jednoj banci jednom klijentu.

4.5. OBAVEZA VANJSKE REVIZIJE BANKE

Važeći propisi o vanjskoj revizi banke su znatno pooštveni pogotovu u vezi odabira revizora radi izbegavanja pristrasnosti tih firmi.

Pri odabiru revizorske firme mora se voditi računa o sledećem:

- Revizorsko društvo mora biti na pozitivnoj zvaničnoj listi koja je važeća a koju vodi NBS u svom registru,
- Ne može biti revizor ono društvo koje je prošloj godini više od pola prihoda inkasiralo od banke čiju reviziju namerava da vrši ponovo,
- Jedno društvo može obavljati reviziju i sastavlјati finansijski izveštaj, jedne banke najviše tri puta uzastopno,
- Društvo kojhe sačinjava finansijski izveštaj o revizorskog izveštaja ukoliko istoj banci u istoj godinupruža usluge konslzinga.

Društvo koje je sačinilo izveštak o reviziji banke stavlja na veb sajt banke propisani straćeni izveštaj radi upoznavanja javnosti sa poslovanjem banke.

U izuzetnim slučajevima NBS može zahtevati da se uradi vanredni revizijski izveštaj banke ukoliko se poszmnja u neke njene nedozvpćjene transakcije (na primer, pranjer novca , poslovanje sa sumnjivim licima, itd.).

O finansijskom izveštaju +moraju biti upoznati organi banke, pre svih njen upravnii odbor ali i druga zaposlena lica u banci.

4.6. ŠEMATSKI PRIKAZ ORGANIZOVANJA RADA BANKE

Organizaciona šema upravljanja radom banke mora biti prilagođena standardima OESO i EK.

Pomenutim standardima EK organizacije rukovođenja bankom regulisana su sva pitanja, organi nadležnosti i druga važnija pitanja funkcionisanja banke.

4.6.1. Rukovođenje bankom

Zakonom su propisani organi rukovođenja bankom, i to:

- Skupština kao najviši organ banke, koju sačinjavaju njeni akcionara, s tim da svaki akcionar koji ima udeo preko 1% ima pravo direktnog učešća u njenom radu, sa pravom glasa,
- Organ upravljanja bankom,
- Organ rukovđenja, koji po pravili ne može imati manje od dva člana.

Kao što se iz navedenih podataka može zapaziti više ne postoji director ka inokosnai organ banka, niti nadzorni odbor.

Svaka banka ima skupštinu koju biraju njeni akcionari, a čija se nadležnost sastoji u sledećem:

- Utvrđuje poslovnu politiku banke,
- Donosi strategiju rada banke za naredni period,
- Po potrebi, vrši korekcije u osnivačkom aktu, s tim da mora ostati u vidu akcionarskog društva, shodno propisima koje reguliše organizovanje orivrednih društava u zemlji.

Nadčežnost Upravnog odbora banke se sastoji u sledećem:

- Utvrđivanje strategije poslovanja banka,
- Odgovara za zakotosta rada banke,
- Usklađuje poslovanje bankima sa aktima centralne banke,
- Uređuje sistem upravljanja rizicima banke.

Članovi upravnog banke i izvršnog odbra banke ne mogu biti izabrani ukoliko nisu pribavili saglasnot centralne banke i ukoliko nemaju odgovaraajuće stručne kvalifikacije i potrebne sertifikate izdate od strane nadležnih organa (na primer, od Uprave za sprečavanje praanja novca... itd).

Članovi izvršnog odbora su lica koja su u stalnom radnom odnosu, i posebno su odgovorni za kvalitetu rad banke i uspšnost njenog poslovanja.

Oba napred navedena rukovodeća tela u banci su obavzi da dnevno vode računa o striktnom poštovanju zakonskih i podzakonski propisa i akata donetih od strane centralne banke, radi sprečavanja nepravilnosti u radu banke i nanošenje materijalne štete i ugleda banke, koji bi štretili interesima akcionara i njenih klijenta.

4.6.2. Propisani odbori

Krovnim zakonom utvrđeni su obavezni odbori, i to:

- Odbor za redovno praćenje rada banke,
- Odbor za kreditne poslove,
- Odbor zadužen za rukovođenje aktivnim i pasivnim poslovima banke.

Odbor zadužen za redovno praćenje rada banke sastoji se od tri člana i ima sledeće nadležnosti:

- Pruža pomoć upravi banke u njihovo donošenju odluka,
- Pruža pomolć izvšnim i nadzornim organima banke,
- Sačinjava propisane izveštaje radi usvajanja od strane nadležnih organa banke u skladu sa propisima i aktima banke,
- Sačinjava neophodne analize proceduralnih pitanja u banci, sprečava nepravilnosti u radu banke i o tome obaveštava upravne i izvrsne organe u banci, u skladu sa aktima banke.

Ovaj odbor u određenim intervalima (na primer, mesečno) izveštava organe upravljanja bankom o utvrđenom nepropisnom poslovanju banke i predlaže mere za usklađivanje poslovanja banke sa utvrđenim propozicijama donetih od strane eksternih ili internih organa i institucija, radi sprečavanja rizičnog poslovanja banke.

Briga o kretanju active i pasive poverena je posebnom istoimenom odboru, radi izbegavanja rizičnog poslovanja banke.

Isti odbor sugerije donošenje posebnih mera za upravljanje rizikom kamate, likvidnosnim, rizikom I drugim aktuelnim pitanjima u vezi poslovanja banke.

4.6.3. Poslovi unutrašnje kontrole revizije banke

Izvršni organ banke zadužen je za obavljanje poslova unutrašnje kontrole u skladu sa aktima banke kojima su regulisana ta pitanja u radu banke.

Odbor koji vodi brigu za unutrašnju reviziju void računa od poštovanju akata o ispravnosti I efikasnosti poslovanja banke.

Banka je u obavzni da organizuje svoje poslovanje tako da:

- Pruža mogućnost permanentnog pražanje njenog rada u svim fazama poslovanja,
- Sprečava nastanak bilo koje vrste rizika (kreditni, tržišni, devizni, it).

Banka je dužna da obezbedi poseban organizacioni deo koji vodi računa o prijemu i otpuštanju radnika ukoliko se utvrdi da poslove obavljaju mimo utvrđenih pravila i procedura u radu banke, s tim konačnu odluku donosi organ upravljanja bankom.

Banka mora posebno voditi računa i o sledećim propuszima u njeno radu:

- Nuesklađenosti sa propisima donetim od strane državnih regulatornih organa i tela,
- Neusklađenot sa važećim standardima u obavljaju poslova banke,
- Neusklađenost sa aktima koji su propisani u vezi sprečavanja pranja novca, finansiranje terorizma I poreske evazije.

Poslovi obavljanja unutrašnje revizije su po pravilu smešteni u poseban organizacioni deo banke, koji posluje nezavisno radi izbegavanja pristrasnosti u vršenju unutrašnje kontrole u banci.

Ovaj organizacioni deo ima i savetodavnu funkciju u banci radi unapređivanja njenog uspešnog poslovnja, I zbog njegove važnosti rukovodilac tog organizacionog tela bira (i razrešava) organ upravljanja bankom.

Ovaj organizacioni deo redovno izveštava odbor za kontrolu rada banke I upravnom organu banke.

4.7. NADLEŽNOST KONTROLE OD STRANE NBS

4.7.1. Učešće u banci

Krovnim zakonom je propisano da je neophodno odobrenje NBS ukoliko neko domaće ili strano pravno i fizičko lice želi da pribavi veće učešće od pet procenata u kapitalu banke.

Ukoliko neko strano lice poželi da stekne udio u kapitalu banke, a nalazi se u finansijskoj oblasti, u tom slučaju se uvodi dodatni uslov koji se satoji u tome da taj ulagač mora da dozvoli nadležnim organima Srbije (uglavnom je reč o NBS), može da vrši kontrolu na konsolidovanom nivou tog ulagača.

Ukoliko neko loice nezakonito stekne akcije u binci, NBS imapravo da zabrani poslovanje banke dok se takva nepravilnost ne otkloni, a tom licu se uskražuje pravo odlučivanja u binci.

Akcionari bank obavezni su da jednom godišnje verifikuju svoje učešće u akcionarsko kapitalu banke. U suprotno že im se uskratiti pravo odlučivanja u binci, a eventualno ukinuti saglasnost za poslovanje banke.

NBS može date primern rok binci da otkloni nepravilnosti u njenom radu, pre nego što doneše odluku da doneše odluku o oduzimanju dozvole za rad banke, znog toga što blagovremeno nije otklonila nedostatke u svom poslovanju.

4.7.2. Bonitetna kontrola

Prilikom obavljanja NBS ima pravo uvida u:

- Pravilne zakonske I podzakonske regulative u poslovanju banke, uključujući poslovanje na nivou višeg nivoa organizovanja,
- Ima pravo da pregleda sva poslovna dokumenta banke banke u vezi sa njihovim poslovanjem, I dokumenta lica koja su uključena u upravne organe banke,
- Ima pravo uvida u dokumenta klijenata banke, pravnih i fizičkih lica.

Prilikom kontrole koju vrše NBS, ukoliko je reč o bankarskom grupi sa učešćem stranog kapitala, u postupak kontrole nmogu biti uključene u strana kontrolna tela sa kojima NBS ima zaključen ugovor o saradnji na tom planu.

4.7.3. Preduzimanje korektivnih mera

Prilikom kontrole poslovanja banke, NBS ima ovlašćenje da preduzme veći broj mera koje može preduzeti radi korekcije njenog poslovanja, u koje spadaju sledeće korektivne mere:

- Izricanje mere opomene prema binci koja ne poštije utvrđena pravila poslovanja,
- Slanje pisma binci u kojem je sadržan određeni nalog binci,
- Zahtevanje od banke da u primereno roku otkloni uočene nepravilnosti u njenom poslovanju,
- Donošenje odluke o uvođenje prinudne uprave u binci u opravdanim slučajevima,
- Ukidanje izdate dozvole binci u slučjevima utvrđenim zakonom, kao najteža kazna, na primer, ukoliko banka izgubi kapitalni minimum.

U opravdanim slučajevima NBS ima ovlašćenje da zabrani rad članovima upravnih ili kontrolnih organa u banci ukoliko se usranovi da ne ispunjavaju popisane uslove za obavljanje tih funkcija ili ukoliko se ustanovi da nisu obavljali poslove u skladu sa propisima.

4.7.4. Obavljanje kontrole bankarskih grupa

Novi zakon o bankama Srbije po prvi put je uveo termin - bankarske grupe, u okviru zemlje ili u saradnji sa inostranstvom, što je u skladu sa legislativom Evropske unije i međunarodnih revizorskih standarda, kao i u skladu sa poznatim bazelskim sporazumima o adekvatnosti kapitala.

U napred navedenim slučajevima jedna banka ima karakter centralne, dok su druge njene članice imaju tretman zavisnog društva, a poslovanje svih zajedno se vrši na tzv. konsolidovanoj osnovi, i na tom novu se iskazuju rezultati njenog poslovanja.

Rad svih članica tako organizovane grupe mora biti dostupan nadležnim revizorskim i drugim kontrolnim organima u svi državama u kojima banke-članice te grupe obavljaju svoje poslovanje. U našem slučaju to znači da sve banke – članice grupe moraju staviti na uvid podatke o svom poslovanju Narodnoj banci Srbije, bez obzira na to gde te banke, kao zavisna društva obavljaju svoje poslovanje.

4.8. SPAJANJE I PRIPAJANJE BANAKA

Privredna društva I banke imaju isti tretman u pogledu statusnih promena – spajanja I pripajanja, što je regulisano propisima o privrednim društvima i krovnim zakonom o bankama.

U tu kategoriju spadaju i slučajevi preuzimanja banke protiv koje se void stečajni postupak, ukoliko se za takav process dobije saglasnost NBS.

Kao što smo napred pomenuli, danas, pri kraju 2024. godine, u Srbiji posluje 20 banaka sa dozvolom NBS.³⁶

---

³⁶ Izvor: www.nbs.rs

4.9. UVODENJE OTVORENOG BANKARSTVA U SISTEM PLATNIH USLUGA SRBIJE

U sferi finansijskih usluga tržište još uvek noje dovoljno razvijeno, jer je broj ponuđača usluga nesrazmeno malki u odnosu na broj tražioca usluga. Taj odnos je naročito izrađen u bankarskom sektoru. Na 6,6 miliona stanovnika u Srbiji posluje 20 banaka, sa tendencijom stalnog smanjivanja. Pre samo destak godina bilo je trideset banaka. Mada neke teorije zastupaju mišljenje da na svakih sedam miliona stnovnika treba samo jedna banka (praksa u Kanadi), jer se u eri digitalizacije najveći broj transakcija odvija putem samoposluživanja (kao u samoposlugama: bankomati za uzimanje gotovine, plaćanje računa od kuće, itd). Sa druge strane, imamo nordijske zemlje, koje su skoro u celosti isključile gotov novac iz upotrebe i prešle su na plaćanje putem platnih kartica, pod izgovorom da se na taj način u potpunosti izbegava „siva ekonomija“, tj. poreska evazija, što imponuje poreskim vlastima.

Iz napred navedenih razloga, Evropska unija je pre desetak godina pokrenula aktivnost na dopšenju regulative za povećanje konkurenčije u bankarskom sektoru. Prvi korak smo već ostiri na domaćem tržištu, jer su u platni promet uvedeni novi pružaoci usluga, a to su menjačnice, koje su skoro sve registrovane na poslove platnog prometa, jer im NBS daje ovlašćenja za te poslove pod određenim uslovima.

Po uzoru na Evropsku uniju, naša zemlja je sredinom maja tekuć godine izmenila propis o platnim uslugama radi usaglašavanja sa evropskom praksom.³⁷ Izmene će se primenjivati od maja naredne godine, kada se izvrše odgovarajuće tehničke pripreme i edukacija realizacije tog veoma značajnog akta. Novine koje donosi pomenuti zakon uključuju dve nove vrste subjekata-učesnika u plaćanjima:

- Prvo, reč o pružaocima usluga iniciranja plaćanja i
- drugo, pružaoce usluga pružanja informacija o računima.

Novi učesnici u platni sistem domaćih i međunarondih plaćanja su uvedene na tržište regulativom tz. PSD I i PSD II (2015/2366/EU).

Pomenute direktive teba da omoguće nesmetano odvijanja plaćanja kako na domaćem tako i na međunarodnom tržištu platnih usluga, čime bi se donekle ublažio monopol koji dugi godini bio na svetskoj sceni. Istovremeno, prag ulaska na tržište platnih usluga bi se neprekidno smanjivao, pa bi broj ponuđača bio svakodnevno sve veći i veći, što je i bio glavni cilj regulatornih organa Evropske unije.

Ceo taj proces nazvan je ukratko – otvoreno bankarstvo, sa ciljem da korisnicima platnih usluga, pravni i fizički lica, pruži veći broj ponuđača platnih usluga, i pod povoljnijim uslovima. Ti novi ponuđači su nazvani „treći partner pružaoca usluga.“

---

³⁷ Zakon o platnim uslugama je objavljen u „Sl. glasniku RS“, br. 64/2024.

Prilikom uvođenje u sistem platnog prometa trećeg partnera koristio bi se aplikativni program interfejsa (API) uz izričitu dozvolu korisnika računa u bankama.

Ciljevi uvođenja trećeg partnera na zatržte platnih usluga su:

- povežanje uvida u bankarski sistem i
- olakšavanje uvida u stanje na računima potencijalnih klijenata u plaćanjima i o stanju na njihovim računima,
- dobijanje na vremenu priprema za obavljanje transakcije u novoj finansijskoj konstrukciji obavljanja platnog prometa,
- omogućavanje šireg i svestranijeg izbora opcija plaćanja radi zadovoljena svojih klijenata prema njihovim potrebama i željama,
- uključivanje u platni istem sve većeg broja korisnika nižih latežmih mogućnosti, koje finansijsko tržište nije prepoznavalo (bili su nevidljivi za tržište),
- da korisnici finansijskih usluga samo odlučuju o tome da li će svoje račune staviti na uvid trećim učesnicima na finansijskom tržištu ili neće, imajući u vidu da zagarantovana tajnost tih podataka (isključene su mogućnosti bilo koje vrste zloupotrebe tih podataka),
- da se uvedu inovacije u pružanju finansijskih usluga sa najnovijim inovacijama koje se uvode u e digitalnog poslovanja, gde se transakcije obavljaju u najkraćem mogućem roku (promptno),
- ubrzana implementacija najnovih vrsta komunikacija i odlučivanja uz pomoć veštačke inteligencije, koja će učesnicima pomoći u odlučivanju za najpovoljniju varijantu u svakom konkretnom slučaju.

Praksa je pokazala da je u svetu broj korisnika sistema „treći učesnik“ vež premašio 130 miliona korisnika koji se ubrzano povećava iz godine u godinu.

U cilju ubzavanja primene inovacije otvoreno bankarstvo, u Rngleskoj je formirana posebna služba OBIE, saglasno propisima EU iz 2017. I 2018.godine (PSRs i PSD II).³⁸

Petogodišnja ptraksa primene otvorenog bankartstva u GB posredstvom API sistema, zabaleženo je preko cele milijardfe poziva od strane potencijalnih klijenata (do kraja 2022.godine).³⁹

Širok je spektar usluge koje se obavljaju putem API sistema, a to su:

- vršenje usluga plaćanja kod iznajmljivanja poslovnog ili stambenog prostora,

---

³⁸ Razvoj open bankinga počeo je izveštajem glavnog regulatornog tela za zaštitu konkurenčije nakon što je uočen nedostatak konkurentskog nadmetanja među najvećim tržišnim učesnicima, dok je istovremeno manjim i novim učesnicima teško da pristupe tržištu i ostvare održiv rast poslovanja.Tada je implementacija otvorenog bankarstva naložena kao obavezna za devet najvećih tržišnih učesnika u Velikoj Britaniji i Severnoj Irskoj (CMA9).

³⁹ Gov.uk. (2023). „Millions of customers benefit as Open Banking reaches milestone“.

- pružanje raznih savetodavnih usluga,
- ubrzanje usluga plažanja u zemlji ili u poslovanju sa inostranstvom,
- pružanje najvećeg broja usluga koji obavlja javni sektor, naročito kada su u pitanju naplate raznih vrsta poreza i taksi (kojih ima više desetina vrsta) i carina.

Primera radi u GB je putem otvorenog bankarstva prikupljeno u prvom mesecu 2024.godine više poreskih prihoda u iznosu od 3,5 milijardi funti, za 16% više nego u januaru 2023.godine.⁴⁰

Prema izveštajima OECD-a, u primeni open bankinga, zabeležena su značajna pozitvan kretanja koja se sastoje u sledećem:

- Korisnici usluga trećeg pružaoca usluga uočili su velike prednosti te vrste bankarskog servisa u svoji državama i u međunarodnom poslovanju,
- Svi učesnici u tom vidu poslovanju su primetili da se radi o inovacima u pružanju usluga u platnom prometu,
- Povećana je konkurentnost između pružaoca finansijskih usluga u zemlji i u poslovanju sa inostranstvom,
- Znatno su sniženi troškovi naknada za usluge koje pružaju banke i druge finansijske (nebankarske) institucije i ustranove.⁴¹

Neprekidne inovacije koje su u oblasti open banking unose stalnim izmenama i dopunama evropske legislative u toj oblasti neprekidno dovode do sledećih poboljšanja, koja se sastoje u sledećem:

- Omogućavanje pristupa fizičkim licima pružanja usluga open bankinga koji ne poseduju tekuće račune u banci ili drugoj finansijskoj instituciji ili ustanovi koja se bavi poslovima finansija,
- Neprekidno uvođenje novih modela usluga koje pružaju svakom potencijalnom klijentu da postane platno sposoban (prema onoj japanskoj izreci: „mi vam ne prodajemo, mi vam omogućujemo da kupite naš proizvod/usluge - Pravi primer za to je prodaja automobila pod sloganom: „vozi odmah a plati kada mogneš“),
- Preuzimanje dela rizika od strane pružaoca usluga bez prenošenja troškova osiguranja na klijente, nego odricanja od sopstvenog profita, koji se neminovno uvećava sa pobrvećajem broj klijenata.

---

⁴⁰ Open Banking Limited. (2024). „How open banking can help the public sector cut costs“.

⁴¹ OECD (2023) Results from the 2022 OECD survey on data sharing frameworks, OECD Business and Finance Policy Papers,

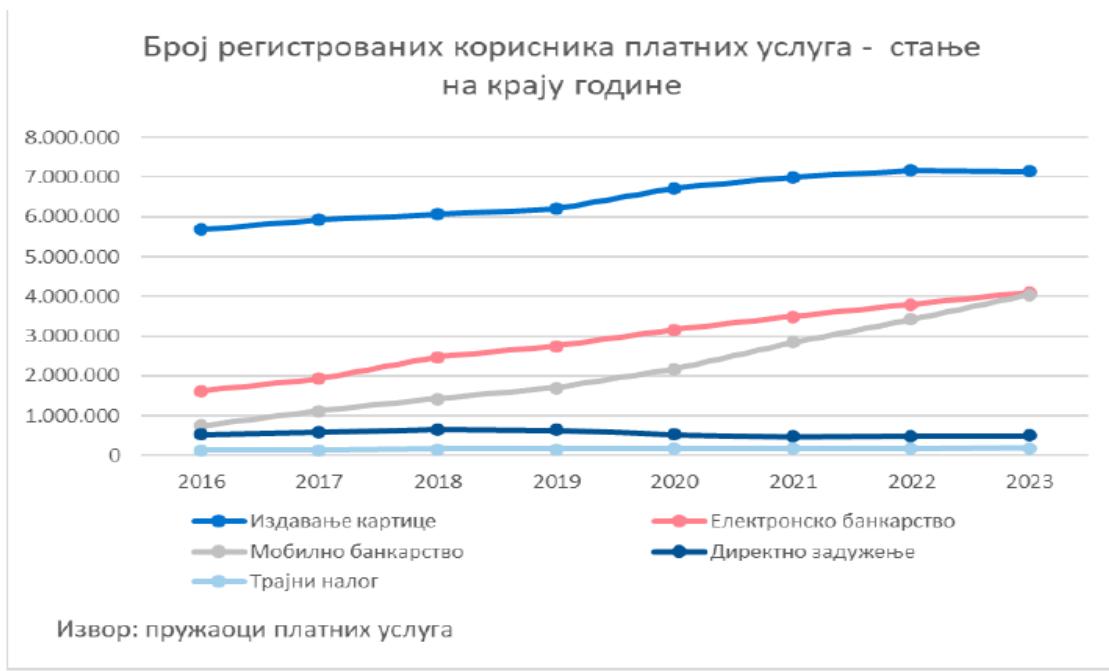
U prilog napred navedenoj tezi da se povećava broj korisnika usluga otvorenog bankarstva, i to onih fizičkih lica koji nisu imali otvorene račune kod banaka, potvrđuju podaci koje iznose satatistike EU, za period 2017- do 2021. godine, smanjio se za preko 4%, jer su se uključili u neki od aranžmana otvorenog bankarstva. (VSBI-ESBG 2022)

Počev od uvođenja inovacije otvorenog bankarstva primećeno je da je daleko veći broj inkluzije fizičkih lica koja nemaju svoje račune kod banaka, daleko veći kod privredno manje razvijenih članica EU, nego u razvijem zemljama. Uzet j primer članice Unije Danke, gde je taj podatak 0,0 %, i podatak Rumunije gde je taj podatatak, oko 32%.

Napred izneti podaci ukazuju na još jednu činjenicu, a to je da lica koja ne poseduju tekuće račune kod banke nemaju redovna primanja i samim tim imaju problem sa obezbeđivanjem dovoljno novca za svakodnevni život.

U Srbiji, prema zvaničnim podacima WB, lica kja poseduju otvorene tekuće računa, starosti iznad 15 godina bio je 2021.gdine 89,4%, dok samo 10,6% građana ne poseduje račun kod banke, a ukupan broj računa u 2023.godine iznosio je 12,4 miliona, pošto po propisi o platni uslugama dozvoljavaju da pravna i fizička lica mogu imati otvorene račune kod više banaka.

U nastavku teksta dajemo prikaz podataka o otvorenim računima svih lica (pravnih, fizičkim, preuzetnika u periodu od 2016. Do 2023.godine. Iz podataka se vidi da najviše raste broj platnih kartica i e-poslovanja, posebno koridženje mobilnim putem kao najsavremenijim vidom obavljanja finansijskih transakcija:

Илустрација 1 - Број корисника платних услуга

Usvajanjem izmena propisa o platnim uslugama u našoj zemlji uvode se i sledeće novine:

- Uvodi se veća zaštita klijenata prilikom tezljacije usluga platnog prometa u zemlj i sa inostranstvom,
- Uvodi se veća sigurnost kod autentifikacije učesnika u toku obavljanja uluga platnog prometa,
- Bitno se smanjuje mogućnost pojave bilo koje vrste rizika ili prevarnih radnji jer se u sistem zaštite uključuju novi savremeniji „filteri“ za provetu tačnosti unetih podataka, a time povećava bezbednost ličnih informacija koje se unose u sistem platnog prometa,
- U sistem se unosi nova inovirana komponenta prevoznavanja (ranije je bila lozinka i PIN), sada je sličnije nešto se smatra posebnošću svakog lica (kao što je na, primer, otisak prsta, ili zenica oka, ili prepoznavanja glasa).

Specifičnost novog savremenijeg sistema autentifikacije se satoji u tome što najnoviji programi sadrže bar dve od tri metode prepoznavanja lica na osnovu njegovih specifičnosti, što duga lica ne poseduju.⁴²

Treba istaći da su i današnji sistemi zaštite identiteta lica kod obavljanja finanskih transakcija sadrže dosta napredne elemente zaštite koje implementiraju propise EU, pre svih donetih od strane Agencije EBA (Uredba iz 2015. Pod oznakom PSD 2), koje se neprekidno usavršavaju.

Pomenuti sistem koji je uvela EU, svojim aktima pruža veću sigurnost naročito imajući u vidu sledeće:

- Bitno se smanjuje mogućnost zloupotrebe sistema u pogledu prevara i falsigovanja podataka,
- Novi sistem je višeslojni, tako da se podaci koji se unose u sistema više puta „filtriraju“ sa raznih aspekata bezbednosti i sa stanovišta lica koja se uključuju i sa strane podataka koji se unos u sistem,
- Sistem je posebno pouzdan ukoliko se kupuje preko interneta, da se izbegnu zloupotrebe jer se višestruko proveravaju podaci o prodavcu robe ili pružaocu usluga i van granica države korisnika robe ili usluga,
- Korisnici plaćanja preko digitalnih komunikacija su stekli poverenje u savremen sistema zaštite, jer je zanemarljiv broj prevara kod plaćanja preko interneta u poslovanju sa nepoznatim licima, u zemlji ili u inostranstvu, jer se isti sistem primenjuje od strane većine država sveta.

---

⁴² Donnelly, M. (2016). „Payments in the digital market: Evaluating the contribution of Payment Service Directive II“. *Computer law and security review*, 32, 827-839.

Novi zakonski koji je Srbija nedavno a koji se odni na modernizaciju sistema platnih usluga, adrži bitne novine i utome što:

- Obavezuje lica koja pružaju usluge platnog prometa u zemlji i sa inostranstvom, da koriste inovirane programe koji garantuju isključivanje operativnih i sigurnosnih rizika za poslove koje obavljuju,
- Uvođenje posebnih inovacija u pogledu upravljanja potencijalni ekscesima, a sve u cilju zaštite klijenata uključenih u sistem platnog prometa, posterdsvom učenika koji su dobili odgovarajuće sdoglasnosti nadležnih institucija za obavljanje tih poslova, pogotovu kasda se posredstvom sistema prenose važni poverljivi podaci o njegovim učesnicima.

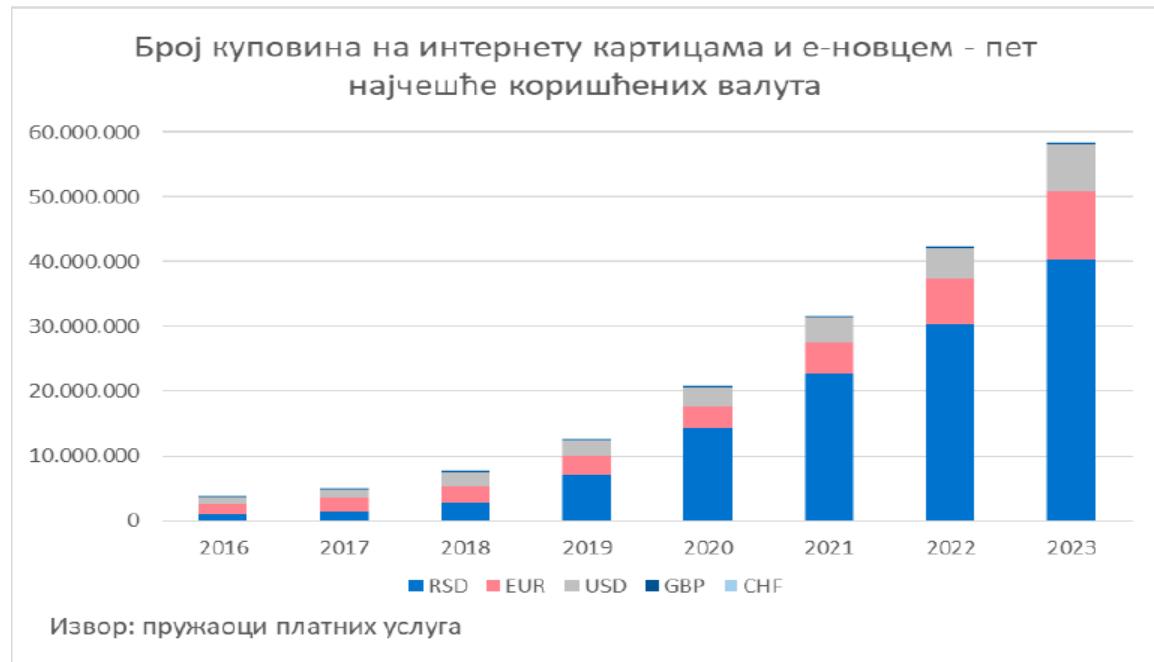
Napred navedeni zakonski akt, u cilju veće sigurnosti u osavremenjavanju sistrema platnog prometa, i zaštite učesnika u tom poslu, propisuje sledeće kontrolne mere:

- Sva lica koja pružaju platne usluge dužna su da u određenim intervalima koje propiše NBS (godišnje, ili u kraćim periodima), dostave toj centralnoj banci sopsztveni operativni sistem kojim garantuju isključenje svih vrsta rizika, čije sprečavanje prate odgovarajuće stručne službe u tim institucijama,
- Blagovremeno izveštavanje centralne banke o (eventualnim) incidentima (na primer, hakerskim upadima u sistem), koji su nastali u prethodnom izveštajnom periodu i o preduzetim merama da se ubuduće takvi incidenti blagovremeno sprečavaju. O tim incidentima NBS je dužna da obavesti nadležne organe, kako bi se preduzele odgovarajuće mera za sprečavanje tiskih upada u platni sistem. (Napominjemo da se početku 2024.godine, takav incident desio u sistemu Elektrodistribucije Srbije, kada služba naplate nije mogla da izdaje računa za plaćanje utrošene električne energije).

Ilustracija 2 – Plaćanje karticama na fizičkim prodajnim mestima

Poznato je da se iz dana ubrzano povećava broj korisnika internet kupovine koja se uglavnom plaća putem platnih kartica – e-putem, jer je prethodna izmena zakona o platnim uslugama, koja je izvršena pre šest godina, uvela mogućnost plaćanja, bilo dinatrima, bilo evrima i američkim dolarima. Ekspanziju plaćanja preko internetu potvđuju podaci koji su navedeni u sledećem grafikunu.

Ilustracija 3 - Куповина на интернету

U cilju unapređenja pružanja bankarskih usluga ili prodaje robe posredstvo digitalnog poslovanja u Srbiji se iz godine u godinu uvode sve već broj punktova preko kojih se tako tendencija uspešno ubrzava. U pitanju je ubrzani porast broja POST terminala na kojima se proaje roba, broj internet mesta. Od 2018. do kraja 2023. godine ukupan broj internet prodajnih mesta porastao je sa 741 na 4.010, odnosno za 5,4 puta.⁴³

Година	Банкомати	Физичка продајна места	Интернет продајна места
2016	2.983	84.412	354
2017	2.685	72.688	652
2018	2.848	88.009	741
2019	2.953	91.245	1.139
2020	3.042	97.751	2.013
2021	3.097	114.984	2.774
2022	3.071	120.224	3.178
2023	3.078	136.662	4.010

Tabela 1 - Stanje prihvratne mreže na kraju godine

⁴³ Izvor: pružaoci platni usluga

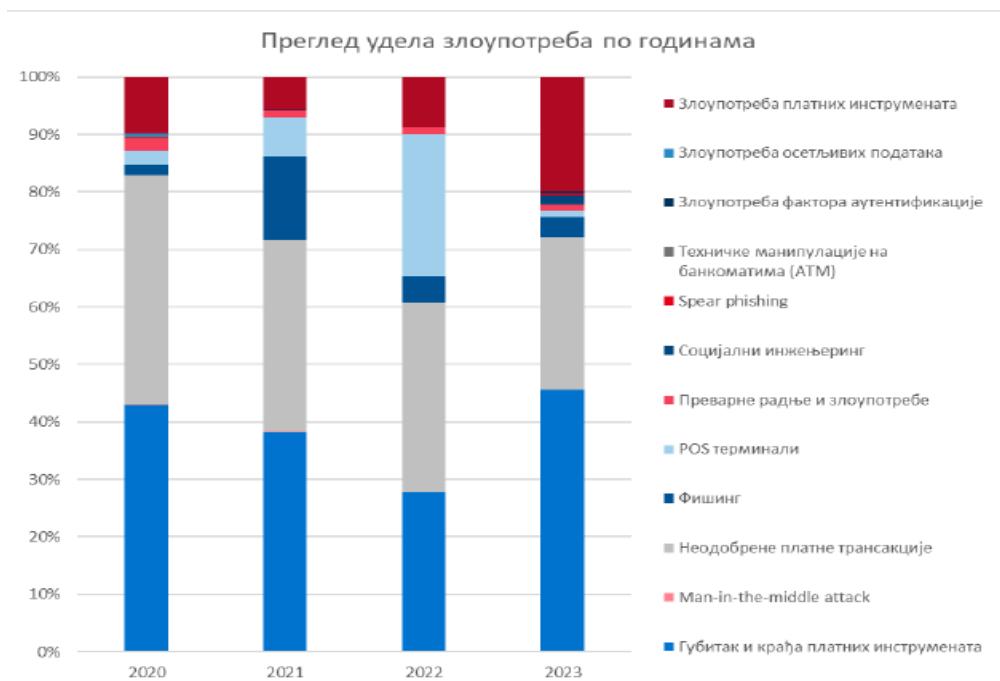
Raznovrsnost pružanja usluga kilentima u platnom prometu ogleda se u sledećim inovacijama:

- Nagli porast POS terminala (oko 50.000), prvenstvenu samoposlugama i drum malopraodajni mestima gde se prodaje robe i vrše razne usluge, naglo se povećava iz dana u dan,
- U mnogim prodavnicama se kosti sistem plaćanja bez prisustva blaganika, jere kupci unose podatke o kupljenoj robi registrujući bar kodove, a zati kupljenu robu plaćaju platnokarticom, što skraćuje vreme zadržavanja u radnjama i smanjuje troškove prodavnicama (potreban je manji krov kasirki),
- Najsavremeniji bankomati obavljaju sve veći broj operacija: podizanje gotovine, uplata gotovine na razne račune, zamena valuta uz prenos novca sa sopstvenih računa, prenos sredstava sa sopstvenog računa na račun drugih pravnih i fizikalnih lica, (tzv. multivalutna funkcionalnost)

Ipak, ni najsavremeniji sistemi ne mogu izbeći prevare sa savremenim instrumentima plaćanja, koje se sastoje u sledećem:

- Preuzimanje ličnih podataka od strane neovlašćenih lica,
- Korišćenje neodobrenih tzv „belih“ platnih kartica koje mogu da ulaze u sve bankomate i POS sistema naplate,
- Krađa platnih kartica i drugih paltnih instrumenata,
- Manipulacija podacima banaka, „upadom“ u njihov platni sistem, itd

Prema podacima NBS, iznetim u sledećem grafikonu, gde su dati podaci za poslednje četiri godine , stim što je od 2021. do 2023. godine, primećena tendencija opadanja zloupotreba i prevarnih radnji , za 24%.

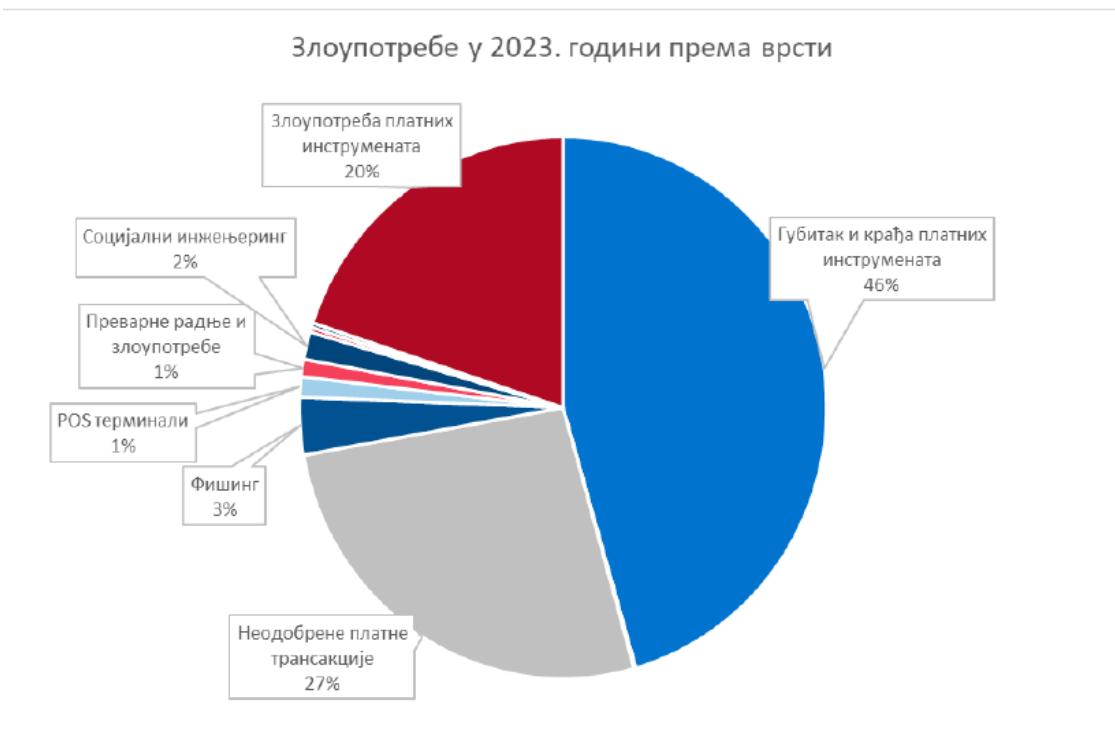
Устрасија 4 - Удео злoupotreba prema vrsti за poslednje 4 godine

Kada je reč o vrstama zloupotreba da instrumentima platnog prometa, u 2023.godine, iz dole navedenog grafikona, možemo zapaziti sledeće:

- Najveći broj zloupotreba desio se nakon krađe i zbog izgubljenih kartica, na koje otpada blizu pola svih izvršnih zloupotreba , dok preostale zloupotrebe se odnose na platne kartice koje nisu odobrene i druge vrste zloupotrebljeniv vsta platnih instrumenata.

Ako posmatramo period od 2000. do 2023.godine porast zloupotreba je bio:

- Povećao za 88% za platne kartice koje su pokradene ili izgubljene,
- Povećao se za 18% za platne instrumente koje banke nisu odobrile,
- Povežao se za 250% za sve crste zloupotreba platnih instrumenata.

Илustrација 5 – Удео злoupotreba према врсти у 2023. Години

Domaća regulativa za platne usluge doneta pre četiri godine, nije obuhvatala sistem open bankinga, što je učinjeno tek sredinom ove godine, s tim da izmene i dopunew važe tek od početka maja 2025.godine. U tom periodu banke i druge ustanove platnog prometa treba da obave tehničke i regulatorne pripreme i obuče kadrove za taj vid poslovanja, kada se u platni sistem uključuje tzv. „treći učesnik“. Banke treba da obuče svoje uposlenike kako da dozvole pristup podacima na računima klijenata ti treći subjektima, kako nebi došlo do zloupotrebe tih podataka.

Izmena i dopunama regulative platnog prometa doći će do sledećih inovacija u sistemu:

- Unaprediće se i modernizovati pružanje usluga klijntima u i zemlji sa stranim partnerima,
- Doći će naglog širenja tržišta usluga platnog prometa, što će omogužiti pravnim i fizičkim licima,
- Građani i privreda će imati daleko veći izbor finskih usluga na raspolaganju, uz primenu svih principa čuvanja sopstvenih podataka i transakcija,
- Uvode se neprekidne inovacije u korišćenju sve novijih i novih vrsta poslovanja, koji ubrzavaju obavljanje platnih transakcija,
- Uvođenje „fintech“ posrednika u zemlji,
- Neprekidno poboljšanje sistema bezbednosti korisnika od zloupotreba pomoću više faza autentifikacije uz upotrebu tzv. „posebnosti“ svakog klijenta,
- Usklađivanje nacionalnog platnog poslovanja sa međunarodnim i evropskim okruženjem u toj oblasti.

Važeća regulativa dozvoljava obavljenja poslova platnog prometa sledećim subjktima u zemlji:

- Bankarskim društvima,
- Samostalne platne organizacije,
- Subjekti kojima je dozvoljeno emitovanje elektronskog novca,
- Poštanske institucije u državnom vlasništvu.

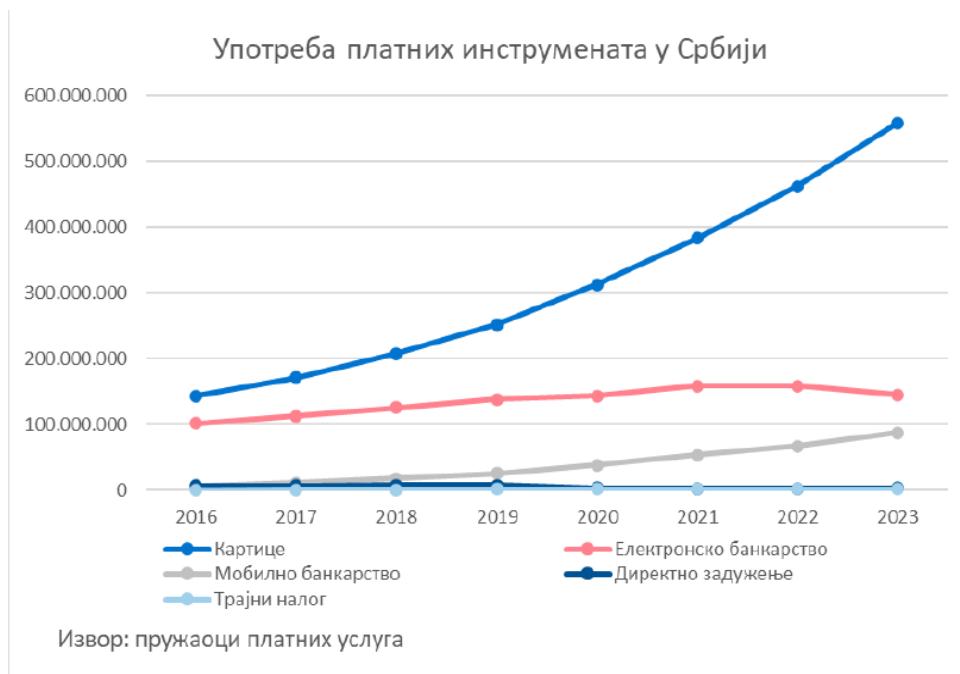
U širem smislu platni usluge mogu pružati i:

- Centralna banka Srbije (NBS), i
- Uprava koja se bavi poslovima trezora.

Inoviranom zakonskom regulativom banke su obavezane da pruže podatke svojih klijenata ovlašćenim licima, koja se kao „treći partnewr“ uključuju u poslove platnog prometa, radi povećanja konkurenčnosti na tržištu novih vrsta finansijskih usluga u unutrašnjem i međunarodnom poslovanju.

Grafički prikaz koji se nalazi u nastavku teksta, sačinjen je na osnovu statistiki praćenja svih vrsta kretanja u proteklih sedam godina, iz kojih proističe sledeće zapažanje:

- Najveći rast beleže upotreba platnih kartica i mobilnog telefona,
- Očekuje se da će mobilno bankarstvo nadmašiti upotrebu platnih kartica u bliskoj budućnosti, što važi i za pravna i za fizička lica,
- Perspektiva je da se skraćuje vreme od započinjanja do realizacije platne transakcije bilo u zemlji ili u poslovanju sa inostranstvom, uz poštovanje bezbednosti i tajnosti podataka.

Ilustracija 4 - Broj plaćanja bezgotovinskim platnim instrumentima

Као што је познато од 22. Октобра 2018. године у примени је IPS NBS системе обavljanja платног промета, који је увела Народна банка Србије, и чија употреба се нагло шири, као посебна врста мобилног банкарства. Наведени систем омушава обављање платног промета од 0-24 сата непрекидно, свакодневно и викендом, у све године, што раније није било могуће. У просеку пренос новца се обави за само 1,1 секунду, што значи у реалном времену (promptno). До данас је кроз тај систем реализовано, према подацима, NBS 229 милиона трансакција, а дневни рекорд plaćanja је регистрован 15. маја 2024. године, када је обављени 432.875 plaćanja.

У nastavku је приказана динамика instant plaćanja od njihovog увођења у четвртом тромесечју 2018. године.

Ilustracija 5 - Realizovana plaćanja u IPS NBS sistemu

U Srbiji, kao što smo napred pomenuli, trenutno posluje 20 banaka, 16 sa stranim, a 4 sa domaćim kapitalom (2 sa državnim a 2 sa privatnim kapitalom). Prije 12 godina (2012), u Srbiji su bile 33 banke, od kojih je 21 banka u vlasništvu stranih a 12 u vlasništvu domaćih lica (9 državnih i 3 privatne). Prema podacima NBS, neto bilanska aktiva Komercijalne banke a.d. Beograd, koja je bila u većinskom državnom vlasništvu, 30.6.2012. godine iznosila je 302,669.760.000 dinara, a kapital NLB banke a.d. 44,714.024.000 dinara. Sasvim bi bilo ekonomski opravdano očekivati da pomenuta domaća banka, radi ukrupnjavanja kapitala, otkupi akcije navedene strane banke (koja ima 7 puta manji kapital). No, ipak se desilo obrnuto, što je neuobičajeno u svetu finansija, da se veća banka pripoji manjoj banci (suprotno onoj narodnoj da „veća riba guta manju ribu“). Redovne kamate su, donekle, podnošljive, ali su za dozvoljeno i nedozvoljeno prekoračenje od 24% do 48 %, što podseća na lihvarstvo iz srednjeg veka. Stoga ne čudi što banke stranog vlasništva legalno iz zemlje godišnje iznesu većinu profita od jedne milijarde evra (što znači da mogu osnovati sto novih banaka, jer je osnivački kapital 10 mil.evra), a te banke posluju novcem deponenata iz Srbije. Nije slučano, što je zbog visokih kamata, Fridrik Rajfajzen osnovao prvu štedno-kreditnu zadrugu po modelu uzajamnosti i solidarnosti u Nemačkoj 1854.godine. Taj model vrlo brzo je prihvaćen u celoj Evropi i u Srbiji. Prvu zemljoradnčku štedno-kreditnu zadrugu u Srbiji osnovao je u selu Vranovu kod Smedereva 29.2.1894.g. Mihailo Avramović (rođen u selu Dubona). Cilj osnivanja je bio da se izbegnu zelenički krediti koji su odobravani pet do šest puta skuplje nego što je odobravala zadruga. Zakon o zemljoradničkim i zanatskim zadrugama u Srbiji je usvojen 1898. godine. U Srbiji je sve do 2006.godine, u raznim modalitetima, bio u primeni (dakle 112 godina) pomenuti zakon o zadrugama, a kasnije Zakon o bankama i drugim finansijskim institucijama. Problem je nastao donošenjem novog Zakona o bankama, kojim su ukinute „druge finansijske institucije“ (štedionice, štedno-kreditne organizacije i štedno-kreditne zadtuge), koje su poslovale na principima uzajmnosti i soidarnosti svog članstva i odobravale kredite (pozajmice) pod znatno povoljnijim uslovim od banaka. Time su, posle više od jednog veka, čak i poljoprivrednici, zanatlije i preduzetnici, upućeni na šaltere banaka. Zbog niske profitabilnosti tih delatnosti, njihovi klijenti su upućeni da od države traže ogromna sredstva na ime subvencija iz (7%) budžeta. Prema propisima Srbije o stranim ulaganjima, do pre 20-ak godina, strani ulog u banke nije mogao biti veći od 49%, ali su te odredbe brisane, a zakon o stranim ulaganjima je ukinut. Član 8. Statuta MMF-a dozvoljava ograničenja članica, na kapitalne transakcije, ali osnivanjem Svetske trgovinske organizacije i EU uvedene su četiri slobode u kretanjima: robe, usluga, kapitrala i ljudi. Zemlje sa ubrzanim ekonomskim razvojem, prvenstveno Kina, Indija i Rusija, i dalje su zadržale kontolu nad kretanjem kapitala i zato su doživele nagli privredni uspon. I Kejnsovo učenje je bilo za to da „kontrola kapitala mora biti – konstanta sistema države.“

Pomenimo, na kraju, navode američkog profesora Pitera Frankopana,⁴⁴ iz knjige „Novi putevi svile“, koji kaže da je „u Indiji i Kini, stopa usvajanja novih finansijskih tehnologija za transfer novca i plaćanja, štednju, ulaganja i zajmove veća i brža nego u svim zemljama sveta – uključujući i SAD.“ Znači, naprednije su i od propisa i prakse (birokratije) EU, koje Srbije koristi kao uzor.

⁴⁴ P. Frankopan, (2019), Novi putevi svile, Laguna, Beograd

4.10.UVOĐENJE SRBIJE U PLATNI SISTEM EU – SEPA

Nedavno je naša zemlja, posredstvom Narodne banke Srbije zaključila aranžman sa Evropskom centralnom bankom za uključivanje naše zemlje u Jedinstveno područje za plaćanja u evrima – SEPA.⁴⁵ Reč je o dogovoru NBS sa ECB o uvođenju posebnih pravila i standarda za izvršavanje bezgotovinskih plaćanja unutar učesnika sistema SEPA. Znači da smo time uskladili sve svoje bankarske, devizne propise i propise o platnom prometu, uključujući i regulativu za sprečavanje pranja novca sa odgovarajućim aktima EU.

Ovaj sistem plaćanje je posebno dobar za naše građane i mala preduzeća, između rezidenata 27 država EU i 9 ostalih država i teritorija koje nisu članice Unije, ukoliko se rati o pojediničnim iznosima do 50.000 evra.

Najveća prenost tog platnog sistema je u tome što ima skoro sve odlike sistema koji funkcioniše u jednoj zemlji, i zato je višestruko jeftini od tradicionalnih sistema plaćanja u međunarodnom poslovanju tj. međunarodnim transakcijama.

U prvoj fazi uključivanja u sistem SEPA naša zemlja mora uskladiti formelno-pravnu i tehničku regulativu sa odgovarajući propisima i aktima EU.

U drugoj fazi se radi o tehničkom povezivanju naših platnih infrastrukura sa platnom infrastrukturom EU. Pritom se radi o povezivanju instant plaćanja ECB (TIPS), sa našom platnom infrastrukturom sa šemom plaćanja (koju uređuju SEPA pravila za izvršenje transakcija z više platnih šema).

Bilo je istaći da se uključivanjem u SEPA sistem, transakcije plaćanja obavljaju ne danima, kao ranije, nego sekundama, kao u unutrašnjem platnom prometu.

Prednost Srbije je u pogledu ulaska u sistem SEPA što već duži niz godina (od 2018), jedina u regionu, ima uveden sistem instant plaćanja, posredstvom NBS. Znači da naša zemlja ima inkorporiran standard ISO 20022 za kreiranje finansijskih poruka u XML formatu. Iz razloga kompatibilnosti našeg sistema plaćanja sa standardima ECB, NBS je pre dve godine podnela zahtev toj banci za uključivanje našeg platnog sistema u sistem SEPA, što je urodilo plodom oktobra ove, 2024.godine, a primena je planirana od početka 2025. godine. Ovi poslovi se odvijaju u saradnji sa Svetskom bankom, koja podstiče razvoj savremenih sistema međunarodnih plaćanja.

Prednosti uvođenja sistema plaćanja sastoje se u sledećem:

- Domaći subjekti, pre svega građani i preduzetnici, imaju većiku prednost u plaćanjima koja ne prelaze 50.000 evra, na širem geografskom prostoru pod uslovima koji važe na područje naše zemlje, to znači da se plaćanja izvršavaju samo u evrima,
- Izvršavanje platnih transakcija obavlja se za nekoliko sekundi, kao i u domaćem platnom prometu,
- Troškovi izvršenja plaćanja su višeslužbeni niži od troškova kod konvencionalnog sistema plaćanja,

⁴⁵ Single Euro Payments Area

- Srbija ulazi u evropski sistem zakonodavstva i time vrši harmonizaciju propisa sa legislativom EU, inkorporiranjem Uredbe SEPA u domaću legislativu,
- Domaća tehnička infrastruktura takođe posta komarabila sa platnom infrastrukturom koja se koristi na području koje pokriva sistem SEPA, sa sistemom Evropske centralne banke za instant plaćanja – TIPS ((Target Instant Payment Settlement) što će dodatno če se unaprediti efikasnost izvršavanja prekograničnih platnih transakcija, čime će se smanjiti potreba za izvršavanjem ovih transakcija putem korespondentskog bankarstva,
- Pri uvođenju sistema SEPA obezbeđuje se novi kvalitet u razmeni finansijskih poruka, pimenom IBAN standarda, uz upotrebu BIC standarda za identifikaciju pružaoca platne usluge,
- U međunarodni platni sistem uvodi se elektronski standard platne usluge. ISO 20022 koji garantuje apsolutnu bezbednost platnih usluga. Na šite, geografskom području,⁴⁶

Pored navedenih prednosti uključivanja u sistem SEPA, ostavljuje se i poglavljje broj 4 EU koje se odnosi na slobodu kretanja kapitala između članica EU.

Može se reći da su „kameni temeljci potpuno integrisanog, evropskog tržišta za mala plaćanja evro, PSD i SEPA“.⁴⁷

---

⁴⁶ Radanović, I.“Migracija platnih sistema na standard elektronskih poruka ISO20022“, Zbornik radova NBS, mart 2024., strr. 85.

⁴⁷ Kokkola, T.(ed.2010.) The Payment Syiytem, ECB

PETI DEO

MEĐUNARODNI REGULATORNI OKVIRI

**I INSTITUCIJE ZA SPREČAVANJE PRANJA NOVCA,
FINANSIRANJE TERORIZMA I PORESKE EVAZIJE**

5.1. AKTA UN ZA REGULISANJE SPREČAVANJA PRANJA NOVCA

5.1.1. POKUŠAJI DONOŠENJA MEĐUNARODNIH KONVENCIJA

Duga je istorija pranja novca ali je taj problem ozbiljno uočen tek na početku XX veka, na *Konferenciji u Šangaju 1906. godine sazvanoj da bi se razmatralo sprečavanje upotrebe narkotika*. U to vreme, nijedna od najmoćnijih država sveta nije smatrala da je potrebno zabraniti upotrebu droga. Pritisak da se učini nešto povodom droga, povećao se kasnijih godina kada su se pojavili prvi znaci da „Sjedinjene Države kreću u rat protiv narkotika“. Još na samom početku, Sjedinjene Američke Države shvatile su da značajna pretnja po njihovo blagostanje i dobrobit potiče unutar samog društva.

Sledeća *Konferencija sa istom temom održana je 1912. godine u Hagu u Holandiji*. Osim konstatacije da je u međuvremenu, od održavanja prve Konferencije, konstatovan značajan porast upotrebe narkotika u svetu a samim tim da se nelegalno stečeni novac od prodaje narkotika višestruko uvećao, ova Konferencija opet zbog izostanka saradnje evropskih država nije imala značajnije odluke po tom pitanju.

Prve značajnije rezultate po pitanju ograničavanja upotrebe opijuma, ali istovremeno i kanabisa i koke u medicinske svrhe, donela je *Konferencija u Ženevi koja je održana 1924. i 1925. godine*. Na ovoj Konferenciji 40 država se obavezalo da će ograničiti i staviti pod kontrolu upotrebu opijuma. Istovremeno uvedena je u ovim zemljama i kontrola upotrebe kanabisa i koke koji su se u ovim zemljama upotrebljavali u medicinske svrhe⁶⁸.

Godine 1931. napravljen je prvi ozbiljniji korak u sprečavanju i ograničavanju upotrebe narkotika i to na Konferenciji održanoj u Bangkoku. Odlukama usvojenim na toj Konferenciji obavezale su se zemlje potpisnice da će striktno poštovati obavezu ograničavanja upotrebe narkotika i to kod odraslih lica starijih od 21 godine. Zemlje potpisnice odluka sa ove konferencije iskazale su svoju nameru da se aktivnije i sa mnogo više ozbiljnosti pristupi suzbijanju potrošnje narkotika. *Prvi put na ovoj Konferenciji pokrenuta je i rasprava o kontroli novca stečenog prodajom narkotika*. S obzirom na to da su se prodajom narkotika bavile organizovane grupe kriminalaca i da su nelegalni tokovi novca postajali iz dana u dan veći na ovoj Konferenciji je i ova tema, doduše u nedovoljnoj meri postala tema za ozbiljan razgovor učesnika Konferencije.

Prava ekspanzija upotrebe narkotika kreće šezdesetih godina XX veka sa pojavom hipi pokreta i muzike koja je podržavala taj pokret. Preko ideja hipi pokreta i oslobađanja mlađih upotreba narkotika je preplavila Ameriku i kao šumski požar se proširila i na Evropu. Upotreba narkotika je drastično povećana, tražnja za narkoticima je bivala sve veća i veća, i to je period kada se u Americi i u Evropi stvaraju velike kriminalne organizacije koje se bave isključivo trgovinom narkoticima. Dolazi do akumulacije ogromnih suma novca u rukama ovih organizovanih kriminalnih grupa. Svet se našao pred ozbiljnim problemom velikog širenja upotrebe narkotika među mlađom populacijom i istovremeno pred problemom sticanja ogromnog kapitala u rukama organizovanog kriminala.

7) Madinger, „A Guide for Criminal Investigators“, Firefly Books, 03.07.2004., Chapter II, strana 37.

Te 1961. godine u kojoj još uvek nisu mogle da se sagledaju sve posledice ovih pojava doneta je Jedinstvena konvencija o opojnim drogama na sednici održanoj u OUN 24. i 25 marta 1961. godine.

Konvencija je bila samo trenutno gašenje požara koji se širio i koji je morao da bude sagledan sa mnogo više aspekata. To je bio problem kome je trebalo pristupiti sa mnogo više stručnosti kako u pogledu sprečavanja i širenja upotrebe narkotika među mlađom populacijom tako i, ako ne i više, pristupanju problema gomilanja nelegalno stičenog novca od prodaje narkotika u rukama organizovanog kriminala.

U okviru Konvencije doneto je i pet rezolucija, utvrđeni su međunarodni kontrolni organi, formirana je Komisija za izvršavanje odredaba Konvencije, ustanovljeni su i drugi organi i utvrđena njihova ovlašćenja. U prilogu Konvencije navedeni su spiskovi droga i administrativna pitanja u vezi sa prihvatanjem Konvencije.

Bivša SFRJ je ratifikovala pomenutu Konvenciju.⁶⁸ Istovremeno, to je bio osnov propisivanja krivičnih dela koja se odnose na ovu problematiku. Jedinstvena konvencija predviđa dve vrste obaveza država potpisnica: 1) međunarodne obaveze, i 2) obaveze u pogledu preduzimanja mera na unutrašnjem planu.

U okviru međunarodnih obaveza mogu se razlikovati mere nadzora i obaveze opštег karaktera. Za razliku od ranijih ugovora, konvencija predviđa četiri grupe supstanci koje podležu kontroli, pri čemu nadzor nad proizvodnjom i prometom nije jednak za sve. Važan delikatan zadatak nadzora Konvencija je poverila Komisiji za opojne droge Ekonomskog i socijalnog saveta UN i Međunarodnom nadzornom organu za opojne droge. Fabrikacija i uvoz opojnih droga su ograničeni i mogu se kretati samo do određene količine, a u pogledu obaveza koje se tiču međunarodne trgovine, Konvencija sadrži opštu obavezu strana ugovornica da dozvole izvoz opojnih droga u bilo koju zemlju, ali samo saglasno propisima te zemlje i granicama njenih ukupnih procena.

Obaveze u pogledu preduzimanja mera na unutrašnjem planu su brojne i za diru u ono što se označava kao unutrašnja stvar države, jer se odnose i na donošenje određenog zakonodavstva, administraciju, preduzimanje represivnih mera i sl.

Protokol o izmeni Jedinstvene konvencije o opojnim drogama kompletira režim procene potreba za opojnim drogama na taj način što ga proširuje i na kulturu opijumskog maka i fabrikaciju i sintetičkih droga.⁶⁹ Posebno su značajne odredbe koje se odnose na lica počinioce kažnjivih radnji navedenih u Jedinstvenoj konvenciji, a koje su na odgovarajući način preuzete nacionalnim zakonodavstvima. Ona se mogu, ukoliko zloupotrebljavaju droge, podvрci posebnim merama tretmana umesto kažnjavanja, ili ove mere mogu biti primenjene uporedno uz kaznu.

Konvencijom o psihotropnim supstancama⁷⁰ (1971) predviđene su mere za sprečavanje zloupotrebe psihotropnih supstanci, koje države potpisnice treba da ugrade u svoje unutrašnje zakonodavstvo. Unjoj su obaveze strana ugovornica sasvim određene, jer se kaže da ne preduzimaju „sve moguće mere“, dok je u Jedinstvenoj konvenciji to bilo izraženo

⁶⁸ Uredba o ratifikaciji Jedinstvene konvencije o opojnim drogama, „Sl. list SFRJ“, - Međunarodni ugovori, broj 2/64

⁶⁹ Zakon o ratifikaciji Protokola o izmenama i dopunama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama iz 1961., „Službeni list SFRJ“, br. 3/1979.

⁷⁰ Zakon o ratifikaciji konvencije o psihotropnim supstancama, „Službeni list SFRJ“, br. 40/1973.

u formi preporuka i želja. Međutim, najveći domet među kaznenim odredbama ove konvencije imaju one koje stranama ugovomicama daju mogućnost da lica, koja zloupotrebljavajuove supstance i koja izvrše krivično delo, umesto primene kazne (ili uz nju) podvrgnu merama lečenja i vaspitanja.⁶⁸

5.1.2. BEČKA KONVENCIJA

Konferencija koja je označila prekretnicu bila je, nesumnjivo, Konferencija Ujedinjenih nacija doneta 19.12.1988. godine u Beču, poznata kao Bečka konvencija. Ova Konvencija predstavljala je na neki način rezultat skoro osamdesetogodišnje borbe da se upotreba narkotika i sprečavanje pranja novca stečenog od prodaje narkotika institucionalizuju kroz najveću i najznačajniju svetsku organizaciju-OUN.

Termin „pranje novca“ upotrebljen je, po prvi put, u Bečkoj konvenciji, mada je taj izraz već bio dobro poznat. Pretpostavlja se da on potiče iz dva desetih godina, iz vremena (prohibicije) kada je alkohol bio zabranjen u Sjedinjenim Državama. Novac zarađen od zabranjene trgovine alkoholom, bivao je bukvalno recikliran kroz, u tu svrhu otvoren, čitav lanac „peronica“. Ljudi tada jednostavno nisu imali mašine za pranje veša u svojim kućama! Prvobitno, oko 40 zemalja sveta je ratifikovalo Bečku konvenciju. Inicijativa se postepeno širila i na druge zemlje - sada ih je oko 130 od ukupno 193 zemalja članica UN - koje su počele da razmatraju i druge probleme, na primer, poresku evaziju, kriminal, itd. Bivša SFRJ je ratifikovala pomenutu Konvenciju.⁶⁹

Definicija pranja novca odnosi se na transformaciju nelegalno dobijenog novca u novac koji se čini legalnim. Pored toga, to je i sakrivanje nelegalnog izvora prihoda ili njegova upotreba.⁷⁰

Proces privatizacije, u zemljama u tranziciji, ozbiljno može biti narušen uticajem koji u privatizaciji imaju kriminalne grupe koje su ostvarile velike profite iz nelegalnih delatnosti. Dešava se da ove grupe plaćaju mnogo više novca za otkup državnih preduzeća koja se privatizuju. Na taj način se iz procesa privatizacije istiskuju ona preduzeća ili pojedinci koji su direktni učesnici u procesu proizvodnje i koji su spremni da svoje poslovanje nastave na način kako je to uređeno pozitivnim propisima zemlje.⁷¹

Činjenica da je kroz istoriju, od početka dva desetog veka, pa do današnjih dana kriminal u svim svojim pojavnim oblicima dobijao na zamahu i da se kao posledica obavljanja kriminalnih radnji pojavljuje ogromna količina nelegalno stečenog novca koji ima samo jedan cilj, da uđe u legalne tokove, bila je upozorenje ovlašćenim organima angažovanim u borbi za sprečavanje pranja novca da svoju borbu protiv ove pojave moraju da institucionalizuju na globalnom nivou. Ova borba moralaje da se odvija na globalnom nivou

⁶⁸ Nikolić Danilo (2001), Narkomanija – zločin ili kazna, Knjiga – komerc, Beograd

⁶⁹ Zakon o ratifikaciji Konvencije UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, "Sl. list SFRJ SFRJ-Međunarodni ugovori", br. 14/90

⁷⁰ Klasens Rože, isto, str. 14.

⁷¹ P.Rose, S.Hudgins, „Bankarski menadžment i finansijske usluge“, Prosveta, 2004, I poglavље, strana 24.

iz razloga što nelegalno stečeni novac ne priznaje granice država i ima tendenciju, načine i metode da se globalno raširi.

Proces privatizacije, u zemljama u tranziciji, ozbiljno može biti narušen uticajem koji u privatizaciji imaju kriminalne grupe koje su ostvarile velike profite iz nelegalnih delatnosti. Dešava se da ove grupe nude mnogo više novca za otkup državnih preduzeća koja se privatizuju. Na taj način se iz procesa privatizacije istiskuju ona preduzeća ili pojedinci koji su direktni učesnici u procesu proizvodnje i koji su spremni da svoje poslovanje nastave na način kako je to uređeno pozitivnim propisima zemlje.⁶⁸.

Proces pranja novca nikad ne prestaje, bez obzira na to kroz koliko je faza i transformacija prošla dobit od kriminala, takva dobit nikada nije legalna u odnosu na zakon⁶⁹

Na ekonomskom samitu industrijskih zemalja održanom 1989. godine osnovana je Radna grupa za finansijske postupke (Financial Actizitz Task Force) skraćeno nazvana FATF. Radna grupa, FATF, formulisala je 1990. godine preporuke za sprovođenje i koordinaciju modela zakona o pranju novca u velikim svetskim finansijskim centrima : SAD, Kanada, Evropska Unija, Japan, Australija i Singapur.⁷⁰

U svojoj Direktivi Savet Evrope je sledio Bečku i Evropsku konvenciju i aktivnosti koje su u ovim konvencijama institucionalizovane. Od zemalja članica Evropske unije zatraženo je da u svoja zakonodavstva obavezno uvedu odredbu - krivično delo pranja novca⁷¹.

Iz tog razloga bilo je za očekivati da se ovim problemom pozabave najveće svetske organizacije koje okupljaju veliki broj zemalja članica.

Sadržaj Konvencije

Konvencija je nastala kao rezultat sve veće nelegalne proizvodnje narkotika, potražnje za narkoticima u svetu, i sve bolje organizovanosti grupa koje se bave proizvodnjom i prodajom narkotika u svetu.

Konvencijom je konstatovana i neraskidiva povezanost nelegalne trgovine narkoticima sa ostalim vidovima kriminalnih aktivnosti organizovanih grupa.

Bitna odredba Konvencije odnosi se na saznanje da nelegalna trgovina narkoticima akumulira velike profite koji se stiču u posedu organizovanih kriminalnih grupa i ovom Konvencijom se nastoji da se spreče problemi nelegalnih tokova novca.

Značaj ove Konvencije je svakako i u tome da je ona na temeljima Konvencije iz 1961. godine usvojila „Jedinstvenu konvenciju o narkotičkim drogama (Single Convention on Narcotic Drugs)“⁷²

---

37 isto, strana 24.

38. Roger Classens, isto

39. J.Robinson, „Money laundering the Worlds Third Largest business“, Risk Books, 24.11.2005., strana 84.

40. P.Kapor, „Međunarodne poslovne finansije“, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd, 2005, strana 148.

41. www.un.org/Convention against Money Laundering// Convention on Narcotic Drugs/Single Convention of Narcotic Drugs/

Obaveze zemalja članica

Bečkom Konvencijom uvedena je obaveza za države članice da unaprede saradnju po pitanju efikasnijeg suzbijanja svih vidova trgovine narkoticima.

Uvedena je obaveza svim zemaljama članicama da u domaćem zakonodavstvu uvedu odredbe da se kao krivična dela kvalifikuju sledeće radnje :

- Proizvodnja narkotika,
- Proizvodnja narkotika,
- Ekstrakcija supstanci za dobijanje narkotika,
- Pripema za izradu narkotika,
- Prodaja narkotika,
- Distribucija narkotika,
- Transport narkotika,
- Konverzija ili transfer imovine nastale po napred navedenim radnjama.

Države su se obavezale da će protiv učinilaca ovih krivičnih dela preuzimati sankcije. U zavisnosti od težine krivičnih dela te sankcije mogu biti zatvorske kazne, novčane kazne i konfiskacija imovine.

Države su se obavezale da će omogućiti primenu zakonskih ovlašćenja kako bi se postigla maksimalna efikasnost primene zakonskih normi i mera.

Mehanizmi i modaliteti zaštite

Bečkom Konvencijom sve države su se obavezale da će preuzimati sve mere koje su neophodne za sankcionisanje krivičnih delia koja su počinjena na njenoj teritoriji. Pod teritorijom države u ovom smislu smatraju se i plovni objekti i avioni koji saobraćaj obavljaju pod zastavom dotične države. Države se takođe obavezuju da preuzimaju mere za sprečavanje trgovine narkoticima i da ih primenjuju kako prema domaćim tako i prema stranim državljanima koji ova krivična dela obavljaju na teritoriji dotične države.

Mehanizmi za zaštitu svrstani su u dve grupe i to u konfiskaciju i izručenje (ekstradiciju).

Konfiskacija podrazumeva:

- Sredstva ostvarena od krivičnih delia utvrđenih Konvencijom;
- Države se obavezuju da zaključe bilateralne i multilateralne sporazume kojima se unapređuje efikasnost međunarodne saradnje u odnosu na konfiskaciju;
- Konfiskovana imovina tretiraće se u skladu sa domaćim zakonodavstvom;

Izručenje („ekstradicija“)

- Države su obavezne da ova krivična dela uvrste u grupu krivičnih delia koja su podložna izručenju izvršioca krivičnog dela;
- U slučaju da ne postoji zakonska regulativa vezana za izručenje Bečka Konvencija će se smatrati pravnim osnovom koji se primenjuje u datom slučaju;
- Procedura izručenja mora da se ubrza a dokazni postupci da se pojednostave;

- Lica mogu biti lišena slobode i zadržana u pritvoru do okončanja procedure izručenja;
- Države se obavezuju da zaključuju bilateralne i multilateralne sporazume da bi izvršavale i poboljšavale efikasnost izručenja.

Međunarodna saradnja zemalja članica i njihove obaveze

Osnov za međunarodnu saradnju država članica oписан je u preporuci Konvencije.

Države su obavezne da pruže uzajamnu pravnu pomoć i to u sledećim slučajevima :

- Uzimanje zvaničnih izjava od učinilaca krivičnog dela;
- Efikasno uručivanje sudskih dokumenata;
- Izvršenje pretresa;
- Zaplena dokaza o izvršenom krivičnom delu;
- Identifikovanje učinilaca krivičnog dela;
- Otkrivanje tragova učinjenog krivičnog dela.

Pored toga strana potpisnica neće imati pravo da odbije pružanje uzajamne pravne pomoći, po odredbama ove Konvencije, i to na osnovu bankarske tajne⁶⁸

Ukoliko ne postoji uzajamni bilateralni sporazum izmeđuzemalja potpisnica Konvencije one mogu pravnu pomoć da zatraže od Ujedinjenih Nacija, i to u skladu sa odredbama Konvencije.

Zemlje potpisnice Konvencije obavezale su se da za svoje kadrove koji se bave ovom problematikom organizuju programe obuke iz oblasti metoda, tehnika detekcije i otkrivanja izvršilaca ovih krivičnih dela.

Saradnja državnih organa zemalja članica

Nivo osnovne saradnje između država potpisnica regulisan je tekstom usvojene Konvencije a dalja saradnja koja se odnosi na saradnju nižeg nivoa ostavljena je zemljama članicama da je regulišu potpisivanjem bilateralnih i multilateralnih sporazuma.

Ova saradnja odnosi se na saradnju sudova, policije i drugih organa koji su prema zakonskim odredbama samih zemalja potpisnica Konvencije uključeni u rad na ovim poslovima.

Saradnja na nivou sudskih organa država potpisnica obuhvata postupke od istražnih radnji sudskih organa, procesuiranja izvršilaca krivičnih dela, vođenja sudskih postupaka i izricanja presuda učiniocima krivičnih dela. Ova saradnja je deo uzajamne pravne pomoći zemalja i ona je od velike koristi u istraživanju, procesuiranju i izricanju sankcija za izvršena krivična dela. U svrhu što boljeg i efikasnijeg obavljanja sudskih poslova za krivična dela propisana u domaćim zakonodavstvima, zemlje potpisnice organizuju bilateralne ili multilateralne seminare i edukaciju kadrova za što efikasnije vođenje sudskih sporova iz ove oblasti.

---

42. isto /Chapter III/

domaćim zakonodavstvima, zemlje potpisnice organizuju bilateralne ili multilateralne seminare i edukaciju kadrova za što efikasnije vođenje sudskih sporova iz ove oblasti.

Policjski organi su bilo direktno, u kontaktu sa zainteresovanim stranama, ili pak preko organizacija kao što je Interpol tesno povezani na poslovima razotkrivanja i privođenja izvršilaca krivičnih dela. Saradnja policijskih struktura je kontinuirana ona se neprekidno unapređuje i umnogome doprinosi razotkrivanju izvršilaca ovih krivičnih dela. Tehničke inovacije omogućavaju brzu, efikasnu i sveobuhvatnu razmenu podataka i mogućnost otkrivanja, lociranja i privođenja izvršilaca krivičnih dela.

Neophodno je napomenuti da saradnja između zemalja potpisnica Konvencije obuhvata saradnju između finansijskih institucija i banaka zemalja potpisnica. Ova je saradnja od velike pomoći u otkrivanju krivičnih dela pranja novca. Do koje mere je ova saradnja neophodna i korisna potvrđuje i jedan od predloga koji je usvojila Bečka Konvencija a koji glasi : „Princip da bankarska tajna ne sme da se meša u kriminalne istražne radnje u kontekstu međunarodne saradnje“⁶⁸

Kažnjavanje počinilaca krivičnog dela pranja novca

Sankcionisanje krivičnog dela pranja novca je predviđeno u zakonodavstvima svih zemalja potpisnica Bečke Konvencije.

Kod regulisanja ove oblasti primjenjeni su univerzalni principi sankcionisanja krivičnih dela koji važe za sva teža krivična dela. Principi teritorijalne, mesne, nadležnosti, principi konfiskacije predmeta i imovine stečenih vršenjem krivičnih dela pranja novca kao i principi izdržavanja zatvorskih sankcija su univerzalni principi od kojih se odstupa u slučajevima kada su to zemlje potpisnice Konvencije uredile međusobnim bilateralnim sporazumima. Svi univerzalni principi ili pak samo neki od njih mogu biti predmet ovih sporazuma kojih se zemlje potpisnice moraju pridržavati.

Izručivanje, ekstradicija, učinilaca krivičnih dela pranja novca takođe je jedan od principa koji se primenjuju u oblasti kažnjavanja počinilaca ovih krivičnih dela na osnovu međusobnih sporazuma država potpisnica Bečke Konvencije.⁶⁹

Posebno treba napomenuti da je odredbama Bečke Konvencije ostavljena mogućnost državama potpisnicama da jednostrano mogu istupiti iz ove Konvencije i to što će dostaviti pismeno obaveštenje o istupanju iz Konvencije generalnom sekretaru Ujedinjenih Nacija.

Značaj Bečke Konvencije u dugogodišnjoj istoriji borbe za sprečavanje pranja novca je ogroman kako na globalnom nivou tako i za zakonodavstva svih država potpisnica.

Ovom Konvencijom se međunarodna zajednica i države potpisnice po prvi put na sveobuhvatan način organizuju u borbi za sprečavanje pranja novca stečenog od kriminalnih radnji, prvenstveno od trgovine narkoticima, ali i od svih ostalih kriminalnih dela koja donose velike profite od kriminala.

43. isto /Chapter IV/

44. J.Robinson, „Money Laundering the Worlds Third Largest Business“, Risk Books, 24.11.2005., strana 167.

Bećkom konvencijom utvrđuju se modaliteti sarađnje između država potpisnica. Ovom Konvencijom utvrđuju se i njihove obaveze koje se tiču poslova vezanih za istražne radnje, za sudski postupak, kažnjavanje učinilaca krivičnog dela pranja novca i poslove oko izručenja učinilaca kao i konfiskacije imovine stečene vršenjem ovog krivičnog dela. Značaj ove Konvencije je i u obavezi država potpisnica da u svoja zakonodavstva uvrste odredbu - krivično delo pranja novca, kao i osnovne smernice vezane za procesuiranje ovih krivičnih dela.

Borba za sprečavanje pranja novca ovom Konvencijom dobija globalnu dimenziju i ovom problemu se pristupa krajnje odgovorno i ozbiljno. Međunarodna zajednica je konačno usvajanjem ove Konvencije dobila mogućnost da na širokom prostoru prati, istražuje, procesira i kažnjava učinioce krivičnog dela pranja novca. Ovo je od posebnog značaja jer kao što je poznato kriminal i tokovi nelegalnog novca ne poznaju i ne priznaju državne granice.

Važnost ove Konvencije su i njene preporuke i instrukcije date bankama kao nosiocima finansijskog poslovanja u svakoj zemlji. Ovom Konvencijom uvede se princip da bankarske tajne ne smeju da budu prepreka u sarađnji između država kada su u pitanju istraživanja vezana za kriminalne aktivnosti koje su u vezi sa pranjem novca. Bankama se daju preporuke o načinu evidentiranja, praćenja i čuvanja podataka koji su predmet istražnih radnji i vezanih za vršeće krivičnog dela pranja novca. Bankarska tajna po prvi put biva dovedena u situaciju da u određenim slučajevima bude narušena. Ove preporuke bankama sa jedne strane dovode do narušavanja vekovne tradicije čuvanja bankarske tajne ali sa druge strane ove preporuke ukazuju na stepen ozbiljnosti i rešenosti međunarodne zajednice da se na adekvatan način suprotstavi sve većem problemu pranja novca u svetu.

5.1.3. KONVENCIJA UN O FINANSIRANJU TERORIZMA

Specifičnost koja je vezan za usvajanje *Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma*, predložene na usvajanje 9. decembra 1999. godine, je u tome da je konvenciju tada ratifikovalo samo pet zemalja i to Azerbejdžan, Uzbekistan, Velika Britanija, Šri Lanka i Bocvana. Konvenciju nisu ratifikovale ni Sjedinjene Američke Države koje su dve godine nakon toga bile meta terorističkog napada koji se odigrao 11. septembra 2001. godine.

Interesantno je reći da je Konvenciju posle ovog događaja ratifikovale još 48 zemalja.

Prema opšte prihvaćenim mišljenjima stručne javnosti Konvencija ne donosi ništa bitno novo u oblasti kojom bavi i opšte je prihvaćeno mišljenje da njenu najveću vrednost predstavlja Preamble – uvodni tekst.

Naglašava se da Konvencija o merama za eliminisanje međunarodnog terorizma ohrabruje države da hitno ponovo razmotre raspon postojećeg međunarodnog zakonskog okvira za sprečavanje, suzbijanje i eliminisanje terorizma, u svim njegovim oblicima i manifestacijama, sa ciljem obezbeđivanja da se uspostavi sveobuhvatna zakonska regulativa koja će pokrivati sve aspekte ove materije.⁶⁸

45. [www.un.org/Convention against Money Laundering/Convention Against Terorism Financing/Introduction/](http://www.un.org/Convention%20against%20Money%20Laundering/Convention%20Against%20Terrorism%20Financing/Introduction/)

Preovlađujuće je uverenje da finansiranje terorizma predstavlja činjenicu koja u velikoj meri izaziva zabrinutost međunarodne zajednice u celini, pogotovo za bezbednost potpisnica Konvencije.

Istaknuto je da broj i težina dela međunarodnog terorizma zavise od finansiranja koje teroristi mogu da obezbede.⁶⁸

Bivša SRJ je ratifikovala pomenutu Konvenciju 2002. godine.⁶⁹

5.1.4. PALERMO KONVENCIJA

Konvencija UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala usvojena je u Palermu na sednici održanoj 12. do 15. decembra 2000. godine, ima dva glavna cilja. Jedan je da se eliminišu razlike između nacionalnih pravnih sistema, koje su blokirale u prošlosti uzajamnu pomoć, a drugi je da se uspostave standardi za domaće zakonodavstvo kako bi se uz zakonsku regulativu efikasno borilo protiv organizovanog kriminala.

Nova konvencija, takođe ima za cilj da se pozabavi korenitim uzrocima transnacionalne kriminalne dobiti. Tu će biti uključene oštре mере koje će omogućavati organima za borbu protiv kriminala da konfiskuju imovinu stecenu vršenjem kriminalnih radnji i da suzbijaju pranje novca. Osim toga, konvencija će se pozivati i na zaštitu svedoka.⁷⁰

Konvenciju i njegove protokole izradio je specijalni Komitet od preko 120 zemalja članica Ujedinjenih nacija.

Konvencija je usvojen novembra 2000. godine na Milenijumskoj generalnoj Skupštini Ujedinjenih nacija. Potpisivanje konvencije počelo je na Samitu u Palermu, Italija, decembra 2000. godine, a stupanje na snagu je kada je bude ratifikovalo četrdeset vlasti.

Prema odredbama ove Konvencije Vlade su se obeavezale na :

1. Kvalifikovanje radnji kao krivična dela u ukorporativne i privredne prekršaje koje su počinile organizovane kriminalne grupe, uključujući i korupciju;
2. Borbu protiv pranja novca i dobiti od kriminalnih radnji;
3. Ubrzanje postupka i proširenje opsega za ekstradiciju;
4. Zaštitu svedoka koji svedoče protiv kriminalnih grupa;
5. Saradnju u traženju i krivičnom gonjenju osumnjičenih lica;
6. Unapredavanje sprečavanja organizovanog kriminala na nacionalnom i međunarodnom nivou;
7. Razradu niza protokola koji sadrže mere za borbu protiv specifičnih dela transnacionalnog organizovanog kriminala.

---

46. www.un.org/isto

⁶⁸ Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma, "Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori", br. 7/2002.

47. Roger Classens, isto

1. Kvalifikovanje radnji organizovanog kriminala kao krivična dela

Konvencija pokušava da usaglasi i harmonizuje nacionalna zakonodavstva u smislu da krivične radnje počinjena od strane organizovanih kriminalnih grupa klasificuju kao krivična dela.

Krivično ponašanje, radnje izvršene od strane organizovanih krivičnih grupa, podrazumeva organizovanje, rukovođenje ili pomaganje u izvršenju ovih radnji. U grupu radnji koje se inkriminisu spada i dogovor sa jednom ili više osoba da se počini krivično delo čija je svrha ostvarivanje finansijske ili druge materijalne dobiti.

Kao krivično delo prema odredbama konvencije podrazumeva se i korupcija koja je doprinela brzom porastu organizovanog kriminala. Pod korupcijom se u odredbama ove konvencije podrazumeva podničivanje javnih funkcionera u cilju omogućavanja poslovanja koje je u suprotnosti sa zakonskim odredbama.

Prvi put se konvencijom kompanije ili korporacije predviđaju kod krivične odgovornosti za učestvovanje ili u postizanju dobiti od teških krivičnih dela kao i za radnje koje predstavljaju pranje novca. Kompanije i korporacije biće odgovome prema posebnim zakonskim odredbama za njihovu odgovornost a pored toga one će biti i značajno ekonomski kažnjavane.

Bivša SRJ je ratifikovala pomenutu Konvenciju 2001. godine.⁶⁸

2. Sprečavanje i borba protiv pranja novca

Organizovani kriminal delujući na globalnom nivou ostvaruje ogromne profite koji pokušava da legilazuje kroz obavljanje legalnih poslova ili se ova sredstva deponuju na račune koji im omogućavaju zaštitu od provere porekla ovih sredstava.

Cilj svih koji su uključeni u borbu za sprečavanje pranja novca je da ovako stekena sredstva oduzmu od kriminalnih grupa ili da im onemoguće da ova sredstva legalizuju na finansijskom tržištu.

Rasprava okotoga koji je način najefikasniji u borbi za sprečavanje pranja novca još uvek nije došla do takče kad bi mogao da se odredijedan univerzalni princip koji bi imao najveću moguću efikasnost. Iz tog razloga ova konvencija preporučuje svim zemljama sledeće obaveze :

- Da uspostave mehanizme koji će regulisati finansijske institucije, kao njihovo licenciranje i ispitivanje;
- Da ukinu bankarske tajne da bi se sprečavalo i istraživalo pranje novca;
- Da se van zakona stave anonimni bankarski računi ili otvoreni na lažna imena;

---

⁶⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, „Sl. list SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 6/2001.

- Da se uspostave finansijske obaveštajne jedinice koje bi sakupljale, analizirale i širile informacije o potencijalnom pranju novca i drugim finansijskim kriminalnim radnjama.

Vlade država su se sporazumele da odvoje organizovane kriminalne grupe od njihove nelegalno stecene imovine, putem konfiskacije, putem identifikovanja, zamrzavanja i zaplene imovine.

Odredbama konvencije predviđa se i obaveza sudova ili drugih organa da naredi da se evidencija banaka ili privrednih preduzeća ili njihova imovina stavi na raspolaaganje ili zapleni.

3. Ekstradicija, izručenje

Namera kod donošenja konvencije bila je da se pootri postupak ekstradicije kako bi se lica koja su osumnjičena za ova krivična dela sprečila da iz jedne države beže u drugu kako bi onemogućile svoje privođenje i sudske postupak.

Iz tog razloga od zemalja potpisnica je zatraženo da se obavežu na sledeće :

- Kvalifikuju krivična dela propisana u Konvenciji kao dela koja potpadaju pod obavezu ekstradicije, tamo gde sporazum o ekstradiciji ne postoji sa zemljom u kojoj se nalazi osumničeno lice;
- Ubrzanje postupka ekstradicije;
- Zaključe bilateralne i multilateralne sporazume kako bi ekstradicija postala efikasnija.

4. Saradnja u traženju i krivičnom gonjenju počinilaca

Konvencijom je predviđena saradnja između država potpisnica u pogledu pravne zaštite koju će pružati jedna drugoj u sakupljanju dokaznog materijala i razmeni odgovarajućih informacija za lica koja su osumnjičena za organizovani kriminal i koja su izbegla na stranu teritoriju.

Oblici ove pravne pomoći obuhvataju sledeće radnje koje su propisane ovom konvencijom:

- Izvršavanje pretresa prostorija i zaplene;
- Dostavljanje originalnih dokumenata ili overenih kopija relevantnih dokumenata i evidencije, uključujući bankarske, finansijske, korporativne i poslovne evidencije;
- Omogućavanje svedočenja ili pružanje druge pomoći pomoću video linkova ili nekih drugih savremenih sredstava komunikacije;
- Dopuštanje svedocima bezbednog prevoza i boravka tokom svedočenja pred organima u drugim zemljama;
- Davanje imuniteta od sudskog gonjenja ili davanja blažih kazni ljudima koji značajno sarađuju sa organima gonjenja u istražnim radnjama za krivična dela sklapanja sličnih sporazuma sa svedocima neke zemlje, čije je svedočenje neophodno u drugoj zemlji.

Pored navedenih odredbi predviđeno je da razmena informacija bude brza i efikasna, i da se stalno radi na unapređenju kadrova i eksperata. Ostavljena je i mogućnost formiranja zajedničkih timova dve ili više država.

5. Inovacija znanja

Vlade su se obavezale da neprekidno rade na programima obuke svojih kadrova koji se bore protiv organizovanog kriminala. U ovu kategoriju spadaju i tužioci, sudije i carinsko osoblje.

Edukacija kadrova neophodna je da bi se pokrivali :

- Putevi nelegalne trgovine i tehnike koje koriste organizovane kriminalne grupe;
- Nadzor i monitoring nad švercerskim aktivnostima;
- Metode za borbu protiv pranja novca i drugih finansijskih krivičnih dela;
- Savremenu opremu i tehniku za borbu protiv kriminala, uključujući elektronsko praćenje i uhođenje, kontrolisanje isporuka i tajne operacije;
- Metode koji se koriste za borbu protiv kriminala počinjenog preko kompjutera, telekomunikacionih mreža ili drugih oblika savremene tehnologije.

6. Bezbednost svedoka

Svedoci mogu biti u posedu dokaza koji su ključni za dokazivanje krivičnog dela.

Da bi se svedoci ohrabrili i da bi bili bezbedni od moguće odmazde zemlje potpisnice sporazumele su se da primene sledeće mere :

- Fizička bezbednost svedoka, što može značiti njihovo prebacivanje na druge lokacije ili čuvanje u tajnosti njihovog identiteta i mesta boravka;
- Da njihovo svedočenje bude bezbedno korišćenjem komunikacione tehnologije ili nekih drugih metoda;
- Da žrtve mogu da obznane svoje mišljenje i pomognu žrtvama u njihovim zahtevima za restituciju, naknadu, od počinilaca.

7. Suzbijanje organizovanog kriminala

Onemogućavanje kriminalnim grupama da ulaze na legalno tržište je ključna strategija u suzbijanju organizovanog kriminala. Iz tog razloga, prema odredbama konvencije, od vlada je zatraženo da hitno preduzmu sledeće mере :

- Pojačanu saradnju između jedinica za borbu protiv kriminala i privatnih pravnih lica, uključujući i industriju;
- Unaprede kodekse ponašanja za odgovarajuće profesije, a naročito za advokate, javne beležnike, poreske savetnike i knjigovođe;
- Spreče organizovane kriminalne grupe da manipulišu procedurama za tendere za javne ugovore, kao i javne subvencije i licence za komercijalne poslove.

Konvencija propisuje i mere za sprečavanje zlouptreba od strane kompanija i korporacija.

Ove mere su sledeće :

- Uspostavljanje javnih evidencija o preduzećima ili korporacijama, kao i licima koja su umešana u njihovo osnivanje, rukovođenje i finansiranje;
- Primene sudskih naloga ili drugih sredstava da bi se lica, osuđivana za krivična dela počinjena u okviru organizovanih kriminalnih delatnosti – u razumnom periodu, držala dalje od položaja direktora kompanija ili korporacija;
- Uspostavljanje nacionalnih registara lica koja su diskvalifikovana za funkcije direktora kompanija ili korporacija.

Na međunarodnom planu zemlje će nastojati da suzbiju organizovani kriminal razmenom informacija o trendovima u međunarodnom organizovanom kriminalu.

8. Sprovodenje konvencije

Konferencija zemalja, potpisnica konvencije, organizovanaje da bi se pomoglo vladama u borbi protiv međunarodnog organizovanog kriminala i da bi se unapredila i nadgledala primena konvencije.

Odlučeno je da se najkasnije godinu dana od dana stupanja na snagu konvencije održi nova konferencija radi dogovora o razlicitim merama koje treba da uključe sledeće :

- Unapređenje razmene informacija među državama o šemama i trendovima u transnacionalnom organizovanom kriminalu;
- Saradnja sa relevantnim međunarodnim i nevladinim organizacijama;
- Periodično proveravarjanje o tome koliko zemlje potpisnice rade na primeni konvencije;
- Davanje preponuka za poboljšanje konvencije i načina da se ona sproveđe u život.

Opšte mere koje su predviđene konvencijom a tiču se organizovanog kriminala dopunjene su su sa tri nova protokola.

Ovi novousvojeni protokoli su :

- Protokol protiv knjumčarenja migranata;
- Protokol protiv trgovine i eksploracije ljudi, naročiti žena i dece;
- Protokol protiv nelegalne proizvodnje i trgovine vatrenim oružjem.

Sagledavajući celinu Palermo konvencije dolazi se do zaključka da ona predstavlja najcelovitiji i najsveobuhvtniji dokumenat vezan za borbu protiv organizovanog kriminala i sprečavanja pranja novca.

Studioznost sa kojom je urađen ovaj dokumenat pokazuje da su se u radu na njegovoj izradi koristile sve do tada donete konvencije i da su sve one implementirane u Palermo konvenciji.

U tekstu konvencije nije napravljeni jedan propust, u smislu da je u njoj izostavljen bilo koji bitan segment bitan za borbu protiv organizovanog kriminala i sprečavanja pranja novca.

Zemljama popisnicama konvencije pružena je mogućnost da pristupanjem konvenciji unaprede i svoja domaća zakonodavstva mnogim odredbama za koje je predviđeno da moraju biti usvojene u domaćim zakonodavstvima kako bi se borba protiv organizovanog kriminala i sprečavanja pranja novca nesmetano mogla da vodi na širokom frontu, na globalnom nivou.

Predlozi novih mehanizama borbe protiv organizovanog kriminala, institut ekstradicije i saradnja u krivičnom gonjenju su odredbe koje su sadržane i u drugim konvencijama ali treba reći da su Palermo konvencijom one detaljnije i na nov način prezentirane za usvajanje i primenu u nacionalnim zakonodavstvima.

Inovacija znanja predstavlja jedan od važnih elemenata konvencije iz razloga što se tehnike, načini i modaliteti vršenja krivičnih dela organizovanog kriminala neprestano menjaju i usavršavaju. Pratiti znanjem, i inovirati to znanje u kontinuitetu zanči mnogo za one koji su neposredno uključeni u ovu borbu.

Bezbednost svedoka koja je propisana konvencijom čini sudski i istražni postupak lakše dokazivim. Svedoci koji raspolažu dokazima i saznanjima o izvršenim ili nameravanim krivičnim delima vrlo su važan činilac u lancu dokazivanja. Njihov strah da svedoče ili prezentuju dokaze kojima raspolažu sada je učinjen mnogo manjim i oni odlukama konvencije bivaju maksimalno zaštićeni.

Još jedna stvar vezana za konvenciju je i usvajanje tri nova protokola koji su vezani za nove načina vršenja krivičnih dela organizovanog kriminala. Stavljanje pod krivičnu odgovornost trgovine ljudima, trgovine ženama i decom kao i proizvodnju i rasturanje oružja pokazuju praćenje trendova kriminalnih radnji od strane zakonodavnih organa i međunarodne zajednice i njihovo stavljanje pod krivičnu odgovornost. Ova dela organizovanog kriminala su novijeg datuma i njihov trend rasta je u usponu tako da je njihovo predviđanje i svrstavanje u krivična dela organizovanog kriminala pravi potez koji dokazuje da se i ova druga strana, legalna, pomno bavi praćenjem i sprečavanjem vršenja krivičnih dela organizovanog kriminala i sa tim u vezi i sprečavanja pranja novca.

5.1.5. GLOBALNI PROGRAM UN ZA BORBU PROTIV PRANJA NOVCA

Forum Globalnog programa Ujedinjenih Nacija za borbu protiv pranja novca (The United Nations Global Program against Money Laundering Forum – Forum GPML), održan je na Kajmanskim ostrvima, 30. i 31. marta 2000. godine i okupio je 100 učesnika iz 45

predstavnika pravosuđa u svetu. Domaćini foruma bili su Biro za kontrolu trgovine drogama i borbu protiv kriminala Ujedinjenih Nacija i Vlada Kajmanskih ostrva.⁶⁸.

Forum GPML predstavlja novu inicijativu u okviru Globalnog programa za borbu protiv pranja novca. Cilj foruma bio je da se postigne zajednička saglasnost i obaveza pridržavanja međunarodno usvojenih standarda mera koje sprečavaju pranje novca.

Na Forumu je dogovoren da Globalni program za borbu za sprečavanje pranja novca učestvuje u pružanju pomoći i obuci kadrovakako bi svaka pojedinačna jurisdikcija koja je učestvovala no forumu bila u mogućnosti da pravno uredi svoje zakonodavstvo vezano za problematiku sprečavanja pranja novca.

Dogovoren je minimum koji su pojedincične jurisdikcije u obavezi da uspostave kako bi Globalni program mogao da bude primenjen na njihovim teritorijama. Ovaj minimum treba da obuhvati sledeće oblasti : Političku obavezu sprovođenja programa, Usvajanje bitne zakonske regulative i Resurse i organizacionu strukturu za praktičnu primenu principa.

Politička obaveza sprovođenja Globalnog programa obuhvata :

- Konvencije UN iz 1988. godine, političke deklaracije UN i Aktionog plana za sprečavanje pranja novca, usvojene na Dvadesetom varrednom zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija⁶⁹ i GPML Forum o minimumu standarda o performansu iz 1999. godine;
- Radna grupa za finansijsku akciju („FATF“), četrdeset preporuka;
- Bazelski Komitet , ključni principi;
- Bazelski Komitet, prekogranično bankarsko poslovanje;
- G7 (Ministri finansija), Razmena informacija, Deset ključnih principa;
- IOSCO, Ciljevi i principi regulisanja hartija od vrednosti;
- IAIS, Opšti principi koji se primenjuju na kontrolu međunarodnih osiguravajućih društava i grupa za poslove osiguranja.

Navedeni standardi treba da se primenjuju u svim državama. Oni predstavljaju tekuće standarde koji se primenjuju u kontinuitetu.

Usvajanje bitne zakonske regulative koja se odnosi na sledeće :

- Sva krivična dela vezana za borbu protiv pranja novca
- istraživanje prevara;
- Mere za sprečavanje pranja novca kod izdavanja ovlašćenja za finansijske usluge i kontrolu;
- Međunarodna saradnja, odgovarajući prodori u odboru na zakonsku regulativu koja utvrđuje tajnost ili građansko pravo;
- Odgovarajući zakonski okvir o kompanijama koje su evidentirane.

Resursi i organizaciona struktura za praktičnu primenu principa su :

- Nezavisna/regulatorna kontrolna struktura koja izdaje ovlašćenja i reguliše/kontroliše finansijske usluge („bez političkog uticaja ili uticaja privatnog sektora“);

---

^{50.}.. [www.un.org/Convention against Money Laundering/ Convention Against Terrorism Financing/Introduction/](http://www.un.org/Convention%20against%20Money%20Laundering/Convention%20Against%20Terrorism%20Financing/Introduction/)

⁶⁸ „Rezolucija S20/4 od 10.06.1998.“

- Nezavisna i funkcionalna jedinica za informativni rad, zajedno sa procedurom koja omogućava saradnju između regulatora/kontrolora finansijskih usluga, organa za borbu protiv kriminala („policija i carina“), i pravne službe („tužioći“);
- Odgovarajuće nezavisne sudske službe sa dovoljno ovlašćenja za borbu protiv privrednog kriminala za tužilaštvo i krivično gonjenje;
- Procedure za međunarodnu saradnju („MOU – Memorandum o razumevanju, Ugovori o uzajamnoj pravnoj pomoći ili Pisma o sporazumu“);
- Primena zahteva „upoznaj svog klijenta – know your customer“ na sve provajdere finansijskih usluga („bankarstvo, upravljanje investicionim fondovima, osiguranje, administracija kompanija i trustova, kao i na internet provajdere usluga“);
- Procedura za prijavljivanje neuobičajenih i/ili sumnjivih transakcija, istražne radnje i sudsko gonjenje, uz odgovarajući imunitet za one koji prijavljuju;
- Prisustvo odgovarajućeg broja iskusnih kadrova koji imaju adekvatnu finansijsku podršku i obuku
- Odgovarajući procesi izvršenja
- Odgovarajuće vođenje evidencije.

„Lista međunarodnih inicijativa mnogo je duža od one koju smo ovde prikazali. Čini se da su sada svi postali svesni hitnosti koja postoji da počnu razgovori o ovim pitanjima i da se pokuša sa pronalaženjem neke vrste odgovarajućih mera“⁶⁸

Ovom konstatacijom Rože Klasensa na najbolji način se odslikava trenutak u kome se svetska zajednica nalazi suočena sa sve većim problemom organizovanog kriminala koji profite iz vršenja krivičnih dela nastoji da na sve moguće načine ubaci u legalne finansijske tokove. Borba za sprečavanje pranja novca mora da bude globalna, zakonski uređena na nacionnom nivou i usaglašena sa međunarodnom regulativom, podržana od vlasti i državnih organa, bez prepreka u pogledu pravne pomoći i informisanja kako bi mogla da bude efikasna i svrsishodna.

5.1.6. KONVENCIJA UN PROTIV KORUPCIJE

Konvencija UN protiv korupcije usvojena je na sednici održanoj u Njujorku 31. oktobra 2003. godine sa ciljem da ublaži problem i prenje koje korupcija predstavlja za stabilnost i bezbednost društva, zatim da sprečava podrivanje institucija i vrednosti demokratije, etičke vrednosti i pravdu i ugrožavanje održivog razvoja i vladavinu prava. Naša zemlja je ratifikovala pomenutu Konvenciju 2005. godine.⁶⁹

Prilikom donošenja Konvencije navedeno je da postoji povezanost korupcije i drugih oblika kriminala, posebno organizovanog kriminala i privrednog kriminala, sa pranjem novca, koje prete političkoj stabilnosti i održivom razvoju tih država, i nisu više lokalna stvar već transnacionalna pojava koja pogađa sva društva i privrede, što čini međunarodnu saradnju na

⁶⁸.. Roger Classens, isto

⁶⁹ Zakon o ratifikaciji Konvencije UN protiv Korupcije, „Službeni list SCG-Međunarodni ugovori“, br. 12/2005.

njenom sprečavanju i suzbijanju neophodnom, pa je potreban sveobuhvatni i multidisciplinarni pristup za efikasno sprečavanje i borbu protiv korupcije.

Iz navedenih razloga potrebno je pružanje tehničke pomoći koje može igrati značajnu ulogu u povećanju sposobnosti država, uključujući jačanje kapaciteta i izgradnju institucija, da uspešno sprečavaju i da se bore protiv korupcije jer nezakonito sticanje ličnog bogatstva može biti posebno štetno po demokratske institucije i nacionalne privrede.

Zbog toga je potrebno pronaći efikasniji način da se spreči, otkrije i predupredi međunarodni transfer nezakonito stečenih sredstava i da ojačaju međunarodnu saradnju u povraćaju sredstava stečenih putem korupcije.

Otuda je potrebno istaći značaj osnovnih načela propisanog zakonskog postupka u krivičnom postupku i građanskom i upravnom postupku za donošenje presuda u vezi sa imovinskim pravima u zemljama potpisnicama Konvencije. Kao uslov za onemogućavanje korupcije je neophodno poštovanje načela dobrog upravljanja javnim poslovima i javnom imovinom, pravičnost, odgovornost i jednakost pred zakonom, te potreba zaštite integriteta i negovanja kulture odbacivanja korupcije.

Iz navedenih razloga potrebno je jačanje uloge Komisije za sprečavanje kriminala i krivično pravosuđe, uz poštovanje Uredbe Ujedinjenih nacija za borbu protiv droga i kriminala za rad u sprečavanju i borbu protiv korupcije.

Konvencija podržava rad drugih međunarodnih i regionalnih organizacija u ovoj oblasti, uključujući aktivnosti Afričke unije, Saveta Evrope, Saveta za carinsku saradnju (takođe poznatog kao Svetska carinska organizacija), Evropske unije, Lige arapskih država, Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj i Organizacije američkih država, uvažavajući multilateralne instrumente za sprečavanje i borbu protiv korupcije. Posebno se naglašava značaj Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala.⁶⁸

Rezimirajući navedeno može se zaključiti da su osnovni ciljevi Konvencije:

- (a) da se unaprede i ojačaju mere za efikasnije i uspešnije sprečavanje i borbu protiv korupcije;
- (b) da se unapredi, olakša i podrži međunarodna saradnja i tehnička pomoć u sprečavanju i borbi protiv korupcije, uključujući povraćaj sredstava;
- (v) da se unapredi integritet, odgovornost i pravilno upravljanje javnim poslovima i javnom imovinom.⁶⁹

Telo za sprečavanje korupcije

Svaka država ugovorno osnivaće prema potrebi, u skladu s osnovnim načelima svog pravnog sistema, telo ili tela za sprečavanje korupcije sredstvima kao što su:

- primena antikorupcijske politike i, po potrebi, vršenjem nadzora i koordinacije u primeni te politike;
- unapređenje i širenje znanja o sprečavanju korupcije.

⁶⁸ Rezolucija Generalne skupštine UN broj 55/25, aneks I, koja je stupila na snagu 29. septembra 2003. godine

⁶⁹ Član 1. Konvencije.

- Svaka država ugovomica obezbeđuje na dležnom telu ili telima potrebnu nezavisnost, u skladu sa osnovnim načelima svog pravnog sistema, kako bi to telo ili tela mogla vršiti svoje funkcije efikasno i neometano od bilo kakvog neopravdanog uticaja. Treba obezbediti neophodna materijalna sredstva i kvalifikovano osoblje, kao i obuku tog osoblja za obavljanje svojih funkcija.

Svaka država ugovomica obaveštava generalnog sekretara UN o nazivu i adresi jednog ili više organa koji mogu pomoći drugim državama ugovomicama u razradi i primeni posebnih mera za sprečavanje korupcije.

Kodeksi ponašanja javnih funkcionera

U cilju borbe protiv korupcije, svaka država ugovomica unapređivaće, između ostalog, integritet, poštenje i odgovornost javnih funkcionera, u skladu sa osnovnim načelima svog pravnog sistema.

Svaka država ugovomica nastojaće da u okviru svog institucionalnog i pravnog sistema primenjuje kodekse ili standarde ponašanja za korektno, časno i pravilno obavljanje javnih funkcija, u skladu sa osnovnim načelima svog pravnog sistema, relevantne inicijative regionalnih, međuregionalnih i multilateralnih organizacija, kao što je Međunarodni kodeks ponašanja za javne funkcionere.⁶⁸

Svaka država ugovomica nastojaće da utvrdi mere i sisteme kojima se od javnih funkcionera zahteva da odgovarajućim organima daju izjave u vezi, između ostalog, sa svojim drugim aktivnostima, zaposlenjem, investicionim ulaganjima, imovinom i poklonima znatne vrednosti ili koristima iz kojih može proisteći sukob interesa u odnosu na njihov rad u svojstvu javnih funkcionera.

Svaka država ugovomica razmotriće mogućnost preduzimanja disciplinskih i drugih mera protiv javnih funkcionera koji krše kodekse ili standarde previđene svojim pravnim aktima.

Svaka država ugovomica preuzeće mere, u skladu sa osnovnim načelima domaćeg zakonodavstva, za sprečavanje korupcije u privatnom sektoru, poboljšanje knjigovodstvenih i revizorskih standarda u privatnom sektoru i, gde je potrebno, predvideće efikasne, srazmene i odvraćajuće građansko-pravne, upravne i krivične kazne za nepoštovanje takvih mera.

Javne nabavke i upravljanje javnim finansijama

Svaka država ugovomica dužna je da preuzima neophodne korake da uspostavi odgovarajuće sisteme nabavke, zasnovane na transparentnosti, nadmetanju i objektivnim kriterijumima u donošenju odluka koji su, između ostalog, efikasni u sprečavanju korupcije.

---

⁶⁸ Sadržan u aneksu rezolucije Generalne skupštine 51/59 od 12. decembra 1996.

Svaka država ugovomica, u skladu s osnovnim načelima svog pravnog sistema, dužna je da preduzima odgovarajuće mere da poveća transparentnost i odgovornost u upravljanju javnim finansijama.

Svaka država ugovomica dužna je da preduzima one građansko-pravne i upravne mere koje mogu biti potrebne prema osnovnim načelima domaćeg zakonodavstva radi očuvanja integriteta knjigovodstvenih knjiga, podataka, finansijskih izveštaja ili drugih dokumenata koji se odnose na javne rashode i prihode, i radi sprečavanja falsifikovanja tih dokumenata.

Mere koje se odnose na sudstvo i tužilaštvo

Imajući u vidu nezavisnost sudstva i njegovu ključnu ulogu u borbi protiv korupcije, svaka država ugovomica preduzima, u skladu sa osnovnim načelima svog pravnog sistema i bez uticaja po nezavisnost sudstva, mere za jačanje integriteta i za sprečavanje mogućnosti za korupciju u sudstvu. Te mere mogu obuhvatiti pravila ponašanja nosioca pravosudnih funkcija.

Mere u istom smislu kao i one koje se preduzimaju mogu se preduzeti i primenjivati u okviru tužilaštva u onim državama ugovomicima u kojima ono ne predstavlja deo sudstva, već uživa samostalnost sličnu nezavisnosti sudstva.

Mere za sprečavanje pranja novca

Konvencijom je propisano da se sve njene potpisnice obavezuju da:

- ustanove, u okviru svojih nadležnosti, sveobuhvatni unutrašnji regulatorni i nadzorni režim banaka i nebanskarskih finansijskih institucija, uključujući fizička ili pravna lica, koja pružaju službene ili neslužbene usluge za prenos novca ili vrednosti i drugih tela koja supposebno podložna pranju novca, kako bi predupredila i otkrila sve oblike pranja novca, gde se tim režimom ističu zahtevi u pogledu identifikacije komitenta i, gde je potrebno, korisnika, vođenja evidencije i prijavljivanja sumnjivih transakcija;
- obezbede da upravni, regulatorni organi i organi za sprovođenje zakona i drugi organi koji su nadležni za borbu protiv pranja novca raspolažu mogućnostima da sarađuju i razmenjuju informacije na nacionalnom i međunarodnom nivou u okviru uslova propisanih domaćim zakonodavstvom i, u tom cilju, razmotriti mogućnost osnivanja finansijske obaveštajne jedinice koja će služiti kao nacionalni centar za prikupljanje, analizu i pružanje informacija u vezi s potencijalnim pranjem novca.
- razmotre mogućnost primene izvodljivih mera za otkrivanje i nadzor nad kretanjem gotovog novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata preko svojih granica, poduslovom da se obezbedi pravilno korišćenje informacija i da se ni na koji način ne ometa kretanje legitimnog kapitala. Takve mere mogu

- obuhvatiti zahtev da pojedinci ili preduzeća prijavljuju transfer preko granice znatnijih količina gotovog novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata.
- razmotre mogućnost primene odgovarajućih i izvodljivih mera kojima se od finansijskih institucija, uključujući pošiljaoce novca, zahteva: da u obrascu za elektronski transfer novčanih sredstava i poruke s tim u vezi unose tačne i bitne informacije o pošiljaocu, (b) da te informacije čuvaju tokom celog lanca plaćanja; I (v) da vrše pojačnu kontrolu transfera novčanih sredstava koji ne sadrže potpune informacije o pošiljaocu.

Potpisnice Konvencije će prilikom uspostavljanja domaćeg regulativnog i nadzornog režima da koriste kao smemice odgovarajuće inicijative regionalnih, međuregionalnih i multilateralnih organizacija za borbu protiv pranja novca.

Države potpisnice se obavezuju da razvijaju i umaređuju globalnu, regionalnu, subregionalnu i bilateralnu saradnju između sudskih organa za primenu zakona i finansijskih regulatomih organa u cilju borbe protiv pranja novca.

Pranje sredstava stečenih izvršenjem krivičnog dela

Odredbama Konvencije propisano je da sva ka država potpisnica, u skladu sa osnovnim načelima svog unutrašnjeg zakonodavstva, je dužna da usvoji zakonske ili druge mere koje mogu biti potrebne kako bi utvrdila kao krivična dela, kada se počine namemo:

- konverziju ili transfer imovine, uz znanje da je ta imovina stečena izvršenjem krivičnog dela, u cilju sakrivanja ili nezakonitog porekla te imovine ili pomaganja nekom licu koje je umešano u izvršenje predmetnog krivičnog dela da izbegne zakonske posledice tog dela;
- u zavisnosti od osnovnih stavova svog pravnog sistema: sticanje, posedovanje ili korišćenje imovine, uz znanje, prilikom primanja te imovine, da je stečena izvršenjem krivičnog dela; učešće, udruživanje ili zavere da se počini, pokuša počiniti i pomaganje, olakšavanje i nagovori na izvršenje bilo kog krivičnog utvrđenja.

Svaka država ugovomica obuhvatiće kao predmetna krivična dela, kao minimum, širok opseg krivičnih dela utvrđenih u skladu sa predmetnom Konvencijom.

Krivično gonjenje, suđenje i sankcije

Svaka država ugovomica, predviđeće da izvršenje krivičnog dela predviđenog Konvencijom podleže sankcijama kojima se uzima u obzir težina tog krivičnog dela.

Države ugovomice su obavezane da preduzmu mere koje mogu biti potrebne kako bi uspostavila ili održavala odgovarajuću ravnotežu između bilo kojih imuniteta ili privilegija u odnosu na nadležnost koje se priznaju njenim javnim funkcionerima u vršenju funkcija i mogućnost efikasne istrage, krivičnog gonjenja i suđenja za krivična dela predviđena Konvencijom.

Svaka država ugovomica se obavezuje da će da obezbedi da se bilo koja diskreciona zakonska ovlašćenja po njenom domaćem zakonodavstvu koja se odnose na krivično gonjenje lica za krivična dela predviđena Konvencijom vrše kako bi mere primene zakona bile maksimalno delotvome u odnosu na ta krivična dela i uz dužno uzimanje u obzir potrebe da se predupredi izvršenje tih krivičnih dela.

U slučaju krivičnih dela predviđenih Konvencijom, svaka država ugovomica preduzeće odgovarajuće mere, u skladu sa svojim domaćim zakonodavstvom i uz dužno uzimanje u obzir prava odbrane, u nastojanju da obezbedi da se uslovima utvrđenim u vezi sa odlukama o puštanju na slobodu do suđenja ili žalbenog postupka uzme u obzir potreba obezbeđenja prisustva okrivljenog u kasnijem krivičnom postupku.

Gde je to opravdano s obzirom na težinu krivičnog dela, svaka država ugovomica, u meri koja je u skladu sa osnovnim načelima njenog pravnog sistema, razmotriće mogućnost utvrđivanja postupaka za diskvalifikovanje sa: javne funkcije; i funkcije u preduzeću koje je delom ili u celosti u vlasništvu države.

Konvencijom je propisano da će države ugovomice nastojati da podstiču reintegraciju u društvo lica osuđenih za krivična dela predviđena Konvencijom.

Zamrzavanje, zaplena i konfiskacija

Konvencijom su sve države ugovomice obavezane da preduzimaju mere, u najvećoj mogućoj meri u okviru svog pravnog sistema, koje mogu biti potrebne kako bi se omogućila konfiskacija:

- sredstava stečenih vršenjem krivičnih dela previdenih Konvencijom ili imovine čija vrednost odgovara vrednosti tih sredstava;
- imovine, opreme ili drugih sredstava koja se koriste ili su namenjena za korišćenje u krivičnim delima previdenim Konvencijom.

Svaka država ugovomica obavezana je da preduzima mera koje mogu biti potrebne kako bi se omogućila identifikacija, traganje, zamrzavanje ili zaplena bilo koje od napred navedenih stvari stvari u cilju moguće konfiskacije. Istovremeno, zemlje ugovomice dužne su da u skladu sa svojim domaćim zakonodavstvom, usvoje zakonske i druge mera koje mogu biti potrebne kako bi regulisala upravljanje od strane nadležnih organa zamrznutom, zaplenjenom ili konfiskovanom imovinom.

Prihod ili neke druge koristi koje proisteknu iz sredstava stečenih vršenjem krivičnog dela, od imovine u koju su sredstva stečena od vršenja krivičnog dela transformisana ili zamjenjena ili od imovine s kojom su sredstva stečena od kriminala izmešana takođe podležu merama na isti način i u istoj meri kao i sredstva stečena vršenjem krivičnog dela.

Sve države potpisnice Konvencije su se obavezale da ovlaste svoje sudove ili druge nadležne organe da nalože da se bankarski, finansijski i komercijalni podaci stave na raspolaganje ili zaplene, i da neće odbiti da postupi u izvršenju odredaba Konvencije pozivajući se na bankarsku tajnu.

Ostale važnije odredbe Konvencije

U ostale važnije odredbe Konvencije spadaju one koje regulišu pitanja:

- Specijalizovanih organa;
- Saradnje s organima za primenu zakona;
- Saradnje između nacionalnih organa;
- Bankarske tajne;
- Nadležnosti;
- Međunarodne saradnje;
- Izučenja lica čije se izručenje traži a koje se nalazi na teritoriji druge zemlje potpisnice Konvencije i prebacivanje osuđenih lica;
- Pružanja međusobne pravne pomoći, saradnje u primeni zakona i zajedničke istrage;
- Povraćaja dobara i mehanizama za povraćaj imovine putem međunarodne saradnje u vezi s konfiskacijom;
- Sprečavanja i otkrivanja transfera sredstava stečenih od kriminala;
- Međunarodne saradnje u cilju sprovođenja konfisakcije;
- Pružanja tehničke pomoći I razmene informacija između država potpisnica Konvencije;

Poslednje odredbe odnose se na mehanizme primene Konvencije, rešavanje sporova, potpisivanja, ratifikacije i stupanja na snagu.

5.2. RADNA GRUPA ZA FINANSIJSKE POSTUPKE SPREČAVANJA PRANJA NOVCA – FATF

Šta je FATF?

Godine 1989. osnovan je Radna grupa za finansijske postupke sprečavanja pranja novca („Financial Activity Task Force on Money Laundering“ – FATF) na ekonomskom samitu industrijskih zemalja - G7 održanom u Parizu.

„FATF je međuvladino telo koje postavlja standarde, razvija i promoviše politiku za borbu protiv pranja novca i finansiranje terorizma“.⁶⁸

Na osnivanju FATF-a usvojeno je 40 preporuka za sprovođenje i usaglašavanje zakona o pranju novca u svetskim finansijskim centrima, uključujući SAD, Kanadu, Evropsku Uniju,

---

52. www.fatf-gafi.org/Forty-principles/Chapter-One/Introduction/Basic-Principles/

Osnivanje FATF-a usledilo je kao logična posledica sve bolje organizovanosti kriminalnih grupa u vršenju krivičnih dela pranja novca. Uočene su velike promene u organizacionom, tehnološkom i kadrovskom organizovanju perača novca. Ove grupe postaju ozbiljan problem zemljama u svetu iz razloga što uporedo sa uvođenjem novih načina i metoda u sprečavanju pranja novca one ove promene prate na adekvatan način kako u pogledu uvođenja novih tehnika u praju novca tako i u vrlo uspešnoj primeni svih novih tehničkih dostiguća koja im u tome pomažu. U okviru ovih grupa zapošljavaju se novi ljudi, stručni i obrazovani, kako u oblasti finansija tako i u oblasti tehnoloških inovacija koje im omogućavaju primenu najnovijih tehnologija u obavljanju poslova pranja novca.

Ciljevi i zadaci FATF-a

FATF je kao osnovni zadatak u svom radu stavila akcent na odgovornost u otkrivanju novih tehnika i trendova koji se koriste za pranje novca kao i na publikovanje i preduzimanje konkretnih akcija koje će se primenjivati na nacionalnom i na internacionalnom nivou. Pored toga FATF će davati preporuke za primenu onih akcija protiv pranja novca koje još uvek nisu u primeni a neophodne se u borbi za sprečavanje pranja novca.

Sam naziv organizacije FATF, Radna grupa za finansijske postupke sprečavanja pranja novca, odredio je cilj nenjog delovanja u uslovima kada se problem sprečavanja pranja novca na globalnom nivou postavio kao jedan od najvažnijih problema sa kojim se svet suočava.⁶⁸

Rast kriminalnih aktivnosti u velikom broju zemalja u svetu, uz porast profita ostvarenog iz ovih aktivnosti, koji je bio uzrokovan brojnim razlozima, od velikog siromaštva u pojedinim zemljama, dolaska na vlast grupa koje su bile u sprezi sa organizovanim kriminalom u drugoj grupi zemalja, do tranzicije u mnogim socijalističkim zemljama, stvorio je na nacionalnom a istovremeno i na internacionalnom planu uslove za ekspanziju kriminalnih radnji vezanih za pranje novca. Pojava terorizma koji ne priznaje granice država u svom delovanju, i koji se u velikoj meri finansira iz nelegalnih poslova, je uz ostale navedene razloge bio od presudnog uticaja za međunarodnu zajednicu da se rešavanju ovog problema pristupi na jedan novi mnogo bolje organizovan i institucionalizovan način kroz instituciju kakva je FATF.

FATF je koristeći prethodna iskustva stečena u sprečavanju pranja novca u svetu donela 40 preporuka koje se odnose na ciljeve i zadatke u borbi za sprečavanje pranja novca. Prvobitnih 40 preporuka formulisano je 1990. godine i one predstavljaju početnu inicijativu u borbi za sprečavanje pranja novca. Tokom vremena kako su se tehnike, načini i modaliteti pranja novca menjali ove preporuke su korigovane. Prve korekcije preporuka napravljene su 1996. godine i one su odražavale trenutno stanje u svetu koji se značajno promenio od dana donošenja osnovnih 40 preporuka. Ove korekcije preporuka FATF je tada podržalo 130 zemalja u svetu.

Nove korekcije preporuka donete su 2001. godine, posle napada terorista na Njujork, i preporuke su ovim korekcijama dobile jednu novu dimenziju koja se naziva finansiranje terorizma. Pored korekcije postojećih 40 preporuka FATF je donela i 9 posebnih preporuka

---

53...isto, /Basic Principles/

koje su se bavile finansiranjem terorizma iz nelegalnih poslova i poslova pranja novca. Osnovna postavka devet novih preporuka je da se svi izvori finansiranja terorizma, i sa tim povezanih radnji pranja novca, u svim zemljama nadgledaju po jedinstvenim međunarodnim standardima.

Principi i preporuke FATF - posebno o finansiranju terorizma

Četrdeset preporuka FATF klasifikovano je u četiri podgrupe koje se bave pitanjima uređenja pravne zaštite :

- Pravni sistemi,
- Mere za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma koje treba da preduzimaju finansijske institucije i pravna i fizička lica izvan finansijskog sektora,
- Institucionalne i ostale mere neophodne u sistemima za sprečavanje pranja novca i finansiranje terorizma,
- Međunarodne saradnje.

5.3. AKTA EVROPSKE UNIJE O SPREČAVANJU PRANJA NOVCA

5.3.1. KONVENCIJA EVROPSKOG PARLAMENTA U STRASBURU

Savet Evrope je na dan osmog novembra 1990. godine podneo na potpisivanje Konvenciju 141 o pranju novca, praćenju, zapleni i konfiskaciji dobiti od kriminalnih aktivnosti. Konvencija, nastala na osnovu ove inicijative, poznata je pod imenom Strasburška konvencija.⁶⁸

Strasburška konvencija je bio prvi tekst koji se na celovit način bavio pitanjima novca koji potiče iz različitih kriminalnih aktivnosti, prodaje narkotika, terorizma i trgovine ljudima.

Zahtev koji je ova Konvencija postavila pred sve države bio je taj da se pranje novca kao i sve druge radnje koje su po svojoj suštini srodne ovoj delatnosti tretiraju kao krivično delo.

Strasburška konvencija pranje novca tretira kao međunarodni problem i sa tim u vezi preporučuje blisku, otvorenu i ničim ugroženu saradnju među državama kako bi se ovo krivično delo suzbilo na širem planu a ne samo u lokalnim okvirima.

Odredbe Konvencije Evropskog parlamenta

Glava I, koja je nazvana Značenje termina, dala je osnovne terminološke odrednice koje se provlače kroz celokupni tekst Konvencije i koje su osnovni pojmovi za razumevanje daljeg teksta Konvencije⁶⁸. Terminološke odrednice su „prihod“, „imovina“, „sredstva“, „konfiskacija“ i „prethodno krivično delo“.

Terminom „prihod“ označene su sve vrste imovinske koristi koja je pribavljena vršenjem krivičnog dela pranja novca. Osnovni postulat kod ovog termina je da je prihod stečen vršenjem krivičnog dela i da se ova uzajamna veza može dokazati.

„Imovina“ može biti izražena u novcu, deonicama, akcijama, doznaklama koje glase na donosioca, zlatu, dragom kamenju, skupocenim luksuznim predmetima, umetničkim predmetima, nekretninama, skupocenim pokretnim stvarima i ostalim oblicima imovinske koniste.

„Sredstva“ predstavljaju skup bilo kojeg oblika imovine koji se koristi ili za koji postoji namera da se koristi, na bilo koji način, za izvršenje jednog ili više krivičnih dela.

„Konfiskacija“ predstavlja kaznenu meru koju izriče sud nakon utvrđivanja krivice u vezi sa vršenjem krivičnog dela pranja novca.

Termin „prethodno krivično delo“ predstavlja bilo koje krivično delo iz koga je nastao prihod koji može da postane predmet krivičnog dela pranja novca.

Glava II, Predviđa mere koje treba preduzeti na nacionalnom nivou, klasifikovana je u četiri poglavља, mere konfiskacije, istražne i privremene mre, pravne lekove i klasifikaciju krivičnih dela pranja novca. Glava II sadrži članove od 2 do 6 Strasburške konvencije⁶⁹.

Mere konfiskacije, regulisane su članom 2 konvencije, i njima je predviđeno da svaka država treba u okviru svog zakonodavstva da usvoji zakonske odredbe ili mere koje su neophodne za konfiskovanje sredstava i prihoda ili imovine koja je proizvod vršenja krivičnog dela pranja novca.

Konvencija predviđa dva načina usvajanja od strane država članica. Prema prvom, države se samom ratifikacijom konvencije obavezuju da prihvate uvođenje konfiskacije u nacionalno zakonodavstvo, dok prema drugom modelu države to ostvaruju na taj način što izjavu o pristupanju upućuju Generalnom sekretaru Saveta Evrope.

Konvencijom su predviđene odredbe koje su vezane za istražne radnje. Merama istražnih radnji predviđeno je da države u svoja zakonodavstva unesu zakonodavne i druge mere koje su potrebne za identifikaciju i pronalaženje imovine koja podleže konfisakciji.

Propisana je regulativa vezana za ovlašćenja koja se daju sudovima i drugim nadležnim organima da mogu da izdaju naloge za stavljanje na uvid ili zaplenu bankarskih, finansijskih ili komercijalnih spisa kako bi bila omogućena konfiskacija imovine. Pored toga pozivaju se države da donesu takve zakonske propise ili mere koje će omogućiti nesmetano obavljanje istražnih radnji usmerenih na identifikovanje i pronalaženje prihoda i na prikupljanje dokaznog materijala koji je sa tim u vezi. U ovu grupu propisa svakako treba uvrstiti i propise o konšćenju posebnih istražnih tehnika kako bi se do kraja istražile sve okolnosti vezane za zaplenu imovine.

Pravni lekovi su one mere zaštite prava svih strana učesnika koji im omogućavaju da na zakonski način ostvare svoja eventualna prava koja su tokom istražnih radnji povređena.

---

105. www.EuropeanUnion/Conventions/Convention on Money Laundering/Chapter no. II/Article no. 1/
106. isto /Articles no. 2

Zakonodavne odredbe i druge mere kojima se određene radnje svrstavaju u krivična dela pranja novca klasifikovane su tako da obuhvate sve radnje koje bi mogle da čine biće krivičnog dela pranja novca.

Konverzija ili prenos imovine za koju postoji saznanje da je pribavljena vršenjem krivičnog dela, a u cilju da se prečuti ili prikrije krivično delo kako bi se izbegle posledice izvršenja krivičnog dela svrstana je po definiciji u radnje koje su u vezi sa vršenjem krivičnog dela pranja novca i kao takve podležu zakonskom sankcionisanju.

Nepružanje informacija o vlasništvu nad imovinom, njenoj lokaciji i kretanju pruža po odredbama konvencije i nacionalnih zakonskih propisa i mera dovoljno osnova za svrstavanje ovih radnji u radnje kažnjive u krivičnom zakonodavstvu a vezano za vršenje krivičnih dela pranja novca.

Sticanje, posedovanje ili korišćenje imovine sa saznanjem daje ta imovina pribavljena krivičnim delom takođe je predviđeno kao radnja u vezi sa vršenjem krivičnog dela pranja novca.

Svako udruživanje, učešće ili zavera za vršenje krivičnog dela predstavlja radnju kažnjivu zakonu i kao takvo treba da bude tretirano u zakonskim odredbama ili drugim meraima.

Bitna karakteristika za sve navedene protivpravne radnje je da su one učinjenje sa umišljajem, odnosno saznanjem a je prethodno izvršeno krivično delo.

Poglavlje međunarodne saradnje sastavljeno je od sedam delova koji se bave različitim aspektima međunarodne saradnje.

Prvi deo ovog poglavlja nazvan je Principi međunarodne saradnje. Ovi principi regulisani su članom 7 konvencije i nazivaju se još i opštim principima i mera međunarodne saradnje. Opštim principom međunarodne saradnje propisano je da države ugovornice ostvaruju međusobnu saradnju u najširoj mogućoj meri kako bi se omogućile nesmatane istražne radnje i konfiskacija sredstava pribavljenih krivičnim delom pranja novca. Zakonska je obaveza svake države potpisnice da u svom zakonodavstvu predviđi mogućnost nesmetanog vršenja istražnih radnji i konfiskacije celokupne imovine ili dela imovine stečene vršenjem krivičnog dela pranja novca⁶⁸.

Dруги deo poglavlja nazvan je Pomoći u istražnim radnjama, Obaveza pružanja pomoći. Ovaj deo obuhvata član 8 i ovaj deo upodnaslovu ima odrednice pružanja pomoći i spontne informacije. Pružanje pomoći podrazumeva svu onu pomoć koja je pravno regulisana u državi od koje se pomoć traži i to samo na način i u onoj meri kako to dozvoljavaju nacionalna zakonodavstva država od kojih se pomoć traži⁶⁹.

Spontana pomoć dostavljanjem informacija za koje se smatra da mogu da budu od koristi drugoj državi a da istovremeno ova pomoć nije tražena od strane države kojoj se prosleđuje informacija. Države same procenuju kada je drugim državama neophodna njihova spontana informacija koja će tim državama omogućiti postupke vezane za pokretanje istrage ili konfiskacije imovine. Ova vrsta pomoći ponekad dovodi do reakcije strane kojoj se ova pomoć pruža na taj način što ta strana nakon dobijanja spontanih informacija upućuje dotičnoj državi zvanični zahtev za pomoć u predmetnoj stvari.

---

107. isto /Chapter no. III/ Article no.7/
108. isto /Article no.8

Privremene mera predstavljaju sadržinu trećeg dela Glave III. Treći deo regulisan je članovima 11 i 12. Suština privremenih mera sastoji se u tome da država na čijoj se teritoriji nalazi imovina koja je predmet istražnih radnji u drugoj državi treba da bude stavljen pod nadzor, i to zamrzavanjem imovine ili njenom zaplenom, kako bi se spričao eventualni dalji prenos ove imovine. Mera privremenog nadzora nad imovinom koja je predmet istrage može se sprovesti samo u slučaju ako je takva mogućnost propisana u zakonodavstvu države na čijoj se teritoriji ta imovina nalazi⁶⁸.

Ovo poglavlje bavi se konfiskacijom imovine i obavezi za konfiskaciju. Ova oblast regulisana je članovima 13 do 17.

Oredbama člana 13 konvencije predviđeno je da strana ugovomica koja je primila zahtev za konfiskaciju sredstava ili prihoda koji se nalaze na njenoj teritoriji treba da sproveđe nalog za konfiskaciju koji je izdat od strane molilje i da istovremeno podnese zahtev svojim nadležnim organima da bi pribavila nalog za konfiskaciju, i da ukoliko taj zahtev bude odobren sproveđe samu konfiskaciju⁶⁹.

Članom 14 predviđen je sam postupak konfiskacije. Dobijanje odobrenja i sprovođenje konfiskacije mora da bude regulisano zakonom zemlje na čijoj se teritoriji nalazi imovina koja se konfiskuje. Pored toga za sprovođenje konfiskacije neophodna je sudska presuda ili sudska rešenje koje se eksplicitno odnosi na predmet konfiskacije.

Konfiskovanom imovinom raspolaže strana na čijoj se teritoriji ta imovina nalazi osim ako to drugačije nije dogovoren. Član 17 predviđao je da se lice koje se vodi kao titular konfiskovane imovine ne mora staviti u zakonski pritvor ukoliko to strana koja je uputila zahtev za konfiskaciju nije izričito tražila⁷⁰.

Peti deo Glave III koji je regulisan članovima 18, 19 i 20 konvencije odnosi se na odbijanje i odlaganje saradnje⁷¹.

Konvencijom se predviđaju osnovi za odbijanje saradnje. Saradnja prema odredbama Konvencije može se odbiti u sledećim slučajevima :

- ako je tražena radnja u suprotnosti sa principima pravnog sistema zemlje od koje se ta saradnja traži;
- ukoliko sprovođenje zahteva može dovesti do ugrožavanja suvereniteta, bezbednosti, javnog reda ili drugih suštinskih interesa zemlje;
- ukoliko zahtev, prema oceni zemlje od koje se traži npomoć, nije opravдан;
- ukoliko je delo na koje se zahtev odnosi političko ili fiskalno krivično delo;
- ako strana koja je zamoljena za saradnju smatra da bi izvršenje tražene saradnje bilo suprotno principu reciprociteta;
- ako delo na koje se zahtev odnosi ne bi bilo krivično delo po zakonu zamoljene strane ako je učinjeno u okviru njene nadležnosti.

Pored navedenih slučajeva koji su razlog za odbijanje saradnje, saradnja može biti odbijena i ako tražena saradnja podrazumeva primenu prinudnih mera, ako to nije predviđeno domaćim zakonodavstvom.

109. isto /Articles no. 11 and 12/

110. isto /Articles no. 13 and 14/

111. isto /Articles no. 15 and 17/

112. isto /Articles no. 18, 19 and 20/

Saradnja se može odbiti i iz sledećih razloga :

- ako po zakonu zamoljene strane nije predviđena konfiskacija za određeno krivično delo
- ukoliko je limit za konfiskaciju određen od strane zamoljene strane i nije u skladu sa težinom izvršenog krivičnog dela
- ekonomski korist koja bi mogla kvalifikovana kao sredstvo tog krivičnog dela
- ukoliko zbog proteka vremena konfiskacija ne bi mogla da bude sprovedena
- ako se zahtev za konfiskaciju ne odnosi na prethodno donetu sudsku presudu
- konfiskacija se ne može sprovesti ukoliko još uvek postoje raspoloživi pravni lekovi ili mogućnost žalbe
- ukoliko je zahtev donet u odsustvu lica protiv koga je izdat nalog

Strane ugovomice ne mogu se pozivati na tajnost bankarskih informacija kao osnov za odbijanje saradnje.

Konvencijom je predviđena i mogućnost odlaganja postupanja po zahtevu ukoliko bi to bilo štetno za istražni ostupak ili istražne radnje koje sprovode istražni organi.

Na kraju treba napomnuti da odredbama člana 20 strana koja je zamoljena za pomoć može na njega odgovoriti delimično i to u skladu sa usovima koje smatra neophodnim.

Obaveštavanje i zaštita prava trećih lica, regulisana je članovima 21 i 22 konvencije.

Predviđena je pomoć između zemalja ugovornih strana, član 21, po putanju dostavljanja sudskih dokumenata koji se odnose na privremene mere i konfiskaciju⁶⁸.

Razmena dokumenata treba da se odvija na što jednostavniji i efikasniji način i ne bi smela da bude ničim ograničena. Dostavljanje tražene dokumentacije može se obavljati neposredno poštom ili preko ovlašćenih sudskih organa, pravosudnih organa, funkcionera, drugih nadležnih organa vlasti ili preko diplomatsko konzularamih predstavnista.

Kada postupa po zahtevu saradnjuzamoljena strana mora da prizna bilo koju sudsku odluku koja je doneta u zemlji koja je uputila zahtev koji se odnosi na prava koja su zahtevala treća lica.

Pravila postupka i ostala opšta pravila predviđena su sedmim delom Glave III.

Ovaj deo obrađen je u odredbama članova od 22 do 35.

Centralni organ, član 23, predviđa da će strane saglasno odrediti centralni organ ili organe koji će biti odgovorni za slanje i odgovaranje na zahteve. Svaka strana će dostaviti nazive i adrese ovih organa prilikom pristupanja konvenciji ili naknadnim obaveštanjem sekretara Saveta Evrope⁶⁹.

Neposredna komunikacija, član 24, Centralni organi će međusobno komunicirati neposredno. U slučaju hitnosti neposredna komunikacija dozvoljava se i sudskim organima i javnim tužiocima. Komunikacija se u slučaju potrebe može povesti Interpolu. Ukoliko organ kome je zahtev upućen nije nadležan za njegovo slanje drugoj strani, upućuje se zahtev za odobrenje nadležnom organu. Ukoliko zahtev ne sadrži primedbe radnje može biti prosleđen direktno nadležnim organima druge strane⁷⁰.

---

113. isto /Article no.21/

114. isto /Article no.23/

115. isto /Article no.24/

Oblik zahteva predviđa da se zahtev podnosi u pisanoj formi. Nije potrebno uz zahtev dostaviti i prevod dokumenata.

Legalizacija, predviđa izuzimanje dokumenta od svih formalnosti u pogledu legalizacije⁶⁸.

Sadržina zahteva predviđa da svaki zahtev mora da sadrži naziv organa koji upućuje zahtev, predmet i razlog upućivanja zahteva, sadržinu sa svim relevantnim činjenicama na koje se odnosi istražni postupak, podatke o licima koja su predmet zahteva sa svim generalijama, podatke o imovini u odnosu na koju se traži saradnja. Pored ovih osnovnih podataka zahtev sadrži i jedan broj podataka koji su dopuna osnovnih podataka koji se traže.

Manjkavost zahteva ogleda se u nepotpunosti podataka koji su traženi. U ovim slučajevima strana od kojoj se zahtev upućuje može da traži dopunu zahteva i da za to odredi određeni rok⁶⁹.

Pluralitet zahteva, regulisao je članom 29, predviđa da prijem više od jednog zahteva neće odložiti postupanje prema zahtevu odnosno preduzimaju privremenih mera⁷⁰.

Obaveza navođenja razloga propisuje da strana koja odbija saradnju mora da obrazloži razloge za ovakvo postupanje.

Konvencijom je propisano pružanje svih neophodnih informacija od strane zemlje kojoj je takav zahtev upućen. Ove informacije mogu se ticati istražnih radnji, vođenja sudskog postupka, donete presude i ostalih informacija koje su relevantne za stranu koja ih traži.

Ograničenje upotrebe znači da strana koja je podatke dostavila može da uslovi njihovu primenu svojom saglasnošću koja će biti data za korišćenje kada to ona odobri.

Pitanje poverljivosti dostavljenih dokumenata reguliše se posebnim članom. Strana koja dobija traženu dokumentaciju mora da se prema njoj odnosi sa posebnom pažnjom. U slučaju da strana koja dokumentaciju dostavlja zahteva poseban tretman tajnosti i poverljivost dokumenata, on mora biti do kraja ispoštovan od strane zemlje korinice dobijenih podataka⁷¹.

Troškove vezane za ispunjenje zahteva snosi strana koja je zamoljena da dostavi podatke i ispuni zahtev. Ukoliko su troškovi veći od uobičajenih strane će se dogovoriti oko izmirenja vanrednih troškova.

Konvencija se bavi i pitanjem nadokanade štete pričinjene u toku pokretanja sudskog postupka. Strane će se o nadoknadi štete dogovarati sporazumno.

Završne odredbe, izložene su u poglavljiju IV, i one se tiču potpisivanja i stupanja na snagu konvencije, pristupanja konvenciji, teritorijalnoj primeni konvencije, odnosu prema drugim konvencijama, rezervama, izmenama i dopunama, rešavanjem sporova, otkaza i obaveštenja. Ove oblasti regulisane su članovima 36 do 44 konvencije⁷².

Poglavlje, o potpisivanju i stupanju na snagu, propisuje načine pristupanja konvenciji, instrumente za njenu ratifikaciju i stupanje na snagu konvencije.

Po odredbama, konvencija stupa na snagu prvog dana po isteku tri meseca od datuma deponovanja instrumenata pristupa konvenciji kod sekretara Saveta Evrope.

---

116. isto /Article no. 26/

117. isto /Article no. 28/

118. isto /Article no. 29/

119. isto /Chapter no. IV/Article no. 33/

120. isto /Articles no 36- no. 44/

Teritorijalna primena propisuje da će se konvencija primenjivati na onoj teritoriji koju država navede u trenutku pristupanja konvenciji.

Ova konvencija ne utiče na prava i obaveze koji proističu iz međunarodnih multilateralnih konvencija a odnose se na specifičnu materiju. Države članice mogu da zaključuju dodatne ili dopunske sporazume koji upotpunjaju i olakšavaju primenu ove konvencije.

Rezerva predviđa da svaka država može u vreme potpisivanja ove konvencije izjaviti da koristi jednu ili više rezervi. Stavljen rezerva može se naknadno delimično ili u celosti povući.

Izmenama i dopunama predviđa se da izmene i dopune može da predloži bilo koja strana a generalni sekretar Saveta Evrope proslediće ih državama članicama Saveta Evrope. Ove izmene i dopune dostavice se i Komitetu ministara koji će razmotriti predložene izmene i dopune i one se mogu ali ne moraju usvojiti. Usvojene izmene i dopune biće dostavljene svim zemljama članicama.

Rešavanje sporova predviđa da se sporovi rešavaju kroz pregovore strana koje su u sporu i to na miran način s tim da spor može biti iznet pred Evropski komitet za rešavanje sporova ili pred Međunarodni sud pravde zavisno od toga kako se strane dogovore.

Otkaz predviđa da svaka strana u svakom trenutku može otkazati konvenciju. Otkaz stupa na snagu prvog dana meseca po isteku roka od tri meseca od datuma kada generalni sekretar primi obaveštenje o otkazu.

Obaveštenje propisuje da sekretar Saveta Evrope obaveštava sve članice koje su pristupile konvenciji o svakom potpisu, deponovanju instrumenata o ratifikaciji, datumu stupanja na snagu konvencije, svakoj rezervi koja je uložena i o svakom drugom aktu, obaveštenju ili dopisu koji se odnosi na konvenciju.

Pristupanje Konvenciji Evropskog parlamenta

Konvenciju je ratifikovala, odnosno pristupila joj, većina država članica Saveta Evrope i to :

1. Andora, 28.07.1999.
2. Austrija, 07.07.1997.
3. Belgija, 28.01.1998.
4. Bugarska, 02.06.1993.
5. Češka, 19.11.1996.
6. Danska, 19.11.1996.
7. Finska, 09.03.1994.
8. Francuska, 08.10.1996.
9. Grčka, 22.06.1999.
10. Holandija, 10.05.1993.
11. Hrvatska, 11.10.1997.
12. Irska, 28.11.1996.

2. Island, 21.10.1997.
3. Italija, 20.01.1994.
4. Letonija, 01.12.1998.
5. Litvanija, 20.06.1995.
6. Kipar, 15.11.1996.
7. Malta, 19.11.1999.
8. Mađarska, 02.03.2000
9. Nemačka, 16.09.1998.
10. Norveška, 16.11.1994.
11. Portugal, 19.10.1998.
12. Slovenija, 23.04.1998.
13. Španija, 03.08.1998.
14. Švajcarska, 11.05.1993.
15. Svedska, 15.07.1996.
16. Ukrajina, 26.01.1998.
17. Velika Britanija, 26.09.1992.

Od država koje nisu članice Saveta Evrope pristupila je samo Australija, 31.07.1997.

Naša zemlja nije ratifikovala ovu konvenciju.

Strasburška konvencija predstavlja dokument koji je logičan nastavak Konvencije Ujedinjenih nacija i FATF preporuka u smislu da se ova konvencija u potpunosti oslanja na konvenciju UN i Preporuke FATF.

Strasburška konvencija predstavlja skup preporuka koje u izvesnom smislu imaju lokalni karakter, ograničen na teritoriju Evrope, i ona je doneta u duhu važećih propisa, običaja i tradicije evropskih zemalja. Ona u velikoj meri približava odredbe prethodno donete konvencije UN i Preporuka FATF, evropskoj zakonskoj regulativi koja ima izvesnih osobenosti koje je čine drugačijom u odnosu na ostale države sveta.

Sama koncepcija Strasburške konvencije je podeljena u četiri poglavља koja se bave terminološkim odrednicima pojmove vezanih za krivično delo pranja novca. Posvećenost Glave II nacionalnim zakonodavstvima zemalja evropske unije, oblici i metodi saradnje između dražava i na kraju završne odredbe koje preciziraju više formalnu nego suštinsku stranu problema, pokazuju da ova konvencija predstavlja u najvećoj meri prilagođavanje zemalja evropskog regiona i njihovo usaglašavanje sa već usvojenim i od strane ovih zemalja ratifikovanih konvencija Ujedinjenih nacija i Preporuka FATF⁶⁸.

5.3.2. DIREKTIVA EVROPSKE UNIJE 308/EEC

Na predlog Evropske komisije izvršena je dopuna i proširivanje Direktive iz 1991. godine koja se bavila problemima sprečavanja pranja novca. Ova preporuka usvojena je od

---

121. www.un.org/ConventionagainstMoneyLaundering/StrasburgConvention/Introduction/

strane Evropskog parlamenta neposredno posle terorističkog napada na SAD od 11.septembra 2001. godine.

Dopunjena direkriva obavezuje zemlje članice da se bore protiv pranja novca i svih oblika krimanala. Direktiva je dopunjena odredbama o sprečavanju malverzacije protiv budžeta Evropske unije.

Nova direktiva proširena je sa finansijskog sektora na veliki broj nefinansijskih delatnosti i profesija koje su podložne zloupotrebi od strane lica koja se bave pranjem novca.

Dopunamaje direktiva proširena i u onom delu koji se bavi identifikovanjem klijenata, čuvanjem evidencije i prijavljivanjem sumnjičivih transakcija. Ova dopuna predviđa da se pod prizmotru stave i eksterme knjigovođe i revizori, agenti za nekretnine, trgovci dragim kamenjem i plemenitim metalima, javni beležnici i advokati koji učestvuju u obavljanju finansijskih transakcija, zaposleni u kazinima i prenosoci novca.

Kao tri najvažnije promene u odnosu na Direktivu iz 1991. godine pominju se :

1. Proširenje zabrane pranja novca, da bi se obuvatila ne samo trgovina drogom, već i svi oblici organizovanog kriminal;
2. Proširenje obaveze na neke od nefinansijskih aktivnosti i profesija;
3. Saradnja između Evropske komisije i nacionalnih vlasti.

Mišljenje Komisije bilo je da se u dopunjenu Direktivu unesu i odredbe koje se tiču radnji koje mogu prouzrokovati štetne posledice po finansijske interese Evropske zajednice kroz ugrožavanje njenog budžeta.

Direktiva je doprinela, zbog nekih odredbi, da se o njoj vodi široka rasprava u kojoj ima zastupnika ovih ideja koji je apsolutno podržavaju, dok sa druge strane jedan broj stručnjaka osporava validnost samog dokumenta i mogućnost njegove primene u praksi.

Navešćemo mišljenje eminentnog stručnjaka, Rogera Classensa, po pitanju odredaba nove Direktive. :

„Ove promene su dalekosežne i loše su primljene u javnosti. Po mom ličnom mišljenju, one su suviše dalekosežne, pa će prema tome, ostati umnogome samo na nivou teorije. Može se pretpostaviti da bankari imaju drugačiji stav, pošto postoji razlika između bankarstva i prodaje robe. Bankarska industrija je kičma ekonomskog razvoja pa je apsolutno neophodno imati čist finansijski sistem. Pored pranja novca, tu sagledavamo i pitanje ekonomskog razvoja, pa stoga za banke čitav ovaj problem ne može ostati samo puka teorija. To je pitanje samog opstanka i privlačenja stranih investicija, da bi mogao da se finansira ekonomski razvoj. Prema tome, reputacija može biti samo akademска priča, reputacija je apsolutna neophodnost.

Koncept onoga što nanosi štetu finansijskim interesima EU, po mom mišljenju, je suviše dalekosežno i dopušta suviše mnogo različitih tumačenja. Molimo da obratite pažnju da ove promene imaju veliki doseg. Privatnost se postepeno narušava, do te mere kada čovek, s punim pravom, počinje da se pita da li se sve to kreće u dobrom pravcu.⁶⁸

Očigledno je da je Direktiva pokrenula niz polemika u najstručnijim krugovima. Pojedine odredbe ove Direktive očigledno zadiru u osetljiva pitanja i izazivaju oprečna mišljena kod stručnjaka. Kao što je to citirano u prethodnom pasusu, Rože Klasens, jedan od vodećih

---

122. Roger Classens, isto

svetskih stručnjaka za problematiku sprečavanja pranja novca, izrazio je vrlo ozbiljne sumnje u mogućnost primene ove Direktive i to sa više aspekata, od onih koji su u suprotnosti sa regulativom vezanom za finansijsko poslovanje, organizaciju bankarskog poslovanja, pa do ugrožavanja ličnih sloboda svakog pojedinca. Ostaje da vreme pokaže da li će ovako predložena Direktiva zaživeti u stvamom životu ili će ostati u domenu teorije koja je teško prihvatljiva u raelnom poslovnom životu.

5.3.3.KONVENCIJA SAVETA EVROPE O PRANJU, TRAŽENJU, ZAPLENI I ODUZIMANJU PRIHODA STEČENI KRIMINALOM I O FINANSIRANJU TERORIZMA

Savet Evrope doneo je Konvenciju o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma 16. maja 2005. godine u Varšavi, koju je ratifikovala i naša zemlja.⁶⁸ Konvencija je uglavnom preuzeila odgovarajuću konvenciju UN.

Primena Konvencije na finansiranje terorizma

Predmetnom Konvencijom svaka zemlja ugovomica treba da usvoji zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne da joj omoguće da primeni odredbe Konvencije sadržane u njenim odredbama koje se odnose na finansiranje terorizma.

Svaka zemlja ugovomica obavezala se da bude u mogućnosti da traži, uđe u trag, identificuje, zamrzne, zapleni i konfiskuje imovinu, zakonitog ili nezakonitog porekla, koja je iskorišćena ili namenjena da bude korisćena, u celini ili delimično, za finansiranje terorizma, ili prihode stečene kroz to krivično delo, i da u tom cilju obezbedi najširu moguću saradnju.

Mere Konvencije koje treba preduzimati na nacionalnom nivou

Konvencijom je predviđeno da svaka strana ugovomica treba da usvoji takve zakonodavne i druge mere koje mogu biti neophodne da joj omoguće da konfiskuje sredstva i prihode ili imovinu čija vrednost odgovara tim prihodima ili opranoj imovini.

Navedene mere odnose na pranje novca i na kategorije krivičnih dela navedene u Konvenciji, svaka strana ugovomica može, u vreme potpisivanja ili prilikom deponovanja instrumenata potvrđivanja, prihvatanja, odobrenja ili pristupanja, izjavom koju će uputiti

⁶⁸ Zakon o potvrđivanju Konvencije SE o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečeni kriminalom I o finansiranju terorizma, "Sl. glasik RS"- Međunarodni ugovori", br.19/2009.

generalnom sekretaru Saveta Evrope da sa opšti da se primenjuje: a) samo u onoj meri u kojoj je to delo kažnjivo lišenjem slobode ili merom pritvora čija maksimalna dužina prelazi jednu godinu ILI b) samo na spisak izričito pbrojanih krivičnih dela.

Strane ugovomice mogu propisima da predvide obaveznu konfiskaciju kod krivičnih dela koja podležu režimu konfiskacije. Strane ugovomice mogu posebno da uvrste u ovu odredbu krivična dela pranja novca, knjumčarenja narkotika, knjumčarenja ljudi i bilo koje drugo teško krivično delo.

Svaka strana ugovomica treba da doneće zakonske i druge mere koje mogu da budu potrebne da zahteva da, u slučaju teških krivičnih dela ili krivičnih dela definisanih unutrašnjim pravom, počinilac mora da dokaže poreklo navodnih prihoda ili druge imovine koja podleže konfiskaciji, u meri u kojoj je takav zahtev konzistentan sa načelima njenog unutrašnjeg prava.

Zamrzavanje, zaplena i konfiskacija

Prema odredbama Konvencije, svaka strana ugovomica treba da usvoji potrebne zakonske i druge mere koje će joj omogućiti da obezbedi da mere zamrzavanja, zaplene i konfiskacije takođe obuhvataju:

- imovinu u koju su prihodi transformisani ili konvertovani;
- imovinu stečenu iz zakonitih izvora, ako su se prihodi pomešali, u celini ili delimično, sa takvom imovinom, do visine procenjene vrednosti tih "pomešanih" prihoda;
- dobit ili druge koristi proistekle iz prihoda stečenih kriminalom, od imovine u koju su prihodi stečeni kriminalom transformisani ili konvertovani ili od imovine sa kojom su prihodi stečeni kriminalom pomešani, do visine procenjene vrednosti "pomešanih" prihoda, na isti način i u istom obimu kao i prihode stečene kriminalom.

Krivična dela pranja novca

Konvencijom je svaka država ugovomica obavezana da usvoji potrebne zakonske i druge mere koje će joj omogućiti da sledeća dela, kada su počinjena sa namerom, u svom unutrašnjem pravu okvalificuje kao krivično delo:

- konverzija ili transfer imovine, uz znanje da ta imovina predstavlja prihod od krivičnog dela, u svrhu sakrivanja ili prikrivanja nezakonitog porekla imovine ili pomaganje bilo kom licu koje je umešano u izvršenje krivičnog dela u sticaju da izbegne zakonske posledice svojih radnji;

- sakrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja, imovinskih prava ili prava vlasništva nad imovinom, uz znanje da ta imovina predstavlja prihod stečen od krivičnog dela;
- sticanje, posedovanje ili korišćenje imovine, uz znanje, u trenutku primanja te imovine, da ona predstavlja prihod stečen krivičnim delom;
- učestvovanje, udruživanje ili zavera u cilju izvršenja, pokušaji izvršenja i pomaganje, podsticanje, olakšavanje i pomaganje savetima izvršenja bilo kog krivičnog dela.

Svaka strana ugovomica, prema odredbama Konvencije, treba da obezbedi da prethodno ili istovremeno izricanje okrivljujuće presude nekomlicu za krivično delo u sticaju nije preduslov za izricanje presude kojom se oglašava krivim za pranje novca.

Konvencija propisuje da svaka država ugovomica treba da obezbedi da izricanje presude kojom se neko oglašava krivim za pranje novca gde god je dokazano da imovina vodi poreklo od krivičnog dela u sticaju, s tim što ne mora nužno da bude precizno ustanovljeno o kom je krivičnom delu reč.

Svaka strana ugovomica treba da obezbedi da se krivična dela u sticaju za pranje novca prošire na ponašanje koje se dogodilo u drugoj državi, a koje predstavlja krivično delo u toj državi, i koje bi predstavljalo krivično delo u sticaju da se dogodilo na domaćoj teritoriji. Svaka strana ugovomica može da propiše da u takvoj situaciji jedini preduslov jeste to da bi ponašanje, da se dogodilo na domaćoj teritoriji, predstavljalo krivično delo u sticaju.

Mere za sprečavanje pranja novca

Konvencija obavezuje sve države potpisnice da usvoje potrebne zakonske i druge mere koje treba da joj omoguće da uspostavi sveobuhvatni unutrašnji regulatori i nadzori režim, odnosno režim monitoringa, kako bi sprečila pranje novca i obratiće dužnu pažnju na primenjive međunarodne standarde uključujući tui i preporuke koje je usvojila Radna grupa za finansijsku akciju u pogledu pranja novca (FATF).

U tom smislu, svaka strana ugovomica treba da usvoji takve zakonodavne i druge mere koje će da joj omoguće da uoči značajan fizički prekogranični prenos gotovinskih sredstava i odgovarajućih instrumenata koji glase na donosioca.

Međunarodna saradnja

Opšta načela i mere međunarodne saradnje

Konvencija obavezuje strane ugovomice da među sobom treba da sarađuju u najširoj mogućoj meri u svrhu istraga i postupaka koji imaju za cilj konfiskaciju sredstava i prihoda stečenih kriminalom.

Pomoć u istrazi i privremene mere biće pružene, odnosno sprovedene onako kako to propisuje i dopušta unutrašnje pravo zamoljene strane ugovomice. Kada se zahtevom koji se tiče jedne od tih mera preciziraju formalnosti ili postupci koji su neophodni u skladu sa unutrašnjim pravom strane molilje, čak i ako nisu poznati zamoljenoj strani ugovomici, potonja će ispuniti te zahteve u meri u kojoj tražena radnja nije u suprotnosti sa njenim osnovnim pravnim načelima.

Svaka strana ugovomica treba da usvoji odgovarajuće zakonske ili druge mere koje će da joj omoguće da osigura da zahtevi koje upućuju druge strane ugovomice radi identifikacije, ulaženja u trag, zamrzavanja ili zaplene prihoda i sredstava stečenih kriminalom dobiju isti onaj prioritetni značaj koji dobijaju odgovarajući zahtevi kada su upućeni u okviru unutrašnjih pravnih postupaka.

Obaveza pružanja pomoći

Strane ugovomice treba, na zahtev, jedna drugoj da pruže najveću moguću pomoć u identifikaciji sredstava, prihoda i druge imovine stečene kriminalom koja podleže konfiskaciji, kao i ulaženju u trag tim sredstvima, prihodima i imovinama. Takva pomoć obuhvata svakumeru kojom se obezbeđuju dokazi u pogledu postojanja, lokacije ili kretanja, prirode, pravnog statusa ili vrednosti navedene imovine.

Zahtevi za informacije o bankovnim računima

Svaka strana ugovomica treba da preduzme mere koje su neophodne da bi utvrdila, u odgovoru na zahtev koji dobije od druge strane ugovomice, da li fizičko ili pravno lice koje je predmet krivične istrage poseduje ili kontroliše jedan ili više računa, kakve bilo pirode, u bilo kojoj banci koja se nalazi na njenoj teritoriji i da, ako je tako, pribavi detaljne podatke o identifikovanim računima.

Obaveza propisana u ovom članu primerjuje se samo u meri u kojoj su te informacije u posedu banke kod koje se nalazi račun.

Zamoljena strana ugovomica može da uslovi izvršenje takvog zahteva istim uslovima koje primenjuje u odnosu na zahteve za traženje i zaplenu.

Strane ugovomice mogu da prošire ovu odredbu na račune koji su otvoreni u nebankarskim finansijskim institucijama. Takav zahtev može da podleže načelu reciprociteta.

Zahtevi za informacije o bankarskim transakcijama

Na zahtev druge strane ugovomice, zamoljena strana ugovomica treba da dostavi pojedinosti o konkretnim bankovnim računima i o bankarskim operacijama obavljenim u određenom periodu, preko jednog ili više računa koji su precizirani u zahtevu, uključujući tu i detalje o svakom računu sa koga je novac upućivan ili na koji je upućivan.

Obaveze treba da se primenjuju samo u meri u kojoj se te informacije nalaze u posedu banke u kojoj se račun nalazi.

Zamoljena strana ugovomica može da uslovi izvršenje tog zahteva istim uslovima koje postavlja u odnosu na zahteve za traženje i zaplenu.

Strane ugovomice mogu da prošire ovu obavezu na račune koji se nalaze u nebankarskim finansijskim institucijama. To proširenje može da podleže načelu reciprociteta.

Zahtevi za nadzor nad bankarskim transakcijama

Svaka strana ugovomica treba da obezbedi da, na zahtev druge strane ugovomice, bude u stanju da nadzire, tokom određenog perioda, bankarske operacije koje se sprovode preko jednog ili više računa navedenih u zahtevu i da rezultate tog nadzora dostavi strani molilji. Pored zahteva molilja treba, u tom zahtevu, da navede zbog čega smatra da su tražene informacije relevantne za krivičnu istragu povodom tog dela.

Odluku o sprovođenju nadzora treba da donesu u svakom pojedinačnom slučaju nadležni organi zamoljene strane, posvećujući dužnu pažnju unutrašnjem pravu te strane.

Praktične detalje u vezi sa nadzorom među sobom treba da usaglase nadležni organi strane molilje i zamoljene strane. Strane ugovomice mogu da prošire ove zahteve na račune koji se nalaze u nebankarskim finansijskim institucijama.

Ostala pitanja regulisana Konvencijom

Od ostalih odredaba iz pomenute Konvencije, pomenućemo one koje smatramo najvažnijim, a to su odredbe koje regulišu sledeća pitanja:

- Obaveza preduzimanja i izvršenje privremenih mera;
- Obaveza konfiskacije i izvršenja konfiskacije;
- Maksimalni iznos konfiskacije;
- Lišenje slobode zbog neizvršenja obaveza;
- Odbijanje i odlaganje saradnje;
- Obaveštavanje I zaštita prava trećih lica;
- Priznavanje stranih odluka;
- Procesna I druga opšta pravila;
- Forma i sadržaj zahteva i jezici komuniciranja;
- Poverljivost zahteva i troškovi zahteva;
- Saradnja između finansijsko-obaveštajnih jedinica (FIU) i
- Mechanizm nadzora i rešavanje sporova.

Kao i sve druge međunarodne konvencije, i ova se završava pitanjima njene ratifikacije, stupanja na snagu, deponovanja potpisa kao i njenih izmena i dopuna.

5.3.4. UREDBA EU O INFORMACIJAMA KOJE SU PRILOŽENE PRENOSU NOVČANIH SREDSTAVA

Predmet i područje primene

Ovom Uredbom se utvrđuju pravila o informacijama o platiocima i primaocima koje su priložene prenosima novčanih sredstava u bilo kojoj valuti radi sprečavanja, otkrivanja ili istraživanja pranja novca ili finansiranja terorizma, kada bar jedan od pružaoca platnih usluga uključenih u prenos novčanih sredstava ima poslovno sedište u Uniji.

Uredba se primjenjuje na prenose novčanih sredstava u bilo kojoj valutici koje je posao ili primio pružaoc platnih usluga ili posrednički pružaoc platnih usluga s poslovnim sedištem u Uniji.⁶⁸

Uredba ne primjenjuje na prijenose novčanih sredstava koji su izvršeni platnom karticom, instrumentom e-novca, mobilnim telefonom ili bilo kojim drugim digitalnim ili informatičkim uređajem za plaćanje unapred ili za naknadno plaćanje sa sličnim značenjem ako su ispunjeni propisani uslovi.

Međutim, Uredba se primjenjuje kada se platnom karticom, instrumentom e-novca, mobilnim telefonom ili bilo kojim drugim digitalnim ili informatičkim uređajem za plaćanje unapred ili za naknadno plaćanje sa sličnim značenjem koristi za izvršenje prenosa novčanih sredstava između lica.

Uredba se ne primjenjuje na lica čija je jedina delatnost pretvaranje papimatih dokumenata u elektronske podatke i koje to rade na osnovu ugovora s pružaocem platnih usluga, kao i na lica čija je jedina delatnost da pružaocima platnih usluga osiguraju sisteme za razmenu poruka ili druge sisteme podrške za prenos novčanih sredstava ili sisteme klininga i naknade. Uredba se ne primjenjuje na prenose novčanih sredstava: (a) koji podrazumevaju da platilac podiže gotovinu sa sopstvenog računa; (b) kojim se novčana sredstva prenose javnom organu za plaćanje poreza, kazni ili drugih davanja unutar države-članice; (c) kod kojih su i platioc i primaoc pružaoci platnih usluga koji posluju u sopstveno ime; (d) koji se obavljaju razmenom digitalnih prikaza čekova, uključujući elektronske čekove.

Država članica može odlučiti da ne primjenjuje predmetnu Uredbu na prenose novčanih sredstava unutar svog državnog područja na primaočev račun za plaćanje koji omogućuje plaćanja isključivo za isporuku robe ili pružanje usluga ako su ispunjeni svi sledeći uslovi: (a) primaočev pružaoc platnih usluga podleže Direktivi (EU) 2015/849; (b) primaočev pružaoc platnih usluga može, preko primaoca, pomoći jedinstvene identifikacione oznake transakcije slijediti unazad prenos novčanih sredstava od lica koje sa primaocem ima

---

⁶⁸ Ova se Uredba ne primjenjuje na usluge navedene u članku 3. točkama od (a) do (m) i članku 3. točki (o) Direktive 2007/64/EZ.

U nastavku Uredbe date su definicije pojmove koji se u njoj koriste („finansiranje terorizma“, „pranje novca“, „novčana sredstva“, „račun za plaćanje“, „jedinstvena identifikaciona oznaka transakcije“, itd).⁶⁸

Obaveze pružaoca platnih usluga

Informacije koje su priložene prenosu novčanih sredstava

Pružaoc platnih usluga osigurava da prenosima novčanih sredstava budu priložene sledeće informacije o platiocu:

- (a) ime platioca;
- (b) primačev broj računa za plaćanje; i
- (c) adresu platioca, broj službenog ličnog dokumenta, identifikacioni broj klijenta ili datum i mesto rođenja.

Pružaoc platnih usluga osigurava da prenosima novčanih sredstava budu priložene sledeće informacije o primaocu:

- (a) ime primatelja; i
- (b) primačev broj računa za plaćanje.

Pre prenošenja novčanih sredstava pružaoc platnih usluga treba da proveri tačnost informacija na osnovu dokumenata, podataka ili informacija pribavljenih iz pouzdanog i nezavisnog izvora, jer se pre provere ne može vršiti nikakv prenos novčanih srestava.

Prenosi novčanih sredstava unutar Unije

Svi pružaoci platnih usluga koji su uključeni u lanac plaćanja ukoliko imaju poslovno sedište u Uniji, uz prijenos novčanih sredstava prilaže minimum broj računa za plaćanje platioca i primaoca ili jedinstvenu identifikacionu oznaku transakcije.

Nezavisno od napred navedenog, platičev pružaoc platnih usluga dužan je u roku od tri radna dana od primanja zahteva za informacijama od primaoca pružaoca platnih usluga ili posredničkog pružaoca platnih usluga, da stavi na raspolaganje sledeće:

(a) za prenose novčanih sredstava u iznosu većem od 1 000 EUR, bilo da se ti prenosi provode u jednoj transakciji ili u više povezanih transakcija, informacije o platiocu ili primaocu;

(b) za prenose novčanih sredstava u iznosu koji ne prelazi iznos od 1 000 evra i za koje se ne čini da su povezani s drugim prenosima novčanih sredstava koji, zajedno s dotičnim prenosom, prelaze iznos od 1 000 evra, najmanje: i. imena platioca i primaoca; i ii. brojeve računa za plaćanje platioca i primaoca ili, jedinstvena identifikaciona oznaka transakcije.

⁶⁸ Član 3. Uredbe

Prenosi novčanih sredstava izvan Unije

U slučaju prenosa putem grupne datoteke pojedinačnog platnog platioca, pri čemu primaoc pružaoci platnih usluga imaju poslovno sedište izvan Unije, ne primjenjuje se odredba koja važi za pojedinačne prenose grupisane u datoteci, pod uslovom da grupna datoteka sadrži napred navedene informacije i da su informacije proverene u skladu sa propisom i da pojedinačni prenosi sadrže broj platnog varačuna za plaćanje ili jedinstvenu identifikacionu oznaku transakcije.

U Uredbi je naveden izuzetak ako se radi o prenosu novčanih sredstava čiji pojedinimačni ili povezani iznos ne prelazi 1000 evra.

Otkrivanje informacija o platiocu ili primaocu koje nedostaju

Primaoc pružaoc platnih usluga mora da uvede efikasne postupke za otkrivanje da li u razmeni ponuka ili u sistemu plaćanja i naknade koji se upotrebljava za realizaciju prenosa novčanih sredstava polja koja se odnose na informacije o platiocu i primaocu popunjena slovima ili znakovima koji su dopušteni u skladu s pravilima tog sistema.

U slučaju prijenosa novčanih sredstava u iznosu većem od 1 000 evra, bilo da se ti prenosi realizuju u jednoj transakciji ili u više povezanih transakcija, pre knjiženja primaoc vogačuna za plaćanje ili pre nego što novčana sredstva budu dostupna primaocu, primaoc pružaoc platnih usluga proverava tačnost informacija o primaocu na osnovu dokumenata, podataka ili informacija dobijenih iz pouzdanog i nezavisnog ali nespomognog izvora.

U slučaju prijenosa novčanih sredstava u iznosu koji ne premašuje 1 000 EUR i koji se ne čine povezanim s drugim prijenosima novčanih sredstava koji zajedno s predmetnim prijenesom premašuju 1 000 EUR primateljev pružatelj platnih usluga ne treba provjeriti informacije o primatelju, osim ako primateljev pružatelj platnih usluga: (a) izvrši isplatu novčanih sredstava u gotovini ili u anonimnom elektroničkom novcu; ili (b) ima opravdane osnove za sumnju u pranje novca ili financiranje terorizma.

Prenosi novčanih sredstava pri kojima informacije o platiocu ili primaocu nedostaju ili su nepotpune

Primaoc pružaoc platnih usluga sprovodi efikasne postupke koji se zasnivaju na riziku, uključujući postupke koji se zasnivaju na proceni rizika, za utvrđivanje treba li realizovati, odbiti ili suspendovati prenos novčanih sredstava kome nedostaju potrebne i potpune informacije o platiocu i primaocu te za preduzimanje odgovarajućih daljnjih mera.

Ukoliko primaoc pružaoc platnih usluga prilikom primanja prenosa novčanih sredstava otkrije da neophodne informacije nedostaju ili su nepotpune ili nisu popunjene

slovima ili znakovima dopuštenim u skladu s konvencijama sistema razmene poruka ili sistema plaćanja i naknade, primačev pružaoc platnih usluga na osnovu procene rizika odbija prenos ili traži potrebne informacije o platiocu i primaocu, pre ili posle nego što knjiži primačev račun za plaćanje ili učini sredstva dostupnim primaocu.

U slučaju kada pružatelj platnih usluga ponovljeno ne pruži potrebne informacije o platiocu ili primaocu, primačev pružaoc platnih usluga preduzima korake koji za početak mogu uključivati slanje upozorenja i postavljanje rokova, pre odbijanja budućih prenosa novčanih sredstava od tog pružaoca platnih usluga ili pre ograničavanja ili prekidanja poslovnog odnosa sa tim pružaocem platnih usluga. Primačev pružaoc platnih usluga o tome nepružanjui o preduzetim koracima obaveštava organe nadležne za nadziranje usklađenosti sa odredbama u pogledu borbe protiv pranja novca ili finansiranja terorizma.

Procena, izveštavanje i čuvanje informacija

Primačev pružaoc platnih usluga informacije o platiocu ili primaocu koje nedostaju ili su nepotpune uzima u obzir kao činjenicu u proceni da li prenos novčanih sredstava ili bilo koja sa tim povezana transakcija sumnjivi i da li treba ih prijaviti finansijsko-obaveštajnoj jedinici(FOJ), u skladu sa predmetnom Direktivom.

Posrednički pružaoci platnih usluga osiguravaju da se sve primljene informacije o platiocu i primaocu priložene prenosu novčanih sredstava čuvaju uz prenos sredstava.

Otkrivanje nedostajućih informacija o platiocu ili primaocu

Posrednički pružaoc platnih usluga uvođe efikasne procedure u cilju otkrivanja da li su u sistemu razmene poruka ili u sistemu plaćanja i naknade koji se koristi za realizaciju prenosa novčanih sredstava kolone koja se odnose na informacije o platiocu i primaocu popunjene slovima ili znakovima dopuštenim u skladu sa konvencijama tog sistema.

Posrednički pružaoc platnih usluga uvođe efikasne postupke, uključujući, prema potrebi, ex-post praćenje ili praćenje u realnom vremenu, za otkrivanje nedostajućih informacija o platiocu ili primaocu za prenose novčanih sredstava bilo da su primaoci i pružaoci platnih usluga sa stalnim sedištem na taritoriji ili izvan teritorije Unije.

Prenosi novčanih sredstava pri kojima nedostaju informacije o platiocu ili primaocu

Posrednički pružaoc platnih usluga uspostavlja efikasne postupke koji se zasnivaju na proceni rizika za utvrđivanje da li treba izvršiti, odbiti ili suspendovati prenos novčanih sredstava kome nedostaju potrebne informacije o platiocu i primaocu i za preduzimanje odgovarajućih daljnjih mera.

Ako posrednički pružaoc platnih usluga prilikom primanja prenosa novčanih sredstava otkrije da primljenim informacijama nedostaju ili iste nisu popunjene slovima ili znakovima dopuštenim u skladu s konvencijama sistema razmene poruka ili sistema plaćanja i naknade kako je propisano, on na osnovu procene rizika odbija prenos novčanih sredstava ili traži potrebne informacije o platiocu i primaocu, pre ili posle prenošenja novčanih sredstava.

U slučaju kada pružaoc platnih usluga ponovljeno ne pruži zahtevane informacije o platiocu ili primaocu, posrednički pružaoc platnih usluga preduzima korake, koji za početak mogu uključivati slanje upozorenja i postavljanje rokova, pre odbijanja budućih prenosa novčanih sredstava od tog pružaoca platnih usluga ili pre ograničavanja ili prekidanja poslovnog odnosa sa tim pružaocem platnih usluga.

Posrednički pružaoc platnih usluga o tom nepružanju i o preduzetim koracima obaveštava organe nadležne za nadzor usklađenosti sa odredbama u pogledu borbe protiv pranja novca ili finansiranja terorizma, a u slučaju sumnjivih transakcija dužan je da prijavi FOJ-u.⁶⁸

Informisanje, zaštita podataka i čuvanje evidencije

Pružanje informacija

Pružaoci platnih usluga u celini i bez odlaganja, između ostalog putem centralne kontaktne tačke, ako je takva tačka utvrđena, i u skladu sa proceduralnim zahtevima utvrđena u nacionalnom pravu države članice u kojoj imaju stalno sedište, odgovaraju na upite isključivo tela nadležnih za sprečavanje i suzbijanje pranja novca ili finansiranja terorizma u toj državi članici u pogledu informacija koje se zahtevaju na osnovu predmetne Uredbe.

Zaštita podataka

Obrađa ličnih podataka propisanih predmetnom Uredbom ugrađuje se u nacionalno pravo. Lični podaci koje na osnovu predmetne Uredbe obrađuje Komisija ili evropski nadzorni organi podležu propisanoj Uredbi.⁶⁹

Lične podatke pružaoci platnih usluga na osnovu predmetne Uredbe obrađuju isključivo za potrebe sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma i oni se ne smeju dodatno obrađivati na način koji nije u skladu sa tim potrebama i ne smeju se koristiti u komercijaln svrhe.

Čuvanje evidencije

---

⁶⁸ Član 5-13. Uredbe

⁶⁹ Uredba (EZ) br. 45/2001.

Informacije o platiocui primaocu ne čuvaju se duže nego što je nužno potrebno. Oni čuvaju evidenciju o informacijama o platnim uslugama tokom pet godina.

Nakon isteka pet godina pružaoći platnih usluga obezbeđuju brišanje ličnih podataka, osim ako je drugačije predviđeno nacionalnim pravom kojim se utvrđuje u kojim slučajevima pružaoći platnih usluga mogu ili moraju duže čuvati podatke.⁶⁸

Sankcije i praćenje

Administrativne sankcije i mere

Države članice samostalno utvrđuju pravila o administrativnim sankcijama i mera koje se primenjuju u slučaju kršenja odredbi predmetne Uredbe i preduzimaju potrebne mere u cilju obezbeđivanja njene primene.

Sankcije i mere moraju biti efikasne, proporcionalne i odvraćajuće za potencijalne prekršioce ili će primeniti relevantne odredbe postojećeg krivičnog prava o čemu obaveštavaju Komisiju i Zajednički odbor evropskih nadzornih tela.

Pri izvršavanju svojih ovlašćenja nametanja administrativnih sankcija i mera nadležni organi blisko sarađuju u cilju obezbeđivanja da administrativne sankcije ili mere proizvode željene rezultate i usklađuju svoje delovanje kada se radi o prekograničnim slučajevima.

Države članice obezbeđuju da se pravna lica mogu smatrati odgovornim ako je nedostatak nadzora ili kontrole od strane ovlašćenih organa omogućio da lice koje je podređeno tom pravnom licu počini kršenje propisa u korist tog pravnog lica.

Pri izvršavanju svojih ovlašćenja u pogledu nametanja administrativnih sankcija i mera nadležna tela blisko sarađuju kako bi osigurala da te sankcije ili mere daju željene rezultate i koordiniraju svoje delovanje kada se bave prekograničnim slučajevima.

Objavljivanje sankcija i mera i praćenje primene Uredbe

Nadležna tela dužna su da u skladu sa predmetnom Uredbom, objavljaju propisane administrativne sankcije i mera, bez neopravdanog odlaganja, uključujući informacije o vrsti i prirodi kršenja i identitetu odgovornih lica, ako je to potrebno i srazmerno nakon pojedinačne evaluacije.

Države članice uspostavljaju efikasne mehanizme u cilju podsticanja prijava u slučajevima kršenja predmetne Uredbe nadležnim organima.

Ti mehanizmi uključuju minimum elemente navedene u predmetnoj Direktivi (EU).

---

⁶⁸ Članovi 14-16. Uredbe

Informacije o platiocu i primaocu ne čuvaju se duže nego što je nužno potrebno. Oni čuvaju evidenciju o informacijama o platnim uslugama tokom pet godina.

Nakon isteka pet godina pružaoci platnih usluga obezbeđujubrisanje ličnih podataka, osim ako je drugačije predviđeno nacionalnim pravom kojim se utvrđuje u kojim slučajevima pružaoci platnih usluga mogu ili moraju duže čuvati podatke.⁶⁸

Sankcije i praćenje

Administrativne sankcije i mere

Države članice samostalno utvrđuju pravila o administrativnim sankcijama i meraima koje se primenjuju u slučaju kršenja odredbi predmetne Uredbe i preduzimaju potrebne mere u cilju obezbeđivanja njene primene.

Sankcije i mere moraju biti efikasne, proporcionalne i odvraćajuće za potencijalne prekršioce ili će primeniti relevantne odredbe postojećeg krivičnog prava o čemu obaveštavaju Komisiju i Zajednički odbor evropskih nadzornih tela.

Pri izvršavanju svojih ovlašćenja, nametanja administrativnih sankcija i mera nadležni organi blisko sarađuju u cilju obezbeđivanja da administrativne sankcije ili mere proizvode željene rezultate i usklađuju svoje delovanje kada se radi o prekograničnim slučajevima.

Države članice obezbeđuju da se pravna lica mogu smatrati odgovornim ako je nedostatak nadzora ili kontrole od strane ovlašćenih organa omogućio da lice koje je podređeno tom pravnom licu počini kršenje propisa u korist tog pravnog lica.

Pri izvršavanju svojih ovlašćenja u pogledu nametanja administrativnih sankcija i mera nadležna tela blisko sarađuju kako bi osigurala da te sankcije ili mere daju željene rezultate i koordiniraju svoje delovanje kada se bave prekograničnim slučajevima.

Objavljivanje sankcija i mera i praćenje primene Uredbe

Nadležna tela dužna su da u skladu sa predmetnom Uredbom, objavljaju propisane administrativne sankcije i mere, bez neopravданog odlaganja, uključujući informacije o vrsti i prirodi kršenja i identitetu odgovornih lica, ako je to potrebno i srazmerno nakon pojedinačne evaluacije.

Države članice uspostavljaju efikasne mehanizme u cilju podsticanja prijava u slučajevima kršenja predmetne Uredbe nadležnim organima.

Ti mehanizmi uključuju minimum elemente navedene u predmetnoj Direktivi (EU).

Pružaoci platnih usluga u saradnji s nadležnim organima uspostavljaju za svoje zaposlene ili lica u sličnom položaju primerene interne postupke za interno prijavljivanje

⁶⁸ Članovi 14-16. Uredbe

kršenja sigumim, nezavisnim, posebnim i anonimnim kanalom, srazmerno prirodi i veličini doličnog pružaoca platnih usluga.

Države članice od nadležnih organa zahtevaju da efiksano prate i preduzimaju mere potrebne za obezbeđenje usklađenosti sa predmetnom Uredbom i uspešnim mehanizmima podstiču prijavljivanje kršenja odredaba predmetne Uredbe na dležnim organima, posebno uzimajući u obzir prekogranične slučajeve.⁶⁸

U postupku primene Uredbe Komisiji pomaže Odbor za sprečavanje pranja novca i finansiranja terorizma.⁶⁹

Sporazumi sa zemljama i područjima koji ne čine deo područja Unije

Komisija može ovlastiti bilo koju državu članicu da zaključi sporazum sa trećom zemljom ili sa teritorijom izvan područja primene UEU-a i UFEU-a, („dotična zemlja ili područje”), koji sa drži odstupanja od predmetne Uredbe, čime bi se omogućilo da se prenosi novčanih sredstava između te zemlje ili teritorije i predmetne države članice tretiraju kao prenosi novčanih sredstava unutar te države članice, samo ukoliko su ispunjeni propisani uslovi. Zahtev za takvo izuzeće država podnosi Komisiji uz koji prilaže sve informacije potrebne za procenu odobravanja tog zahteva.

U roku od mesec dana od prijema svih informacija koje smatra potrebnim za procenu zahteva, Komisija o tome obaveštava državu članicu koja je podnela zahtev i prosleđuje kopije zahteva drugim državama članicama.

Komisija u roku od tri meseca donosi odluku o podnetom zahtevu za izuzeće, ali u svakom slučaju Komisija donosi odluku o tome u roku od 18 meseci od dana prijema zahteva.

U Uredbi su navedeni slučajevi u kojima je pojedinim državama dato takvo izuzeće.⁷⁰

Stupanje Uredbe na snagu

Uredba EU 2015/847. uprimenije od 26. juna 2017. godine i u celini je obvezujuća i neposredno se primenjuje u svim državama članicama Unije.⁷¹

5.4. WOLFSBERG PRINCIPI

---

⁶⁸ Članovi 17-22. Uredbe

⁶⁹ Navedeni odbor je odbor u smislu Uredbe (EU) br. 182/2011.

⁷⁰ Članovi 23-24. Uredbe

⁷¹ Član 27. Uredbe

Wolfsberg Principi se takođe bave problemima pranja novca. Sastanak na kome su ovi principi bili utvrđivani održan je u mesti Wolfsberg u Švajcarskoj i po tome su ovi principi dobili naziv „Wolfsberg Principi za Borbu protiv pranja novca“. Ovi Principi su stupili na snagu u 2000. godini i predstavljaju odgovor finansijskog sektora na potencijalne probleme pranja novca.⁶⁸

Jedanaest vodećih svetskih banaka je zaključilo ugovor i utvrdilo principe za vođenje međunarodnog privatnog bankarstva u borbi protiv pranja novca i prenošenja njegovih efekata između različitih zemalja.

Principi predstavljaju grupu mera koje treba da budu uspostavljene u borbi za sprečavanje pranja novca, i oni se prvenstveno odnose na pregled mera koje se primenjuju na globalnom finansijskom bankarskom tržištu.

Ovi principi ukazuju na potrebu preduzimanja mera opreznosti kod uspostavljanja odnosa banaka i fizičkih i pravnih lica u okviru sektora privatnog bankarstva. Posebna pažnja kod ovih odnosa klijent-banka treba, prema ovim principima, da bude usmerena na otkrivanje i uočavanje neobičnih bankarskih transakcija koje odudaraju od redovnih bankarskih transakcija.

Posebna pažnja kod donošenja pomenutih principa bila je usmerena na zaštitu identiteta klijenata koji otvaraju račune u privatnim bankama. Prema odredbama ovih principa uspostavljena je mogućnost da se u ime klijenata, kada oni zahtevaju anonomnost, kao korisnici računa mogu pojaviti treća lica ili firme.

Princip legitimisanja trećih lica kao korisnika računa, u slučajevima kada pravi vlasnici računa zahtevaju potpunu anonimnost, ustanovljeno je kao geslo u poslovanju banaka koje su prihvatile Wolfsberg principi i one se ovih principa striktno pridržavaju.

Wolfsberg principi su tokom godina od svog inicijalnog uspostavljanja i sa držaja prošireni uvođenjem novih principa i to :

- Dopuna osnovnih Wolfsberg principa iz 2000. godine proširena je na sastanku grupe 2002. godine;
- Wolfsberg principi su januara 2002. godine dopunjeni principima za sprečavanje finansiranja terorizma;
- Iste godine, u novemburu mesecu, doneti su principi vezani za rad korespondentskih banaka;
- Septembra 2003. godine uvedeni su principi za otkrivanje i istraživanje pranja novca;
- 2006. godine uvedeni su principi vezani za borbu protiv korupcije.

Privatne banke koje su učestvovalile u sklapanju dogovora i utvrđivanju principa za vođenje međunarodnog privatnog bankarstva su sledeće banke :

1. BN Amro Bank NV, Holandija
2. Deutsche Bank AG, Nemačka
3. Banco Santander Central Hispano, S.A., Španija
4. HSBC Holdings plc, Engleska
5. Bank of Tokyo-Mitsubishi, ltd, Japan
6. J.P.Morgan Chase, SAD

---

125. J.Robinson, „Money Laundering the Worlds Third Largest Business“, Risk Books, 24.11.2005., strana 36.

1. Barclays Bank plc, Engleska
2. Societe Generale, Francuska
3. Citigroup, SAD
4. UBS AG, Švajcarska
5. Credit Suisse Group, Švajcarska

Spisak banaka potpisnica Wolfsberg principa je impresivan i na njemu su zastupljene najveće privatne banke na svetu.

Očigledno je da su vlasnici najvećih banaka na svetu našli zajednički interes u uspostavljanju principa koji će im omogućiti još lakše poslovanje kako u svojim zemljama tako i na globalnom nivou. Usvojeni principi omogućavaju im da se na svetskom tržištu kapitala ravnopravno ponašaju i ophode prema svojoj klijenteli kojoj su usvajanjem principa omogućili maksimalnu zaštitu na svetskom tržištu.

Treba reći da principi koje su usvojile najveće svetske banke ne znače, i ne mogu biti, istovremeno i odustajanje od principa koji su usvojeni konvencijama UN, Preporukama FATF ili Strasburškom konvencijom. Ovi principi predstavljaju usaglašavanje principa iz konvencija sopstvenim potrebama bez izbegavanja ili zaobilazeњa odredbi ovih konvencija. U suprotnom to bi značilo da su se ove banke postavile iznad sistema svojih domicilnih država i iznad sistema koji je uspostavljen u čitavom svetu.

5.5.SPORAZUM EGMONT

U periodu posle 2000-te godine u svetu je osnovan veći broj specijalizovanih vladinih agencija koje se bave prikupljanjem i čuvanjem dokumentacije koja se odnosi na krivična dela pranja novca.

Ova tela, agencije, nazivaju se „finansijske obaveštajne jedinice“ (Financial Intelligence Units) ili skraćeno FIU, odnosno FOS kod nas.

Ove jedinice u poslednje vreme dobijaju na značaju i njihova uloga u borbi za sprečavanje pranja novca postaje sve važnija.⁶⁸

FIU se neprekidno usavršavaju i postaju efikasne komponente u za sprečavanje pranja novca. Njihov rad naročito je značajan za sudke organe kojima su od velike pomoći. Oni predstavljaju centralizovane baze podataka u kojima se čuvaju informacije o pranju novca i vrše razmenu tih podataka sa drugim istorodnim agencijama.

Rad FIU može se ukratko opisati tako da one predstavljaju centralne biroe za skupljanje informacija o finansijskom poslovanju, analiziraju ove podatke a zatim ih dostavljaju odgovarajućim vladinim organima, kao vrstu pomoći u nacionalnoj borbi protiv pranja novca.

---

126. P.A.Schott, „Reference Guide to Anti Money Laundering and Combating the financing of Terrorism“, Zetian Press, 01.06.2004., strana 16.

Uloga FIU ne završava se sa tim prikupljanjem, analizom i dostavljanjem informacija. Ove agencije mogu se u delokrugu svojih ovlašćenja baviti i aktivnostima vezanim za istražne radnje ili krivično gonjenje.

Sporazum Egmont predstavlja glavni forum za rad FIU kako bi se one povezale jedna sa drugom i radile na identifikaciji i rešavanju zajedničkih problema.

Tokom tri godine rada ova organizacija je sa prvobitnih 14 povećala članstvo na 38 članica.

Članice Sporazuma Egmont su : Aruba, Australija, Austrija, Belgija, Hrvatska, Kipar, Češka, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Hong Kong, Mađarska, Island, Irska, Ostrvo Man, Italija, Luksemburg, Meksiko, Monako, Holandija, Holandski Antili, Novi Zeland, Norveška, Panama, Paragvaj, Slovačka, Slovenija, Švedska, Švajcarska, Tajvan, Turska, Velika Britnija i Sjedinjene Američke Države.

Pored navedenih članica, Sporazum Egmont u ovom trenutku još 20 FIU agencija koristi i povezano je na Bezbednu Egmont mrežu („Egmont Secure Web“).

Egmont mreža i dalje predstavlja nezamenljivo tehnološko oruđe, virtuelnu FIU informacionu magistralu za pristup osetljivim, šifrovanim i zaštićenim informacijama.

PRILOG - STUDIJA SLUČAJA

**Posledice neusaglašenosti domaćih propisa o bankama sa
pravnim tekovinama Evropske unije**

STUDIJA SLUČAJA

PONIŠTENJE ODREDBE O VALUTNOJ KLAUZULE KOD STAMBENIH KREDITA ZBOG NEPOŠTEHODREDBI U UGOVORIMA

Opšte je poznato da je, pre nekoliko godina, Evropski sud pravde poništio odredbe o valutnoj klauzuli (švajcarska formula) kod ugovora o stambenim kreditima, zbog nepoštenih odredbi u tim ugovorima, protivno odredbama Direktive 13/1993. Evropske unije. U nastavku dajemo ceo proces koji se odvijao u Srbiji da bi se postupiko po odredbama pomenutog suda.

A)NEPOŠTOVANJE ČLANA 78. SSP O ZAŠТИTI POTROŠAČA

Iako je bila obavezna prema članu 78. SSP Srbija nije svoju propise u toj oblasti usaglasila sa pravnim tekovinama Evropske unije, što se može videti iz teksta koji sledi.

Član 78. SSP

,„Zaštita potrošača

Ugovorne strane će saradivati kako bi usaglasile standarde zaštite potrošača u Srbiji sa standardima u Zajednici. Delotvorna zaštita potrošača je nužna kako bi se obezbedilo valjano funkcionisanje tržišne ekonomije i ta zaštita će zavisiti od razvoja administrativne infrastrukture radi osiguranja nadzora nad tržištem i sprovođenja zakona u ovoj oblasti.

U tom cilju, a u njihovom zajedničkom interesu, strane će podsticati i obezbediti:

- Politiku aktivne zaštite potrošača u skladu sa komunitarnim pravom, uključujući veću informisanost i razvoj nezavisnih organizacija;
- Usklađivanje zakonodavstva o zaštiti potrošača u Srbiji sa zaštitom koja je na snazi u Zajednici;
- Delotvornu pravnu zaštitu potrošača radi poboljšanja kvaliteta potrošačke robe i održavanja odgovarajućih standarda bezbednosti;
- Nadzor nad sprovođenjem pravila od strane nadležnih organa i omogućavanje pristupapravdi u slučaju spora;
- Razmenu informacija o opasnim proizvodima.“

B)NIJE POŠTOVANA DIREKTIVA VEĆA 93/13/EEZ OD 5.4.1993.

O NEPOŠTEMODREDBAMA U POTROŠAČKIM UGOVORIMA

U navedenoj Direktivi, decidno je navedeno da kupac usluga mora unapred znati šta daje i pod kojim uslovima i šta dobija i pod kojim uslovima, što sugovorne strane u kreditu propustile da učine u ugovorima o stambenim kreditima.

„Član 3.

1.Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti sa slovom u dobroj veri,na štetu potrošača prouzrokuje znatniju neravnotežu u pravima i obavezama stranaka, proizašlih iz ugovora.“

2.Uvek se smatra da se o nekoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je ona sastavljena unapred pa potrošač nije mogao uticati na njen sadržaj, posebno u kontekstu unapred formulisanog standardnog ugovora.“

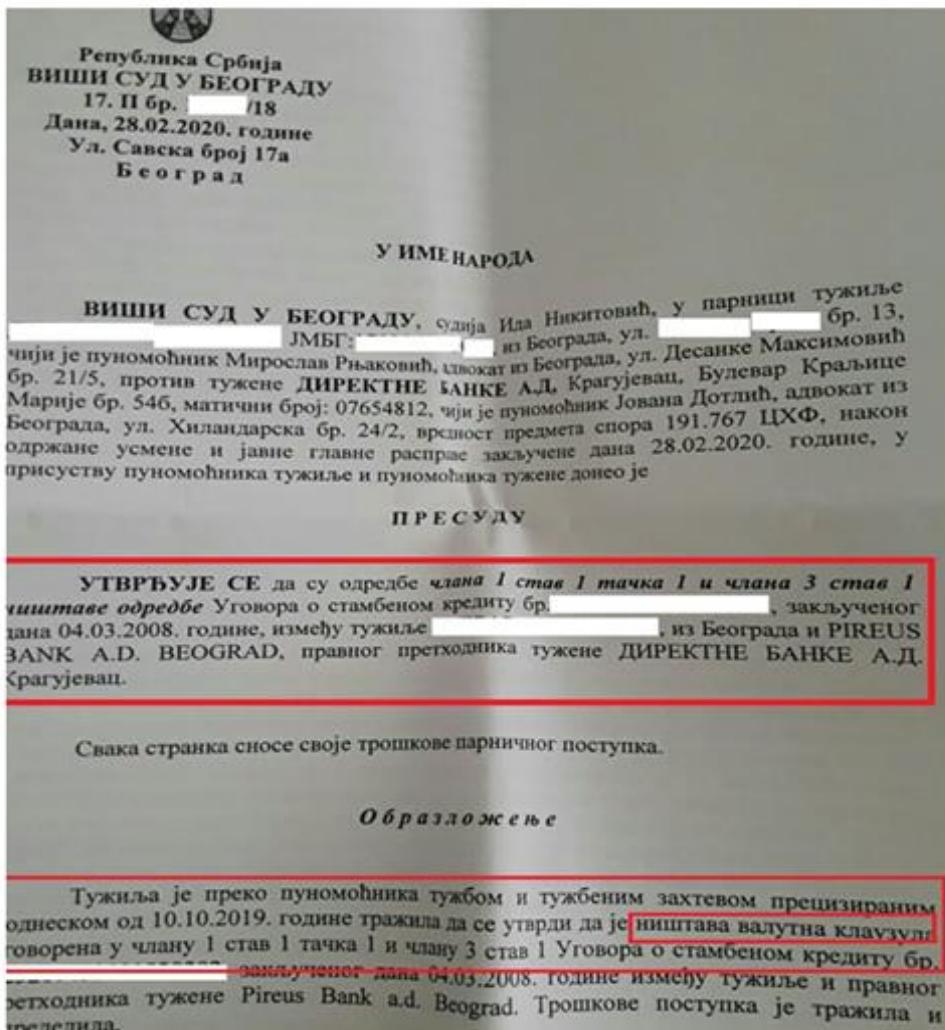
Napomena: Države članice bile su dužne da u svoje zakonodavstvo ovu direktivu ugrade do kraja 1994. Godine.

C).DIREKTIVA EU 13/93 NIJE UGRAŠENA U DOMAĆE ZAKONODAVSTVO

Direktiva EU 13/93 nije ugrađena u domaće zakone i to u:

- Zakon o bankama,
- Zakon o zaštiti potrošača
- Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga.

D)VIŠI SUD UTVRDIO NEPOŠTENE ODREDBE U UGOVORU

E) VRHOVNI KASACIONI SUD SRBIJE ZAUZEAO STAV: BANKE DA DOKAŽU DA SU ZA PLASMAN ZADUŠILE ISTO U ŠVAJCARSKI FRANCIMA¹⁶⁴

¹⁶⁴ Izvor: web sajt Višeg suda u Beogradu

Vrhovni kasacioni sud (VKS) zauzeo je danas stav da je ništavna odredba ugovora o stambenim kreditima indeksiranim u švajcarskim francima, ukoliko banka nije dostavila dokaz da se ona zadužila u toj valuti za plasman odobrenih sredstava i sugerije kao privremenu meru zabranu aktiviranja hipoteke.

Ovaj stav povodom punovažnosti valutne klauzule kod ugovora o kreditu u švajcarskim francima i konverzije, obavezujući samo za sudije Vrhovnog kasacionog suda, a nižestepeni sudovi mogu da donose i suprotne odluke, ali će rizikovati da im te odluke u postupku revizije koja se vodi pred VKS, budu ukinute.

Prema stavu građanskog odeljenja VKS, valutna klauzula se može pravno valjano ugovoriti u cilju očuvanja jednakosti uzajamnih davanja - tržišne vrednosti dinarskog iznosa plasiranog i vraćenih kreditnih sredstava koja se utvrđuju indeksiranjem kursa evra.

Međutim, VKS kaže da je ništava odredba ugovora o kreditu o indeksiranju dinarskog duga primenom kursa švajcarskog franka, koja nije utemeljena u pouzdanom pisanim dokazu da je banka plasirana dinarska sredstva pribavila posredstvom sopstvenog zaduženja u toj valuti i da je pre zaključenja ugovora korisniku kredita dostavila potpunu pisani informaciju o svim poslovnim rizicima i ekonomsko-finansijskim posledicama koje će nastati primenom takve klauzule.

Ugovor o kreditu proizvodi pravno dejstvo i nakon utvrđenja ništavosti klauzule o indeksaciji duga primenom kursa CHF.

- U tom slučaju, ugovor će se izvršiti konverzijom uz očuvanje jednakosti uzajamnih davanja
- tržišne vrednosti datog kredita utvrđene na osnovu kursa evra na dan zaključenja ugovora i isplatu kamate u visini određenoj ugovorima o kreditu iste vrste i trajanja, zaključenim sa valutnom klauzulom u evrima između istog davaoca kredita i drugih korisnika kredita čije se dugovanje utvrđuje primenom kursa evra - navodi se u stavu VKS.

VKS je ukazao da će u parničnom postupku u kome se odlučuje o pravnoj valjanosti ugovora o kreditu, odnosno ugovorne klauzule o indeksaciji duga u CHF, sud na predlog tužioca (korisnika kredita) odrediti privremenu meru kojom se davaocu kredita (banci) zabranjuje realizacija sredstava obezbeđenja i izvršenje ugovorne obaveze korisnika kredita, ukoliko već nije pokrenuto izvršenje radi realizacije sredstava obezbedenja.

To znači da će na predlog zaduženog građana sud izdati privremenu meru kojom se banchi zabranjuje aktiviranje hipoteke.

U slučaju kada je postupak izvršenja radi realizacije sredstava obezbeđenja duga iz kredita već pokrenut, sud odnosno javni izvršitelj će na zahtev izvršnog dužnika odložiti izvršenje bez polaganja jemstva, naveo je VKS.

Predsednik VKS Dragomir Milojević izjavio je da će stav koji bude usvojen obavezati sudije Vrhovnog kasacionog suda da će nižestepeni sudovi moći da donose i suprotne odluke, ali da će po reviziji slučajevi doći u VKS.

**F)PRESUDA ZBOG NEPOŠTETEN PRAKSE BANKE
DA MENJA KAMATNU STOPU NA OSNOVU
AKTA O POSLOVNOJ POLITICI BANKE**

Republika Srbija
VRHOVNI KASACIONI SUD
Rev 1615/2016
16.05.2018. godine
Beograd

U IME NARODA

Vrhovni kasacioni sud u veću sastavljenom od sudija: Predraga Trifunovića, predsednika veća, Zvezdane Lutovac, Jelene Borovac, Branka Stanića i Gordane Ajnšpiler Popović, članova veća, u parnici tužilaca AA i BB, oboje iz ..., čiji je zajednički punomoćnik Miroslav Rnjaković, advokat iz ..., protiv tuženog VV ..., čiji je punomoćnik Nemanja Aleksić, advokat iz ..., radi utvrđenja i sticanja bez osnova, odlučujući o reviziji tužene izjavljenoj protiv presude Apelacionog suda u Beogradu Gž 740/16 od 24.02.2016. godine, u sednici održanoj 16.05.2018. godine, doneo je

P R E S U D U

PRIHVATA SE odlučivanje o reviziji tužene izjavljenoj protiv presude Apelacionog suda u Beogradu Gž 740/16 od 24.02.2016. godine, kao izuzetno dozvoljenoj.

DELIMIČNO SE ODBIJA kao neosnovana revizija tužene izjavljena protiv presude Apelacionog suda u Beogradu Gž 740/16 od 24.02.2016. godine u odnosu na utvrđenje apsolutne ništavosti člana 4. stav 7. Ugovora o stambenom kreditu broj ... zaključenog 09.10.2007. godine između tužioca i tužene u delu kojim je ugovoren da se visina kamatne stope i način obračunavanja i naplate automatski usklađuju „sa ... izmenama akata poslovne politike banke“.

USVAJA SE revizija tužene, **UKIDAJU SE** presude Apelacionog suda u Beogradu Gž 740/16 od 24.02.2016. godine i Trećeg osnovnog suda u Beogradu P 2032/15 od 31.08.2015. godine u preostalom delu i predmet u tom delu vraća prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Rev 1615/2016

O b r a z l o ž e n j e

Presudom Apelacionog suda u Beogradu Gž 740/16 od 24.02.2016. godine, odbijena je kao neosnovana žalba tužene i potvrđena presuda Trećeg osnovnog suda u Beogradu P 2032/15 od 31.08.2015. godine. Tom presudom, stavom prvim izreke, usvojen je tužbeni zahtev tužioca i utvrđeno da je apsolutno ništava odredba člana 4. stav 7. Ugovora o stambenom kreditu br. ... zaključenog 09.10.2007. godine između tužioca i tužene kojim je ugovoren da se visina kamatne stope i način obračunavanja i naplate automatski usklađuje „sa ... izmenama akata poslovne politike banke“. Stavom drugim izreke, tužena je obavezana da tužiocu po osnovu neosnovanog obogaćenja isplati pojedinačno označene dinarske mesečne iznose počev od novembra meseca 2007. godine pa zaključno sa februarom mesecom 2014. godine sa zakonskom zateznom kamatom na te iznose počev od 02. u narednom mesecu u odnosu na

tekući mesec, do konačne isplate. Stavom trećim izreke, tužena je obavezana da tužiocu naknadi troškove parničnog postupka od 209.838,00 dinara.

Protiv navedene pravnosnažne presude donete u drugom stepenu tužena je blagovremeno izjavila reviziju zbog pogrešne primene materijalnog prava, sa predlogom da Vrhovni kasacioni sud o reviziji odluci na osnovu člana 404. ZPP („Službeni glasnik RS“, br.72/11, 55/14), zbog razmatranja pitanja od opštег interesa i radi ujednačavanja sudske prakse.

Vrhovni kasacioni sud je prihvatio predlog tužene za odlučivanje o njenoj reviziji kao izuzetno dozvoljenoj jer je našao da su za to ispunjeni uslovi iz člana 404. ZPP, s obzirom da postoji potreba da se razmotre pitanja od opštег interesa u pogledu punovažnosti odredbe o promeni ugovorne kamatne stope u zavisnosti od izmene akata poslovne politike tužene banke i njenog pravnog dejstva na sudbinu ugovora o stambenom kreditu sa valutom u švajcarskim francima, odnosno na pravne posledice ništavosti takve ugovorne odredbe. Ovo sporno pitanje značajno je i sa stanovišta ujednačavanja sudske prakse.

Ispitujući pravilnost pobijane presude u smislu člana 408. ZPP Vrhovni kasacioni sud je našao da revizija nije osnovana u delu koji se odnosi na utvrđenje apsolutne ništavosti ugovorne odredbe o promeni ugovorne kamatne stope u zavisnosti od izmene akata poslovne politike tužene banke, ali da je osnovana u preostalom delu zbog pogrešne primene materijalnog prava.

Donošenjem pobijane presude nije učinjena bitna povreda odredaba parničnog postupka iz člana 374. stav 2. tačka ZPP, na koju revizijski sud pazi po službenoj dužnosti.

Prema utvrđenom činjeničnom stanju, tužiocu kao korisnici kredita i tužena banka kao davalac kredita, zaključili su 09.10.2007. godine ugovor o stambenom kreditu broj ..., kojim je banka odobrila korisnicima kredita dugoročni namenski kredit od 164.400,00 CHF u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu NBS na dan puštanja

Rev 1615/2016

kredita u tečaj, sa rokom otplate do 31.10.2031. godine (na 24 godine) radi plaćanja dela kupoprodajne cene za dvoiposoban stan. Članom 4. je ugovoreno da će korisnici kredita na dugovani iznos glavnice, a počev od dana puštanja u korišćenje pa do konačne otplate kredita, plaćati banci kamatu po stopi koja iznosi šestomesečni LIBOR za CHF zaokružen na gornju četvrtinu plus 5,20% na godišnjem nivou (kamatna stopa). Stavom 2. istog člana je predviđeno da će banka kamatnu stopu uskladjavati sa promenom LIBOR-a za CHF najmanje dva puta godišnje i to svakog 30.06. i svakog 31.12. u godini. Stavom 6, da se kamata obračunava mesečno, da je uključena u anuitete i da se uplaćuje u skladu sa članom 5. ovog Ugovora. Pobijanim stavom 7. ovog člana, korisnici kredita su se saglasili da prihvataju, bez prava prigovora, da se visina kamatne stope i način njenog obračunavanja i naplate, automatski uskladjuje sa promenama LIBOR-a, izmenama zakonskih propisa i aktima poslovne politike banke, bez obaveze ugovornih strana da zaključuju poseban aneks ugovora, s tim što je banka dužna da pre početka primene promjenjene kamatne stope o tome pismeno obavesti korisnike kredita. Članom 5. Ugovora korisnici kredita su obvezani da odobrena sredstva kredita, uvećana za kamatu iz člana 4. istog ugovora, uplaćuju banci u vidu jednakih redovnih mesečnih anuiteta do konačnog izmirenja duga po ovom ugovoru. Prvi anuitet je dospeo za plaćanje dana 30.11.2007. godine, a poslednji dospeva dana 30.10.2031. godine. Utvrđeno je da tužena banka tokom otplate navedenog stambenog kredita, osim u slučaju

promene LIBOR-a, menjala kamatu stopu i u skladu sa njenim aktima poslovne politike, tako što je povećala promenljivi deo kamatne stope koji je prilikom zaključenja ugovora bio 5,20% na godišnjem nivou. Na osnovu osnovnog i dopunskog nalaza i mišljenja sudskog veštaka ekonomsko-finansijske struke od 21.03.2014. godine, utvrđeno je da su tužiocu za period od 30.11.2007. zaključno sa 28.02.2014. godine, u odnosu na ugovoreni iznos, više uplatili za 9.988,68 CHF što preračunato u dinare iznosi 709.232,98 dinara u pojedinačno naznačenim mesečnim dinarskim iznosima (za koje je usvojen tužbeni zahtev za isplatu).

Polazeći od utvrđenog činjeničnog stanja prvostepeni sud je usvojio tužbeni zahtev tužilaca, utvrdivši da je apsolutno ništava odredba člana 4. stav 7. Ugovora o stambenom kreditu zaključenog 09.10.2007. godine između parničnih stranaka, u delu u kojem je ugovoren da tužena banka zadržava pravo izmene visine kamatne stope i način njenog obračunavanja i naplate u zavisnosti od izmena akata svoje poslovne politike.

Prema stanovištu prvostepenog suda, ova ugovorna odredba u pobijanom delu je ništava zato što je njena sadržina određena samo voljom jedne, jače ugovorne strane – tužene banke, čime je narušeno načelo ravnopravnosti stranaka u obligacionom odnosu iz člana 11. Zakona o obligacionim odnosima (ZOO). Ovo iz razloga što su ugovori o kreditu po svojoj suštini ugovori po pristupu, čija je forma i sadržina određena na osnovu člana 1066. ZOO. Takođe je zaključio da novčana obaveza korisnika kredita u pogledu promenljivih ugovornih elemenata kao što je visina kamatne stope, mora biti merljiva i odrediva u smislu članova 46, 47. i 50. ZOO. Zbog toga navedena ovlašćenja tužene banke da svojim aktima poslovne politike menja promenljivu kamatnu stopu bez merljivih i objektivnih kriterijuma na teret korisnika kredita, čini njihovu obavezu plaćanja ugovorene kamate nejasnom i neodredivom, što sve vodi pravnom zaključku o apsolutnoj ništavosti pobijane ugovorne odredbe na osnovu članova 103. i 105. stav 1. ZOO.

Rev 1615/2016

Drugostepeni sud je u pobijanoj presudi prihvatio izloženo pravno stanovište prvostepenog suda, uz dodatni argument da je osporenom ugovornom odredbom narušen jedan od osnovnih načela učesnika obligacionog odnosa – načelo jednakе vrednosti davanja iz člana 15. ZOO jer je navedenom neodredivom formulacijom primenljivog elementa ugovorene kamatne stope, banchi omogućeno da jednostrano utiče na visinu novčane obaveze korisnika kredita (odnosno na njen povećanje) usled čega se sa sigurnošću ne može utvrditi, visina njihovog ukupnog zaduženja za ceo period dugoročne otplate ovakvog stambenog kredita.

Vrhovni kasacioni sud u potpunosti prihvata izloženu pravnu argumentaciju nižestepenih sudova i nalazi da nisu osnovani revizijski navodi tužene o pogrešnoj primeni materijalnog prava u delu pobijane presude koja se odnosi na utvrđivanje apsolutne ništavosti osporene ugovorne odredbe.

Tuženi neosnovano ističe da su pri zaključenju navedenog ugovora o stambenom kreditu ugovorne strane bile ravnopravne, odnosno da se u potpunosti poštovalo načelo slobode ugovaranja i načelo ravnopravnosti, stoga što se i po stanovištu ovoga suda radi o ugovoru po pristupu u kojem je osnovni i obavezni element ugovora sačinila banka kao davalac finansijske usluge (kredita) a korisnik te usluge prihvatio unapred određene uslove ugovora,

zbog čega ne može biti ravnopravnosti ugovornih strana u smislu člana 11. ZOO. Radi se o ugovoru o stambenom kreditu sa valutnom klauzulom u švajcarskim francima zaključenim na osnovu članova 1065. i 1066. u vezi člana 395. ZOO i člana 25. stav 1. u vezi člana 2. tačka 24. Zakona o deviznom poslovanju („Službeni glasnik RS“, br.62/06, sa izmenama).

Ugovaranje promenljive kamatne stope kod ovakvog ugovora o bankarskom stambenom kreditu kao dvostranog – teretnog ugovora, ne daje davaocu kredita ovlašćenje za ograničenje osnovnog principa slobode uređivanja obligacionih odnosa i za nepridržavanje načelima ravnopravnosti, savesnosti i poštenja i jednakosti davanja u smislu članova 11, 12. i 15. ZOO, na način jednostranog povećanja promenljivog dela kamatne stope iznad inicijalno ugovorene kamatne stope.

Bez uticaja su revizijski navodi tužene da nema razloga za utvrđivanje ništavosti pobijane ugovorne odredbe jer je za ranije zaključene ugovore o stambenim kreditima koji sadrže odredbu o promenljivoj kamatnoj stopi koja nije u skladu sa ovim zakonom; prelaznom odredbom člana 54. Zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga („Službeni glasnik RS“, br.36/11, 139/14) propisana obaveza banaka da usklade ove ugovore sa članovima 8. i 26. stav 1. do 3. tog zakona, koji je donet i stupio na snagu u toku trajanja ovog ugovora o stambenom kreditu sa višegodišnjim trajanjem (koji se u tom pogledu primenjuje na nesvršene situacije i nedospele obaveze). Ovo iz razloga što se u slučaju deklaracije ništavosti konkretne odredbe, ona na taj način otklanja iz pravnog poretku i zamenjuje uslovima iz imperativnih propisa, pa to ne utiče na obavezu tužene banke da promenljivu kamatnu stopu utvrdi na način propisan članovima citiranog zakona.

Rev 1615/2016

Iz izloženih razloga Vrhovni kasacioni sud je na osnovu člana 414. stav 1. ZPP, odlučio kao u stavu prvom izreke ove presude.

Međutim, za sada se ne može prihvati izloženo pravno stanovište u pobijanoj presudi, da je tužena banka u obavezi da tužiocima isplati utvrđene dinarske mesečne iznose za koje se neosnovano obogatila zbog ništave ugovorne odredbe o promenljivoj kamatnoj stopi jer prilikom donošenja pobijane odluke o ovom zahtevu tužilaca, nižestepeni sudovi nisu uopšte imali u vidu Odluku Narodne banke Srbije o merama za očuvanje stabilnosti finansijskog sistema sa kreditima indeksiranim u stranoj valuti donetu 24.05.2015. godine („Službeni glasnik RS“, br.21/2015 i 51/2015) zbog čega je relevantno činjenično stanje ostalo nepotpuno utvrđeno. Ova Odluka doneta na osnovu člana 14. Stav 1. tačka 11. Zakona o Narodnoj banci Srbije („Službeni glasnik RS“, br.72/03 sa izmenama) a u vezi sa članom 28. stav 7. i članom 31. stav 3. Zakona o bankama („Službeni glasnik RS“, br.107/05 sa izmenama) predstavlja specijalni propis iz oblasti bankarskih poslova, koji se supsidijarno primenjuje, s obzirom da je tačkom 1. ove odluke propisano da se istom uređuju mere i aktivnosti koje je banka dužna da primeni u vezi sa stambenim kreditima indeksiranim u švajcarskim francima i drugim kreditima indeksiranim u stranoj valuti, odobrenim fizičkim licima, a radi očuvanja stabilnosti finansijskog sistema u Republici Srbiji.

Prema tački 2. stav 1. ove Odluke, banka je dužna da za svaki pojedinačni ugovor o kreditu u otplati koji je zaključila sa korisnikom pre početka primene Zakona o zaštiti korisnika

finansijskih usluga („Službeni glasnik RS“, br.36/2011) bez obzira na stranu valutu u kojoj je ovaj kredit indeksiran, utvrdi ukupan iznos novčanih sredstava koja je naplatila po osnovu povećanja neodredivih elemenata promenljive kamatne stope (na primer promena kamatne stope u skladu sa aktima poslovne politike itd.) i to u periodu od jednostranog povećanja kamatne stope do početka primene tog zakona.

Stavom 2. iste tačke regulisan je način na koji se utvrđuje ukupan iznos novčanih sredstava iz stava 1, a stavom 4. situacija obračuna iznosa više naplaćenih sredstava, ako je kamatna stopa izražena kao zbir referentne kamatne stope (LIBOR ili EURIBOR) i marže. Stav 5. iste tačke propisuje dužnost banke da utvrđeni iznos iz stava 1. ove tačke (na način obračuna utvrđen u ovoj tački), uračuna u prevremenu otplatu kredita i da o tome korisniku kredita dostavi obaveštenje sa izmenjenim planom otplate kredita u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ove odluke.

Tačkom 3. citirane Odluke propisana je obaveza banke da u određenom roku korisnicima stambenih kredita indeksiranih u švajcarskim francima, ponudi četiri modela zaključenja aneksa ugovora kojim bi se izmenili uslovi otplate kredita.

Zato će prvostepeni sud u ponovnom postupku pouzdano utvrditi ukupan iznos novčanih sredstava koji je tužena banka naplatila tužiocima na osnovu povećanja neodredivih elemenata promenljive kamatne stope (u skladu sa aktima svoje poslovne politike) i to na način obračuna propisan u stavovima 2-4 tačke 2. citirane Odluke.

Rev 1615/2016

Takođe će proveriti i utvrditi da li je banka postupila u smislu navedene tačke 3. i ponudila im kao korisnicima kredita, neki od predviđena četiri modela zaključenja aneksa ugovora kojim bi se izmenili uslovi otplate stambenog kredita indeksiranog u švajcarskim francima, da bi potom mogao da oceni da li se taj novčani iznos može uračunati u prevremenu otplatu kredita u smislu stava 5. tačke 2. iste odluke.

Kako odluka o troškovima postupka zavisi od odluke o glavnoj stvari to je i ona ukinuta.

Iz izloženih razloga, Vrhovni kasacioni sud je na osnovu člana 416. stav 2. ZPP, odlučio kao u stavu drugom izreke.

Predsednik veća - sudija
Predrag Trifunović, s.r.

Za tačnost otpravka
Upravitelj pisarnice
Marina Antonić

**G)PRESUDA EVROPSKOG SUDA PRAVDE
POVODOM NEPOŠTENIH ODREDBI U UGOVORIMA
SA VALUTNOM KLAUZULOM U ŠVAJCARSKIM FRANCIMA**

Prikaz nove presude Evropskog suda pravde u vezi sa ugovorima o kreditu¹⁶⁴

Ocena nepoštene odredbe u ugovorima o kreditu, vreme u kojem se ceni neravnoteža između stranaka, „jasne i razumljive“ odredbe ugovora, nivo informisanja koji mora pružiti banka”

Evropski sud pravde 20. septembra 2017. godine, doneo je presudu u predmetu C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i dr. protiv Banca Românească SA, povodom zahteva za prethodnu odluku koji je uputio Žalbeni sud u Oradei, Rumunija.

Zahtev za prethodnu odluku odnosio se na tumačenje člana 3. stav 1. i člana 4. stav 2. Direktive 93/13/EEZ od 5. aprila 1993. godine o nepoštenim uslovima u potrošačkim ugovorima.

Zahtev je podnet u okviru spora između, s jedne strane, Ruxandre Paule Andriciuc i 68 drugih osoba i, s druge strane, Banca Românească SA u vezi s navodnom nepoštenosti odredbi iz ugovora o kreditu koje predviđaju, između ostalog, vraćanje kredita u istoj stranoj valuti kao u onoj u kojoj su bili odobreni.

Po zahtevu za prethodnu odluku – Zaštita potrošača, u skladu sa Direktivom 93/13/EEZ (u daljem tekstu: Direktiva), Sud je razmatrao sledeće: nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima, ocena nepoštenosti ugovornih odredbi, ugovor o kreditu sklopljen u stranoj valuti, kursni rizik koji u potpunosti snosi potrošač, znatnija neravnoteža u pravima i obvezama stranaka proizašlima iz ugovora, vreme u koje se mora oceniti neravnoteža, doseg pojma odredbi koje su „jasno i razumljivo sastavljene“ i nivo informisanja koju mora pružiti banka”.

I Relevantne odredbe

Član 3. stav 1. Direktive glasi:

„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uslovom o dobroj veri, na štetu potrošača prouzrokuje znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.“

Član 4. stav 2. Direktive glasi:

„Procena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primerenost cene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.“

Što se tiče rumunskog prava, članom 1578. Građanskog zakonika, u verziji koja je bila na snazi na datum sklapanja ugovora, propisano je:

„Obaveza koja proizlazi iz novčanog zajma uvek je ograničena na isti iznos naveden u ugovoru.

Ako se vrednost valute poveća ili smanji pre roka za otplatu, dužnik mora vratiti pozajmljeni iznos i obavezan je vratiti samo taj iznos u valuti koja se koristila prilikom plaćanja.“

II Okolnosti slučaja

Korisnici kredita su svoj dohodak primali u rumunskim lejima (RON), a s bankom sklopili ugovore o kreditu u švajcarskim francima (CHF) za sticanje nekretnina, refinansiranje drugih kredita ili za lične potrebe.

¹⁶⁴ Autor teksta: dipl. pravnik Nikola Aleksić (preuzeto sa web saita)

U skladu s ugovorima o kreditu, korisnici su bili dužni da vraćaju mesečne rate kredita u istoj valuti kao u onoj u kojoj su ugovori o kreditu bili sklopljeni, to jest u švajcarskim francima, uz tu posledicu da su kursni rizik, koji podrazumeva da se rata povećava u slučaju pada kursa rumunskog leja u odnosu na švajcarski franak, u potpunosti snosili oni.

Osim toga, ti ugovori sadrže odredbe kojima se, po dospeću mesečne rate ili u slučaju da korisnik kredita ne poštuje obaveze koje proizlaze iz ugovora, dopuštalo baci da tereti račun korisnika kredita i da, ako je to potrebno, izvrši konverziju sredstava raspoloživih na njegovom računu u valutu ugovora, po deviznom kursu koji je koristila banka na datum navedene transakcije. Na osnovu tih odredbi svaka razlika u visini kursa isključivo je bila na teret korisnika kredita.

Prema mišljenju korisnika kredita, koji su podneli tužbu pred redovnim sudom, banka je mogla predvideti promene i fluktuacije kursa švajcarskog franka. U tom smislu kursni rizik bio je prikazan nepotpuno s obzirom na to da, za razliku od drugih stranih valuta koje su korišćene kao referentne u zajmovima, banka nije objasnila da švajcarski franak znatno fluktuiru u odnosu na rumunski lej. Takođe su smatrali da je prezentacija napravljena na pristrasan način, s naglaskom na koristi od te vrste proizvoda i od korišćene valute, pri čemu je zanemaren prikaz potencijalnih rizika kao i verovatnoća njihovog ostvarenja. Dalje, naveli su da je banka, time što ih nije informisala o navedenim fluktuacijama na transparentan način, povredila svoje obaveze informisanja, upozoravanja i savetovanja, kao i svoju obavezu sastavljanja ugovornih odredbi na jasan i razumljiv način kako bi korisnik kredita mogao oceniti opseg obaveza koje proizlaze iz ugovora koji je sklopio, te su iz tih razloga podneli tužbu rumunskom судu kojom su zatražili poništenje tih odredbi i da banka izradi novi raspored plaćanja koji predviđa konverziju zajmova u rumunske leje, po kursu koji je bio na snazi u vreme sklapanja ugovora o kreditu.

Prvostepeni sud je odbio tužbu jer je smatrao da ugovorna odredba koja predviđa otplatu kredita u istoj valuti kao u onoj u kojoj su sklopljeni ugovori o kreditu nije nepoštena, čak i ako nije bila predmet pregovaranja s korisnicima kredita, na koju odluku su korisnici kredita podneli žalbu.

Kao osnovno pitanje u ovom slučaju o kome se i Evropski sud izjasnio u odluci koja je predmet ovog teksta, a po zahtevu rumunskog žalbenog suda, jeste da li banka u okviru obaveze informisanja koju je imala u trenutku sklapanja ugovora o kreditu morala informisati klijente o eventualnom budućem padu ili rastu kursa švajcarskog franka i moraju li se u ugovoru navesti sve posledice koje bi ona mogla imati, a koje bi mogle uticati na cenu koju plaća korisnik kredita, poput kursa rizika.

Sledeće pitanje je kako tumačiti član 4. stav 2. Direktive odnosno da li pojmovi „glavni predmet ugovora” i „primerenost cene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i roba, na drugoj” (član 4. stav 2. Direktive), u smislu te odredbe, obuhvataju odredbu iz ugovora o kreditu u stranoj valuti, sklopljenog između prodavca ili pružaoca usluga i potrošača, o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori, poput one o kojoj je reč u glavnom postupku, u skladu s kojom se kredit mora vratiti u istoj valuti.

Rumunska vlada i tužena banka smatrале су да je ugovorna odredba o kojoj je reč samo odraz načela monetarnog nominalizma sadržanog u članu 1578. rumunskog Građanskog zakonika, tako da ta odredba ne ulazi u područje primene Direktive.

Za ovo pitanje od ključnog značaja je član 1. Direktive, koji uređuje izuzetke od njene primene i glasi:

„Svrha ove Direktive je uskladiti zakone i druge propise država članica koji se odnose na nepoštene odredbe u ugovorima koji se sklapaju između prodavca robe ili pružalaca usluga i potrošača.

Ugovorne odredbe koje su odraz obaveznih zakonskih ili regulatornih odredaba i odredaba ili načela međunarodnih konvencija u kojima su države članice ili Zajednica stranke, posebno u području prevoza, ne podležu odredbama ove Direktive.“

III. Pojam „predmeta glavnog ugovora“

U pogledu pojma „predmet glavnog ugovora“ i izuzetka propisanog odredbom člana 4. stav 2. Direktive (procena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primerenost cene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene), Evropski sud zauzima stav da se ova odredba mora usko tumačiti i da za izraze „glavni predmet ugovora“ i „primerenost cene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robe na drugoj“ po pravilu treba u celoj Evropskoj uniji postići samostalno i ujednačeno tumačenje.

Dalje, pod pojmom „glavni predmet ugovora“ podrazumevaju se one odredbe koje utvrđuju bitne elemente tog ugovora koje ga kao takve određuju, ali odredbe koje su akcesornog značaja u poređenju s onima koje definišu samu bit ugovornog odnosa ne mogu biti obuhvaćene pojmom „glavni predmet ugovora“.

U ovom slučaju Sud smatra da u ugovoru o kreditu sklopljenom u stranoj valuti, odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori i na osnovu koje se kredit mora vratiti u istoj valuti, je obuhvaćena pojmom „glavni predmet ugovora“ jer se ugovorom o kreditu zajmodavac pre svega obavezuje da stavi na raspolaganje zajmoprimcu određeni iznos novca, a zajmoprimac se obavezuje da taj iznos vrati, uglavnom s kamatama, u skladu sa predviđenim rasporedom plaćanja. Bitne obaveze takvog ugovora odnose se, dakle, na novčani iznos koji se mora odrediti u odnosu na ugovorom utvrđenu valutu isplate i otplate. Prema tome, činjenica da se kredit mora vratiti u određenoj valuti načelno je povezana sa samom prirodom obaveze dužnika, a ne sa akcesornim načinom plaćanja, što je čini bitnim elementom ugovora o zajmu (kreditu).

Podsetimo se, naš Zakon o obligacionim odnosima propisuje da se ugovorom o kreditu banka obavezuje da korisniku kredita stavi na raspolaganje određeni iznos novčanih sredstava, na određeno ili neodređeno vreme, za neku namenu ili bez utvrđene namene, a korisnik se obavezuje da banchi plaća ugovorenou kamatu i dobijeni iznos novca vrati u vreme i na način kako je utvrđeno ugovorom.

III.1. Ugovori o kreditu indeksirani u stranim valutama i ugovori o kreditu u stranim valutama

Dalje, Sud pravi razliku između ugovora o kreditu koji su indeksirani u stranim valutama i ugovora o kreditu u stranim valutama.

Sud je u presudi od 30. aprila 2014. godine, Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282), utvrdio da izraz „glavni predmet ugovora” obuhvata odredbu iz ugovora o kreditu u stranoj valuti o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo, a na osnovu koje se prodajni kurs za tu valutu primjenjuje na obračun rata otplate kredita samo ako se utvrdi da ta odredba predstavlja bitnu činidbu tog ugovora koja ga kao takva određuje, što je na nacionalnom sudu da proveri.

Ipak, dok su se u predmetu Kásler i Káslerné Rábai, zajmovi, iako su bili izraženi u stranim valutama, morali vraćati u nacionalnoj valuti na osnovu prodajnog kursa strane valute koji je primenjivala kreditna institucija, u glavnom postupku zajmovi se moraju vraćati u istoj stranoj valuti kao u onoj u kojoj su bili odobreni. Međutim, ugovori o kreditu koji su indeksirani u stranim valutama ne mogu se poistovetiti sa ugovorima o kreditu u stranim valutama, poput onih o kojima je reč u glavnom postupku.

Dakle, odgovor Suda je da pojам „glavni predmet ugovora”, obuhvata odredbu ugovora o zajmu u stranoj valuti, o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo i u skladu s kojom se zajam mora vratiti u istoj stranoj valuti kao u onoj u kojoj je ugovor o zajmu sklopljen, jer se odredbom utvrđuje bitna obaveza koja određuje taj ugovor.

Ostaje pitanje da li se i kada se ova odredba može smatrati nepoštenom.

IV Ocena nepoštenosti – jasno i razumljivo sastavljena odredba ugovora o kreditu

Ugovorne odredbe izuzete su iz ocene njihove nepoštenosti (član 4. stav 2. Direktive), ako nadležni nacionalni sud smatra, nakon ispitivanja na pojedinačnoj osnovi, da ih je prodavac robe ili pružalač usluga sastavio jasno i razumljivo.

Kad je reč o obavezi transparentnosti ugovornih odredbi, ona se ne može ograničiti isključivo na razumljivost tih odredbi na formalnom i jezičkom nivou, nego da, naprotiv, s obzirom na to da se sistem zaštite uspostavljen Direktivom temelji na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na prodavca robe ili pružaoca usluge, naročito u pogledu nivoa obaveštenosti – navedenu obavezu jasnog i razumljivog sastavljanja ugovornih odredbi i transparentnosti treba shvatiti u širem smislu.

Jasno i razumljivo sastavljena ugovorna odredba podrazumeva obavezu da ugovor transparentno izloži konkretno funkcioniranje mehanizma na koji upućuje odredba kao i, ako je to potrebno, odnos između tog mehanizma i mehanizma utvrđenog drugim odredbama, tako da taj potrošač na osnovu tačnih i razumljivih kriterijuma bude u stanju da proceni ekonomski posledice koje iz toga za njega proizlaze.

Na nacionalnom sudu je da gore navedeno ispita s obzirom na sve relevantne elemente činjeničnog stanja, uključujući oglašavanje i obaveštavanje koje je davalac kredita učinio dostupnima u sklopu pregovora o sklapanju ugovora o zajmu.

Konkretnije, na nacionalnom sudu je da proveri jesu li potrošaču bili predočeni svi elementi koji bi mogli imati uticaja na opseg njegove obaveze, a na temelju kojih on može oceniti ukupnu cenu svoga zajma. Odlučujuću ulogu u toj oceni ima, s jedne strane, pitanje jesu li odredbe sastavljene jasno i razumljivo, tako da prosečnom potrošaču odnosno uobičajeno obaveštenom potrošaču koji postupa s dužnom pažnjom i razboritošću omoguće da proceni tu cenu i, s druge strane, okolnost povezana s nenavоđenjem u ugovoru o kreditu informacija koje se smatraju bitnim s obzirom na prirodu robe ili usluga koje su predmet tog ugovora.

Osim toga ustaljena je sudska praksa Suda da je informisanje pre sklapanja ugovora o ugovornim uslovima i posledicama sklapanja od temeljne važnosti za potrošača jer na osnovu te informacije donosi odluku o tome želi li biti obavezan uslovima koje su prethodno sastavili prodavac robe ili pružalac usluga.

U predmetnom slučaju, u pogledu zajmova u stranim valutama poput onih o kojima je reč u glavnom postupku, treba istaknuti, kao što je podsetio Evropski odbor za sistemske rizike u svojoj Preporuci CERS/2011/1 od 21. septembra 2011. godine o kreditiranju u stranim valutama (SL 2011., C 342, str. 1.), da finansijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informisane odluke, pri čemu te informacije moraju barem uključivati uticaj koji na rate ima znatna deprecijacija zakonskog sredstva plaćanja u državi članici u kojoj korisnik kredita ima prebivalište i povećanje strane kamatne stope (Preporuka A – Osvećivanje korisnika kredita o rizicima, tačka 1.).

Stoga, s jedne strane, Sud zaključuje da zajmoprimec mora biti jasno obavešten o činjenici da se, sklapajući ugovor o zajmu u stranoj valuti, izlaže određenom kursnom riziku koji će ekonomski teško moći snositi u slučaju pada vrednosti valute u kojoj ostvaruje svoj dohodak. S druge strane, pružalac usluga, u ovom slučaju kreditna institucija, mora izložiti moguće promene deviznog kursa i rizike svojstvene uzimanju zajma u stranoj valuti, naročito ako potrošač koji je zajmoprimec ne ostvaruje svoj dohodak u toj valuti.

Sledom navedenog, nacionalni sud mora proveriti je li pružalac usluga predmetnim potrošačima predočio sve relevantne informacije.

Pod jasno i razumljivo sastavljenom ugovornom odredbom (u smislu člana 4. stav 2. Direktive), kada su u pitanju ugovori o kreditu, podrazumeva se da finansijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informisane odluke, a konkretno da ugovornu odredbu prema kojoj se zajam mora vratiti u istoj valuti kao u onoj u kojoj je ugovor o zajmu sklopljen potrošač mora razumeti na formalnom i gramatičkom nivou, i to u pogledu konkretnog dosega ovakve odredbe, u smislu da prosečan potrošač, koji je uredno obavešten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može ne samo znati za mogućnost apresijacije ili depresijacije strane valute u kojoj je ugovor o zajmu sklopljen, već može i proceniti potencijalno znatne ekomske posledice koje bi takva odredba mogla imati za njegove finansijske obaveze – na nacionalnom суду je da izvrši potrebne provere u tom pogledu.

V Relevantan trenutak ocene neravnoteže koju nepoštena odredba prouzrokuje u pravima i obavezama stranaka

Na kraju, Sud daje odgovor na pitanje treba li znatniju neravnotežu koju nepoštena odredba prouzrokuje u pravima i obavezama stranaka, proizašlim iz ugovora, u smislu člana 3. stav 1. Direktive (ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uslovom o dobroj veri, na štetu potrošača prouzrokuje znatniju neravnotežu u pravima i obavezama stranaka, proizašlih iz ugovora), ispitati samo u vreme sklapanja tog ugovora.

Sud smatra da nacionalni sud, kako bi ocenio treba li ugovornu odredbu smatrati nepoštenom, mora uzeti u obzir prirodu robe ili usluga koji su predmet ugovora, oslanjajući se na sve okolnosti povezane sa sklapanjem ugovora „u vreme sklapanja ugovora”, odnosno da bi nepoštenost ugovorne odredbe trebalo oceniti s obzirom na vreme sklapanja ugovora,

Osim toga ustaljena je sudska praksa Suda da je informisanje pre sklapanja ugovora o ugovornim uslovima i posledicama sklapanja od temeljne važnosti za potrošača jer na osnovu te informacije donosi odluku o tome želi li biti obavezan uslovima koje su prethodno sastavili prodavac robe ili pružalac usluga.

U predmetnom slučaju, u pogledu zajmova u stranim valutama poput onih o kojima je reč u glavnom postupku, treba istaknuti, kao što je podsetio Evropski odbor za sistemske rizike u svojoj Preporuci CERS/2011/1 od 21. septembra 2011. godine o kreditiranju u stranim valutama (SL 2011., C 342, str. 1.), da finansijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informisane odluke, pri čemu te informacije moraju barem uključivati uticaj koji na rate ima znatna deprecijacija zakonskog sredstva plaćanja u državi članici u kojoj korisnik kredita ima prebivalište i povećanje strane kamatne stope (Preporuka A – Osvećivanje korisnika kredita o rizicima, tačka 1.).

Stoga, s jedne strane, Sud zaključuje da zajmoprimac mora biti jasno obavešten o činjenici da se, sklapajući ugovor o zajmu u stranoj valuti, izlaže određenom kursnom riziku koji će ekonomski teško moći snositi u slučaju pada vrednosti valute u kojoj ostvaruje svoj dohodak. S druge strane, pružalac usluga, u ovom slučaju kreditna institucija, mora izložiti moguće promene deviznog kursa i rizike svojstvene uzimanju zajma u stranoj valuti, naročito ako potrošač koji je zajmoprimac ne ostvaruje svoj dohodak u toj valuti.

Sledom navedenog, nacionalni sud mora proveriti je li pružalac usluga predmetnim potrošačima predočio sve relevantne informacije.

Pod jasno i razumljivo sastavljenom ugovornom odredbom (u smislu člana 4. stav 2. Direktive), kada su u pitanju ugovori o kreditu, podrazumeva se da finansijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informisane odluke, a konkretno da ugovornu odredbu prema kojoj se zajam mora vratiti u istoj valuti kao u onoj u kojoj je ugovor o zajmu sklopljen potrošač mora razumeti na formalnom i gramatičkom nivou, i to u pogledu konkretnog dosega ovakve odredbe, u smislu da prosečan potrošač, koji je uredno obavešten i postupa s dužnom pažnjom i razboritošću, može ne samo znati za mogućnost apresijacije ili depresijacije strane valute u kojoj je ugovor o zajmu sklopljen, već može i proceniti potencijalno znatne ekonomske posledice koje bi takva odredba mogla imati za njegove finansijske obaveze – na nacionalnom sudu je da izvrši potrebne provere u tom pogledu.

V Relevantan trenutak ocene neravnoteže koju nepoštena odredba prouzrokuje u pravima i obavezama stranaka

Na kraju, Sud daje odgovor na pitanje treba li znatniju neravnotežu koju nepoštena odredba prouzrokuje u pravima i obavezama stranaka, proizašlim iz ugovora, u smislu člana 3. stav 1. Direktive (ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uslovom o dobroj veri, na štetu potrošača prouzrokuje znatniju neravnotežu u pravima i obavezama stranaka, proizašlih iz ugovora), ispitati samo u vreme sklapanja tog ugovora.

Sud smatra da nacionalni sud, kako bi ocenio treba li ugovornu odredbu smatrati nepoštenom, mora uzeti u obzir prirodu robe ili usluga koji su predmet ugovora, oslanjajući se na sve okolnosti povezane sa sklapanjem ugovora „u vreme sklapanja ugovora”, odnosno da bi nepoštenost ugovorne odredbe trebalo oceniti s obzirom na vreme sklapanja ugovora,

uzimajući u obzir sve okolnosti za koje je prodavac robe ili pružalac usluga mogao (Sud koristi izraz mogao, a ne „moraо“) znati u to vreme i koje su mogle uticati na naknadno izvršenje ugovora, s obzirom na to da ugovorna odredba može unositi neravnotežu između stranaka koja se vidi tek u toku izvršenja ugovora.

U predmetnom slučaju, odredbom ugovora o zajmu, odnosno kreditu u stranoj valuti, određeno je da se mesečne rate zajma moraju plaćati u istoj valuti, što znači da rizik u slučaju pada vrednosti nacionalne valute u odnosu na tu valutu snosi potrošač.

U tom pogledu, na nacionalnom sudu je s obzirom na sve okolnosti slučaja i uzimajući u obzir naročito stručnost i znanja pružaoca usluga, u ovom slučaju banke, u vezi s mogućim promenama kursa i rizicima svojstvenim sklapanju ugovora o zajmu u stranoj valuti, da proceni:

1. kao prvo, moguće nepoštovanje zahteva postupanja u dobroj veri, i
2. kao drugo, postojanje eventualne znatnije neravnoteže u pravima i obavezama stranaka.

Zatim, nacionalni sud mora proveriti je li prodavac robe ili pružalac usluga, pod uslovom da je na pošten i pravedan način poslovaо s potrošačem, mogao razumno očekivati da će potrošač prihvati takvu odredbu sledom pojedinačnih pregovora.

Dakle, konačan stav koji Sud izražava jeste da nepoštenost ugovorne odredbe treba ceniti s obzirom na vreme sklapanja ugovora, uzimajući u obzir sve okolnosti za koje je banka mogla znati u to vreme (i naročito stručnost i znanja pružalaца usluga) i koje su mogle uticati na naknadno izvršenje spomenutog ugovora, što je zadatak nacionalnog suda.

Umosto zaključka

Ovaj tekst ima za cilj jedino davanje prave informacije, bez zauzimanja bilo čije strane, s obzirom da novinski naslovi (i specijalizovani sajtovi za „obaranje kredita“) uglavnom daju pogrešnu sliku o ovoj odluci Evropskog suda pravde. Neki zbog neznanja a neki iz sopstvenih interesa (prikrivenih navodnim zalaganjem za rešavanje problema ljudi koji su podizali kredite u CHF) i nepostojanja osnovnih moralnih vrednosti.

Dakle, kao što se vidi iz prethodnog teksta, Evropski sud pravde, odlučujući po zahtevu za prethodno odlučivanje postavljenom od strane nacionalnog suda (zahtev – kao deo sistema EU kojem je cilj da omogući da nacionalni sudovi ujednačeno interpretiraju i primenjuju pravo u svim državama članicama), nije doneo odluku u korist korisnika kredita, bar ne u onom smislu u kojem su to objavile novine, niti je utvrdio da je banka namerno iskoristila neznanje korisnika kredita, jer to ovaj sud ne radi, ali je u ovoj odluci dao smernice i istakao važna pitanja na koje bi nacionalni sudovi trebalo da odgovore u svakom pojedinačnom slučaju.

Evropski sud pravde daje interpretaciju prava Evropske unije ili odlučuje o njegovoј valjanosti, a ne primenjuje to pravo na konkretnu situaciju pred nacionalnim sudom, jer je to uloga nacionalnog suda, odnosno ne odlučuje o činjenicama u postupku pred nacionalnim sudom (član 267. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije).

Kada je u pitanju Republika Srbija (koja nije član EU), trebalo bi napomenuti i to da na sajtu Narodne banke Srbije još uvek stoji obaveštenje od 7. juna 2007. godine pod nazivom „Upozorenje MMF-a na zaduživanje u švajcarskim francima“, u kojem je navedeno:

„Međunarodni monetarni fond objavio je početkom ove nedelje saopštenje u kojem upozorava da treba dobro paziti na „carry trade“ u švajcarskim francima, pošto nagla apresijacija ove valute, izazvana iznenadnim razvojem te vrste trgovine, može delovati štetno na ekonomije koje se u velikoj meri zadužuju u francima. U ovom izveštaju, koji je preneo Rojters, MMF navodi da bi pomenuto trgovanje, koje podrazumeva zaduživanje u valutama sa niskim kamatama, kao što je švajcarski franak, a u cilju prikupljanja sredstava za investiranje u valute sa visokim kamatama, moglo privremeno da oslabi franak i dovede do toga da on padne ispod ravnotežnog nivoa.

Ovakav razvoj događaja, takođe, može dovesti do prelivanja rizika na druge zemlje, a naročito zemlje Istočne Evrope, u kojima je švajcarski franak, zahvaljujući malim promenama kursa i niskim kamatnim stopama u Švajcarskoj, postao glavna valuta za kredite koji su uveliko doprineli brzoj kreditnoj ekspanziji, kaže se u saopštenju MMF-a, koje sadrži i preporku direktora Fonda o pažljivom praćenju ove vrste kreditiranja, kako bi se ograničili rizici koji ga prate.

Na te rizike Narodna banka Srbije je više puta upozoravala naše građane koji se odlučuju, pre svega, za stambene kredite vezane za švajcarski franak, upravo zato jer su trenutno kamatne stope niže, bez obzira na to što neizvesnost u pogledu prave cene ovih kredita obuhvata otplatni period od 20 i više godina...“

Dakle, stvari nisu crno-bele kako se obično u medijima i na navedenim „specijalizovanim“ sajtovima predstavljaju tj. određene banke verovatno nisu, ali druge jesu informisale o mogućnosti promene kursa CHF, a Evropski sud pravde u svojoj odluci je ušao nešto dublje u problematiku savesnosti i poštenja banke kao jače ugovorne strane, od naših sudova, ali je i naglasio i da korisnik kredita mora pri sklapanju ugovora o kreditu postupati s dužnom pažnjom i razboritošću.

H)SRBIJA DONELA LEX SPECIALIS RADI OBEŠTEĆENJA GRAĐANA

ZAKON O KONVERZIJI STAMBENIH KREDITA U ŠVAJCARSKIM FRANCIMA¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ Zако о конверзiji kredita iz švajcarskog franka u evre „Sl. glasnik RS“, br. 31/2019.

Predmet uređivanja

Član 1

Ovim zakonom uređuju se prava i obaveze banke i korisnika finansijskih usluga - fizičkog lica sa kojim je banka zaključila ugovor o stambenom kreditu sa valutnom klauzulom - indeksiran u švajcarskim francima u postupku konverzije duga po osnovu ovog kredita u dug indeksiran u evrima.

Značenje pojedinih pojmova

Član 2

Pojedini pojmovi, u smislu ovog zakona, imaju sledeće značenje:

- 1) *banka* ima značenje utvrđeno u zakonu kojim se uređuju banke;
- 2) *korisnik* je fizičko lice koje je sa bankom zaključilo ugovor o kreditu koji nije namenjen njegovoj poslovnoj ili drugoj komercijalnoj delatnosti;
- 3) *stambena nepokretnost* je kuća, stan i delovi stambene zgrade koji su namenjeni stanovanju, garaža, odnosno garažno mesto zajedno sa stanicom, kao i zemljište sa građevinskom dozvolom za izgradnju kuće, s tim što se vikendice ne smatraju stambenom nepokretnošću;
- 4) *ugovor o kreditu* je ugovor kojim je korisniku odobren kredit namenjen za kupovinu stambene nepokretnosti, odnosno njeno renoviranje i/ili adaptaciju i/ili rekonstrukciju, kao i za refinansiranje ovih kredita, a koji je indeksiran, odnosno koji sadrži valutnu klauzulu u švajcarskim francima;
- 5) *stambeni kredit* je kredit koji je predmet ugovora o kreditu;
- 6) *kurs za konverziju* je srednji kurs švajcarskog franka prema evru koji se izračunava na osnovu zvaničnih srednjih kurseva Narodne banke Srbije, dinara prema evru i dinara prema švajcarskom franku, važećim na dan konverzije;
- 7) *dan konverzije* je dan zaključenja ugovora kojim se vrši konverzija iz ovog zakona;
- 8) *vrsta kredita* je jedna od sledećih vrsta: kredit za kupovinu stambene nepokretnosti; kredit za renoviranje i/ili adaptaciju i/ili rekonstrukciju stambene nepokretnosti; kredit za refinansiranje stambenih kredita;
- 9) *valutna klauzula* ima značenje utvrđeno zakonima kojima se uređuje devizno poslovanje i obligacioni odnosi.

Ugovori o kreditu na koje se zakon primenjuje

Član 3

Odredbe ovog zakona primenjuju se na ugovore o kreditu kod kojih je na dan stupanja na snagu ovog zakona otplata kredita u toku, osim ugovora kod kojih je do tog dana izvršena konverzija stambenih kredita u stambene kredite indeksirane u evrima.

Odredbe ovog zakona primenjuju se i na ugovore o kreditu, odnosno na stambene kredite kod kojih je do dana stupanja na snagu ovog zakona dug po kreditu dospeo u celosti, a nije pokrenut postupak prinudnog izvršenja ili vanskudskog namirenja, odnosno kod kojih je do tog dana pokrenut ili je u toku postupak prinudnog izvršenja ili vanskudskog namirenja, uključujući i stambene kredite kod kojih je izvršena prodaja stambene nepokretnosti koja je bila sredstvo obezbeđenja, a dug nije izmiren u celosti.

Način sprovodenja konverzije i umanjenje duga

Član 4

Banka kod koje korisnik otplaćuje stambeni kredit, odnosno koja ima potraživanje po osnovu tog kredita na dan stupanja na snagu ovog zakona dužna je da ponudi konverziju preostalog duga po tom kreditu u dug indeksiran u evrima po kursu za konverziju.

Preostali dug u smislu stava 1. ovog člana čini iznos glavnice na dan konverzije uvećan za iznos dospele, a nenaplaćene redovne kamate na dan konverzije.

Iznos dobijen konverzijom iz stava 1. ovog člana umanjuje se za 38%.

Banka je dužna da na iznos duga iz stava 3. ovog člana primeni kamatnu stopu prema ponudi koja je važila na dan 31. marta 2019. godine, za kredite indeksirane u evrima koji su iste vrste i ročnosti i imaju isti tip kamatne stope (promenljiva ili fiksna) kao i stambeni kredit.

Ako banka na dan 31. marta 2019. godine nije imala u ponudi stambene kredite indeksirane u evrima - dužna je da primeni kamatnu stopu iz stava 9. ovog člana.

Ako je banka na dan 31. marta 2019. godine imala u ponudi stambene kredite indeksirane u evrima, ali nije imala te kredite koji su iste vrste i ili ročnosti kao stambeni kredit - dužna je da primeni kamatnu stopu za stambene kredite indeksirane u evrima namenjene za kupovinu stambene nepokretnosti, odnosno za stambene kredite indeksirane u evrima sa ročnošću najpričinjom ročnosti stambenog kredita.

Ako je stambeni kredit ugovoren sa fiksnom kamatnom stopom, a banka na dan 31. marta 2019. godine nije imala u ponudi stambene kredite indeksirane u evrima s tim tipom kamatne stope - dužna je da primeni promenljivu kamatnu stopu koju je, za kredite indeksirane u evrima iste vrste i ročnosti kao stambeni kredit, primenjivala na taj dan.

Ponuda iz st. 4. do 7. ovog člana podrazumeva standardnu, opštu ponudu i ne obuhvata ponudu koja se odnosi na posebne kategorije klijenata u smislu pogodnosti na koje ovi klijenti imaju pravo.

Promenljiva kamatna stopa iz st. 4. do 7. ovog člana ne može biti veća od 3,4 + tromesečni ili šestomesečni EURIBOR, odnosno fiksna kamatna stopa iz st. 4. do 7. ovog člana ne može biti veća od 4%.

Banka je dužna da u skladu sa ovim članom sačini novi plan otplate kredita.

Započeti sudski i drugi postupci

Član 5

Parnični postupak čiji je predmet spora u vezi sa valutnom klauzulom kod ugovora o kreditu kako je definisan ovim zakonom pokrenut do dana stupanja na snagu ovog zakona prekida se danom stupanja na snagu ovog zakona.

Izvršenje u postupku prinudnog izvršenja, odnosno postupku vansudskog namirenja u vezi sa naplatom potraživanja po osnovu ugovora o kreditu kako je definisan ovim zakonom odlaže se od dana stupanja na snagu ovog zakona i postupak može biti nastavljen samo u skladu sa članom 9. ovog zakona.

Rok za obračun konverzije i dostavljanje predloga korisniku

Član 6

Banka je dužna da u roku od 30 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona dostavi korisniku ponudu za zaključenje ugovora o konverziji uz indikativan obračun konverzije kredita izvršen po kursu na dan slanja primenom kamatne stope iz člana 4. ovog zakona i predlog ugovora kojim se vrši konverzija sa novim planom otplate.

Konačan tekst ugovora kojim se vrši konverzija sporazumno će utvrditi banka i korisnik u skladu sa propisima.

Banka je dužna da dokumente iz stava 1. ovog člana korisniku dostavi preporučenom pošiljkom, sa povratnicom ili lično u poslovniči banke, ako ga je prethodno obavestila o mogućnosti ličnog preuzimanja, kao i da ove dokumente, zajedno sa dokazom o uručenju, čuva u dosijeu korisnika.

Na pisani zahtev korisnika koji je banchi dostavljen putem pošte ili putem elektronske pošte banka je dužna da dokumente iz stava 1. ovog člana dostavi korisniku na trajnom nosaču podataka putem elektronske pošte ili na drugi način koji dogovore banka i korisnik.

Obaveze korisnika u vezi s konverzijom kredita

Član 7

U slučaju da prihvati da se konverzija stambenog kredita izvrši u skladu sa ovim zakonom, korisnik je dužan da u roku od 30 dana od dana prijema dokumenata iz člana 6. ovog zakona o tome obavesti banku i sa bankom zaključi ugovor o konverziji.

Banka dostavlja korisniku potpisani ugovor kojim se vrši konverzija kredita (u daljem tekstu: ugovor kojim se vrši konverzija) i plan otplate po kursu za konverziju.

Pravne posledice zaključenja ugovora kojim se vrši konverzija

Član 8

Ugovor kojim se vrši konverzija ne smatra se ugovorom o prenosu (novacijom) u smislu zakona kojim se uređuju obligacioni odnosi.

Postupak prinudnog izvršenja, odnosno postupak vansudskog namirenja iz člana 5. stav 2. ovog zakona obustavlja se zaključenjem ugovora kojim se vrši konverzija, a banka nema pravo na naknadu troškova tog postupka od korisnika.

Posledice neprihvatanja konverzije

Član 9

U slučaju da korisnik u roku iz člana 7. ovog zakona ne obavesti banku da prihvata da se izvrši konverzija kredita, odnosno ne zaključi sa bankom ugovor kojim se vrši konverzija - otplata kredita se nastavlja u skladu sa ugovorom o kreditu, a postupci prekinuti, odnosno odloženi u skladu sa članom 5. ovog zakona nastavljaju se narednog dana od dana isteka tog roka.

Sredstva obezbeđenja

Član 10

Sva sredstva obezbeđenja uspostavljena po osnovu ugovora o kreditu ostaju na snazi, bez potrebe njihovog ponovnog uspostavljanja ili upisa u registre kod nadležnih državnih organa, uključujući, bez ograničenja, i hipoteku i osiguranje kod Nacionalne korporacije za osiguranje stambenih kredita.

Sve uplate Nacionalne korporacije za osiguranje stambenih kredita po osnovu isplaćenih anuiteta koje su do dana stupanja na snagu ovog zakona izvršene za stambene kredite iz člana 3. ovog zakona, ne smatraju se umanjenjem duga korisnika.

Sve polise osiguranja života zaključene u vezi sa ugovorom o kreditu ostaju na snazi, bez potrebe njihovog ponovnog izdavanja ili izmene.

U slučaju zaključenja ugovora kojim se vrši konverzija korisnik nema obavezu da obezbedi dodatna sredstva obezbeđenja ispunjenja obaveza u odnosu na ona koja su ugovorena ugovorom o kreditu.

Banka ne može od korisnika zahtevati naknadu bilo kojih troškova u vezi sa sredstvima obezbeđenja iz ovog člana.

Troškovi konverzije

Član 11

Troškovi konverzije i umanjenja duga iz člana 4. ovog zakona padaju na teret banke koja vrši konverziju u skladu sa tim članom.

Na zahtev za naknadu troškova u vezi sa konverzijom i umanjenjem duga podnetog od strane banke iz stava 1. ovog člana, Republika Srbija nadoknadiće 15% od iznosa dobijenog konverzijom iz člana 4. st. 1. i 2. ovog zakona.

Nakon podnošenja zahteva iz stava 2. ovog člana, Republika Srbija i banka podnositelj zahteva će u roku od sedam dana od dana podnošenja zahteva, u skladu sa stavom 5. ovog člana, zaključiti ugovor kojim se utvrđuje iznos koji je Republika Srbija preuzela kao obavezu na ime naknade troškova konverzije.

Sredstva za izmirenje obaveza Republike Srbije nastalih na osnovu zaključenih ugovora sa bankama iz stava 3. ovog člana, obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije, a radi regulisanja tih obaveza Republika Srbija će emitovati obveznice u skladu sa tržišnim uslovima.

Vlada bliže uređuje sadržinu zahteva iz stava 2. ovog člana, uslove i obavezne elemente ugovora iz stava 3. ovog člana, kao i osnovne elemente obveznica, uslove distribucije i naplate obveznica.

Akt iz stava 5. ovog člana, Vlada donosi u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 12

Ako je u vezi sa primenom konverzije kredita potrebno izvršiti overu određenog dokumenta ili izmenu, upis ili brisanje određenih podataka u katastru nepokretnosti ili drugom javnom registru - javni beležnici, odnosno drugi imaoци javnih ovlašćenja koji pružaju ove usluge dužni su da te usluge pruže bez naknade.

Ako korisnik zaključi sa bankom ugovor kojim se vrši konverzija i parnični postupak iz člana 5. stav 1. ovog zakona se okonča - svaka stranka, odnosno korisnik i banka, snose svoje troškove tog postupka.

Korisnik ne može snositi nikakve dodatne troškove usled primene konverzije kredita.

Prelazni period

Član 13

Korisnik je dužan da nastavi sa otplatom rata, odnosno anuiteta utvrđenih važećim planom otplate do dana zaključenja ugovora kojim se vrši konverzija.

Razliku između iznosa uplaćenog u skladu sa stavom 1. ovog člana i iznosa za uplatu prema novom planu otplate iz člana 4. stav 10. i člana 7. stav 2. ovog zakona banka utvrđuje prilikom dospeća prve sledeće rate, odnosno anuiteta iz tog plana otplate i tako utvrđenu razliku tretira kao preplatu po kreditu.

Poreski tretman konverzije kredita

Član 14

Iznos umanjenja duga utvrđenog u skladu sa obračunom iz člana 4. ovog zakona koji snosi banka u celosti se smatra poreski priznatim rashodom u smislu zakona kojim se uređuje oporezivanje dobiti pravnih lica.

Banka ima pravo i na poreski kredit u visini od 2% od iznosa preostalog duga iz člana 4. stav 2. ovog zakona, što će se bliže urediti zakonom kojim se uređuje oporezivanje dobiti pravnih lica.

Banka je dužna da uz poresku prijavu za porez na dobit koja se odnosi na period u kome je u poslovnim knjigama evidentiran rashod iz stava 1. ovog člana dostavi kumulativni sažetak obračuna konverzije iz člana 4. ovog zakona na osnovu koga je evidentiran taj rashod, kao i dokaz iz koga nedvosmisleno proizlazi da je rashod poreski tretiran u skladu sa odredbom stava 1. ovog člana.

Prihod ostvaren primenom konverzije kredita ne smatra se prihodom korisnika u smislu zakona o porezu na dohodak građana.

Računovodstveni tretman potraživanja banke po osnovu ugovora kojim se vrši konverzija, odnosno tretman ovog potraživanja u smislu propisa kojima se uređuju adekvatnost kapitala banke i klasifikacija bilansne aktive i vanbilansnih stavki banke - može bliže urediti Narodna banka Srbije.

Narodna banka Srbije može urediti i način na koji će se obezbediti primena ovog zakona putem instrumenata monetarne politike i putem intervencija na deviznom tržištu.

Nadzor

Član 15

Nadzor nad primenom odredaba ovog zakona sprovodi Narodna banka Srbije u postupku posredne i neposredne kontrole u skladu sa zakonom kojim se uređuje poslovanje banaka.

Ako se u postupku iz stava 1. ovog člana utvrde nepravilnosti u vezi sa primenom odredaba ovog zakona, Narodna banka Srbije preduzima mere prema banci u skladu sa zakonom kojim se uređuje poslovanje banaka.

Stupanje na snagu

Član 16

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srbije".

I) BUDŽET SRBIJE OŠTEĆEN ZA OKO 100 MILIONA EVRA

Zaključak

**POTREBNO JE DA SRBIJA DONESE ZAKON O OSNIVANJU
AGENCIJE ZA NADZOR FINANSIJSKIH USLUGA
NA PRIMERIMA DOBRE PRAKSE U EU**

ZAKLJUČCI

ZAKLJUČCI

Iz napred navedenih izlaganja mogu se izvući sledeći opšti zaključci:

- Bankarstvo i finansije su od izuzetnog značaja za svaku zemlju, i predstavljaju krvotok njenog funkcionisanja, pa se na osnu ove direcije, mogu izvuci sledeće zaključci;
- U poslednjim nekoliko decenija obim finansijskih transakcija je višestruko nadmašio promet robe i ostalih usluga, čime je stvorena osnova za veće ostvarivanje profita u sektoru bankarstva i finansija;
- Rušenjem Berlinskog zida i raspadom Sovjetskog Saveza (1989-1992), SAD su trijumfalno uzviknule, kroz usta Fransa Fukujame, u delu: „Kraj istorije i poslednji čovek“, da je neoliberalni, globalistički, demokratski model Čikaške škole i Vašingtonskog konsensusa, na čelu sa Miltonom Fridmanom, pobedio komunizam i socijalizam, za sva vremena;
- Osnivanjem Svetske trgovinske organizacije, početkom 1995.godine, došlo je do rušenja svih barijera usposatvijenih na granicama suverenih država, uvođenjem pune slobode u svim međunarodnim kretanjima;
- Zemlje u ubrzanom ekonomskom razvoju (Kina, Rusija, Indija i dr), poslušale su savet J.M., Kejnsa, da „kontrola kretanja kapitala, mora biti konstanta sistema“, pa su samo koristile slobodno kretanje tekućih transakcija sa inostranstvom, dok su kapitalne transakcije koristile samo u skladu sa sopstvenim interesima. Tako se, na primer, iz Kine za Evropu usmerava sedam kompozija robe, dok se iz Evrope šalje samo jedna kompozicija robe;
- U cilju preuzimanja preimućstva u svetskoj globalnoj ekonominji, Kina je pre deset godina, polazeći od činjenice da ima slobodnih preko 3.000 milijardi dolara deviznih rezervi, pokrenula investicioni projekat „Pojas i put“, vredan preko 1.000 milijardi dolara.
- Do sada je Kina u okviru projekta „Pojas i put“ zaključila sporazume sa preko 150 država iz celog sveta, pretežno u sektoru infrastrukture, u kofinansiranju sa razvojim bankama BRIKS-a, i time za sebe vezala veći deo sveta, pomažući im čak i za prevazilaženje deficit-a u tekućem spoljnotrgovinskom ili budžetskom deficitu, i to bez bilo kakvih ucena, što je bila glavna karakteristika bretonvudskih institucija;
- Glavna karakteristika razvoja međunarodnih ekonomskih i finansijskih odnosa u periodu posle Drugog svetskog rata je proces konstantne liberalizacije i deregulacije, a u poslednje vreme, posle 90-ih godina prošlog veka, nažalost, čak i desuverenizacije država;
- Istovremeno, počev od osnivanja bretonvudskih institucija, MMMF-a i SB, a kasnije i Svetske trgovinske organizacije, primetan je proces harmonizacije domaćih propisa država-članica sa aktima (statutima, sporazumima, itd), usvojenim u okviru tih organizacija;
- Glavna karakteristika usvojene akata u oviru bretonvudskih institucija (190 članica), kasnije STO (164 članice, i 25 posmatrača, gde spada i Srbija), je dominacija SAD i ostalih članica zemalja Zapada, tako da su sve ostale zemlje bile u podređenom

položaju. Tako, na primer, od osnivanja do danas Kina, Rusija i Indija nisu dale ni jednog direktora Međunarodnog monetarnog fonda, iako je Kina, po ekonomskoj snazi, druga ekonomija sveta, dok Indija i Rusija, pripadaju samom vrhu u svetu po visinu BDP;

- Kao kod svetskih finansijskih i ekonomskih organizacija, slična je situacija i u okviru Evropske unije (27 članica), i Evropske monetarne unije (20 članica). Sve članice i zemlje-kandidati (gde spada i Srbija), dužne su da se pridržavaju pravnih tekovina Evropske unije (uobičene u uredbe, direktive, preporuke, uputstva, itd), sadržane u 35 poglavlja, dok na donošenje tih akata, najviše utiču dve zemlje (Nemačka i Francuska);
- Srbija je podnela kandidaturu za članstvo u STO i u EU, sa kojoj ima zaključen Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (2008. godine), pa je dužna da svoje zakonodavstvo prilagođava legislativi pomenutih međunarodnih i evropskih organizacija, što je učinila u najvećoj meri;
- Kao dokaz poštovanja akata donetih u okviru MMF-a, STO i EU, ali i Bazelska i druga pravila, naša zemlja je u potpunosti ugradila u svoju reghulativu. Najbolji dokaz se ogleda u broju banaka (16) koje su u većinskom vlasništvu stranih lica, dok je daleko manji broj u vlasništvu države (dve banke) i domaćem privatnom vlasništvu (takođe dve banke);
- U disertaciji su, u prvom delu, elaborirani predmet, cilj i metode istraživanja; u drugom delu najvažniji međunarodni regulatorni okviri za bankarsko i finansijsko poslovanje; u trećem delu regulativa pravnih terkovina Evropske unije; u četvrom delu, kao centralnom delu rada, elaborirana su pitanja o stepenu usaglašenosti domaćih propisa o osnivanju, poslovanju i kontroli banaka sa međunarodnim i evropskim standardima; u petom delu je posebno obrađeno pitanje međunarodnih regulatornih okvira i institucija za sprečavanje pranja novca, finansiranja terorizma, trgovine ljudima i poreske evazije;
- Poslednje poglavje posvećeno je studiji slučaja usaglašenosti domaćih propisa i institucija o poslovanju banaka sa svetskim i evropskim standardima;
- U Studiji slučaja, koja je data kao prilog disertaciji, dokazana je glavna teza ove doktorske disertacije, prema kojoj zemlja, pa i Srbija, trpi ekonomski i pravne posledice, pa i sopstveni kredibilitet u međunarodnim pravnim, ekonomskim i finansijskim odnosima, ukoliko svoje regulatorne okvire ne usaglasi sa međunarodnim standardima i pravnim, tekovinama Evropske unije. Sistematski je prikazan postupak otklanjanja štetnih posledica po korisnike stambenih kredita, jer nije poštovana Direktiva EU o nepoštenim odredbama u ugovorima (Direktiva EU/13/1993).

Generalni zaključci glase:

- Srbija je najvećim delom svoju legislativu iz oblasti bankarstva usaglasila sa aktima svetskih i evropskih organizacija i institucija, osim u slučaju Direktive EU 13/1993;
- Doktorska diseretacija je ispunila sva očekivanja koja su pre nju postavljena;
- Disertacija je dala svoj puni opštedruštveni i naučni doprinos.

ITERATURA

LITERATURA

Autorska dela

- 1.Armoour, J. (2016), i dugi, Principles of Financial Regulation, Oxford University Press, Oxford
- 2.Đorđević, M. Marko Jovanović, M. (2019) Pravo Svetske trgovinske organizacije, Pravni fakultet, Beograd, str..9. i 10.
- 3.Frankopan, P.(2019), Novi putevi svile, Laguna, Beograd
- 4.Gov.uk. (2023). „Millions of customers benefit as Open Banking reaches milestone“.
- Donnelly, M. (2016). „Payments in the digital market: Evaluating the contribution of Payment Service Directive II“. *Computer law and security review*, 32, 827-839.
- 5.Hacker, P. i Thomale, C. (2018). Crypto-Securities Regulation: ICOs and Token Sales and Cryptocurrencies under EU Financial Law”, Reropian Company and Financial Law Review, Vol. 15. Issue 4, decembar 2018., pp. 645-696.
- 6.Kingsford-Smith, D, i Dixon, O. (2015).The Consumer Interest and the Financial Markets, IN: The Oxford Handbook of Financial Regulation, Moloney, N. Ferran. E. i Payne, J. Eds., Oxford University Press, Oxford., Pp. 969-726.
- 7.Kokkola, T.(ed.2010.) The Payment System, ECB
- 8.KPMG, *Mobilno bankarstvo 2015.: Isto*, str. 21. i 27.
- 9.Micklitz, (2012), European Consumer Law, S. Eds. Oxford University Press, Oxford, pp. 526-545.
- 10.Moloney, N.(2012). The Investor Model Underlying the EU's Investor Protection Regime: Consumers or Investors?, European Business Organization Law Review, Vol. 13. ., pp 169-193.
- 11.Malek Petar-Pierre, Domagoj Poljak, Zaštita potrošača finansijskih usluga u Evropskoj uniji informisanje i edukacija potrošača i stavljanje potrošača u fokus drugih politika na nivou EU: str. 6-8)
- 12.Mankju G. ((2013), Principi ekonomije, treće izdanje, Ekonomski fakultet, Beograd str. 4.
- 13.Matek. Petar-Pierre, Domagoj Poljak / Zaštita potrošača finansijskih usluga u Evropskoj

uniji finansijskih usluga primetna je i na međunarodnom nivou gde je ona došla na dnevni red sastanka grupe G20 iz februara 2011. nakon kojeg je OECD usvojio dokument „High Level Principles on Financial Consumer Protection”.

14. Madinger, „A Guide for Criminal Investigators“, Firefly Books, 03.07.2004., Chapter II, strana 37.

15. Nikolić Danilo (2001), Narkomanija – zločin ili kazna, Knjiga – komerc, Beograd

16. O. Mirjana, V. Čosović, B. Stakić (2022), Usavršite svoju finansijsku i digitalnu pismenost, EKOcentar, Beograd, str. 41

17. Open Banking Limited. (2024). „How open banking can help the public sector cut costs“. S.Bazlez and C.Foster, „Money Laundering, business compliance“, Patersson Institute, November, 2004, strana 68.

18. P.A.Schott, „Reference Guide to Anty Money Laundering and Combating the financing of Terrorism“, Zeilan Press, 01.06.2004., strana 16

19. P.Kapor, „Međunarodne poslovne finansije“, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd, 2005, strana 148.

20. Radanović, I. „Migracija platnih sistema na standard elektronskih poruka ISO20022“, Zbornik radova NBS, mart 2024., str. 85.

21. P.Rose, S.Hudgins, „Bankarski menadžment i finansijske usluge“, Prosveta, 2004, I poglavljje, strana 24.

22. Robinson, J. „Money laundering the Worlds Third Largest business“, Risk Books, 24.11.2005., strana 84.

23. Spindler, G. (2011), Behavioural Finance and Investor Protection Regulations, Journal of Consumer Policy, Vol. 34. Issue, 4. Pp. 315-336.

24. Varga S. (2007) Pravo konkurencije, Unija fakulteta JI Evrope, FPP studije, N. Sad-Beograd-Niš

Međunarodni regulatorni okviri i drugi akti

1. Rezolucija Generalne skupštine UN broj 55/25, aneks I, koja je stupila na snagu 29.septembra 2003.godine

2. Preporuka CERS/2011/1 od 21. septembra 2011. godine o kreditiranju u stranim valutama (SL 2011., C 342, str. 1.), da finansijske institucije moraju korisnicima kredita pružiti

dovoljno informacija kako bi mogli donositi razborite i informisane odluke, pri čemu te informacije moraju barem uključivati uticaj koji na rate ima znatna deprecijacija zakonskog sredstva plaćanja u državi članici u kojoj korisnik kredita ima prebivalište i povećanje strane kamatne stope (Preporuka A – Osvećivanje korisnika kredita o rizicima, tačka 1.).

3.U okviru OUN su usvojeni principi i pravila konkurenčije, pod pokroviteljstvom UNCTAD-a. Prva sednica je održana na osnovu Rezolucije UN 33/153 od 20. decembra 1978. godine u Ženevi, 19-tog novembra 1979. godine, a druga na osnovu Odluke Generalne skupštine UN 34/447 , 19-tog decembra 1979. godine.

4.OECD (2023), Shifting from Open Banking to Open Finance: Results from the 2022 OECD survey on data sharing frameworks, OECD Business and Finance Policy Papers,

19.Evropski sud pravde: Presudi od 30. aprila 2014. godine, Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)

5.WSBI-ESBG. (2022). Number of unbanked adult EU citizens more than halved in the last four years. The World Savings and Retail Banking Institute (WSBI) and The European Savings and Retail Banking Group.

6.U pitanju su SEPA transfer odobrenja (Credit Transfer), SEPA transfer odobrenja (Direct Debit), SEPA instant transfer odobrenja (Instant Credit Transfer) i instant transferi odobrenja (One-Leg Out instant Credit Transfer) kog kojih je samo jedan pružala platnih usluga – bilo platioca bilo primaoca sredstava – lociran unutar geografskog područja SEPA.

7.Uredba (EU) br. 575//2013. O bonitetnim zahtevima za kreditne institucije i investiciona društva

8.Uredba EU br. 1092/2010 o makrobonitetnom nadzoru finansijskog sistema Evropske unije i osnivanju Evropskog odbora za sistemske rizike.

9.Direktiva 2014/17/EU Evropskog parlamenta i Veća od 4. 2. 2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine i o izmeni direktive 2008/48/EZ i 2013/36/EU i Uredbe (EU) br. 1093/2010 (SL L 60, 28.2.2014., str.34). Članom 25. obuhvaćena su pitanja prevremene otplate

10.Direktiva 2014/92/EU Evropskog parlamenta i Veća od 23.7.2014. o uporedivosti naknada povezanih s računima za plaćanje, prebacivanju računa za plaćanje i pristupu računima za plaćanje s osnovnim uslugama (SL L 257, 28.8.2014., str. 214.)

11.Direktiva 2006/48/ES i 2006/49/EC (Capital Requirements Directive –CRD Direktiva)

12.Direktiva (EU) 2015/2366 o platnim uslugama na unutrašnjem tržištu

13.Uredba EU br. 1092/2010 o makrobonitetnom nadzoru finansijskog sistema EU i osnivanju Odbora za sistemske rizik

14.Direktive o izmeni određenih priloga u Direktivi 2006/49/EZ EP i Veća u pogledu tehničkih odredbi koje se odnose na upravljanje rizicima: Direktiva 2009/27/EC,

Direktiva 2009/83/EC i Direktiva 2009/111/EC

15.Direktiva 2010/76/EU EP i Veća o izmeni Direktive 2006/48/EZ i Direktive 2006/49/EZ u pogledu kapitalnih zahteva za knjigu trgovanja i za resekjurizaciju i za nadzorni pregled politika magrađivanja (CRD III)

16.Direktiva 2013/36/EU - *CRD IV* i Uredba (EU) 575/2013

17.Direktiva o pristupanju delatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicionim društvima¹ 2013/36/EU

18.Uredba o bonitetnim zahtevima za kreditne institucije i investiciona društva (EU) 575/2013

19.Uredba (EU) 1093/2010 EP I Veća o osnivanju evropskog nadzornog tela za bankarstvo, kojom se menja Odluka br. 716/2009/EZ I stavlja van snage Odluka Komisije 2009/78/EZ

20. Ugovor o Evropskoj uniji, Službeni list EU . prečišćen tekst 202/2013

21.Direktiva 2013/36/EU o pristupanju delatnosti kreditnih institucija i bonitetnom nadzoru nad kreditnim institucijama i investicionim društvima (CRD Direktiva) od 26.6.2013.godine

22.Uredba (EU) broj 575/2013 o bonitetnim zahtevima za kreditne institucije i investiciona društva

23.Direktiva2014/92/EU Evropskog parlamenta i Veća od 4.2.2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine

24.Direktiva 2008/48/EZ EP i Veća o ugovorima o potrošačkim kreditima....

25.Direktiva 2014/17/EU EP i Veća od 4.2.2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima i o izmenu Direktive 2008/48 i 2013/36/EU...

26.Direktiva o dopuni Direktive 2014/65/EU EP i Veća u vezi sa zaštitom finansijkih instrumenata i novčanih sredstava koja pripadaju klijentima, obevezama upravljanja proizvodima i pravilima koja se primenjuju na davanje ili primanje naknade, provizija ili novčanih ili nenovčanih korisnosti

27.Uredba 2017/2358 o dopuni Direktive (EU) 2016/97 EP i Veća u pogledu zahteva za nadgledanje proizvoda i upravljanje njima za društva za osiguranje i distributere osiguranja

28.Direktiva (EU) 2015/849 EP i Veća od sprećavanju korišćenja finansiskog sistema u svrhu pranja novca ili finansiranja terorizma od 20. maja 2015.godine

29.Okvirna Odluka Veća 2002/475/PUP, Član 1. Direktive

30.Uredba (EU) br. 1093/2010, (EU) br. 1094/2010 i (EU) br. 1095/2010 o faktorima rizika koje treba uzeti u obzir i merama koje treba preduzeti u situacijama u kojima su primerene pojednostavljene mere dubinske analize klijenta.

31.Uredba (EU) br. 1093/2010, (EU) br. 1094/2010 i (EU) br. 1095/2010 o elementima rizika koje treba uzeti u obzir i merama koje treba preduzeti u situacijama u kojima su primerene pojačane mere dubinske analize klijenta..

32.Uredba br. 45/2001. 5.6.2015. L 141/101 Službeni list Evropske unije

33.Direktiva L 141/106 od 5.6.2015.”Službeni list Evropske unije”

34.Direktiva L 141/107 od 5.6.2015.” Službeni list Evropske unije”

35.Direktiva 2013/34/EU, član 22.

36.Direktiva . L 141/108 od 5.6.2015.godine, “Službeni list Evropske unije”

37.Direktiva L 141/109 od 5.6.2015.godine, „ Službeni list Evropske unije“

38.Direktiva 95/46/EZ “Službeni list Evropske Unije”

39.Odluka 2009/316/PUP i Okvirna odluka 2009/315/PUP, “Službeni list Evropske unije”

40.Direktiva L 141/110 od 5.6.2015.godine, „Službeni list Evropske unije“.

41.Uredba Evropske zajednice, (EZ) br. 45/2001.

42.Direktive 5.6.2015. L 141/105 „Službeni list Evropske unije“

43.Uredbe (EU) br. 1093/2010, (EU) br. 1094/2010 te (EU) br. 1095/2010 o značaju pristupa nadzoru

44.Uredbe (EU) 1093/2010, 1094/2010 i 1095/2010.

45.Istraživanje Eurobarometra br. 373 „Maloprodajne finansijske usluge”, str. 42., u kojem se kao razlozi za zabrinutost u slučaju kupovine iz druge države članice navode „manjak jasnih informacija (29%), „nepoznavanje sopstvenih prava u slučaju problema”(28 %) i „lošija zaštita potrošača u drugim državama članicama”.

46.Razvoj otvorenog bankarstva počeo je izveštajemglavnog regulatornog tela za zaštitu konkurenkcije nakon što je uočen nedostatak konkurentskog nadmetanja među najvećim tržišnim učesnicima, dok je istovremeno manjim i novim učesnicima teško da pristupe tržištu i ostvare održiv rast poslovanja.Tada je implementacija otvorenog bankarstva naložena kao obavezna za devet najvećih tržišnih učesnika u Velikoj Britaniji i Severnoj Irskoj (CMA9).

Ostali strani izvori

1.Zakon o Hrvatskoj agenciji za nadzor finansijskih usluga, Narodne novine, br. 140/05, 154/ 11 i 12/12

2.Zakon o tržištu kapitala, Narodne novine, br. 65/18 i 17/20

- 3.Zakon o osiguranju, Narodne novine, br 30/15, 112/18 i 63/20
- 4.Zakon o stečaju potrošača, Narodne novine, br. 100/15 i 67/18.
- 5.Zakon o Finansijskoj agenciji, Narodne novine, 117/01, 60/04 i 42/05
- 6.Zakon o otpisu dugova fizičkim licima, Narodne novine, br. 62/2018.20
- 7.Zakon o kreditnim institucijama,Narone novine,br.159/13,102/15, 15/18,70/19 i 47/20.
- 8.Zakon o Finansijkoj agenciji, Narodne novine, br. 117/01, 60/04 i 42/05
- 9.Zakon o zaštiti poptrošača, Narodne novine, br. 41/14, 110/15, i 14/19
- 10.Zakon o osiguranju depozita, Narodne bovine, br. 82/14
- 11.Zakon o lizingu, „Narodne novine”, br. 141/13
- 12.BaFin – Federal Financial Supervisory Authority: The Act Establishing the Federal Finacial Supervisory Authority – FinDAG

Domaći zakoni i drugi akti

- 1.Zakon o obilgacionim odnosima, „Službeni list SFRJ”, 29/78...sa izmenama i dopunama
- 2.Građanski zakonik Republike Srbije, „Sl glasnik“ RS 104/06
- 3.Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga, „Sl. glasnik RS”, br. 36/11 i 139/14
- 4.Zakon o platnim uslugama: „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 139/14 i 44/18.
- 5.Zakon o finansijskom lizingu, „Službeni glasnik RS”, br. 55/03, 61/05, 31/11 i 99/11
- 6.Zakon o osiguranju, „Službeni glasnik RS”, br. 139/14
- 7.Zakon o zaštiti korisnika finansijskih usluga kod ugovaranja na daljinu, „Službeni glasnik RS”, br. 44/18
8. Zakon o osiguranju depozita, „Službeni glasnik RS”, br. 14/15 i 51/17.
- 9.Zakon o elektronskom dokumentu, elektronskoj identifikaciji i uslugama od poverenja u elektronskom poslovanju.:”Službeni glasnik” RS, br. 94/17
- 10.Zakon o bankama, „Službeni glasnik RS”, br. br. 107/05, 91/10 i 14/15
- 11.Zakon o javnim agencijama, „Službeni glasnik RS”, br. 18/05, 81/05 i 47/18
- 12.Zakon o Agenciji za privredne registre, „Službeni glasnik RS”, broj 55/2004

- 13.Zakon o tržištu kapitala, „Službeni glasnik RS”, br. 31/11...9/20
- 14.Zakon o energetici, „Službeni glasnik RS”; br. 145/14
- 15.Zakona o otvorenim investicionim fondovima sa javnom ponudom.”Službeni glasnik RS”, br. 73/2019
- 16.Zakon o deviznom poslovanju: „Službeni glasnik RS”, br. 62/06, 31/11, 119/12, 139/14 i 30/18.
- 17.Zakon o platnim uslugama je objavljen u „Sl. glasniku RS“, br. 64/2024.
- 18.Zakon o ratifikaciji Konvencije UN protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, “Sl. list SFRJ SFRJ-Međunarodni ugovori”, br. 14/90
- 19.Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma, “Sl. list SRJ – Međunarodni ugovori”, br. 7/2002.
- 20.Zakon o potvrđivanju Konvencije UN protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola, „Sl. list SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 6/2001.
- 21.Zakon o ratifikaciji Konvencije UN protiv Korupcije, „Službeni list SCG-Međunarodni ugovori“, br. 12/2005.
- 22.Zakon o potvrđivanju Konvencije SE o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečeni kriminalom I o finansiranju terorizma, “Sl. glasik RS”- Međunarodni ugovori”, br.19/2009.
- 23.Zakon o ratifikaciji Protokala o izmenama i dopunama Jedinstvene konvencije o opojnim drogama iz 1961, “Službeni list SFRJ”, br. 3/1979.
- 24.Zakon o ratifikaciji konvencije o psihičkim supstancama, “Službeni list SFRJ”, br. 40/1973.
- 25.Zakon o konverziji kredita iz švajcarskim francima „Sl. glasnik RS“, br. 31/2019.
- 26.Uredba o ratifikaciji Jedinstvene konvencije o opojnim drogama, „Sl list SFRJ“, - Međunarodni ugovori, broj 2/64
- 27.Odluka o uslovima i načinu obračuna efektivne kamatne stope i izgledu i sadržini obrazaca koji se uručuju korisniku, „Sl. glasnik RS”, br. 65/11 i 62/18.
- 28.Odluka o obliku, sadržini i načinu korišćenja obrazaca platnih naloga za izvršavanje platnih transakcija u dinarima, „Sl. glasnik RS”, 55/15, 78/15, 82/17, 65/18, 78/18 i 22/19.
- 29.Odluku Narodne banke Srbije o merama za očuvanje stabilnosti finansijskog sistema sa kreditima indeksiranim u stranoj valuti donetu 24.05.2015. godine („Sl. glasnik RS“, br.21/2015 i 51/2015) zbog čega je relevantno činjenično stanje ostalo nepotpuno utvrđeno. Ova Odluka doneta na osnovu člana 14. Stav 1. tačka 11. Zakona

o Narodnoj banci Srbije („Službeni glasnik RS“, br.72/03 sa izmenama) a u vezi sa članom 28. stav 7. i članom 31. stav 3. Zakona o bankama („Službeni glasnik RS“, br.107/05 sa izmenama)

Elektronski izvori

- 1.oun.org
- 2.worldbank.org
- 3.www.wto.org
- 4.eu-lex.europa.eu
- 5.www.iso.org
- 6.www.iccwbo.org
7. www.bis.org
- 8.www.nbs.org
- 9.www.tvojnovac.ns.rs
- 10.www.oecd.org
- 11.www.icc.org
- 12.www.un.org/Convention against Money Laundering// Convention on Narcotic Drugs/Single Convention of Narcotic Drugs/
- 13.www.un.org/Convention against Money Laundering/Convention Against Terorism Financing/Introduction/
- 14.www.un.org/Convention against Money Laundering/ Convention Against Terorism Financing/Introduction/
- 15.www.fatf-gafi.org/Forty principles/Chapter One/ Introduction/Basic Principles/
16. www.fatf-gafi.org/Forty principles/Special Principles/Ratifikation/
- 16.www.European Union / Conventions/Convention on Monry Laundering/Chapter no. II/Article no. 1/
- 17.www.un.org/Convention against Money Laundering/Strasburg Convention/Introduction/
- 18.rs.linkedin.com/in/nikola-aleksic

19. <https://portal.sud.rs/sr/sudovi/visi-sudovi/visi-sud-u-beogradu>

20. <https://www.vrh.sud.rs/sr-lat/kontakt>

21. Arrangements on Officially Supported Export Credits, str.9-10; <http://www.oecd.org>